

M. Nyelvt.
H. 1711
13. 526
f. 6.

137

29. Aug 20. 1711

M
1

137

1.
ÍTÉLETES
MAGYAR NEMZETI
NYELV - TANÍTÓ.
I. R. A.
SZEREMTSY LÉBÁROS
RASSAI JÓSEF.

A Szerzőnek költségénn nyomtaták.

18. 45.

I. Ne quis, tanquam parva, fastidiat Grammatices elementa; quia, interiora sacri hujus aduentibus, apparebit multa rerum subtilitas; quae non modo acueret ingenia puerilia, sed exercere altissimam quoque eruditionem, ac scientiam posuit.

M. Fab. Quintilianus L I. Cap. 4.

II. Hunni intra sua conclusi, barbaricam linguam suam colunt, & adfectant.

Briseus Rhetor Cap II pag 47.

III. Azt mondani, hogy ez, amax hiba a Nyelvbenn, egygy jó Mester szájában, & egygy ki-dolgozott Nyelv-Mesterbenn, nem illik; mivel nem a Nyelvbenn van a hiba, hanem a rossz élésbenn.

A Magyar Nyelv mivelő Erdélyi Társaság Munkája I Darabjában a 117 lapon.

IV. Az újítás ha jó, és szükséges is, sok ellenkezőt talál. — Újítás nélkül nem építhetni.

Kazintzi Ferentz

Magyar Régiségek I kötet 29 lap.

V. Gyakorta a leg-nevezetesebb Irónak, el-kell előbb rothadnia, hogy sem híre támadjon. Ennek az oka többnyire tsupán az irigység van. — A jó Magyarfaj nem kötött eme, vagy ama helyhez.

Sándor István.

Sokféle hirt Darab 132 lap.

És 10 Darab 19 lap.

VI. Azt kérde: miért nem lenne kötelessége egygy Nyelv-tanítónak a leg-tökéletesebb írás módját választania, ha mindjárt a közönséges szokás ellen valna is.

Vig László.

Versegi Ferentz okoskodása. Best. 1806. 87 lap.

Fő Méltóságú, Kegyelmes,
Nagyságos, és Fő Tisztelt

Nagy Szalatnyai Szabad Baró Batskai
örökös

CFRI ERSEK

Iszákari, & Királyi, Apostoli Felség-
béli Belső, valamint szinte a Felséges
Királyi Hely-tartó Magyar Tanács-
béli Tanácsos — Egygy-házi akora
ügyelő Birzosi Elöl ülő — S Törvény-
esenn egygyesült J. N. Heves, és
Kül Szolnok Vár-megyei örökös
Fő Ispány

FISCHEK ISTVÁN
URAN.

5.
Fő Meltóságú, s Fő Tiszteletű Kegyelmes Érsek!

A Magyar Nyelv Nap keleti levénn, a Nap-
keletieknek bévett ősi szokásak-ként;
példa beszédekben, és hasonlatosságokban
szólván azt mondom: hogy hasonló a Nyelv
az élő emberi testhez, hasonló a Szőlőhöz.
Mertt a Magyar Nemzetet az ő tulajdon
Nemzeti, és honni Nyelve el- anynyira
lelkesíti, hogy valamin a testnek lélek
nélkül meg-kell halnia, úgy a ditső Magyar
Nemzetnek is, Nemzeti Nyelve el-halván,
el kelljen kunynia, és műlnia. Ez en
értelomben szoktuk mondani, hogy el
hal a Magyar a maga Nyelveért. Másod,
szor hasonlová lön a Magyar Nyelv a
Szőlőhöz. A Szőlőnek vagyon Ura, vagyon
Gond-viselője, s Fel-vigyázója, vagynak műves-
sei, munkássai, tszédjei.

A Szőlő urának teljességgel, és általja-
bann szólván nem szükséges a Szőlő munkát
tudnia; de nem kell sajnálnia költségét a
Szőlőre; mertt ha nem akar reá költeni, az
el

el-parlagosodik, és el pusztul. A' Gond-
viselőknél már többet kell tudniak a Szőlő
munkához, és a Szőlő Urától felvett javak-
ból, és pénzből hivenn költeniek a Szőlő-
re, és Szőlő művesekre; mertt a Szőlő Gond-
viselője azokat egyébre költvénn, vagy el-
fektévelvén, veszni tér a Szőlő. A' Szőlő-mű-
vesben meg-kivántatik a tudomány, vagy
lelki erő, hogy értven a Szőlő műveléshez;
mertt a tudatlan munkás több kárt tesz, mint
sem hasznót hajt. 2° Birnia kell a
munkát, legyen hozzá testi ereje. 3° Legyen
ügyekezete, és szerénysége.

Valamint a Szőlőben a művesek a
rossz tökéket ki-útí, és helyetnek jobbak-
at ültetnek, vagy homlitanak: a' rossz
fajttát vagy jobbnak belé altásával, vagy
a' rosszat ki pusztítván, helyébe jobbnak
homlitásával ki-vesztin, sokszor más vidékek-
ről, sőt más tartományokból is hoznak kívánt
fajta Szőlő fát: a' Szőlő-fáját, vesszejét
karóval gyámolitják, és támogatják, öfűze köt-
ik, meg kapálgatják, a' gazoktól, és gyomok-
tól ki-tisztogatják, s ekképenn tökéletességre

visz

viszik; különbbenn pedig, a' Szőlő el perjes-
edik, el siskásodik, és meg romlik. Epen-
így bánunk a Nyelvvel is: a' mi rossz fajta
Szók, vagy Szólások vagynak benne, mikoronn
lehet, azokat ki irtjuk, és helyökre jó fele
Magyar eredetűeket ültetünk, vagy altunk,
a' jó Magyar gyök-ér Szókat származtat,
ással szaporitjuk, néha a Nyelvbe más Nemzet-
ektől is Szókat költsönözzünk, és szükségben
meg-tartjuk, szükségünk nem lévén pedig,
a' jait ki-adunk, és helyökre a' jó Magyar
gyök-erekből új Szót alkotunk, s at. Ha
Nemzeti Nyelvünket műveletlenül hagyjuk,
anyálkodólag nem tisztosítjuk, és tisztogat-
juk, ha nem gyámolitjuk, bibéjét nem gyogyit-
juk, nem gyaporitjuk, körülötte nem farad-
ozunk, nem ügyekexünk, annál inkább ha idegen
Nyelvekkel el nyomatni engedjük, leg ott an-
el-sorányodik, azonnal el hagyatott árvasá-
gra jut, és Nyelvével egygyütt a' Nemzet-
nek is árva ügye fogyottságra, és ügye fogyott
árvaságra, következőleg romlandóságra
kell etik jutnia.

Ezt ditső Nemzetünknek edes Atyja,
Nemzetünk titkos értelmű Szőlejének kegyes
seg

séges ura, a Magyar Nemzetnek szerelmes
Országloja, és Fejedelme érzékeny, és buzgó,
ann szívelvén, és a Magyar Nyelvet Ország
szerte különösen taníttatván, és törvényes
sé tévén ezen Nemzeti Szűz nyelvünk virág
oztatása felől gyönyörű atyai rendelkezéseket
tenni méltóztaték.

Ezen titkos értelmű szőlőknek Gond
viselője, Fel vigyázója nem egyebek, hanem
Országunk Nagyjai. A Szőlő művesek, és
munkások végre a Magyar Nyelv tanítók.
Már pedig az Egygyházi rendű Nagyonké
lévén Nemzetiünk álladalmi között az első,
ség, következőleg ezen gondviselésbenn is az
Egygyházi Nagyonnak kellett énn elsőnek
lennie, mivel-hogy az Isteni Nagy Felség
a Magyarok Istene Excellentziadat a
Fő papi, Fő Püspöki nagy Méltóságára, az
arra Magyar Nemzet lelki, testi köz javának
elő-mozdítására, elő segéllésére, gyaporítására,
fel magasztalni méltóztaték; annak okáért
ezen titkos értelmű szőlőknek az Egygyházi
rendből én leg kisebb, leg alább való, leg
méltatlanabb munkássa, Excellentziad
nak mint valaha hozzám érdemellenhez
különös szíveséggel viseltetett Generalis

Vicariusomnak, mostanság pedig, mint
kegyelmes Metropolitámnak, Fő
Püspökömnek, ezen magábann kitsény
ugyan, de nagyságos tárgyú. Nemzeti
Nyelvünk épülete, ele menetelére, és
így a köz jóra törekedő munkámnak, Magyar
kodásomnak elő zengéjét füli tisztelttel
ajánlani, és mélyvéges alázatossággal
fel áldozni bátor kodttam.

A SZERZŐ.

Elő - szó.

1 §. Mind a két Magyar Hazában, úgy mint Magyar Országban, és Erdélyi Nagy Fejedelemségben uralkodó Nyelv ugyan a Magyar Nyelv; de mind a két Honunkban arval nem egyenlő kép, enn élünk, azon különbözöleg szölvünk, és írunk. Mivel pedig az uralkodó, és Országló Nyelv tudományjának valamint a köz igazgatásokra, és Kormányzatokra, úgy a kereskedések elé mozdítására, fel segélésére, gyaportására, és feltartására leg-nagyobb haszna, és sikere vagyon: Annál fogva Felséges Országlónk, és Uralkodónk, nem csak a Magyar Univerzitasba, Akadémiákba, és Gymnáziumokba, hanem még a Betsi Univerzitasba is, a Magyar Nyelv tanítására, Királyi Professzorokat, és Tanítókat rendelni kegyesen méltóztatték. Mivel tovább ezen Tanítók Honni Nyelvünket Magyarul tanítják, e Tanítók,

és

és Oskolák számára felettebb szükséges lenne egygy Magyarul készültt, és jól ki dolgozott, és talpra esett Magyar Nemzeti Nyelv tanító Könyv, a vagy Grammatika, a melyly a két Magyar Hazában a beszédben, és írásban való különbség, ezet egyenlő regulákba szedné, azokat állitana, és meg egygyeztetné a melylyet rend-szeres (systematicus), és közönség, és Oskolai Grammatikául lehetne ki szabni, és rendelni.

2 §. Itlyetén Magyar Nemzeti Nyelv-tanító Könyvet ügykezem én készíteni, melylybenn a rend-szabásokat, az az regulákat a tanítványokra nézve rövidedenn, egygy-ügyüenn, és világos, ann elé-adom; de ezek-után a tanítók, és tudósok számára Jegyzetek következnek, melylyekben mélyebben tekintélek Nyelvünk belséjébe, annak természetét, tulajdonfágait, és szokásait ítélőleg (critice) fejtegetvén, és Magyarázván. De azt tölem még is egygy magángostól,

és

és fáradságos hivatással meg terhelttől nem kívánhatni, (hanem egygy tudós Magyar Társaságtól a mire szert állunk nemzete nem teheti) hogy minden részben tökéletes Grammatikával szolgáljak; mertt „Ugy vélekedem, hogy az a fel-szentelt tudós, a ki egygy minden részben tökéletes Magyar Nyelv-Mestert irhason, még nem született”
 Ugy mond Udvari Tanácsos Aranka György
 az Magyar Nyelv művelő Társaság Munkájában, az I Darabbann, Szeben 1796
 122 laponn.

38. Mind azon által abbann tehetvésem szerint fáradozék, iparkodám, ügykezem, és szorgalmaskodám, hogy a lehető tökélet, ességig, rövidége-mellett, vigyem Grammatikámat. E' végett a) mint az újj, úgy az ó könyveinket figyelemetesen ált olvasám, úgy mint Silvestert, vagy Erdősi Jánost, Molnár Albertet, Bereczlényt (Kiből lón Némre ált fordítva Farkas Grammatikája; de a melylyen 1798 ki adása meg-vagyon széplősítve) Pétsi Jánost, Hövesdi Bált

Bált, Szenthe Bált, Pyarmati Samuelt, Szent Bált, Debretzeni Társaság Grammatikáját, Ordelyi Nyelv művelő tudós Társaság Grammatikai Jegyzéseit, Bereg Százi Bált, Agoston Antalt, Ordelyi Batori Szabó Davidot, Bapai Samuel Magyar Literaturáját, vég, re Révai Miklósnak Elaborator Grammatikáját. — Ez végett b) el olvasék minden ó, és újj kapható könyvet, és kéz-írást; a többi között olylyanokat is, a melylyeket Révai nem olvashata, p.o: meg vallja Révai, hogy soha nem olvasá Silvester Grammatikáját, s Révai nem igen látá Ahmet régi seges könyvét, Révai nem is hallá valamit az újj Szerzetesen az az Apátság régiséges kéz írásbann lévő régulájiról s at, én nekem mind ezeket olvasni vala szerentsém. Ez végett d) négy esztendő szaka a Bésti Községes Bap nevelő ház
 bann

bann (Seminarium) II. József Csarantólónak
 idétte a két Magyar Hazának minden
 vidékéről oda csoportozott, és sereglett
 ifiúság-között lakozván, és már akkorra
 a Magyar Nyelv gyaportására, és
 tsinosítására magamat fel áldozván, a
Magyar Grammatiká és Szármarztató
Szó Könyv (Lexicon Etymologicum)
 írása'hoz fogván, (Lásd a Debr.
 Gram. Be' vezetését a XI lapon)
 minden vidéknek szava járását ki fűrkész-
 em, és szorgalmasan fel jegyezgetém.
 Ez vegett e) az-oltra is Nyelviünke termek-
 ének, és minden tsinjának, binjanak ki
 tanulása'bann hivatalomtól üres órájim,
 bann, fejemet törni, elmémét fáradszani
 meg-nem szűném. Ezen szorgalommal
 anynyira menék, hogy a' miket az eddig
 való Grammatikusaink ki nem találhattá-
 nak, azokat én szereztessem ki tanulám.
 Ennél fogva számtalan észre vételt
 olvashatni e Grammatikámbann, melylyet
 sem Révaibann, sem annál inkább egyéb
 Gram

Grammatikusainkbann fel nem találhatni.
 HS. Az előbbeni Grammatikusaink,
 Révait ki vévén, abbann hibáztanak,
 hogy csak a magok vidékükön divaltann
 lévő szókák-ként alkoták Grammatiká-
 jakat (: mint p.o. egygy valaki a Tisza
 melleki Magyarorsághoz szabván Gram-
 matikáját.) A' ki derültt eszé Gram-
 matikusnak nem kellett részre hajló-
 nak lennie, magát se egygy, se más
 vidékhez, vagy tartományhoz kötnie,*)
 hanem a' mehek szokása-ként, minden-
 ünnét a' jókat össze gyűstenie, és ki-
 szemelnie. A' jó Magyarorság mint en
 egygy helyhez kötve, (Sánd Ist sok
 fél. 10. Dar. 19 lap) és hibásann tulajdon-
 itja magának e, vagy ama' környék,
 hogy ő legyen a' leg-jobb, vagy ama', még
 több, egyedül a Magyarorságnak birtoka-
 bann; mert nintsen az a' tájék, hol egygy

*) Vig László Verzei Ferentznek okoskodása-
 — 76 S 130 lap, és 77 S.
 benn

benn, másbann ellene ne vétkezzenek. (Sándor f. 10 Dar. 79 lap. **) Vagyon hiba mindenhol Magyar Országban is, Erdélyben is; a mit egy helyen gántosfann mondanak, azt másutt helyesenn mondják, ez végett szemeknek kelletik a Grammatikának lennie, és ítélletesnek, hogy megtudja valasztani a jót a rosszától. Azt sem tehetni fel, hogy azon vidéken, és azon Tartományban vagyon minden-ha a leg tisztább Magyar nyelv, a melyly idegen Nemzetekkel össze nem keveredék, össze nem zagyválódik, és meg nem kortsosították. Hol kell a Német Tartományok-között idegenektől tisztább, mint Sváb Ország? Hát ott leg tisztább a Német Nyelv? Hol kell tisztább vidék Magyar Országban mint a Balátzok, é? Hát a Balátzoknál kell keresni a szépséges, és tisztaságos Magyarorságot? — Tisztább az idegenektől a Jászok, és Kúnok, mint Erdély, melyly Szászokkal és Oláhokkal meg zavarították, és tisztábbann ***) Kardos Adorján Verzei Műiskolódása ellen 84 lap.

beszél

beszéllenek az Jászok, és Kúnok, mint az Erdélyiek? Sokkal tisztább Eger Városa az idegen Nemzetektől, nevezetesen a Toltoktól, mint akár melylyik Hegyaljai város, és még is hol hallani nevetesebb Magyarorságot, mint az Egeri Kapasoktól, és Kőz néptől? — Kaldi György Nagy Szombati vala, és még is hányat találunk ma csak olyyan Magyarait? — En is bátor Hegyaljai Bodrog Kiss-Zaludi vagyok, az Kisebbségemre a Magyarorság dolgában nem válhatik, En sem a Hegyaljához, sem Jászokhoz, sem Kúnokhoz, sem Székelységhez, sem Tisza, sem Duna mellékéhez nem írábom Grammatikámot, hanem az Okos Nyelv-írókhoz a melyly szerint a tudós Magyarok, és Magyar tudósok beszéllenek, és beszéllettek.

5 §. Meg tetőzik a Grammatikámból, hogy a Magyar Nyelv igen regulás a szóhasználatra is, az írásra néve is, és felett ébb

Keres

keres regula alá vagyon szorítva. Huszon
három betűvel be éri az írás módja,
egygy benne a Declinatio, egygy a Compa-
ratio, egygy a Conjugatio, a Syntaxis,
bann igen keres a rend-szabás. Azért
kár vala. némelyly Grammatikusaink,
nak Negyvenféle betűvel Nyelvünket
terhelniek, kár vala több Declinációt,
több Conjugációt egygynél tanítaniok,
kár vala anynyiféle Pro-nomeneket
költenie Révainak, hogy csak azokról
húsz arkust foglalna nyomtatásbann
az Elaboratio Grammaticája: El-
ijed, és iszonyodik az olvasó Révainak
az ige hajtogatás felől való véghetetlen
írásától is, a ki harminthet arkus-
onn nyomtatásbann adja-elé az ige-
hajtogatását. Ez mellett a Révai
Grammatikája Syntaxis-hijával
vagyon. A Syntaxis-t elé adja
ugyan a Debretzeni Grammatika; de
a belőle tanulni akaró el-hűl belé,
és

18
és el-esik kedve a Magyar Nyelv tanítás-
ától, látván, hogy Kilentzven nyoltz
Régulát szabott csak a Syntaxis elé-
adására, melyly nyoltz arkusra terjed
sűrű nyomtatásbann. En mind ezeket lehet-
ős rövidséggel, s még is hiánosság nélkül
ügyek ezem elé-adni. Bátor a Magyar Gram-
matikát nag tökéleteségre vitte boldog
emlékezeti, és a Magyar Nemzetnél a
Magyar Nyelvnek velős tanítása-végét
el felejtethetlen, és örök emlékezeti
érdemlett Révai Miklós, úgy hogy eddig-
len az ő Grammatikája leg-hasznos vehet-
őbb; de még is vagynak benne fogyatkozá-
sok, a mint a maga helyenn még mutogatom
Grammatikám, s Lexiconom folytatja,
bann *) Eszre vette ezt Bapai Sámuel

is
*) I Rész I Szakasz elejénn. I Szak II §.

III Rész. IV Szabás III §. B.

IV. Rész. I Tag I Fej Jegy 6. Szám. I Tag

III Fej I § Jegy. 1 Szám és 2 Szám.

II Tag 2 § D. Jegy. I. Jegy. I Fejezet

A.

is a Magyar Literaturának bölts
 kezdője, s szerzője, a ki Révai ki
 működése után említett könyvének 93.
 „S. bann a 293 lapon azt írja, Ajánljuk
 „Nyelv-tudósainknak 1) hogy az egygyes
 „4 díz, vagy is többes első Ejtés formálat,
 „ását, 2) az igék mutató formájával
 „(érti a ragasztékos formát) való
 „elést, 3) azon Szavaink, melylyek
 „a Ragasztékot hathatos változás
 „sal veszik-fel, a változatlanoktól
 „való megkülönböztetését, minél
 „szorosabb; de azon bann keves regula,
 ra

A. En. Fe. Ö hajlításáról II Ragaszték,
 ofann Jegyzet 1° Szám alatt, e betű alatt,
 és f. betű alatt a tsillag jegybenn. Azután:
 II Fej Jegy 1 Szám, és 2 Szám. Tovább
 Fejzetet 18. III Tag. A. Jegy 1 Szám, 3 Szám,
 e betű alatt, 4 Szám alatt, d betű alatt,
 s Szám alatt. D. Jegyzetek. A. az egygyes
 Számbann 1 Szám alatt. B. a többes Szám,
 ról 1° Személyről, b. betű alatt, Tsillag
 Jegy

19
 „ra húzni iparkodjanak; mertt még
 „ebbenn fogyatkozásak vagyon Gram.
 „matikusainknak. Révai sem járhatott
 minden Szepelkedése-mellett Nyelvünk
 minden tsinja ki fejtesének végére;
 mivel valamint egyéb emberi tudomány,
 úgy szinte a Nyelv-tudomány-is tászan
 -lapsann, halogatva, halkann, és üdö
 jártával fejtődik-ki, hirtelen, tüstént,
 azonnal, mindjárást, hamarjában,
 sebbel lobbal nem mehet tökéletessé-
 re; mertt, hogy Udvári Tanácsos Aranka
 György úr arany Szavaival eljere, és
 azokkal fejezzem be-is beszédemet. Magyar
 Nyelv művelő Társaság Munkái I.
 Darab. 286. lap) utzokbann az állatok,
 „bann, melylyekenn az ember, a Teremtő
 „Böltseség roppant alkotmányának rendé,
 „benn a föld termesnek Tajtorjánn,
 egygy

Jegybenn.
 V. Rész. I. Tag, 18 4 Szabás Jegyzet 3 Szám alatt.
 II Tag III Fejzet. III Tag VII Szabás. Jegyzet.
 Mind össze 24 hiba.

„egygy foggal magasabbann tétetett, —
„az oktalán állatokba a bölts Alkotó
„Mesternek Keze az oktalanság erőtlen,
„Sége-mellé két felségcsnek tetfzhető
„nagy ajándékot kötött: egygyikét a
„tökéletességet, hogy a mit egygy oktalán
„állat tsinál, azt jól, meg meg-jobbíthat,
„atlanul tsinálja; a másikat az abbann
„a tökéletességben-való maradhatást,
„hogy azt a tökéletességet meg-ne
„vétse, hanem fajról fajra meg-tartsa.
„A pók a maga hálóját úgy szövi, a méh
„a maga lépét úgy rakja, hogy tökéletes,
„ebb a maga nemében semmi nem lehet,
„és azt hat ezer esztendő-től-fogva meg-
„nem vétik. De nem is tökéletesebb a
„maiaknál az ő munkájuk, mint azoké
„valtt, kiket az Isten teremtet. —
„Ugyan az az Alkotó Böltséég ellenben
„epenn az okosság természetétől tsak
„nem el-válthatatlan két kiss erőtlenfé,
„et ragasztott: elsőbenn, hogy a mit
„az ember előbb meg-tsinál, azt ne
tud

20
„tudja tökéletesenn tsinálni; Másod,
„Szor, hogy mind-azon-altal azt az el-
„őbbi munkáját firól fira, maradékról
„maradékra öröke nagyobb tökéletesség
„re vihesse, ha igyekszik. Nem
„valik tehát küssebségökre az előttünk
„valóknak, ha kevesebbre menttenek;
„nékünk valnék gyalázatunkra, ha
„föbbre nem menttünk volna ügyeket
„ünknek-általa. — Az ügyeket
„betsületre méltó. — Kérem azért
„Nemzetemet, meg-ne vesse ügyeket
„emet. *) — Kívánom, vege hasznát
„Szíves ügyeket emnek. —

Irámm Szeremts Várasábann 1813
dik esztendőbenn. December 15 Nap,
jann.

a Szerző.

*) Elöre ki kérem minden érdekes
Olvas

Olvasomtól, hogy, ha ne talám
Könyvembenn nekje valami nem
tetszendik, győző okai nem lévén,
azt meg ne vesse, annál inkább ki
ne nevesse, meg emlékeztvén róla,
hogy faragatlan, neveletlen sültt
paraszt tsába, nem emberseges
emberhez illő, szokás valaki írását,
vagy szolását ki-nevetni, tsak
azért, hogy az nem az ő inge, kénye,
tetszése, és gondolkodása szerént
vagy, az ilylyen tselekedettel ki
mutatja ember fogva fejérét; Nam
documenta damus, qua simus ori-
gine nati. A betsületes emberek
egygy mást ki nem szokták nevetni.
Hanem hitesse-el kiki magával,
hogy itt semmi sintsen ok nélkül
irva. Okaim részént itt vagynak
elé hordva, részént szarmasztató
szó-Könyvembenn, sokat még nem is
győz

21
győzők le írni. A ki enynyi győző ok
utánn is nem okúl, sajnálom gyenge,
sejét; de ha okaimat meg nem értheti,
ne gúnyolódjék, ne piszkolódjék,
hanem inkább tsodálkozzék, (Si non
capit, mixetur.). Arra is kérem, hogy
az ilylyen írásokat, és szolásokat:
akgát, bomt, hámt, ha azt tudnók,
magam lovam st effe ne mondja
Magyar fiul sértőknek oktalannul,
mert az ilylyet én mondással, győző
ok hozzá nem lévén, tsak a maga
tudatlanságát, eszének köfszörületlen,
sejét mutatja ki. A tanulatlan, és
tudatlan Magyar, a mint gyermeké-
től fogva tanult beszélleni, akár jól,
akár roszul, azt gondolja, hogy azon
beszéd módja leg jobb, és ha ezen
meg szokott Magyarvaga ellen vala,
mit hall másutt, már az neki viszpa
tetszik, már az sérti az ő fiulét. A
tudatlan Magyar olvasa Telegdit,
Bár

Sazmányt s t effe azt fogja mondani,
 hogy ezeknek Magyarokak sérti
 az ő füleit, a Tisza melléki tudatlan
 Magyar menjen Erdélybe, azt fogja
 mondani, hogy ott oroszul beszélle,
 nem Magyarul, így szólván: Magam
lovam, ha a könyvet olvasnók, az
nékje jól esnék, ő azért meg haragunnék,
a ló jól lépik, én el válok a feleségemtől
 s a t. En is mig tudatlan valék, az
 ilyljeténekről okatlanul azt mondam,
 hogy ezek Magyar fül sértő ejtések. De
 bezzeg már nem mondom.

A'

A Magyar Nyelv-tanító könyvről közönségesen.

I. Fejezet

A Magyar Nyelv-tanító könyvnek magyarázatja, s fel- osztása.

A Magyar Nyelv-tanító könyv edes
 Honni Nyelvünknek rendszabásait gyök-
 eresenn ismerni, azonnigazán, és emberül
 beszélni, és helyesenn írni is tanít *)

Ennek öt része vagyon: úgy mint a
 Helyes olvasás, Hang mérséklés, Helyes
 írás, Szó-hajlítás, és Szók-el-helyheztetés,
 elrendelése, és szöve szerkesztetése.

II Fejezet

A Magyar Nyelvnek Heg közönségesebb rendszabási.

A mint beszéll a Magyar, úgy ír is.
 Mind beszédjének, mind írásának Leg
 közönségesebb Bírāja, Jó Bírāja, rendszabója
 a közönséges Nyelv szokás, Bölts Horácz, és
 Kvintilian ként. Ezen Nyelv szokás nem a
 paraszt, és tudatlan köz népnek, hanem a
 tudós Magyarok győző okokból való meg egygyez-
 ese

ésében állapik. (a mint meg mutatám
a Származtató Szó könyvem I. Ismögjának
végén a meg szerzésben) *). Ha
pedig III^{re} a Beszédben vagy az Írás
módjában valami nem a közönséges
Nyelv szokás szerént való, azaz, ha
vala

* Mivel a Grammatika bizonyos tvalhatatlan
regulák által a Nyelvet tanítja. A
Nyelvet pedig vagy beszélljük, vagy
írjuk, azért, azért a Grammatika
két részre oszlik, egygy része az
Ortografia (helyes írás) melyly írni,
a másik Ortologia (helyes beszéllés)
melyly beszélleni tanít. Amaz ezen épül,
tehát természet szerént az Ortografia
utolsó része lenne a Grammatikának,
mivel előbb kell tudni jól beszélleni,
hogy jól tudjunk írni. De mivel ezen
rend-szer még szokatlan Grammatikus,
ainknál, csak ama leg híresebb boldog
emlékezetű Révai Miklós osztályja
mellett maradok. Ugyan is tulajdon
kép

23
valamibenn a tudós Magyarok, és Nyelv
tudósok nem egygyeznek, akkoronn II^{re}
a Szó Nemzéshez, szó származtatás,
hozz az Etimologiához kell járúlnunk,
és folyamodnunk. III^{re} rend szabó az
Analogia, vagy hasonlatosság melyly
szerént a hasonló szokat hasonlólag
mondjuk, és írjuk. IV^{re} az Eufonia,
vagy jó, és szép hangzat. Tudni illik
a különbözö, s egygy mással nem egygy,
ezö Magyar Szólás, és írás-között
I^{ször} ugyan a közönséges, minden Nyelven
uralkodó, Nyelv szokás, mint valamelyly
Királyi tábla igazítja-el a pert. De
ha el nem igazíthatja I^{ször} az Etimologia,
hozz kell appellálni, és folyamodni, akkor,
onn

Képen a betűkről való tanítás a helyes
íráshoz tartozik, mivel helytelen az írás,
ha helytelen betűkkel élünk a Magyar írás
bann, vagy ha a helyes betűket nem helyes
enn rendeljük el, s még sem találkozik
olyly Grammatikus, a ki fonákul a
Gram

onn már csak az Etimológia intézi
 el a pert: ennélkül nem állíthatni
 meg a helyes írást: jobbadára ez ismer-
 teti-meg a valóágos Magyar szót az
 idegentől, (a mint erről bőven szólék
 szó könyvemben.) p.o. hogy az ilylenek:
ő aludna, hiszel, adol, haragudsz, imád,
közo, Vár-megyék Spanyolok, Szent,
ek imádságai, t effélek helytelen
szólások legyenek, ezek helyett: ő aludnék,
hiszsz, adszsz, haragudszol, imádkozom,
Vár-megyék Spanyolja, Szenteknek
imádságai, meg mutatja a közönséges
 Nyelv szokás. Tovább hogy ezek gánt-
 osok: Töt, Köt, Kötség, vóna, volna, vót,
 volt, hött, holt, öt, olt t eff, mutatja
 az Etimológia. Esmég hogy hibás:
 aztat, eztet, engemet, ötöt, tégedet
 ezek

Grammatika végén tanított volna a
 betűkről, hanem ki ki az A. B betűk,
 onn kezd a Grammatikát, azért Grammati-
 ka szó is betűi értelemben Magyarul betűz-
est

24
 ezek helyett: azt, ezt, engem, őt, téged,
 világosítja az Etimológia után az
Analógia. Végre hogy szebb így szól,
 ani, s írni: bottal, késsel seff, mint
botval, késvel, ofszze, visszsa, mint
ofzve, visszva, beszéll, segéll, villa,
 mint beszéd, segéd, vidla, jelenti az Eufonia;
 noha az Etimológia azt tanítja, és javallja,
 hogy jobb mondani: botval, késvel, beszéd,
segéd, mert tal, sel Utól járó nintsen
 nálunk, és beszéd, segéd beszédből,
 és segédből regulásonn származik, melyly
beszédel, segédel-ből meg rövidültt szó,
 mint reményl, szégyenl, reményel, és
szégyenel-ből, melylyekbenn a L
 betű a következő L betűvé valik,
 valamint a Diakbann-is ez hely-
 ett: adlatura, mondjuk, és írjuk:
allatura: e helyett: adlocutio: allocu-
 tio

est teszen.

lio *)

Első Rész, Helyes Olvasás.

I Szakasz. A Betűk számáról,képéről, & jelentéséről.

A mai közönséges Nyelv szokásbann
23 betű vagyon: Nagyobb képu: A, B, D,
E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, Q, R, S, T,
U, V, Z, Ö, Ü.

Kisebb képu: a, b, d, e, f, g, h, i, k,
l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, z, ö, ü.

Jegyzés. Révai Miklós 31-ig, mások 40-ig is
szaporítják a betűk számát a Magyar
Nyelvben; mertt, úgy mondanak, 40
különböző hang vagyon a Magyar szó-
zatbann. Ezek az említett 23 betűt,
ezen

*) Az Eufonia örvével írják ezeket is:
afféle, efféle, akkor, ekkor, ünnep & t eff ex
helyett: az féle, az korbann, mint mondjuk
az naponn, ez naponn, üd-nep & t eff.

ezen tizen hettel toldják meg: C-vel,
á, é, í, ó, ú, ő, ü-vel, gy, ly, ny, ty-vel,
ds, sz, ts, tz (vagy cs, cz) és zs-vel.
De a Diák C betűre mintsen szükségé
a Magyarokat, azért a tudós Magyarok
azt a Magyar betűk számából már ki-
is trapták, melylynek okait elé hoz,
ám a Szó Könyv első Ismájábann
a D előtt a C betűről szólann. Az Y
nem betű a Magyaránál, hanem csak
a g, l, n, t betűk lágyító jegye, vala-
mint a hűzés ezekbenn: á, é, í, ó, ú, ő,
ü hosszú hangnak a jele. Amár több
hangunk vagyon huszon-háromnál,
de mind azokat az említett 23 betű-
vel elégsegesen ki-tűnáltjuk, hol
hűzésokkal (accentibus), hol y jeggyel
való lágyításokkal, hol két betűnek
egygybe fogásával, mi-nemü az sz, ts,
tz, zs, valamint szinte a hegedűs is
olylykor-olyly-kor két hűrt is öksze-fog
egygysszerre az újával, hogy ki-vonja
a

a kívánt hangot, azért még sem szaporít-
ja a hűrokat a hegedűjenn, hanem be-
éri négy hűrral. Nekiünk sem szükséges
23 nál többre vinni a betűk számát. De
őhajthatni, hogy a lágy betűket ne y
görög betűvel, hanem egyéb jeggyel
lágyítsanak.

A betűk némelylyek Magokbann
hangzók (Vocales), némelylyek Más,
sal hangzók (Consonantes.)

18. Aét magábann hangzó betű vagyon
a Magyaránál, úgy mint: a, e, i, o, u, ö, ü.
Ezek

a) A ki-mondás mulatásához-
képestt vagy rövidek, mint: a, e, i, o, u,
ö, ü; vagy hosszúk: á, é, í, ó, ú, ő, ü (vagy
ö, ü.)

b) A ki-mondás módjához képestt,
némelyly magábann hangzó vastag
(Vocalis crassa) úgy mint a, o, u, és á,
ó, ú. Némelyly vékony (tenuis), mint
e, ö, ü, és é, ő, ü. Némelyly éles (acuta),
mint é, i, és í. Ezen osztály, mint
Nyelv

26
Nyelviünk kultsa leg-nagyobb figyelemet,
Teget érdemel a Magyar Nyelvben,
mivel különös természetű ez Nyelvünk,
nek, hogy semmi tö' próbann, és származék-
bann öfzse nem jöhet a vastag Magá,
bann hangzó a Vékonynyal, de az éles-
sel öfzse jöhet, mert az közös természet-
etű, (a mint meg mondam a Szó Köny-
em Elő-Beszédjében a 10. Szakasz,
bann vagy S-bann). A melyly próbann
vastag Magábann hangzók vagynak,
azt vastag szónak, a melylybenn vékonyak,
vékony szónak, a melylybenn pedig
élesek, éles-szónak hívjuk.

Jegyzet. A Debr. Grammatika a 143 lap-
onn a vastag szókat kemény hangúak-
nak nevezi, a vékonyakat gyenge
hangúaknak, az éleseket elegyes természetű-
űeknek, a Vastag Magakbann hangzó-
kat a 7re laponn nevezi erős hangúak-
nak, a Vékonyakat gyengébb hangúak-
nak, az élest közép természetűnek. Egygy
más tudós Magyar a Vastag Magábann
hang

hangzót Fel-hangú, a vékonyat al-
hangú, az élelt Közép-hangú Magá-
bann hangzónak nevezi. Némelylyek
az éles, és Vékony hangú e - között,
tudni illik az e, és é között egygy
Közép ë Magábann hangzót vesznek
éjze. De ezzel kár lenne tartakozni
a Magyar írást, és nem szükseég
vele nehezíteni a Magyar Nyelvet,
ez nélkül el-lehetünk. Lásd a Szó-
könyvemben az e betűt az 1° szám
alatt.

Kettős Magakbann hangzók, (diphtho-
gi, seu vocales duplices) mintsenek
a Magyar Nyelvben.

II. S. A' Mással hangzók vagy egygyesek, vagy
kettősek. Kettősek (Consonae combinatae)
ezek: sz, ts, tz, zs. Mind a négy fel talál,
tatik ezen két Magyar Helység nevén,
benn Szét, Zsértz.

Jegyzés. Révai gántosan tanítja ezeket:
gy, ly, ny, ty Kettős Mással hangzókna-
k lenni; (Elab Gram pag 69, 71, 72) mertt
az

27
az y nem betű, tehát nem Mással hang-
zó betű, hanem csak lágyító jegye ez
négy betűnek: g, l, n, t, melylyeket
emlékezetnek okáértt ez szó bann folatok
galant. Ezen négy lágy betűt a' régiek
így írták g, l, n, t, így íraték a' ma leg-
régiebb nyomtatásbann, melyly Magyar
Nyelvben vagyon Norimbergában 1484
esztendőben Szent István kiralyunk
jobbjáról, a' hol ezen szó nagy, így
íraték: naq. Így el ezzel Telegdi
is.

A' Mással hangzók közül a' j, és
v szolga betű (litera servilis,) a' z és
személybéli Ragaszték-mellett szokott
inaskodni, s' egyébtől is, a' mint majd
meg-latjuk. *) A' Magábann hangzó
létke a' ki mondanak, a' Mással
hang

*) Akkoron az Eufonia Örével a' sz, sz,
és z vel végeződvenn ezekre változik
po: sássa, nessze, garza, név mássa. De az
ige mellett változatlan.

hangzók mint testek ezzel jönnek zengő
mozgásba.

II. Szakasz.

A betűk össze foglálásáról vagyis a szó tag-
okról.

Egygy magában hangzó betű, szó-tag,
ot tervén, tiszta szó-tagnak mondatik,
(Syllaba pura); a melyly pedig egygy, vagy
több más-sal-hangzóval mondatik-ki,
kevertt szó-tagnak, kevertt betű-
foglásnak neveztetik (Mixta).

Szó-taglás szabása.

Mivel a természetnek rendje hozza
magával, hogy a mineműi renddel, és
a melyly részekből, izekből, s darabok-
ból rakatik, s állittatik valami össze,
(p.o: az óra,) ugyan azon részekre
osztások fel is a széljel szedés-
kört; Annál fogva a Magyar szó
származtatásának kellene rendet szab-
nia a Magyar szó-taglásra (Syllabiza-
tio) p.o. mivel ezen gyök-érből: Nem
genus

(genus:) ez a szó: Nemesítettik, ilyly
renddel, s ezen tagokból állott-össze:
Nem-es-it-tet-ik, nem kellene a
régulatlan Etimológiájú Diák Nyelv-
szerént így tagolni, és szakgatni az
említett szót: ne-me-sít-te-tik ***
De mivel csak a tudós Magyarok
érte

*** Ezen természetes okon épültt
szabást az is erősíti, hogy a Magyar
Nyelvben, úgy mint Nap-keletiben,
a többi Nap keleti Nyelveknek szokásak
szerént, (Nem úgy mint p.o. a Nap Nyugati
Diák, Német, és Tolt Nyelvben)
minden formáló, minden vég szótska,
és Ragaszték értelmes szótska, (a
mint ezt meg bizonyítom IV Rész
I. Tag, I Fejezet az I szám alatt
való Jegyzetben.) s így nálunk minden
származék szó is hasonló az össze-
tett szóhoz; valamint tehát minden
féle Nyelvben az egygy egygy tagú
értelmes szótskákból össze tett
szó.

érteneke a szó-származtatáshoz, s
így csak a tudósok a Magyar szók-
at igazán taglani: a gyermekekre,
és

szókat ki ki úgy tagolja, a mint össze-
valának téve, p.o. kón-alj, nem kón-alj
meg-e-szen nem me-ge-szen s t. eff
a Magyar Származékot is úgy kellene
tagolni, p.o. kisse-ebb (minor) nem kis-
sebb; mertt ebb nem semmit sem tevő
szótka. Lásd Lexiconombann a
Magyarozatját. Végre ezen szabásnak
helyesvége onnét is meg-tetszik,
hogy ha a Származékokat a Diák
Szókás szerént szaktatnók (: mertt a
gyökér szóról kérdés fintsen, hogy
ne kellene tagolni, mint a Diák szókat
p.o. I-gaz, Bol-di-zsár, An-gyal, Is-ten,
Em-ber s a t.) néha a szót hibánn
ejtenők, és annak más értelmét
tulajdonítanók, p.o. I-gaz gyökér
szó (justus) jól vagyon meg szaktva;
ha már ennek a Származékját a
Diák

28
és tudatlanokra-nézve meg-kell engedni
az ilyen Diákos szó-taglást is: ne-
me-sít-te-tik, é-bresz-te-ni s a t.
Lásd a Debr. Pr. a 12 lap. Kovács
Mihály Chémia Budán 1807. I Darab.
179. lap *)

Más

Diák Szókás ként valaki így szaktja-
-meg: I-ga-zság: más képpenn hangzik,
mint igaz-ság, így más kép hangzik:
Kö-zség, mint Köz-ség (communitas)
gaz-ság, mint Ga-zság. Ha ezeket
azért tagoljuk így: igaz-ság, köz-ség,
gaz-ság; mertt így állottanak össze,
ezt is így kellene: Nem-es, mertt így
állott össze nem pedig így: Ne-mes.
*) Ambar a tanulókra nézve a
származtatás, és szó hajlítás által
nagyobbodott szókra nézve meg enged,
tetik az ele hozott Diákos betű fogás,
és szó taglás; de az össze tett szókat
a mondott szabás szerént kell etik
taglani p.o. el-ér, meg-ír, szem-
öl

Második Rész Hang-mérseklés.

A Hang-mérseklés (Prosodia) két féle. Egygyike a szó tagok mértékéről; a másik pedig a Beszédnek hangjáról szól.

Jegy

öl-dör, Vas-ár-nap st eff. De ezt a tanuló észre veszi, s benne nem hibáztat, a jó régi szokás, s az én Grammatikám Szerént írott, és Nyomtatott Könyvet olvasván Látsd a III Részt. III S. D. J. szám alatt. De az új mód képen kezdett, Kötő jegy, és hízag hagyás nélkül írt, s. Nyomtatott ösz-szó-ra-nézve csak azon nehéz, sége lesz a tanulónak, a minemű a hajlítás, és származtatás által öregbült szavakra, p. o. nem fogja tudni ezt: Szemérem így kelljen e fel oktatni: Sze-mé-rem, vagy Szem-érem st.

30

Jegyzés. A szó tagok rövid, vagy hosszú mértékéről, a mint azok a Boézisra, vagy költésre tartoznak, szolani nem ide való; mivel a Boézis, és Rétorika különböz a Grammatikától. — A szó könyvemből meg-tanulhatni, melylyik szó-tag legyen hosszú, melylyik rövid; mert a tiszta szó tag, ha húzásos, hosszú, ha nem húzásos, rövid. A kevert szó-tag pedig, ha több. Másal hangzóból áll p. o. benn, zeng st eff. hosszú; ha pedig csak egygyből, rövid p. o. fel, al, st eff.

A beszéd hangja-által szívünknek több féle indulatját nyilatkoztatjuk ki. Erről ezen közönséges szabásot, at kell meg-tartani.

1^{ször} Le érdekvén, fel-emeljüke a hang, ot a szolás végén.

2^{ször} A fel-kiáltásokbann, az előre fel-emelt szót, végre le-eresztjük, le-lankasztjuk.

3.^r A hol a beszéd értelme szelíd, ott
lajszu, és tündes szóval élünk.

4.^r A forró, és buzgó indulatokban sebes,
enn, keményenn, és erősen szólunk.

Harminckét Rész.

Harminckét Rész.

Első Szabás.

Altalján, és közönségesen
szólván úgy írunk, a mint beszéllünk,
úgy írjuk a szót le, a mint azt ki-
mondjuk, p.o. ször, haj-tü, hajnal,
peng és ef; de szemmel tartván
a Származtatást, a gyökér-szónak
betűit, a megnyugire lehet, meg nem
sértvén, a Közönséges Nyelv szokás
ra, szó ejtésre, vagy ki mondásra,
(Pronunciatio vocum) és az írásnak
bevett módjára a lehetőségig ügyelvén.
A hol pedig a Közönséges Nyelv szokás
az írás módjában nem egygyező, I
meg

31
meg nem állapított, az afele Magyar
szók írásában már ítélő bíró
a Származtatás, (az Etimológia), tanát,
oson pedig az Analógia, és Eufónia.
Mint p.o. Noha meg-eggyezőleg a köz-
önséges Nyelv szokás kint így írjuk
ezen gyökereket: ad, hagy, hall, háng,
lát, húz; de már, az ezekből származ,
ott igéket ragasztékos képen nem
eggyezőleg írják. A régien, kiknél
igen bitzégő lábann állott az Ortografia,
ezeknek a gyökér-igéknek ragasztékos
származtatását így írták: adgya, haggya,
vagy haggya, halylya, vagy hallya, hanyya,
vagy hannya, latylya, vagy lattya, húzza,
trahit, és trahat, a mai tudósbbak
pedig a gya, lya, nya, tya- helyett j
szólga betűt tévén, ezeket így írják:
adja, haggya, hallja, hángja, látja, húzza,
trahit, húzza (trahat in Imperativo)
melyly jottás írás miatt ama régi
mód írók emezeket gúnyolódva
jott

Isták nak nevezik; Ambar ha a ki
mondást nézők, ha a szó ejtésére
hajtának, sem így nem kellene írniuk
:adgya s a t, sem így adja s a t; mert
mind ezek-helyett így szólunk: aggya;
de ha így írának: aggya a mint
beszélünk, el romolna ezen szónak
a gyökere, a Nyelv tanító meg nem
felejtethetné a gyökér igének származ-
ását, az ige származtatásról okos,
és bizonyos rendet nem szabhatna,
nem tudná valaki, ha parantfólag,
vagy csak jelentőleg akarja e ezen
írással ki fejezni beszédjét, ki nyilatkoz-
tatni akaratját. Már az ilyly etér
esetben a származtatás az it'elő
bíró, melyly el intézi ezen ügyes bajos,
és peres, patvaros írást, melyly azt
tanítja, hogy a gyökér szónak belijit
a lehetőségig meg kell tartani, és egygyik
származékot a másiktól meg különböz-
tetni, ösze nem zavarni, annak okáért
azt

321
azt it'eli ezen bíró, hogy így kell írni:
adja (dat illud) adja (det illud) hagyja
(relinquit illud) hagyja (relinquat illud)
hallja (audit illud) hallja (audiat illud)
látja (videt illud) húzza (trahit illud)
húzza (trahat illud)

Iegyzet: I Némelyly Nemzetek más képen
írnak, és írásokat más képen olvasják,
más képen mondják ki írott szavakat,
más képen beszélnek, mint p.o. a Frantziák
ezen szót: La croix így írják La croix.
Ezt: Antoin: így írják: Antoine. Ezt
Jeng így írják: Jain. Ezt La hó: így
írják: la haut, ezt: la sör, így írják:
La soeur: Ezt: Templ, így írják: Temple
s a t. A Nemet is ezt Majster így
írja: Meister, ezt: hajte, így írja: heute
s a t. Mük Magyarok nem tartrán sem
a Nemetekkel, sem a Frantziákkal, a mint
beszélünk, a mint a szokat ki mondjuk,
úgy írjuk is le azokat, kivált képen a
gyökér szokat; a Származékokbann
az Etimológia miatt igen kevés változást
teszünk

tesziünk az írásbann, teljesvéggel a ki
mondáshoz nem ragaszkodunk, mint
p.o. nem írja semmi okos és tudós.
Magyar: aggya, noha ezt minden így
mondja-ki, a mint már meg mondtam.
Azért mivel törzsök szó: egygy, meggy
ilyly, olyly, Botlyány, Fatytyú, Statytyú,
Szatytyány, ezeket nem szabad így írni:
edj, medj, ilj, olj, Botjány (Botján
más, Botból származott szó: in baculo
ejus.) Fatjú, Stajjú, Szatjány, azért
hibásan vagon írva: meggy Bapai
Bariz Ferentzben így: Medgy mivel ez
gyökér szó, s nem olylyan származék,
mint fed igéből fedj, vagy régi módra
fedgy melyly a ki mondásbann így
hangzik: fegygy. Noha a gyökér szót
a ki mondás ként írjuk; de a származé-
kokat az Etimológia szerént írják
a tudós Magyarok így, p.o. gasság, igasság,
ság, ravasság, vetség, ketség, hamis,
hamos, piros, szorosan, pirosann, magos.

Ann

ann, adja, látja, állja, bánja, ütiük,
húzzuk (trahimus) húzzuk (trahamus)
*) add-sza, akgat, szakgat, remény,
szégyenl, padló, hánt, szánt, ront, ömt,
bont, önt; maga ezek így mondatnak,
s így hangzanak, s így hangzanak:
gasság, igasság, ravasság, vetség,
ketség, hamis, piros, szorosan,
magosan, aggya, lattyta, álylya, bányga,
ütytyük, húzzuk akár azt tegye trahimus,
akár: trahamus, atztza, aggat, szaggat,
remell, szégyell, padló, hánt, szánt, ront,
ont, bont, önt; mert ezekbenn a gyök-ér:
gaz, igaz, ravasz, vét, két, ham (a
végzet pedig os, mint ham ból hamos)
szor, mag (magnus ból meg rövidültt
szó, Apocope által, nus el-maradván) ad,
lát, áll, bán, üt, húz, ad, ak, szak, remény,
szégyen, pad, hám, szám, rom, om, öm, ezek
helyett: reményel szégyenel, hánt, szánt ^{egygy} it

*) Tökéletlen írás módja lenne a jelentő módot
meg nem különböztetni a Barantsolótól.

(egygy szó: számtás, hámtás, hámoz számoz
 Antithefis által, mint egygy: hörből, és
 szörből, hímex, és színez, hapog, és sapog,
 huppan, és suppan *st eff*) romit, bomit,
 omít, ömít, mint mondjuk hajít, ex helyett
 hajít, mondjuk alt, Balótkos ann olt, ot,
 ex helyett: alít. A Gyök-ér-szónak pedig
 a betűjét a származtatásban a mennyi-
 re lehet, meg kell tartani; ki révén
 egygy néhány rendetlen hajtogatású igé-
 nek a Gyök-erét: e, le, te, ve, hi, vi, melyly,
 és a Múlt időben így mennek: ön, lön,
tön, vön, hiön, viön, melylyekben egygy
 kereset: e, le, te, ve, hi, vi változik: e
ő-re, i pedig ü-re, de ez keres változás;
 mert az e betű az ő-vel, az i az ü-vel
 atyafiságos, és a közönséges Nyelv Szokás-
 nak szabad a Gyök-ér betűjét is meg-
 változtatni, mint po. ezen Gyök-erét:
Je (Ju) a többes Szám bann Jikre változ-
 tata, Jek-helyett: Atz, ez Gyök-érnek
 a z betűje el változik ezekben: annak,
 attól, arról, ennek, ettől, erről, erre *st*.
 — No

34
 — Noha tehát szabad így szólani, és
 beszélni: reméll, szégyell, gasság,
 igasság, ravasság, agygya, hant, szant,
st a könyebb ki mondás, és szó ejtés-
 végett; de nem szabad ezeket így írni
 az Etimologia végett. — — Tudtomra
 két érdemes Ironic nagy ellenfele az
 ilylyetén jöttás írásnak: adja, (hadja
 exercitus ejus) hagyja (relinquit illud)
 mondja, fonja, menj (perge); mert Mengy
 Culum minden tudós így írja *st*. Etz
 1° Bapai Samuel Úr Magyar Literatu-
 rájában, a 2° Varga Márton Úr
 Természeti Tudományjában, *st* mind
 a kettő 1808 bann adá ki munkáját.
 Már az 1° nek meg felelő Szó-
 könyvem első Tomójának Megszerzésé-
 benn. A 2° diktának itt akarok meg-
 felelni, a ki a II° kötetjének Elő-
 szavában az VI lapon így ír „
 „Hogy jottista nem vagyok vetik
 „Szememre, hogy a ty, ny, ly - nal
 el.

"előn a szelb Magyar ki ejtést meg
"rútítottam a kényes finnyas ízlést
"mindenütt sértém, a Nyelv Értetika
"jához nem értet. Darát im! Betsüllek
"benneteket; de sajnálom, hogy véletek
"nem tarthatok, engedgyétek meg,
"hogy mondjam ki ítéletemet: En is
"született Magyar vagyok, mint ti, &
"nem csak a szókaisból értem
"Anya-nyelvünket, szólok, írok rajta;
"hanem tanultam is, tanítottam is,
"tanulom most is. Ha igazán úgy
"beszéltet, mint írtoz, úgy vallyátok
"meg az: adja, hallja nem Németes
"ki-ejtés e? Mint a Dotyányi a
"Dotyányi-helyett? Kérlek Veggyétek
"gondolóra a sok jottázással nem rútit,
"atir e-meg Nyelvünk? Ha a jotta
"Mással hangzó betű, ugyan adgyátok
"okát, a Mással hangzónak, még pedig
"a keménynek hogyan ad lágyabb
hang

35
"hangot? Viselhet e két tíktséget?
"Vagy talám csak valamennyire lágy,
"ítonak vesztet? legyen úgy: helyes
"tehát, ha így írjuk: agyju, halju
"De ezt magatok sem hagyjátok
"helyben. Tehát az y-helyett-való
"jottázásbann mintsen igazságatok
"ször azt mondja, hogy az adja, hallja
"t eff, Németes ki-ejtés, mint
"Dotyányi, ez helyett: Dotyányi.
"En azt mondom, hogy adja, hallja
"t eff szint úgy nem Magyaros
"ki-ejtés, mint: adgya, tudgya, mondgya, hadgya t eff a mint ezeket
"írja Varga Úr, hanem a Magyaros
"ejtés: agygya, tuggya, monggya, haggygya,
"a mint ezt semmi tudós Magyar nem
"írja. Ha nem Magyaros: adgya, hat
"hát miért írja ezt így a Nem jottista,
"hanem Ipsilonista? Egyéb okát nem
"adhatja, hanem az Etimológiát, hogy
az

az nem engedi ezekbenn a szarmaz-
ásokbann a beszéd hangja szerént
való szoros írást. — A mit Botjányi,
Fatju, Fagyju-ról elé-hoz az nintsen
a Jottisták ellen; mertt a Jottisták
sem írják azt úgy: Botjányi, edj, medj,
fatju, sőt a mint már meg-mondam
a Régulá'bann. —

2° Azt mondja, hogy a sok jottázás,
val rütitjusz Nyelviünket. Erre
azt felelem, hogy a Nem jottisták
is sokat jottáznak, mertt ők is
raknak az a, e Ragaszték-mellé
I Szolga betűt p.o. várja (expectat
illum) karja, fája, húrja, túrja,
kürvája, kürtője, borja a tehen,
nek (borju szóból) s t eff. Tehát
ha miük rütitanók Nyelviünket, ők
is. Az után aki Nyelvünk Esztetiká-
jához ért, mondja meg részre hajlás
nélkül, mivel jobb: mondgya, mint mond
ja

ja, hadgya, mint hadja, tudgya, mint
tudja? — Vegre valamin a jott,
istáté írván: mondja, nem beszéllenek
így, úgy az Ipsilonisták is írván:
mondgya, nem szólnak úgy, hanem
mindnyájann így beszéllünk: mondgya,
agygya s a t.

3° és Vegre azt mondja: A jotta
Mással hangzó betű, s a t. En azt
mondom, hogy a g, l, n, t betűket
az y, nem pedig a j lágyítja, az
y a Magyarán nem betű, csak lágyító
jel, a j pedig Mással hangzó betű,
és a Ragasztéknak szolga betűje,
inassa, hajdúja, és tsatlósa (Lásd
feljebb az I Rész I Szakaszt) Hibás
állítás tehát azt mondani, hogy a g,
l, n, t, betűket a Ragasztékobann,
és ígék hajlításábann a j lágyítja.
Ennél fogva a jottát nem vehetjük
oly

olyan szolgálatra, mint a mineműt
az y visel, p.o. ez helyett: Horvát
Ország Bánya (Banus Croatia)
nem mondhatom, sem nem írhatom.
Horvát Ország Bánya, mertt ez
anyujit tenne: Croatia est Jodina.
Tehát a Judo's Magyar, jottista létére
is fel nem tseréli az y-t a jottával,
a g, l, n, t kemény mással hangzók
lágitására, p.o. nem írja ez helyett:
lágj ext: lágj, ez helyett hogj, nem
írja: hogj, s t eff, hanem Antithesis,
betű tseré által a közönséges Nyelv
szokás engedelméből a j betű fel-
tserélődik a gy vel, az az lágj g-
betűvel p.o. mondjuk: gyöj, jöj,
gyösze, jösze, ez helyett: jöj-sze,
az I betűvel is fel tserélődik a jotta,
p.o. ez helyett: Mária's pénz (Marianus
Nummus, Nummus cum effigie S. Mariae)

mond

37
mondjuk: Mária's, ez helyett: I ász
mondjuk: Jász (Charetarius), ez hely-
ett: innia írjuk: innja s a t, a hol a
jotta nem meg lágyítója az n nek,
mivel ott nintsen szükség a lágyítás-
ra, mertt a közönséges Nyelv szokás
a Ragasztékos Határozatlan ígék,
hezz nem nyj, hanem ni végzetet
kiván a Ragaszték elejébe, nem mond-
juk: tudnyj, ütnyj, hinnyj, vinnyj,
t eff, hanem tudni, ütni, hinni, vinni,
sem ragasztékosan nem mondjuk:
tudnyia, ütnyie, hinnyie, s a t, hanem
tudnia, ütnie, hinnie, s a t. De mivel
az I betűvel fel- szokott tserélődni
a j lett: innia-helyett: innja; de
soha sem innja, a meg mondott okból,
valamint a tudnia-helyett tudós Magyar
nem írja: tudnya, a Vonnia helyett
nem írja: Vonnya, a Jonnia- helyett
nem írja Jonnya, az Etimológia szerént
más

más: Jona, más Jónja, más Jónjja, más
 Jónnia, az Ipsilonistáknál Jónnya
 anynyi, mint a Jottistáknál: Jónja (net illud)
 A Jottistáknál Jónjja anynyi, mint (neat
 illud); de ezt az Ipsilonista nem tudja
 ki írni tisztességesebben a maga Ny-betűjé-
 vel. — A Jotta az N, és Ny lágy betű,
 vel is fel szokott tserélődni Antithesis
 által p.o. borjú, és bornyú, Várjú, és Varnyú,
 Jarjú, és Jarnyú, döjt, és dönt, jargal
 (járkál) és nyargal, nyargalózik akár
 lovonn, akár gyalog, Lajha, és Langha,
 Keserjes, és Kesernyes, görjed, és
 görnyed & eff. (Több ilylyet láthatok
 Szó könyvemben a j-betűről szólva.)
 Innét mind egygy: borja, vagy bornya,
borja ered borjú-ból, bornya pedig
 bornyúból & a t. De hogy röviden be-
 torkoljam a Nem-jottistát, azt mondom:
 A Nem-jottista is így írja ezen szót:
Apja (Pater ejus), már azt kerde-
 m: ha helyes írás Apja, miért nem helyes
atyja

atyja, a mint ezt írják a Jottisták?
 mertho valamint: Apja ez helyett vagyon:
Apája, úgy Atyja ez helyett vagyon meg
 rövidítve: Atyája. Így Bátyja, Nénje,
Ötsje, ez helyett meg rövidítve: Bátyája,
Nénéje, Ötséje, mivel a Gyök-ér: Apá,
Atya, Bátya, Néne, Ötse, nem pedig
Ap, Aty, Báty, Nén, Öts. Azután a
 Nem-jottisták így írják ezen igét:
hánnya veti (projicit illud), melylyet
 a Jottisták így írnak: hanyja. Már
 a joxan okosság is azt mondja, hogy
 a két különböző írás között hely-
 esebb az, melyly szerint minden értelmes
 látja a szónak gyökerét; a Nem-
 jottisták hánnya írásából nem láthat,
 ni-ki bizonyosan azon igének a
 gyök-erét, mivel azt gondolhatni, hogy
hán a gyök-ér, valamint ezen Ipsilon-
 istásonn írt igében: hánnya (poni-
 tet hoc ipsum) a Gyök-ér hán. De
 a

a Jottistafann írott hánya ígébenn
minden értelmes látja, hogy a gyökér
hány; ja pedig a Ragasztás szolga
betűvel. Az Etimologia bizonyítja
tehát, hogy az Jottisták helyesebben
írnak Magyarul, mint a Nem-jott,
isták.

II Nem egygy ez nek az Írók, ha ts,
tz betűvel kellepén e írni, vagy cs,
cz-vel: tsillag e, vagy csillag, tripel
e, vagy cripel st eff, vagy pedig ki
kell-e egészen tsapni a C Diák
betűt a Magyar Írásból, és mindig
ts, vagy tz-vel élni? Ezen pert is
el igazítja az Etimologia, és meg-
mutatja, hogy helyesebb ki tsapni, szam-
ki vetni a C betűt, és nem írni Magyar-
ul cs, cz vel, hanem ts, tz-vel; mert
sokszor ha a ts, tz-helyett cs, cz-vel
írják a Magyar szokat, azoknak gyök-
erüket, és származásukat ki nem
nyomozhatók; ts, tz-vel írva pedig

ra

rá találunk, p.o. mi-képenn származ-
ik harmitz, a mint a régiak írják
(Bápai Bariz Ferenc is), melyet ma
Epenthesisel körbe járuló n-nel így
ejtünk: harmintz (triginta), sokkal
nehézebb lenne ki találni, ha így lenne
írva: harmicz, de így írva: harmitz,
ki sül, hogy ez ösz-szó, három-ból, és
tízből; a hármat a régiak így ejték:
hárm, ebből lön: hárm-tíz (ter decem)
tíz szóból Metathesis által (betű ált
tétellel) lön: itz, öszsze leve ez két
szót lön: harm-itz, végre a huzást
el vesztvén hárm, lön: harm-itz; icz
ből nem sülné ki a tíz szó. 2 dix
pelda: Ketz ele, melyly Pyöngyös tájék
ann annyit tesz en, mint a Hegyalján
:Kötö, vagy Kötény (Antipendium Mulie-
rum). Az értelme jelenti, hogy Ket
gyök-ér ígéből ered, és származik, melylyet
ma köt, nem ket nek mondunk, de a régiak
nél ket vala, így a 600 esztendő s kék
írásbann, és Tíz befordbenn olvashatni:
hogy

hogy Beternek hatalm adatek oldania,
 és ketnie, ket ből eredt: ketel, ebből
ketele, végre a t meg sziszegősdék,
 és tz vé válék, s lön ketzele mint mon-
 ják: kanót, és kanótz, zanót, és zanótz
 s t eff. Már ha kezele lenne írva,
 hogy sülné ki annak ket gyök-ere?
 Ez példa Lentse, ez így írva ki tessék,
 hogy Lentes Diák szóból lön Metathesis
 által; ha pedig így írják: Lencse nem
 lehetne így magyarázni, sőt valaki
 azt gondolhatná, hogy Len ből eredt
cse kiegészítő végexettel, minemű:
székese, kencse, fencse (az az széktse
kentse, fentse). Itt példa Bet Várasa,
 melyly Bet-ből lön Metathesisvel *)

*) Nyilván Stira ember: Hermaphrodites,
 melylyet Stira szóból jól ki-hozhatni.
 Ittze, melyly It az az ital szóból meg-
 kiegészített szó: Részént (oblique, vel ad
partem, melyly rész, és ént utóljáró-ból
 lön: Isten, melyly Révai ként Antiquitat.
Hung. & St Itsen az az Vagyon (est)
 régi

III. A régi tudós Íróink az ösz-
 szókat nem írták köz vetetlenül össze,
 hanem kötő jegyet tettek közé. A
 maiaknál (a Diákok, és Nemetek példája-
 ra), de nem mindeneknél, az öszsze-
 lett szók egygyütt íratnak. Hogy ez
 helytelenség, meg mutatom ezen III
 Rész. Itt szabásában III. § D. 3 in
 szám-alatt. Ezen írásnak gántoság-
 at mutatja az Etimológiája is; mert
 p.o. más Etimológiájú-szó: felett, más
fel-ett, más megett, más meg-ett,
 más talpaló, más talp-aló, más hafaló,
 más has-aló, más Földitök (vestex
Sympatriota), más Földi-tök (bryonia)
 más Etimológiája vagyon ezen szólásnak:

régi Magyar szóból, melylyből lön
nintsen (non est) Vagyon Epenthesis
 által közbe járuló n betűvel nintsen.
 Lásd erről Szarmasztató Szókönyvem,
 et. Itsen-ből Metathesis által lön Itten:
Ki-kerts, vagy Kü-kerts (Grimula veris,
Anemone pulsatilla) melyly ebből: Kike
 leti

jajveszékel, más ennek: jaj! veszékel (perü). Más jelent ezen írás ördög, öt üx valaki, más pedig ez Káldinál Luk XI. 14. Jézus ördögöt üx-vala-ki, más értelmű szó ez így írva: Jaj-szú: Caries ligni, vel arboris (mint Jaj-szú Caries dentium) más értelmű esmég jegy nélkül, és hízak nélkül öfzsze írva, v. a. t.

IV. A melyly szókban a kötött betűk: sz, tz, ts, zs, és ezen lágyulttak gy, ly, ny, ty, kétszeresenn öfzsze jönnek, az az meg kettőztetnek, p. o. A szorony, egygy, galyly, fatylyú v. t. eff. azokat sor, ann a mai Irok közül restelik így írni, hanem az előbbemből az sz, vagy y-t el hagyván így írják: aszorony, egyy, melly v. a. t. Hogy ez gántó legyen, mutatja az Etimológia; mert p. o. más Etimológiájú: Josszsz, vagy rövidebben jossz, meg jossz te engem, más pediglen: josszsz

leties (vernalis nempe flos) vagyon tjavax, itással meg rövidítve az L betű fel tserélőd, v. énn R-rel. Lásd Szó Könyvem et.

josszsz; amax Jos-ból, emex Joszt ból ered, más Véssz, más véssz, amax vés, emex veszen ból származik. Ha ez helyett: menynyi, valaki így írja ezen szót: Mennyi, azt gondolhatja az Etimo, lögyiát vékonyann értő, hogy ennek a szónak Men a gyökere, nyi pedig olylyan vég szótka, mint ebbenn: Szem, nyi, mák szemnyi. Ha valaki ez helyett: fagygyú ezen szót így írja: fagygyú, nem tudhatja annak gyök-erét; ha pedig így írja: fagy-gyú, látja, hogy ez össz-szó, fagy szóból, és gyú szóból, s az értt nevezék így, miért hamar megfagy, és hamar meg is gyúl, gyúladékony szer, az értt belőle gyurtyát, az az gyúló világitót mártanak, melylyet többnyire nem Magyaros hangonn Gyertyának neveznek. Hozzá járul az is, hogy ha ez így írott szót a sor végenn meg kell szakasztani, és egygy részt által vinni a másik sorra, azt az olvasó könnyv. öfzsözül olvashatja, nem a maga

maga hangján, p.o. így eg-gyes, as-
szony, mel-lyenn, fat-tyú, hat-tyú,
Bot-tyány. A Nem-jottistának ezen
írását: haggyatok, meg szakasztva így
így találja valaki hibásann olvasni:
hag-gyatok, s azt fogja gondolni, hogy
hag gyökérből ered, mint a Nem-
jottistának így írott ígékjökben:
adgyatok a gyök-ér ad.*

II Szab

* A helyes írás nem fő dolog a Nyelvben,
ha fogatkozása vagyon is, arval nem
romítja a Nyelvnek valóságát. Kardos
Adorján 88 lap, és 90. Hogy az Etimo-
logiát bírjára tőm a Magyar Orthografiá-
nak, azt Eggy Valaki nekem vétékül
tulajdonlta. De a ki meg erti értelmem,
et meg enged nekem. En meg engedem,
hogy közönségesen, és általjabbann
szólván a Magyar Nyelvnek, az az
Magyar beszédnek, és írásnak Fő
bírája a Közönséges Nyelv szokás
(a mint meg mondam), hanem azt állítom,

hogy

II Szabás A Nagy betűkkel való írásról.

Nagy betűvel kezdjük írni a
Beszéd kezdetét. A beszéd folytatás,
abann az új fejezeteket a bök et
utann nagy betűvel kezdjük; esmég
a Kértes, és fel-kiáltás jegye után,
az teljesenn végezvén a mondást p.o.
Nem de nem mind nyájann halandók
vagyunk? Mégis melyly igen kevesenn
gondolkodnak róla! Emlékezzetek
meg a halandóságról. A két bök et
utann is nagy betűvel élünk, valakinek
szavait fel-hozván, p.o. Udvozitónk
szava ez: Szeressed feleidet.

Azutann a Versenkben mind
egygyik verset, ha mindjártt nem
teljes értelmű-is, nagy betűvel kezd-
jük.

Nagy betűvel kezdik az Írók
a tulajdon neveket (Nomina propria),
és a belőlök származott Mással érthet
hogy a mibenn az írás dolgában nem
egy

ő neveket, po. Béter, Buda, Kassa, Budai,
Béti, Kassai, Isteni, Isázi. De Sándor
István Vokfelejenek H Darabjában a 124
Lapon az ilylyetén Másal érthetőket kisp
betűvel kívánja írni.

Ezen törvényt követik mind az Egygy-
házi, mind a Világi Tisztségek, és Meltó,
tagok nevei, po. Felség, Felséges Király,
Kezelmességes Fejedelem, Belső Tanácsos
úr, Fő Spanyol, Szolga-Díró, Szentféges
Atya, Ersek, Bispók, Apát-úr, Espereft,
Kanonok &c.

Az ajánló, és esedező levelekben

egygyez a Közöséges Nyelv Szokás, a
hol el út a Szólástól az írás, és vizontag,
az ilylyetén ügyben bíró az Etimologia,
ez intéri el az írás beli pert. A gyök-ér
szókat a mint ki mondjuk úgy írjuk is, de
a Származékokban sokat más képpenn
ejtünk, a mint meg magyarázám, mivel
pedig több több a Származék szó, mint a
gyök-ér, és a mint a Diák Szól: a potiori
fit denominatio, azért mondám hogy az Ortogra-
fiának ítétő bírāja az Etimologia, törvény
bírja az Etimologia, noha Fő bírja, Közöséges
bírja a Nyelv Szokás: Ordinarius Index usus,
ex

43
a Fejedelmekhez, és elő-kelő emberek,
hez írt levelekben meg az őket illető
Nev-másait is (Bonomina) tiszteletnek
okáért nagy betűvel írjuk, po. Fe Felséged,
Ő Nagysága.

Nagy betűvel írjuk a Judományok,
és Könyvek neveit, po. Böltselkedés,
Ekefenn-szólás, Költes, Nyelv-tanítás,
Kép írás, Bázmany Kalauzza, Igazság
Bánja &c.

A Magyar Írók meg-egygyezésében
állapodott az-meg, hogy miük nem írunk
minden Magában érthető nevet (sub,
stantivum) nagy betűvel, mint a Német
Írók tselekeznek, a kiket egygy két
Írók még-is egygy-felől minden helyes
ok-nélkül, más felől pedig a Közöséges,
enn meg szokott Magyar írás módnak
meg ségésével, nem régiben követni
kezdet, úgy mond Bapai Sám. M.L.
148 lap.

III
Extraordinarius Etimologia).

III Szabás.

A betűkkel való helyes élésről.

1) Pántos az y-nal i-helyett élni, p.o. nem jó Almásy, Kassay, Besty, ez helyett: Almási, Kassai, Besti; mertt y nem betű nálunk.

2) A Görög chi nálunk k-val írassék p.o. Krisztus, Kerubim, nem Khrisztus, Kherubim, vagy Chrisztus, Cherubim.

3) A Horvátok ch-ját ts-vel írjuk, p.o. nem Jankovich, hanem Jankovits, nem Cholich, hanem Isólits, nem Georch, hanem Görts, nem Chaplovich, hanem Szaplovits. *)

4) A hajdaniak cs-je ts-vel cz-je tz-vel írassék, semmiképpenn pedig c-vel ne. p.o. Császár nem Császar, Pitzzeró, nem Cziczzeró, vagy Ciczeró, Szapó, nem Csapó &c. &c.

*) De a Királyi Adománybann elé forduló nevek (nomina diplomatica) maradhatnak.

5) A Görög phi betű f-vel írassék p.o. Filozofia, Fizika, Bafus, Ortografia, Eufonia; nem pedig Philosophia, Phisica, Baphus, Orthographia, Euphonia.

6) A Görög thita t-vel írjuk, p.o. Máté, Tamás, Teológia, Matézis, Ortografia, nem pedig Máthé, Thamás Theologia, Mathézis, Orthográfia.

7) A régiek eo ját már ö-vel írjuk, p.o. nem Co Felsége, hanem Ö Felsége, nem Georch, hanem Görts, nem Jeod, vagy Jeold, hanem föld.

8) A Diákok l-ját lv betűkkel írjuk, p.o. nem Quintilianus, nem Lvietantria, hanem Kvintilianus, Kvétántria.

9) A x helyett ksz betűket írunk, p.o. nem Xerxes, hanem Ksxerksz es, nem Alexandria, hanem Alekszandria, nem Dux, hanem Duxsz. *)

10.

*) A Magyar Nyelvben is, valamint a Diákban, Görögben, ha csak a kimondást néznők, helybe lehetne az x betűt hagyni, mivel sok szóban x hangot ejtünk p.o. fekszik, telekszik, haragszik, elég, szik

10) Helytelenfeg a kettős Mással hangzó Sz
betűt, ha kétszeresfenn elé fordul vala,
melyly szóban, így írni Sz p.o. hiba
ezt aszszony így írni: Asszony, hanem
mind

szik, öregszik st eff így hangzik a ki-
mondásban: fixik, telexik, haraxik,
eléxik, örexik; de a mű okos Elejünk
ezt az írás módját fel nem vették az
Etimológiá miatt; mivel az ilylyeten írás
bann: fixik, telexik, haraxik, eléxik,
örexik azt gondolná valaki, hogy a gyök-
ér: fix, telex, harax, eléx, örex, a mi
nem való. Ha a Diákok is a Diák Etimológi-
ára szem esbbenn ügyelnének, koránt sem
írnák ők is p.o. Dux, Lex, Rex, Luxi, Dixi,
Resex, Luxus, luxuria, vox, maximus,
st eff, hanem így Duces, Legs, Reqs, Lugxi,
dixi, resex, lugvus, lugvuxia, voes,
magimus, mertt, mertt Dux nak a gyök-
ere Duc (vezess) ebből ered ducens (vezető)
ebből meg rövidítve (Syncopando) Duces.
Lex nek a gyökere Lege (Lex a. legendo)
ebből leszen legens m.r. Legs. Rex nek a
gyök-ere Rege (igazgass) ebből ered
Regens m.r. Reqs. Luxi, Luxus, luxuria
neveknek a gyök-erök Luge (szomorkodjál)
ebből

45
mind a két kettős Mással hangzó Sz
betűt ki-kell írni; mertt olyly kettős Mással
hangzó betű az Sz, mint ts, tz, zs, tehát
ha szabad lenne így írni: Aszszony, ez helyett:
Asszszony, szabad lenne ezek helyett - is:
Kotttzan, lottsan, bezzsen, st eff így
írni: Kottzan, lottsan, bezzsen. Az ilylyeten
írásból pedig Zür-zavar tamadna, mertt
p.o. más vésszsz ezen gyök-értől ves;
más pedig vészsz ve gyök-erből,
melylynek második személye a Jelentő
Mód jelen valójának egygyesében, s
anynyt tesz: accipis, a 3^{ik} személy,
benn veszen accipit, más vészsz (peri)
benn vész gyök-erből, más vészsz (per)
ugyan vész gyök-erből. Más te engem
fossszsz (tu me foris) (melylyt a foszsz
Magyar fosol nak mondana, Noha ez
mivelő ige, midőnn az 1°, és 2° dik
szem

ebből ered lugsi, lugvus, lugvuxia
(nam propter luxum, s luxuriam crebro
tristatur homo). Dixi igének a gyök-ere
Dic, Resex nek Reseca, Vox nak Voca.
melylyekben x nintsen, s a t.

személyre hajtó teledet jelent) más
 te engem forisz (tu me. expila) más
lesisz, les-ből, más lesisz (fisz), más
olvasisz (legis) olvas-ból, más ol-
vasisz olvaszt-ból. Látsd a szó
 könyvemben az P betűt. Ezen okból
 nem szabad a kétszeresenn eleforduló
 lágy betűket is egygy-szeres jeggyel
 tagyítani, p.o. nem helyes melly (: qui,
 quod, quod, merth pectust így írjuk
 különbség okáért: melj;) ez helyett:
melgly; merth ez hasonló gántos
 írás ehhez: asszony; mivel ezen
 szóban: melgly mind a két l betű lágy,
 mind a kettőhöz szükséges a lágyítás
 jegyét az y-t tenni, valamint ezen
 szóban elmée (ingenii), mivel mind
 a két e betű hosszú, szükséges mind
 a kettőhöz tenni a hosszítás jegyét,
 a vagy a húzást (accentus), s nem lehet
 így írni: elmée, hogy az egygy húzás
 mind a két betűre szolgáljon. Látsd
 Kovács Mih. Chemia 3 Darab. 143. lap.
és

46
 és Feljebb I Szabás Jegyzet IV szám
 Jegyzet. Meg-vallom hogy a Magyar írásban
 a meg kettőztetett, s néha a regularság
 miá meg-háromztatott kettős. Mással
 hangzók, és a kettős, harmas lágy Mással
 hangzók (p.o. egygy szóban két, három
 sz, tz, ts, zs, gy, ly, ny, ty) igen alkalmatlan,
 ok a tanulóira nézve, s nem is kiesel,
 de meg-is a regularság-miatt így kell
 írni p.o. tölgygyel, karddal, térggyel,
 midőnn a val vel utól-járó v-jével
 változik az előtte való névnek utolsó
 Mással hangzója. Így földdel (cum terra),
 merth földel más, és annyit teszen,
 mint: földdel tölt meg valamit. Ezen
 alkalmatlanságot, el háríthatnók,
 vagy enyhíthetnők, ha egygy képi kettős
 Mással hangzók, és lágy betűk alkottat,
 nának, mint p.o. ez helyett: egygy, így
 írunk: eggy, vagy eggy, vagy régi módra
 eggy. Látsd Sánd Ist. Sok fele 3 Dar
 138 lap. 5 Dar. 187 lap.
 11) A régiek eu-ját ma ö vel írjuk, p.o.
 Béla Király nevétlen (Jegyzőjében)
 a 49 Lejézetben Tekeru szót Tekerő
nek

nek írjuk, a hik Fejzetben Elend szót
Elődnek, a zhik Fejzetben Eskü
lőnek, a st Fejzetben
Emend szót Emődnek. Ugyan ott
Peuru-t Györnek.

- 12) A régiekenél húzások (accentus)
nem lévén a hosszú á-t két a-val
írták, p.o. Baal Isten, ez helyett: Bál
Isten, hogy valaki így ne olvassa rorided,
enn Bal Isten, melyly annyit tenne
Magyarul, mint Finister Deus. Így
a hosszú é-t ee-vel írták, a mint még
Gáriz Gápaiban a Magyar Diák részben
ele fordul: Eedes, Eeg, Eek, Eel, Eep melyly,
eket már ma így kell írni: Edes, Eg,
Eke, El, Ep, s a t. Ugyan ezen okból az
a, és e-betükön kezdődő Ragasztékokat,
és egyéb Végezéteket, az a, és e betűnn
végződő szóhoz járulván egygy hosszú
á-val, vagy é-vel mondjuk ki, p.o. ez hely,
ett: mente-em mondjuk: mentem, mente
-ed helyett: mentéd, mente-etek hely,
ett: mentétek, mente-enek helyett
mentének, mente-et helyett: mentét;

ha

ha pedig a szó Másfél hangzón
végződik p.o. Kereszt, húzás nélkül
mondjuk Kereszt-em, Kereszt-ed, Kereszt
-et, s a t. Így a hosszú ó-t két o-val
írták, p.o. Soo (só), mood (modus).

- 13) Valamint eu-t, eu-t ma ő-nek írják,
így au, au. ő-nak. Ezen észre vétel
használni fog a ragasztékos igék efféle
hajtásának: ezt neki adók, adnók,
őket meg verők, meg vernők, magyarán,
jára, mert ezek hajdani régula szerint
így mondatának: adának, adnának, verének,
így ezen szót: Ladislaus a
vernének. Így ezen szót: László, sta,
Magyar így írja, és mondja: László, sta,
nislaut Sanislo, Ausztriát Ösztria,
Ausztrigát Ösztriga, Lóránt, vagy vékony
hangon Lórintz Laurentius-t.

IV. Szabás

A Helyes-írási jegyekről.

15. A Hangot jelentő jegyek.

A. A Beszéd hangját jelentő jegyek.

Olylyan jegyek, melylyek a Beszédnek
hangját, vagy az élő szót, és a szólónak
indul

indulatjait ki-jelentik, csak kettőn
vagyunk: Kérdő jegy (?), és fel-kiáltó
jegy (!).

1°) Kérdő jegyet az egyenes kérdés után
teszünk, és pedig az értelmes mondat
(Sententia) végére, a hol a szót ki-tet,
szó, és szembe tűnő! Képenn fel-emeljük,
p.o. Ki vagy te? De midőn a kérdést
csak beszélgetre hozjuk-elé, akkor onn
annak jegyére mintsen szűkség, p.o.
Nem tudom, mitévő legyek. Azt kérde
tőlem, hol lakom.

2°) A fel-kiáltó jegyet azon-közbe vetők-
után (Interjectiones) tesszük, melylyek
a fájdalom, öröm, szomorúság, csodálkoz-
ás, bosszankodás, és egyéb indulatok
hangját teszik-ki, p.o. jaj! haj! huj!
ejnye! ah! st eff.

Ha a közbe-vetőkhez némelyly
szók, vagy értelmes mondatok vannak
tétetre, a fel-kiáltó jegy ezen mondatok
után szokott tétetni, p.o. Jaj nekem
szegénynek! Némelylyek pedig a közbe-
vetőket vonással (commate) választják
meg

48
meg, és a fel-kiáltó jegyet az értelmes
mondat-utána teszik, p.o. Ó, én szerentse-
tlen ember! Sajdalom, anynyira hasonlítottunk
el!

Azon kívül a fel-kiáltó jegyet minden
értelmes szolás után, melyly hathatósan,
és erőből mondatik-ki, szoktuk tenni,
p.o. Eljén a Királyunk! Be sápadt
vagy! A fel-kiáltás némi-koronn
hasonlít a kérdéshez, melyly esetben
még-is fel-kiáltó, nem kérdő jeggyel
étünk, p.o. Mit esendessen folya az ember,
ek életet; ha ki-ki az igazságot, és az
egygyeséget szeretné!

B. Csak a szóhangját jelentő jegyek.

1) Olcs húzás (accentus acutus) (!) p.o.
văn vên st eff

2) Két mellesleges bök (Diacresis) (..)
Ezt némelyly tudósaink a közép e-nek
felebe teszik. Ambár egyéb-korrt el-hagyat,
hatik; de a kétes értelmnek el-hárítása-
végett az ek ragaszkodásban az e betű felebe
helyesenn tétetnek, p.o. Istenék Deus
illorum, hogy különbözzön ettől:

Istenek

Istenek (Dü). *) Ezen jegy az o
betű tetejébe tétetven, abból ö betűt,
az u hegyébe íratván, abból ü betűt
tsinál.

g) A Verssekben a szó-tagok mekkoraságát ezek jegyzik: (—) a hosszú szótagnak jegye, és (v) a rövidnek. Ha pedig mind a kettő egygy más határa tétetik e képen (v̄), azt jegyzi, hogy azon szótag közös, vagy kettős (anceps).

II §. El-választó jegyek

Olylyan jegyek, melylyek az értelmes mondasokat, és azok részeit egygy mástól el-választják, négyen vagynak: Böket (.), Kettős böket (:), Böketes vonás (;) (medianota), és Vonás (,)

(,) (Comma)

A. Böket (Cunctum, más kép szúrat, vagy szúrvány

A

*) Mind a régi, mind a mai Iudósok az ilylyeket ö-vel írják po az ő Istenök: Deus illorum.

48
A Böket a periodus nak, és akár melyly értelmes mondasnak végére tétetik, a hol a szó ki-teteszó képen le-efik, és a beszédben, vagy olvasásban hosszabb nyugvás leszen.

B. Kettős böket.

A Kettős böket, melyly leg-inkább a periodus egygyik részének a más, iktől meg választására való, egygy szer, s mind valamivel rövidebb nyugvást, és pihenést jelent, mint maga az egygyes böket, p.o. Mivel a hadnak neméről szólottam már: most annak nagy váltta, ról szölok egygy keveset.

Akkor is helye vagyon a Kettős böket, nek, midőnn valakinek szavait fel-hozjuk, vagy valamelyly jelles mondas hozunk-elé p.o. Jeronimus mondasja: az észnek tüköre az ortza. Kíméljed egészsegedet, és hitessd-el magaddal: hogy a ki-derültt fő több et tehet egygy órában, hogy sem a beteg napott nap estig.

Es még mi-kortt osztályt tesszünk, p.o.

p.o. Két dolog neveli az ifjúságot: a tudományok, a jószágos erkölcs. Három Isteni jószág van: Hit, Remény, Szeretet.

D. Böketes Vonás.

A böketes vonással rövidebb pihenés, s a periodus-bann élünk, midőnn annak az első, vagy második részét több tagra fel-osztjuk; mert a két rész közé a periodus-nak kétfős böketet írunk (a mint már meg-mondam), p.o. Nekem ugyan olyyan kellemetes vala ezen Munkának el-készülése: hogy nemcsak el-törölte vénfégemnek minden baját; hanem meg-könynyüvé, és vidámmá lette vénvégemet.

Azutann a kisebb egygy dolog, ról való értelmes mondasokban; de a melyek ellen-vető foglalatokkal (per conjunctiones adverbivas) el-választatnak, p.o. Úzép testbenn; de sokkal szebb lélekben.

Tovább

Tovább a magak magakkal ellenkező értelmes mondasokban, p.o. Meg-eggyezéssel az apró dolgok nevelkednek; vissza vonással a leg-nagyobbak is el-ozlanak.

Végre az össze tartott egygy dologról való értelmes mondasokban, akár azok össze kötő foglalatokkal kapcsoltasának össze, akár nem, p.o. Hozzá latnak a prédához. Ezek a bőrt nyúzzák; mások darabokra vágják; mások nyársra hűzzák; am-azok az ístökét készítik; mások tüzet raknak.

E. Vonás.

A Vonásnak reg-rövidebb a nyugvása, s elő-szor a kisebb értelmes mondasokat választja-el, p.o. A választ, ottak Delfusba küldetének, hogy meg-kérdenék Apollót. Ha egészseges vagy, azt Szeretem.

Annak-utánna az értelmes-mondások, és periodus tagjai közé vetett aprózott mondasokat (incisa) választja-el

el, p.o. Valljon, úgy mond, teged látalak
e itt?

Azonkívül azon egygy teljes
mondásnak egygy, vagy majd csak nem
egygy értelmű öfzxe hordott szavait
választja p.o. El-mentt, meg-szökött,
el-illantott, el-szaladt.

III §. Világosító jegyek

A. Rekesz, vagy Zár.

A Rekesz (Barenthejis) melylynek
két egygy más ellenébe forduló kör
darab (arcus) (), vagy egyenes
két ajtó fél [] a jegye, magában
foglalja néha a meg világosítást,
mászor a melléleg való dolgokat,
a melylyeket az olvasásban, sebesbenn,
és gyengébb szóval szokás el-mondani,
p.o. A jó téteménynek viszontag való
meg-adásában, (ha úgy hívünk Herodotus
nak) követnünk kell a termékénybűz
földeket: a melylyek sokkal többet hoz-
nak, hogy sem a mennyit vettenek.

B.

B. Ki-hagyó jegy.

A Ki-hagyó-jegy (Apostrophus)
hasonló a vonáshoz, melyly a ki hagy,
ott betű-helyett tétetik, p.o. a, e, a
vagy, a ki, Szám, Szentek élete Magyar,
Ság virági, Tom, S at: ezek helyett: az,
ez, az vagy, az ki, Szájam, Szenteknek
életük, Magyarának virágjai, tudom.

Jegyzés. Bátori Szabó Dávid a Magyar,
Ság virágjaiban ki-hagyó jeggyel
a szónak közepenn is el. Ez nem
tétetik Révainak; de ok-nélkül;
mert csak olylyan figura a Pramma,
tikában az Apocope, mint az Aphaereji,
és Syncope, valamint tehát Apocope-
által a szónak végenn el-hagyatván
a betű, azt Apostrophussal jegyezzük
meg, p.o. a, e, ama, eme, miért ne
kellene a szó közepenn el-hagyott
betűt, vagy szó-tagot is meg-jegyezni,
mikor azt meg a Diákok is meg-jegy-
zik? p.o. Broh Deüm, hominumque
fidem! A hol a Diákok fonákul
fenék

(Jenékül) fordult v betűvel jegyzik
a szó közepén ki-hagyott betűt, vagy
szó tagot, a Magyarok oda Apostrofus
miért ne tehetnének? Ha pedig nem
teszik a szó közepén olyan Apostrofus
mint a milylen a szó végére szorított
tétetni; lehetne a Diákokkal csak
a szó végére tenni a vonás forma
ki-hagyó jegyet, mint p.o. a Diák
ez helyett: vides ne, rövidebbenn
így szólnán: viden, ezt így írva:
viden. Valamint pedig a Diák
Deorum helyett rövidebbenn így szol-
ván: Deum, ezt így írja: Deum.
úgy mük is így írhatók ezeket:
tóm (tudom) el-mék (: el megyek,
el menek). De a hol húzás kívántatik
valamelyik Magabann hangzónak
hegyébe, p.o. Szám (os meum), már
ott bajos lenne melléje tenni a Diák
rövidítő jelt így: Szám vagy Szám.
Innét alkalmasabb a vonás forma
ki-hagyó jegyet tenni középsőbe is
így

52
így: Szám. Azt is mondja Révai Elab. Gram.
pag. 182: hogy az ilylén ekbenn: Szentek
élete, Magyarok Királya, s t eff. helytelenül
tétetik a ki-hagyó jegy a 3ⁱⁿ Ejtés (Dativus)
el haraptatásának jeléül, s igéri, hogy
ezt meg fogja mutatni a Syntaxis-bann,
de az ő Szintakszissát ki-nem nyomtaták.
En pedig azt mondom, hogy az ilylén birtokos
mondás: Szentek élete, Isten áldása,
ember élete, s t eff, ezek helyett mondatnak:
Szenteknek életük, vagy életök, Istennek
áldása, embernek élete, azért az el-
harapott 3ⁱⁿ Ejtés nak, nek-jének el-
hagyatása jeléül oda tenni a ki-
hagyó jegyet, s így írni: Szentek élete
(vita Sanctorum) ember élete (vita hominis)
s a t jó, és helyes lenne, ha a Tudósok,
nak tetvenék.

D. Kötő jegy, és ált-vivő jegy.

1) Kötő jeggyel (Signo unionis) (-) élünk
az ösz-szók bann, midőnn a beszédnek
nyoltr. részéből, két vagy több értelmes
szót öfvsze kaptak olunk egygy dolog,
nak jelentésére, p.o. haj-szal, jegy-ruha,
fen

fen-kő, ken-kő, re-á, ösz-vér, minden-
ható, mi-kor, leg-jobb, fel-áll, ki-ver,
vissz-hang, vas-áros, mész-áros (calci-
venditor) hús-áros (lanio) szak-áll,
szem-öldök, két-szer, drága-latos,
bor-ház, bor-bíró, ház-nagy, nagy-
atya, Had-nagy, haza-fi, atya-fi,
örökbe-fogadás, jószág-nem-bírhatóság,
kar-fa, Anya-szent-egygy-ház
(Sancta Mater Ecclesia) Szél-fü,
Király-né (Uxor Regis) Vendég-fogadó
(Caupona). Szokny-ing, fej-al (pulvillus
parapetofann fej-el) Derek-alj (culitra)
Fog-ház, Meny-kő, s a t.

- 2) Némelylyek Révaival azt tartják,
hogy az írás tarkázásának el-kerülése
végett az ösz-szókban a kötő jegy el-
maradhat; de még is az ösz-szó részei
egygy mástól kérvés üres helylyel vál,
asztassanak-meg, p.o. hajszál, jegy
ruha, s a t. Leg inkább pedig olyankor
maradhat-el a kötő jegy, mikort az ösz-
szó

szó részei messze esnek egygy mástól,
p.o. meg vala elejétől fogva parantsolva.
El nem tudták őket egygy mástól választ-
ani, úgy mond a Debr. Gram. 15 lap.

- 3) Mások nem régebenn a többi Nemzetek
példájára az ösz-szókban is minden kötő
jegy tétel, és üres hely hagyás, és köz-
nélkül ösz-sze írják, mint a tő szokat,
p.o. fen-kő, szemöldök, foghús, szilfa, elker.
Az 1° régi jó szokás. A 2° dik meg-
lehetős, s nem rossz új mód. De a 3° ik
gáz kezdés; (mertt meg szokásnak
nem mondhatni; mivel két három író-
vak-merősen kezdette meg-el.) Mivel
1° a Magyar Nyelvnek különös tulajdon-
sága ezt meg nem engedő; mertt az ösz-sze
kaptsolt Magyar igék meg nem tartják
mindenkoron az első ösz-sze kaptsolás-
nak formáját, hanem a többféle szerkeztet-
ésnek miatta gyakran egygy mástól
el-szakasztatnak az ösz-sze kaptsolt
részek úgy, hogy közéjük egész mondás,
ok vettetik, és az ösz-sze-kaptsolt
rész

részek-közül az első sokszor az utóbbi
részek-után meg fordítva tételnek, p.o.
ezen öfzsze tett ígét: le-jöni, sokszor
így hangjuk széljel: le fogok hol-nap-után
hozzád jöni. Már egygy-szer vala hára
jőj-le. Tehát ezen két részt: le, és jö
nem lehet a Diák szerint így öfzsze forr,
asztani lejő. Ezt sem: el, és jö im így enn:
eljő; mert ezeket a Magyarban el-kell
néha egygy mástól választani, a mint
látok. De a Diákban az öfzsze kapts,
olt szó semmi esetben egygy-mástól
nem szakasztatik-el, p.o. a Diák
ezen öfzszt: de scribe, soha sem monója
így: Scribe-de, mint a Magyar írj-le,
írjd-le, ülj-le, kelj-fel, v a t. Ha kérdem
Magyarul: le-írtad, a mit parantsoltam?
A Magyar felel: le. De ha a Diákot
kérdem: descriptisti, quod jussi?
nem felelhet így: de; mert ezen pro
positiot: de úgy öfzsze forrasztja ezen
igével: scribo, hogy azokat a Szerkertet
ésben egygy mástól el-nem szakaszthat-
ja. Ez az ígéről vett Szabást által-
visszük

54
visszük az azokból származott név-
szókra-is, p.o. el-jövetel, le-írás, meg-
térés, vagy el-jövetel, le-írás, meg-
térés, v a t. Mertt 2°) ha az öfzsztokat
minden jegy, és köz-nélkül (sine
intervallo) írják, sokszor kétséges
értelmök lenne p.o. hústerő kétes
értelmű; mertt, húst-evő v húst evő
anynyi, mint Carnis manducator,
hús-tévő: Carnifex, Carnis factor.
Ha így írom ezen szót: megévett,
nem tudom mit jelent, ezt é: meg-
évett, vagy ezt: megé-vett. Így
tsontár (drupa) Lúvész pag 25. tsont-
ár pedig, (más képen török) olylyan
tsontból készült ár, melyly el a kötfis,
ok a hámokat igazgatják. Lásd Szabó
Dávid Kírsded Szó-tárját Török szó
alatt, 257 laponn. Ezen szó megette két
értelmű lehet; de így írván: meg-ette,
anynyi teszen: Comedit illud, így írván
pedig: megette anynyi mint: post dorfum
ejus. Így más: kér-el, más kérel,
követel más, követ-el-is más, más: leg-
elő-

-elő-szer, más pedig legelő-szer. Lásd.
I Szabás Jegyzet III Rész *)
Ki-vételnek innét azon össz-szók,
melyly

*) Ezt az is erősíti, mivel-hogy Nyelvünk
természetével ellenkezik az, hogy egygy
gyök-ér, vagy származék Magyar Szóban
jöjön a vastag hang a vékonygyal: az
az meg nem férhet az a, o, u az e, ö, ü-
vel (I Rész I Szakasz I §) egygyedül
az össze-tett szókban jöhetnek ezek
össze, midőn vagy több név, vagy több
ige, vagy több particula, p.o. több utól
járó tételik össze. Ha te-hát valaki
a Német szókát szerént minden jegy,
és huzag nélkül vala-melyly össze tett
szót ír, melylyben mind vastag, mind
vékony Magabann hangzó betű legyen,
minemű p.o: rea, hexza (Erdélyi szókát
szerént) nálkül (régí szókát ként)
Ostormény, tehát, azt gondolhatja a
gyengébb Magyar, hogy ezek Származék
ok, és nem össze tett szók, következő,
leg a Nyelv természetével ellentéző,
így

55
melylyeknek egygyik része az össze
kapcsolásban el-változik Magabann ért,
hetetlen szóra, mint p.o. Szer, ha el változik
Szor,

így roszsz Magyar szók. Így gondolkozék
rea szóról Sapai Samuel Magyar Literatá,
rájában, azért azt tanítá, hogy jobb ra mint
rea. Így észkeskedék Versegi Ferentz is
Tiszta Magyar névű könyvében a 23
lapon Ostormény fáról (Viburnum Lantana)
melylyet a Hegyalján közönségesen így
neveznek, s így vagyon az Iróknál is írva
(Veszélykei 442 lap) azért azt monda,
hogy jobb Ostormény, mivel mény végez el
a vékony szók után szokott tételni, mint
p.o. Böszörmény, és soha nem a vastagok
után, mint nem mondjuk takarmény, hanem
takarmány. — De mihelyest valaki ezeket
ilyly helyesenn írja: re-a, hexz-a, nál-
kül, Ostor-mény, te-hát azonn al
látja, hogy ezek össz-szók, s így nem foda,
hogy a két féle hang össze jó bennük.
Re-a két féle utóljáróból való össze
Re, és a utóljáróból, szint így: Hexz-a
Hexz, és a utóljáróból, így Nál-kül is.
Ostor-mény pedig Ostor, és nyel két
név szóból lett szó. tsavaritással, nyel
név

szor, szor-re. Szer értelmes szó, azért
így kell írni: egygy-szer, vagy egygy
szor, tíz szer, két szer, stc.; de szor,
szor nem értelmes szó, azért így lehet
írni: háromszor, hat-szor, öt-szor. Így nap
értelmes szó, azért ezeket így kell írni:
Jeg-nap, hol-nap, vagy teg nap hol
nap. De ha nep-re változik a következő
benn így lehet írni: üdnep, vagy paraszt,
ofann ünnep. Hasonló képen hat
értelmes ige (potest, item penetrat)
azért midőn a tehető igében nem
változik het-re így lehet írni: mond-hat
(dicere potest) ír-hat (scribere potest),
minden-ható (omnipotens) vagy mond hat,
ír hat, minden ható; de ha el-változik
p.o. ülhet, ülhet, stc. nem szükséges jegy,

vagy
név mény-re változván, a mint ezt meg
mutatám szó-könyvemben. Te-hat is kettős
particula, Teleg-ben Ta-hat, mind Ta,
mind Hat egygyet jelent (: ergo, igitur,
itaque) Hat particulával magával is
élünk. Ta particulával pedig élnek a Tollatok.

56
vagy köz-által meg választani. Akkor
sem kell, midőn értelmetlen gyök-ér
igével köttetik-össze, mint ezek: i, ve,
te stc. p.o. téged a farkas meg-ehet,
téged a sok bor iszákos minden borodból
ki-ihat. Akkor sem kell, midőn a hat
ige után tetetik a hozzá kötött gyök-ér
nek ik toldalékja p.o. bort ihatik,
feleségétől el-válthatik, meg-hízhatik,
alhatik, lakhatik, stc. Végre akkor
sem szükséges a kötő jegy, a vagy az
üres köz az össz-szó-között, mikor
az össze kötésben az össze kötött
szónak mind a két része meg-romtatik,
gyök-ere el változtatik, p.o. Jambor szót
nem kell így írni: J-ambor noha öz szó,
jó, és emberből, mertt mind a jó, mind
az ember meg-vagyon romlva. Eldödi,
az az elő idő béli, Kandás, az az kan-
tsordás.

Már ezen meg-magyarazott kötő jegy
által-vivő jegy lesz (: signum translatio,
nis) mikor a szót a sor végén meg-
szakasztjuk, és annak valamelyik részét
által-vivjük a másik sorra; de ezt
am

amavval az olvasásban össze kell
kapcsolni. Cápá III. Rész. I. Szabás. Jegyz.
III. Szám.

E. Fel-hozás jegye

Fel-hozás jegyénél (*Signum citationis*)
egygy más-mellé írt kettős vonással
(*''*) élünk, midőn valakinek szavait
szóról szóra fel-hozjuk írásunkban,
és azon jegyet a fel hozott szó kezdeté,
től-fogva minden sornak az elejére
is tesszük; Azon szó végén pedig
a jegyet szarvval fel fordítva írjuk
fonakúl, és fenékül így (66)

F. Nyugtató, és szó hagyó jegy.

Ugyan azon egygy jegye vagyon a
nyugtásnak, pihenésnek (*Bansa*) és
szó el-hagyásának, egygy hosszabb
léniaátka (*—*). Ezen jegy a bököt —
utann szorott tétetni, vagy azért,
hogy az ember az olvasott dolgot vegye
gondolóra, vagy pedig annak jelentésére,
hogy a következő beszédnek nintsen
szoros

szoros egygyesége az előbbiekkkel.

Mikor pedig ezen jegyet többször
írjuk egygy más-utann ilylyen képen:
— — — — ez azt jelenti, hogy a be-
széd valami híjával vagyon, és magára
biztat az olvasóra, hogy azt pótolja-
ki.

G. Jegyzés jelei.

A jegyzés jelei (*Signa notarum*)
vagy tsillagotokák, vagy keresztetsek,
vagy sokkal alkalmasabbak a Magyar,
bann az *a, b, d* betűk, és Arabiai
számok: (***) (*+*) (*a*) (*b*) (*d*) s a t.
(*r*). (*2*) (*3*) s a t.

Hegyedik Rész Szó-hajlítás.

I § Elő ismeretek.

Hány része vagyon a Magyar be-
szédnek?
A Magyar beszéd nyoltz részre
oszlék

szólis 1° a Név (Nomen) 2° a Név
májsa, vagy a mint Erdősi nevez,
Névért való (Pro nomen) 3° a Ige
Névért való (Verbum). 4° a Részfűlő (Baricipium).
 5° a Elöl utól járó (Pro, et post
 positio) 6° a Átárazó (Adverbium)
 7° a Egygybe foglalo (Conjunctio). 8° a
Körbe-vető (Interjectio). Ezekről
 a következő Nyolcz Tagbann fogok
 szólani. Miért vagyon ki hagyva
 az Artikulus a beszéd részei
 közül, okát adom alább II. Tag
 II. Fej. Jegyz. 2 Szám alatt. Lássd
 Vg. László okoskodásait Best
 1806. 164 §. 165 §.

Jegyzet. Némelyly Grammatikusaink a Nyelv
 tanításnak ezen részét Szó nemzésnek
 (Etymologia) nevezik, melynek ágai
 a Származtatás (Derivatio) Össze tétel
 (Compositio) és más idegen nemzettől
 való Szó költsönözés, a szónak idegen
 szar

származása, annak utánna pedig meg
 magyarázása. Mivel a Származtató
 Szó könyvemben a szó származásáról,
 össze tételről, és költsönözésről elég
 szólék, ezzel nem terhelem Grammatikámat.
 A Származtatásnak egygy része
 a szó hajlítás (inflexio vocum). A Be-
 szédnek első négy része hajlítható,
 az utóbbi 4 része hajlíthatatlan,
 ebből amazokról, utóbb im ezekről
 szölok. De

Mi a szó hajlítás? A szó hajlítás,
 onn a szónak különb-különbféle
 vég szótkaának hozzá raggatása által
 úgy mint a Név szónak Ejtések által
 (per Casus), a Mással érthető Név
 nek (Nomen adjectivum.) Egygybe
 hasonlítás-al (Comparatio), az Ige
 nek hajtogatás által-való (Conjugatio)
 változtatását értjük. Azon Név, vagy
 Név-májsa, vagy ige, vagy Részfűlő,
 melylyhez a vég szótkaak járulnak.

s így hajlítottatnak, Gyök-ér szónak, tő
 szónak, törzsök szónak, s eredeti szó-
 nak neveztetik, tudni illik szóhajlítás
gyök-ereinek. (Valamint a szó származtatás-
 bann azon tő szó, melylyből többféle
 vég szótsekkéknak hozzá kaptsoltatásak
 által több szónak ki hozatala meg
 leszen származtatás gyök-ereinek
 hívatik).

Mind a származtatásbann, mind
 a szó hajlításbann a gyök-erek vagy
Elevenek (radices vivae) vagy haltt
gyök-erek (radices mortuae). Elevenek
 azok melylyek ma is szokásbann vagy-
 nak első gyök-ér képökbenn p.o. fa,
szem, orr, fül, kéz, láb s a t. Haltt
 gyök-erek azok, melylyek vagy nintsenek
 már szokásbann első gyök-ér képöke-
 benn, noha valaha válttanak vagy
 pedig sem most nintsenek így divatbann,
 sem soha nem válttanak, hanem csak
 az őfőze alkotott szavakbann egygybe
 fűzetve rejteneznek p.o. ilyen ki avultt
 gyök-ér es juramentum, melyly első
 gyök-

59
 gyök-ér képébenn hajdanni szokásbann
 vala, a mint meg tetőzik a régi szent
 Írás fordításából, a hol ezek olvastatnak
 : Haerug est ne szerezsetek; juramentum
mendax ne diligatis (Zach VIII. 17)
Fel támasztván fel támasztod te
íjedet, az eseket, melylyeket be,
széllettel a Nemeknek; Suscitans
suscitabis arcum tuum, juramenta
tribubus, quod locutus es (Habac
 III. 9.) Ilylyen haltt gyök-ér, melyly
 talám magányosann soha divatbann
 nem vala: e, i, le, te, ve, hi, vi, ezik,
 és eszen, iszik, és iszon, leszen, tezen,
 veszen, hivzen, viszen igéknek gyök-
 ereik. Ilylyen fár, áj, kon, kop, ragy.
 s t e f. melylyekből ered: fárad (mint
 árból árad, szárból szárad) konog,
kopog, ragyog s a t. Tovább mind a két
 fete gyök-erek 1^{ször} a sortól, melyly
 szerént folynak belőlök a származékok,
első, másod, harmad, s a t. gyök-erek,
 nek

nek neveztetnek. 2° a köz től (ab
intervallo), melyly szerint köz elobb,
vagy távolabb valók a származékok
a gyök-érhez, közeli eknek, és távli,
aknak mondatnak.

A gyök-erek, és a végezetek, vagy
vég-szótokak, melyken a gyök-érhez
raggattatnak, a hajlításban, és a
szó származtatásbann, nem minden
koron vagynak egyedül, hanem
gyakorta még egygy harmadik is
járul közbe (leg inkább a gyök-ér,
vel egygyütt a vég-szótokat nehéz
lévén ki mondani.) valamelyly szolgál
betű, melyly a hajlított, vagy származott
szónak könnyebb, és simább ki-mond,
adára szolgál. Ez ilylyen szolgálát
tevő betű kötő betűnek (litera con-
nectens) hívatik p.o. ezen szóban:
szűz-e-ség-nek, szűz szó gyök-ér,
e kötő betű, mivel szűzség nehéz ki
mondatású lenne, ség vég szótokája
a származtatásnak, nek a hajlítás-
nak

60
nak, ejtegetésnek 3° Ejtés béli végezete

II 8

A Szó hajlításról közönségesen.

A.

A Szó hajlításnak közönséges
tárgyát illetik először a Szó-ragasztékok
(suffixa); mert a Nevek, Név-másai,
az Igék, Részesülők, és felesen az
Utól járók közül meg szenvedik, és fel
vehetik a Ragasztékokat, és ezen Ragaszték,
okkal a Nevek, Név-másai, és a Rész-
esülők ejtegettetnek Ejtések, és Szám-
ok-által: A Másal érthető érthető
nevek egygybe hasonlítottak lépések
által (per gradus): az Igék hajtogat-
nak módos, üdők, Számok, és Személy-
ek által. De mivel a Ragasztékok (Suffi-
xa pronominalia) ezen Személyes Név-
másaival: En, Te, Ö, és ezek többesé-
vel egygyeznek (Lásd a Debr. Gram.
az 53 lap) a mint majd alább meg
látjuk, az értt rólok a II Tagban lépzen

a

a tanulás

B.
A Szó hajlításnak 2° közönséges tárgyát illeti a Szó-tsavarítás; (Figura vocum) merth ezt a Beszédnek minden része meg szenved. De az a különbség vagy on a Szó-hajlítás, és a Szó-tsavarítás között, hogy a Szó hajlításbann a szónak értelme változik, a tsavarításbann pedig nem. Ezek a Szót ékesítemi szoktak, mint a muzsikát a figurák furcsábbá teszik, azért a Szó figurák Szó furcsaságoknak is nevezethetnének. A Szó tsavarításnak tízen egygy felekezete nevezetes, úgy mint:
1) Elé-tétel (: Prosthesis), midőnn a Szó elejébe valamelyly betű, vagy Szó tag szükségtelenül, de ékessegül tételük, p.o. Dállvány (Statua) ezen helyett: állvány (: valamint a Diákban Statua Sta Diák gyök érből ered (a Stando) úgy a Magyarban is áll igéből származik

61
ik, azért álló képnék is neveztetik. Ilylyen Ganna ez helyett: Anna: Bundi, Andi, András-helyett: Vén banya Vén anya-helyett, Dudu Nyanya (Szaló köz, benn) Dudu anya helyett: Firkál, ir kál helyett: pepetsel, epetsel helyett: Bersi, Ersi helyett: Berke Erke helyett: Hanyi, ez helyett: Anna, Anni. Naranka szőlő, ez helyett: Aranka, Narants, arants helyett (: Aurantium pomum) s a t.
2) Közbe-tétel (: Epenthesis) midőnn a Szó közepébe valamelyly betűt, vagy betű fogást szúrunk p.o. munka, ördög, tzimbál, piatr, fertség s t e f ez ek helyett: múka, ördög, tzibál, piatr, felseg.
3) Vegre-tétel (Baragoge) midőnn a Szónak utolsó tagjához valamelyly betűt, vagy betű fogást toldítunk, de a melyly által a Szó nem hajlittatik, a melyly betű, vagy betű fogás sem nem Ragaszték, sem nem Tépési az egygybe hasonlításnak, sem nem vegzet, jei az ige hajtogatásnak, sem nem Ejtési a név ejtegetésének p.o. azon, ezen, míglen, a név ejtegetésének p.o. adrig

addiglan, pediglen, három óráiglan, minden,
ilylyen, olylyan, Datsó, Szömöltső, Katsó,
talang, rubint, rozmaring, milliom, s a t.
ezek helyett: az, ez, míg, addig, pedig, három
óraig, mind, ilyly, olyly, Dats (a mint
Erdélyben nevezik) Szömölts, Kats
(az az kaptó, a mivel kap valaki) talan,
rubin, rozmarin, millio. De meg kell
jegyezni, hogy a Nyelv regulája ellen,
a közönséges Nyelv szokás, és Analogia
ellen valami betűt, vagy szótagot ha
valaki a szóhoz hárít, az nem Baragoge,
hanem hiba, és gántó p.o. így szólani:
adjál, nyugtsál, vegedelm, tudnia illik
(scilicet), innia, vagy innya fogok, rűt
hiba; mertt ál, el tsak epenn ik keel
végződő ige hajtogatásnak vég szótka,
ja a Barantsoló Műd' egygyes Második
Személyjének, innia, tudnia pedig ragaszt,
ékes határozatlan módú ige harmadik
Személyű Ragasztékkal.

A) Előről vétel (Aphaeresis) Midőnn betű,
vagy szótag a szónak elejéről elvétel
p.o.

p.o. Óra, Málí, eperst, eretnek, áldamas
(gratiarum actio) ezek helyett. A óra,
Amalia, tepeszt, Heretnek (Hereticus),
hála' adomás. Sánd sokféle st. Dar. st
lap.

S. Közből vétel (Syncope) Ha valami
betű, vagy szótag a szónak közepéből
elvételik p.o. hagyd lam, hagyd Nem,
nem tom, oda mek, az én szám, az ő
atyja, apja, anyja, bátyja, Nénje, ötsje,
Szerelmesim, Krisztusnak tanítványi,
a ti gyermetek, el menttek a vására
a tsélédim, Vaji, Kapsi, ha ez neki
adatnék st. eff. ezek helyett: lássam,
nézzem, tudom, megyek, szájam (a mint
mondják Erdélyben) atyája, apája,
anyája, bátyája, Nénéje, ötséje, Szerelme,
eim, tanítványjai, gyermeketek, elmentte
nek, Vajai, Kapsai, adatnék a mint
hajdán mondani szokták, mertt adat,
nek annyji mint: curarem dari aliquis
Közből vétel nélkül.

B) Végről vétel (Apocope) Mikoronn a szó
vég

vegeből valamit el törpünk, s így meg
tutítjuk a szó farkát: po. hordd el
magad, el viszem a könyvem, Magda,
Szentek élete, Királyok Királya, biz
Isten, Isten úgy se steff, ezek helyett:
hordd-el magadat, el viszem a könyvem,
Magdalena, Szenteknek életek, vagy életök,
Királyoknak Királyjak, Bizony Isten,
Isten úgy segelljen. Ilyen Királyok
Királyjai (Reges Regum) ez helyett:
Királyoknak Királyjaik. Innét észre
veheti az értelmes ember, hogy mivel sem,
ki sem mondja: Királyok - Királyjo, hanem
Királyok Királya (Rex Regum) és többesem
sem ki sem mondja: Királyok Királyjai,
hanem Királyok Királyjai (Reges Regum),
sem Királyoknak Királyjoik, hanem
Királyjaik, jobb az Erdelyi Szokás
ként így szólani: a Királyoknak vagyon
Királyjak, vagyon Kardjak, páltzajak,
hatalmak steff, mint a Magyar Országi
Szokás ként, és Révai ként így szólani:
vagyon Királyjok, Kardjok, páltzajok,
hatalmok; mertt ebből Királyok-Királya,
ered

63
ered: Királyok Királyjai, és Királyjaik.
De erről bővebb szó lépken alább a maga
helyenn V. Rész I. Tag. 18 Jegy. 1.
7) Alt-tétel (Metathesis). Ez a betűnek,
vagy szó tagnak a maga helyéről más
helyre ált-tétele. Ennek igen sok példája
vagyon Nyelvünkben. Lásd a Szó könyv,
em I. Tömjének Elő beszédjét a 8
em I. feleke, hedegü, tsekely, gyarapodik
s. po. feleke, hedegü, tsekely, gyarapodik
kalán, tsanal, göbre steff ezek helyett:
fekete, hegedü, ketsély (az az ketsény,
ketsény, ketsiny víz, vagy egyéb a mint
est helyesenn ejti a köz nép szersent
várassá hant) gyaporodik, vagy szaporodik,
kanál, tsalány, az az tsalófü, melyly
tsipésével megtalja a hozzá erőt,
bögre, begre, az az ibrik. Ilyen az
igékben: Tel-ek-szik, vesz-ek-szik,
ez helyett: tselkeszik, veszkeszik e hely,
ett: tsel kedik vagy tsel kedik, vesz kedik,
veszekedik.
8) Betű-tsere (Antithesis). Midőnn egygy
betű helyett mást teszünk azon egygy
értelen

értelembenn p.o. hörből, és szörből. Bende,
gutzot Atila Atyját nemelyly. I rök
m en degutznak is írják. Ilylyen bige,
és fige ökö, lápa, és vápa, lépik, és
vépik, mart, és part, pedig, és kedig,
gyalánt, és gyanánt, és gyaránt, fér,
és tér, Lengyel, és Lengyen, Spanyol,
és Spanyol st eff. Lásd a szó könyv.
embenn mindenik betűről a tanítást.

9) Hang tsere. Mikoronn a vastag, hangú
szó vékonygya lesz en egygy értelem,
benn, és viszonttag p.o. tsal, tsel, alats,
elet, tsalád, tseléd, gomb, gömb st eff
Lásd a szó könyvem I Tom. Elő beszéd
108.

10) Szó-tag-kettőztetés (: Anadiplosis),
midőnn a szónak első, vagy második
tagját egygy értelem benn meg két,
tőztetjük p.o. Szán-Szándék, gön-
görög, ha-hota (az az ha! ha! ha nevetés)
huhukol, ötöt, önön st at ezek helyett:
szándék, görög (az az gördül, gurul)
hukol, öt, ön. Így Szotró.

11. Hang engészet (Synaloephe). Egygy
más melle' helyhez tetett két szó közül,
egygyik szó magabann hangzó betűje,
nek, a másik szó magabann hangzója
előtt el engésze p.o. hál' adatos, hál' Isten,
nek, szint' úgy, szokny' ing, jó-'karat, midőnn,
Kortom áros, Mész áros (Lanio) Kat
aszszony, Marj aszszony, Gazd' uram,
Kurva anyád, Detsi áros, Gazd' aszszony
st eff ezek helyett: hálá adatos, hálá
Istennek, szinte úgy, szoknya-ing (az
az ing forma szoknya, vaszong szoknya,
melylynek a Hegyalján Kabát a neve),
jó akarat, mi időnn, Kortoma áros,
Meszó áros (: Toltul Meszonak híják
a húst, Meszo áros anynyi, mint hús
áros, st így helyesebb nevezni a Laniot,
mint Meszárosnak, mertt Mész-áros
anynyi, mint Mész-áruló: Calci s ven,
ditor) Kata aszszony, Mária aszszony,
Gazda Uram, Kurva Anyád, Detsi áros,
Gazda aszszony.*

D.

Vegre ³szor minden szó hajlításnak (a
 hová tartozik Név szó ejtegetés,
 mással érthető névnek egygybe hason-
 lítottatása, Igének hajtogattatása)
 közönséges rend tartását itt szükség-
 es ele adnom. Erről ezen közönséges
 arany szabást jól meg kell tanulni,
 melyly ellen sokszor még a tudósbb
 magyar

*) A szó tsavarításról meg-kell jegyez-
 ni, hogy sem-kinek ön kénye szerént
 nem szabad a szótat tsavargatni,
 egygyedül a Nyelvben Uraalkodó közön-
 séges szokásnak, p.o. ezen szót: ketsély
 a közönséges Nyelv szokás így is tsavar-
 itja: ketsely, de már egyébrek nem
 szabad más képen tsavarni p.o. így
lyekétv, ezt koha így is tsavarit,
 ja a szokás kova, de nem szabad
 már így tsavaritanunk: kakó, vagy
vakó, st ef.

65

Magyarok is vétenek; sőt még a Nyelv-
 tanítók is **), valamint a Suffixumok
 Ragasztékok szabásai ellen gyakran
 vétkeznek.

A Hajlításról közönséges arany szabás.

Ha 1) a szó vastag hangú, akkoronn
 hozzája vastag hangú vég szótkaát jár,
 ulnak, ha 2) Vékony hangú a szó, a
 hozzá járulatok is vékonyak, ha 3) a szó
 eles hangú, akkorra már vastag, már
 vékony végez et járulhat hozzája a mint
 tudni illik a szokás akarja 4) Az öfze-
 tett szókban a végőre tekintünk p.o.
vár várnak, várok, varakozom, várás.
Nyer, nyerés, nyernek, nyerek. Gyék
 vagy Gyik, gyiknek, gyikot, gyikos.
Hír, híres, hírek. Fa-szék, fa-széknek,
fa-székke, így hús-vét, hús-vétnek,
hús-vetre st. (Lásd az I. Rész. I. Szak.
 18.)

Jegy

**) B.o. ilylyen rút gántó Versegi Ferentz
 T. Magyarországbann Pest 1805. 50 lap.
 onn: Ferj-finek, Beter-finek, Beter-fiek,
 ezek helyett: Ferj-finak, Beter-finak,
 Beter-fiak: mert Fi, vagy Fiu vastag hangú
 szó, mint hi, vagy hiu.

Jegyzetek. 1) A Szó könyvből kell ki tanul-
 ni, melylyik és szónak adott a szokás
 vastag, melylyiknek vékony hangot, melylyik-
 nek pedig mind a két felét meg engedte.
 Így vastag hangú és: fi, tsik, hid,
zsir, gyék, vagy gyik, lek vagy lik,
tzél, ri, si, nyi, sir, bir, i, azért vastag
 végzeteket kívánnak így: tsikos, hidas,
 zsíros, gyikot, lékol, likas, rírok, sírás,
 nyírog, sírás, bírás, ivás, iszom s a t.
 Vékony hangot adott ezeknek: dér, szen
vén, vét, hír, friss, kér, tér, hi, vi, azért
 ezeknek vékony végzettel kell meg elég,
 edniök ez-szerént: deres, szenes, vén,
 üt, vétés, frissebb, hírel, kérel, tér es,
 hízen, vízen. Végre ezen és szok-
 nak a Nyelv szokás mind a vastag,
 mind a vékony hangot meg engedi: ij,
nyir (radit) ir (unguentum), tsip (mordet)
 azért mondják: ijnak, vagy ijnek, ijas,
 vagy íes, nyírok, vagy nyírek, sem
ire, sem szelentséje, kenyér irja, vagy
irgye, vagy irje. Az én ítéletem kint
 egy

66
 egygy szó: ir (unguentum, emplastrum)
 és Zsir, s egygyen ezen Német szóval
Schmier, vagy Schmiere, Zsírbol Aphae,
 refis által lön ir, valamint tehát nem
 mondjuk Zsire, Zsíres, úgy nem kellene
 mondani: ire, ires, hanem irja, iros,
 mint Zsírja Zsíros, azért nem is mond-
 juk: ires vaj, hanem iros vaj, vagy
 parasztofann iros vaj, az az kenni
 való vaj, melylyet a kenyérre úgy kenünk,
 mint kenik az irat, a Zsirat vagy Zsirt
 a ruhára. Ilyly szó tsip, és tsirip a
 Hegyalján tsipek, tsiripol, de Eger-
 körül tsipok, tsiripel. — 2) Közönség.
 esenn igaz ugyan, hogy az össze tett
 szókban a minemű az utolsó szó,
 olylyanok a hozzá járuló vég szótokak
 p.o. Ja-szék, Ja-széknek, nem Ja-széknek,
 de még is a közönséges Nyelv szokás ki
 veszi ebből ezen szót né, melyly felefelet
 teszen, és ha vastag szótka után áll
 is az össze tételben p.o. Bús-né, Király-
né, Bál-né, (noha egyéb arányt vékony
 hangú

hangú szó, s nem mondják Néja, de Neje)
nem vezzen vékony végezeteket, s nem mond-
ják Királynének, Dús-nének, Bál-nének.
— 3) Valamint az ofszere lett szókban
az utolsó tekintjük, úgy az idegen szók-
ban az utolsó tagot vizsgáljuk, ha az
utolsó vékony hangú, p.o. Aristoteles,
Móses, Jósef, vékonyan hajlittatik:
Aristotelesnek, Mósesnek, Jósefnek,
Jósefet, Jósefről. Ha az utolsó vastag
hangú, akkor minemű legyen a többi vastag,
onnan hajlittatik, p.o. Tégla, téglás, téglának.
Ha az utolsó eles hangú p.o. Budamér
(Sáros Vár-megyei Jalu). Goësis, Katékéxis,
akkoronn a vég melléki szó tagokat
(penultimas syllabas) nézem, ha azok
vastagok, vastagonn hajlittatik a szó,
p.o. Bertóti, Bertótinak, Boëzisonak,
Budamér-ra, Katékéxis-ra, Zvonimir,
Zvonimirnak — 4) Ha valamelyly
Magyar szó (nem idegen szó) több tagú,
több betű fogású, melylyet akarok haj-
lítani, vagy meg ragasztékosítani,
vagy

67
vagy belőle hosszabb szót származtatni,
és annak az utolsó szó tagja eles
hangú, mint p.o. Kerek (rota), akkor
az Etimologia ként vizsgálom, ha vékony
gyökérből eredt szó, vékony vég
szótagok járulnak hozzá, s így mivel
kerek ker vékony igéből való származ-
ék így bőviteni: kerekes, kerekű, kerek-
ség s a t. Ilylyen pirit mivel ennek a
gyökére pir (ignis) melylynek a szokás-
vastag hangot adott, ezt vastagonn
hajtogatom így: piritok, piritgatók s
a t. De ez ellen azt veheti valaki,
hogy ezen szavunk Derek vagy idegen,
vagy Magyar, leg alább meg Magyaros,
adott szó. Ha idegen akkoronn a gik
jegyzet szerént így kell hajulnia:
dereknek, derekes, derekség, mert
a vég melléki tag vékony. Így pedig
mintsen szokásban, hanem csak így:
dereknak, derekas, derekság, derekas,
am, derekasént, derekra való, s a t. —
Ha pedig Magyaros szó a t. Jegyzet
szer

Szerént mivel több tagú, azt gondolhatja
valaki, hogy olyly származék szó, mint
kerék, mivel kerék, és Derék igen
hasonlítanak egygy máshoz; ha olyly
származék szó, miért nem hajlítjuk
így: Derékes, mint kerék szót hajlítjuk:
Kerékes, hanem Derékas? Felelet.
Derék Toltos szó, de már meg Magyar,
csodott szó, nem származék szó, hanem
gyök ér szó, Toltul Drék, a honnét
a Toltok ma is így szólának: Moj Drék
bolgi (faj a derékam) hajdani, mikor
ezt az éles hangú egygyzerű szót
a Toltoktól kölönöztük, a Nyelvünk
szokása annak vastag hangot adott,
mint az 1° Jegyzet Szerént Gyék szó,
nak, azért valaha Drék-ből mondották:
Drékom, mint a Tolt szót: Brát
(frater) fel vérenn mondották ragaszt,
ekosann: Brátom, Brátim, a mint olvas,
hatni a leg régiebb rövidebben Sir
beszédben, melynek kezdete: Szerelmes
Brát

68
Brátim! valamint idővel Brátból sültt
parasztos szájjal ez az ejtés lett: Barát,
Barátom, Barátim, úgy Drék-ből lett
Derék, Derékam, Derékas, Derékaság.
Így a mint ma a Hegyalján még a
Kapás is így ejti: Soró, drága, flanér,
prém, teréfa, Grajtzár, dromb, drót,
préda, Prépost, st eff. azt néhol a
sülttebb parasztok így ejtik: Soró,
darága, sőt néhutt így is: derága, flanér,
perém, teréfa, garajtzár, doromb,
darot, peréda, perépost, pelébános,
st eff. Ebből által láthatja az értelmes
ember, miért mondjuk: derékas, derék
-ből, noha nem mondjuk kerék-szó,
ból Kerékas. Bápai Sámuel Magyar
Liter. HGS. azt írja, hogy egygy valóág,
os tiszta Magyar szó sem kezdett két
Mással hangzonn, hanem mind idegen
szó az, melynek elején két Mással
hangzót látunk. Ennél fogva egygy vala
ki előbbeni okoskodáson ellen azt vet,
ette

ette, hogy nem a parafát szokás, hanem
a Magyar Nyelv természete akarja,
hogy az idegen szók meg magyarosodása
bann az elől lévő, két vagy több Másfal
hangzó közé, vagy elejébe Magann hang-
zó vettessék, így lett a Brätből Barát,
a Strangból istrang. En azt felelem
erre, hogy Bapai Sámuelnek az állatja
meg nem áll, mert a Magyar Nyelvben
vagyinak valóságos tiszta Magyar eredetű
szók, és Magyar gyök-erek, melylyek
két vagy több Másfal hangzón kezdődnek,
p.o. Brü olyly természetes hangot
jelentő Magyar gyök-ér, mint durr,
Lör, dör st eff, ebből a Hegyalján
ilylyen származékok vagynak divat-
bann: Brüg a kö a sebes hagyítás
közben, Brügő Brüg igének a részeseülője
azon nagy zordon szavú hegedűt teszi,
melylyet Eger körül Bögőnek neveznek,
noha ez inkább illik a tehénre. Brügatyo
a Hegyalján Brüg igéből olylyan szó,
mint tva-ból tvaatyo, fergetyü, nyiretyü
st

69
st eff. Ilylyen szó Struts ebből Strütök,
ilylyen Strüsz, ebből Strüszken, ptrüskent,
ptrüszköl, ilylyen Krák Varjúnak termeket
es szava, ebből Krákoq st eff. A régi Magyar-
ok nem írják a ír beszédben Barátim,
hanem Bratim, a régi Iróink nem írják
teréfa, hanem tréfa, vagy trufa, ha ezeket
ki mondhaták, ezt is ki mondhaták: Drék,
Drékas, drékasann, mint ma minden jó
Magyar, meg a Hegyaljai kapások is
igy szólnak: tréfa, tréfás, tréfásann
mivel a Magyar Nyelvnek természete
ellen lenne mondra: teréfa, teréfás, teréfás-
ann, semmi Magyar gyökér szobann, sem
annak származékjaibann öfvsze nem
jöhetvén, és jérhetvén a Vastag
Magabann hangzó a Vékonygal, Mikor
on pedig ma ig mondjuk: Derékas ez
helyett: Drékas, a Vékony Magann hang-
zó e öfvsze jó a származékban a Vastag
a Magann hangzóval olyly eketelenül,
mint ha valaki Kerekés helyett mondaná:
Kerekas. — Végre a meg Magyarázott
Arany Szabás ellen látszik lenni Telegdi
Miklós

Miklósban az efféle hajlítás, melylyel
széltére el ezen Istó méltóságú Ironk p.o.
adatnéjek (si daretur) fel magasztaltatnéjek
(exaltaretur). De ennek ez az oka, mert
ezekben a végző ek az ik-ből lett, hajdani
ik mondaték ezen helyen ez szerint:
adateik (datus fuit) adatnéik daretur,
magasztaltatnéik, idővel az ik ek-re
változék, és elejébe jöve a j szolga betű,
s lön adatnéjek, már ma meg rövidítve
mondjuk: adatek, adatnék, s a t, a mint
majd meg halljuk alább az igékről szól,
vann. Ez legyen elég a szó hajlításról
közönfőgesen. Már szóljunk különösen,
és sorvást a Beszéd részeinek hajlítás,
akról.

I Tag. A Nevek hajlításáról.

Első ismeretek.

IS A Név szók fajairól.

A Név szó a dolgok el nevezésére szolgál.
Fel osztatik.

Magabann érthető, és Másval érthető Névre.
A.

A

A Magabann érthető név-szóról.

A Magabann érthető név (Nomen
Substantivum) a magabann meg-álló, vagy
mint-egygy meg-álló dolognak neve
(Nomen rei perse subsistentis, vel quasi
perse subsistentis) p.o. fa, ember, ökör,
s a t. Magabann mint-egygy meg-álló
dolgok pedig azok, melylyek a természet
benn külön választva nem állanak, hanem
csak más dolgokban találhatók; mind-
azon-által úgy képzelhetők, és mondat-
nak-ki, mint ha magabann állának,
p.o. halál, jószág, gonoszság, édesség, keserű-
ség, s a t. mert halál, állat nintsen, sem
valamelyly állaton kívül jószágot, gonoszságot,
ot s t. effélet nem találni, csak éppen
képzelhetni. Ez ilyen nevet gondolom
magabann érthető nek, vagy képzett maga,
bann érthető nek mondjuk (Substantivum
abstractum) vagy puszta magabann érthető,
nek, vagy El-vonatott magabann érthető nek.
A Magabann érthető név-szók fel-osztat-
nak: tulajdon - köz -, és özszevagy
nevekre.

(1)

1) Tulajdon név (nomen proprium) vagy különös név az, melyly különös személyt, vagy dolgot jelent, mint ha az csak egygyedül lenne, p.o. az emberek kereszti, és vezetékei nevei: Péter, Pál, János, Jakab, István, Almási, Pétermont, Andrási. Ilylen különös, és tulajdon neveik vagynak némelyly erdők, hegyeknek, folyó vizeknek, tóknak, szigeteknek, országoknak, városoknak, faluknak, pusztáknak, mint Sátor, Matra, Sátor, Duna, Tisza, Száva, Dráva, Bodrog, Sajo, Balaton, Fertő, Bakony, Vértesszőlő-kör, Békés, Buda, Ekecs, Békés, Aranyos s a t.

2) Köz név (Nomina appellativa) azok, melylyek ugyan azon egygy névvel több különös dolgot jegeznek, melylyek a magak magakhoz lévő hasonlatosságak - mi a egygy neműek. Ilylen név p.o. ló melyly névvel nem csak az én lovam jelentetik, vagy az én szomszédomé, hanem közönség, efen általjában minden ló, és a ló nemnek minden faja.

3) Összeséges nevek, vagy amint a Debr. Gram. nevezi össze foglaló nevek (Nomina collectiva) azok, melylyek olyly külön

különös dolgok határallan böség et jelentik, melylyeket külön nem választ, hatunk, vagy választani nem szoktunk.

Ló-képenn összeséges nevek

a) A folyadékok nevei (nomina fluidorum) p.o. víz, tűz, levegő-eg, tej, bor s a t.

b) A lelkes állatok, és Noverények tartományjából valoknak neveik, melylyekkel tápláltatunk, és eltetünk p.o. búza, gabona, hús, hal, tűz, gyümölcs, alma, körtvély, szőlő (uva) füge s a t.

d) A szereknek neveik (nomina materialium) melylyekből különös dolgokat alkotunk, p.o. arany, ezüst, réz, vas, kő, föld s t eff. A kitesinyítő név, ekről lásd az elő könyvem elő beszéd, jének IX S.

B.
A Mással érthető névről.

A Mással érthető név (nomen adjectivum) az melyly magában meg-alló dolognak tulajdonágát, és mineműségét jelenti. ki, p.o. eleven ember, gyars ló, pajkos

legény

helyesebb a Magyar Ejtéseket Számokkal
különböztetni így: 1° Ejtés, 2° Ejtés,
3° Ejtés, 4° Ejtés. Az 5° et
a Vocativust minden tudós Magyar
Nyelv tanító ki-hagyja, mivel egygyez
az 1° Ejtéssel. A hatodik Ejtést, még
minden tudós Magyar Nyelv tanító ki-
nem küszöböltte ugyan, de én ki adok
rajta; mert nekünk nintsen re-a
Szükségünk, nem úgy mint a Diáknak.
A Diáknál ha ezen Propositio: a
r ab, de, cum & a t. valamelyly név
szó elejébe jó, a Nominativus sok,
sok dylgan változást szenved, melyly
nem egygyez sem a Nominativussal,
sem Genitivussal, sem Dativussal,
sem Accusativussal, sem Vocativus-
sal, p.o: de Sermone, a die;
Mikor pedig a Magyar ilylen
Utóljárókat: ról, röl, töl, töl, val,
vel & a t ragaszt a név-szóhoz,
a

73
a Nominativus nem szenved változást
a), így a mennyi az Utól-járó (Post
positio) a Magyar Nyelvben, annyira
meg-kellene Iokasítani a 6° Ejtést,
az Ablativust, mint meg-szorítottá
Baróti

a) Erre azt veheti, hogy mikoronn a Geniti-
vust, azután a Dativust, és Accusativust
formáljuk-is, a Nominativus nem szenved
változást, p.o. Ur - uré, úrnak, urát, így
nem szenved az Ablativusbann: Ur - től.
Ezen ok tehát nem elégéges az Ablativus-
nak a Magyar Nyelvől való szám ki-
vetésére, noha ez maga elég ok a Diák
Nyelvbe fogadására. Felelet Ez ugyan
maga egygyediül nem elégéges ok, azért
nem is egygyediül ezen egygy okát állítom
állatásomnak, hanem utánna vetem azt is,
hogy sok Ablativust kellene állítanunk,
mert ezen Utóljárók, vagy Postpositiók:
től, töl, röl röl, val, vel, hozzá, ra, re
& a t, mind nyájann csak úgy járulnának
az Ablativusbann a Nominativus hozz, mint
járul e a Genitivusbann, nak, nek a Dati-
vusbann, at et az Accusativusbann, nem
így

Baróti Uzbó Dávid amaz könyvetkéjé
benn: Ki-nyertes a' Hang-mérséklet,
benn? Kassán 1787. 27 lap. Annál-
fogva Berek-Uzsi Bálnak *) és
Márton Józsefnek **) böltés nyomdoka
szerént tsak a' Ejtés-mellett marad,
junk, és többel ne terheljük a Magyar
Nyelv tanítást.

Az egygyes Számbann
1° Ejtés maga a gyök-ér, akar hogy
végződjek.

A 2° Ejtésbenn az 1° hozz é' toldatik.

A 3° Ejtésbenn az 1° hozz nak vagy nek
járul.

A
úgy mint a Diákban, a vel ab, de, ex
I a t effi propositio az Ablativus elejébe
jö p.o. a sermone, de sermone, ex sermo-
ne.

*) Profus vinnx Magyarországi Nyelv-
Ismer. Ismer. 1797. pag 53.

**) Lutzkyrfsztr Ungarische Grammatik
Vinn 1807 pag 10.

A 4° benn az elsőhöz: at, ot, et, öt, vagy
tsak t ragasztatik, p.o. roszsz roszszat,
kerek kerekét, körmöt, Vámost, kért
v a t. A melyly szóhoz tsak t járul,
az meg rövidültt Ejtés.

A többesbenn, az egygyes első Ejtéséhez
ok, ek kaptasztatik, p.o. városok, ember,
ek, nem pedig ak, ök, mertt az ak ök
gitt Személy beli Ragaszték, midőnn
több a bíró dolog, de a bírt dolog tsak
egygy, p.o. Komárom a Magyaroknak
leg erősebb várak (Comaromium Hunga-
rorum est arx fortissima) Magyaroknak
Királyak v királyjak (Rex Hungarorum)
A Magyaroknak vérök (Sanguis Hungaro-
rum) Ez a Magyaroknak Törvény-Könyv
ök (Hoc est Corpus Iuris Hungarici)
Erről alább.

D. A Lépesekről

A Mással érthető név tulajdonságot, és
mineműséget jelent. Ezen tulajdonság-
oknak elebb tovább, feljebb alább való
lépéseit vagynak, azért ezek a hajlít-
ás

ások lépéseknek (gradus) mondatnak az Egygybe hasonlításbann (: Comparatio). Az 1° lépés a tulajdonvágnak, és mi-neműségnek a mással érthető név által való ki-jelentésében áll, po. jó, rossz, kezes, édes, haragos, merges Kedves. Ezen magabann érthető név: harag, méreg, kedv, mint-egygy egygyet lépek, midőnn mással érthetővé, mineműséget, és tulajdon-ságot tevővé lőn; midőnn pedig egygyel, vagy többel egygybe hasonlítás, és mondom: haragosabb, mergesebb, kedvesebb, mint Béter, Bál s at, már ex neki 2° lépése. Itt a pedig végre mindennel egygybe hasonlítom, s mondom: leg-haragosabb, leg-mérgesebb, leg-kedvesebb, ez már neki 3° lépése. Jegy. Az első lépést a Diák positivus-nak nevezi, a másodikat comparativus-nak, a harmadikot Superlativus Gradus-nak. De miük csak szám-szerént nevezjük ezek-et, valamint nevezjük a Négy Casus-t csak négy fele Ejtésnek, nem pedig Nominativus-nak, Genitivusnak, Dativusnak, és Accusativusnak. Ebb, öbb, abb, és Leg Szótska eredetét lásd a szó könyvembenn.

I Fejezet.
A Magabann érthető Név-szók szám,
és Ejtések - szerént való hajlításáról.

A Név-szóknek Ejtések, és Számok által- való hajlításak Ejtegetés nek (Declinatio) szokott nevezetni.

Az Ejtegetés a Magyar Nyelvben tulajdon-kepenn csak egygy. Révai Gram. pag. 222. Bap. Sam. Magyar Lit. 192 lap. p.o.

Egygyes Szám. Többes Szám.

1. Ejtés Ij (arcus).	1. ~ Ij-ok. v. ij-ek.
2. - Ij-e.	2. ~ Ijok-e. v. ijek-e.
3. - Ij-nak, v. ijnek.	3. ~ Ijok-nak, v. ijeknek.
4. - Ij-at, v. ij-et.	4. ~ Ijok-at, v. ijek-et.

Igy Fal, falé, falnak falat. Falok, faloké. Faloknak, falokat, Sas, sasé, sasnak saszt. Sasoknak, sasokat, Tör, töré, törnek, tört. Török, töröké, töröknek, töröké, et s at.

Jegyzetek

- 1). A második Ejtésben, ha az első Ejtés rövid

rövid a, vagy e belüvel végződött, azon a,
vagy e meg-húztatik p.o. fa fa'-e, elme, el-
me'-e. Így meg-húztatik a harmadik, és
negyedik Ejtésbenn is, és a Többszám.
benn-is, p.o. fa'-nak, fa'-t, fa'-k, fa'-ké sat.
Valljon mi ennek az oka? Hogy a 4^{ik} egygyes,
és 1st többszám meg-húztatik, világos az
oka, mivel hogy a 4^{ik} Ejtésnek, at, et a
Többszám ek pedig ak a végzője,
ezek a, e végzetű nevekhez adatván
két rövid a, és e jöne-örzsze p.o. faat,
faak, már pedig két rövid a és két
rövid e egygy hosszú tészen, azért a
régiek a hosszú a, és e-helyett két rövidet
írtak, p.o. ezt vár így írták: Vaar
(Harm. Rész III. Szabás 12 Szám). Már
hasonlatosság-szerint helyesenn hozhatni-
ki, hogy hasonló okból húztatik-meg az
a, e betű a 2^{dik} és 3^{ik} Ejtésbenn-is, mivel
valamint a 4^{ik} benn et, at, ot az egygyes,
benn, ek, ak, ok a többszám első Ejtésében
a végző, így az egygyes Szám Második
Ejtésében hajdani ee, ae, a harmadik
benn enek, anak vala, és valamint az
et

76
et, at, ek, ak ma sok szóban elvész az
a, e betűjét a melyben hajdani hajdani
meg tartotta p.o. rést, hajdani mondatok
részét, a mint bizonyítja a régi Sir-
beszéd, melynek kezdete: Látjátok jele,
im Sat, így már ma minden Név szó ej-
tegetésében az ee, ae enek, anak el-
vész az ő első a e betűjét. Hogy vala-
ha az Ejtéseket ezen szótokaké végzették:
ee ae, enek, anak, et, at, ek, ak, ok, az
is bizonyítja; mert az én ítéletem-ként,
ezek a harmadik Személyes Név másá-
nak: ö (ille, illa) ragasztékatlan Ejtései.
Ö-ből lön e, és annyit tészen ragasztékát
-is, mint suus, sua, suum p.o. Keés-e
Culter suus, e Név másának a 2^{dik}
régulas Ejtése ee, (mint te, le-e, ö,
öe, vagy szolga betű körbe vetésével
öve) a 3^{ik} Ejtés enek, a 4^{ik} et Többszám
első ek (mint te, tek, ö ök) Ezek a
vastag hangú nevekkel ae, anak, at,
ak, ok-ra változtatának, a mint ezt
bővebben meg magyarázom a Név másai
ról, és Ragasztékokról szólván. Ezen
okfejtésemre egygy bizonyos így felele:
Hogy

„Hogy az a, e, e betű a Nominativus
 „regén a többi Ejtésekben (Esetekben)
 „meg hosszabbodik, p.o. fa, fa-e, fa-nak,
 „fat, fa-k & at, annak csak a szokás,
 „bann lehet okát keresni. Azért az
 „Accusativus hozz nem et, at, ot járul,
 „hanem csak tupann & betű. A Magam
 „hangzót a & elejébe a szokás az Eufonia
 „miatt veti. De tegyük-fel, hogy at járul
 „ehhez: fa, nem következik, hogy itt az,
 „értt egygy hosszú a betűt mondjunk,
 „és írjunk, mivel faat, faanak, faak
 „bann a két a a betűt egygy hosszú
 „a-nak kell venniünk; mert a Magyar
 „mind a két a és e betűt ki szokta
 „mondani, p.o. viszsa adás, be erex tes
 „Tudom, hogy Szabó David is a ki nyertes
 „benn az en-t olygy formán ejtegeté,
 „mint a Szerző, de valamint ezen Gram.
 „matikában, így a ki-nyertes benn is
 „nem látom nyomaikat az elhitető ok
 „oknak. A pusztá állítás nem proba.
Felelet: Igaz, hogy a pusztá állítás nem
 proba, hanem a győző okok, engem
 pedig

77
 pedig ezen győző okok vünck arra, hogy
 azt állítsam, a mit mondek; mert a
 Magyar Nyelvben a formálók igazán
 nevek, a mint ezt Révai után Vá
 Láxló ilyly felül írású könyvében:
 Verseyi Ferencnek meg fogyalkozott
 okoskodása a tiszta Magyarágban
 Best. 1806 *) a 151 § így bizonyítja:
 Bevetett rend szabás a közönséges
 vélekedés szerént, hogy semmi sem hajlíthat
 hatik név képen, semmi sem veheti maga
 hozz a birtokos név mását, a mi nem
 név. Már pedig a mi formálóink vala
 mint hajlíthatnak név képen, úgy fel
 is vehetik a birtokos név mását. Azt
 kell tehát róla mondani, hogy valóságos
 nevek, p.o. tegyük-fel ezt a szót: Vas
kults. Ha ezt így változtatom: Vas kultsé,
Vas kultsot, Vas kultsom & at, nem a Vas
 szót, hanem a Kults szót változtatom név
 képen, és azt teszem birtokos állapotba.
 Ha

*) Láthatd Kardos Adorjának ezen nevű
 könyvét is: Verseyi Művelődésai 58 lap.
 Állunk a formálók mind betű fogásnak
 (Syllabica)

Az tehát ezt a szót p.o. Város, azon
képen változtatom: Városcé, várostól,
városom, nem a Vár szót, hanem az os
formálót változtatom név képen, ezen
formálót teszem birtokos állapotba. —
Innét az következik, hogy ha a formálójunk
igaz nevek, tehát igazán értelmes jelentő
nevek; mert névnek lenni, és mégis semmit
nem jelenteni, kész ellen-mondás, ha tudjuk
mi a név, és melyek a névnek tulajdon,
sajai minden nyelvben. Lásd Vig Lászlót
úgyan ott a 152 §. Ezen elé adtam okoskodást,
bővebb látnak következik, hogy Nyelv,
ünkbenn egygy formáló sem lehet, melyly
tupánn csak Mással hangzóból állana;
mert a formálók nálunk mind értelmes
szavak, a szavak pedig tupánn csak
egygy Mással-hangzóból nem állhatnak
minden Magabann hangzó nélkül; mert
a Magabann hangzó lelke a ki-mondás,
nak, és Mással hangzó, mint testek
úgyan ezzel jönnek zengő morgasba.
Ezt a következőt helyben hagyja
a régiség; mert mennél feljebb való
időknek maradványjait olvasjuk, annál
bővebben tapasztaljuk, hogy ugyan azon
szavak

78
szavakbann, melyekbenn a formáló ma
csak egygy Mással hangzó betű, hajdán
Magabann hangzó betűnek társaságabann
vala azon formáló Mással hangzó betű.
Ílyen a Tűzes vással elő Váradi Itélet
nek Igyzó könyvébenn többnyire az
Acusativus vagy Hír Ejtés: Tadeus-ot,
Dultsuh-ot, s a t. Ílyen a régi Halottas
Szédbenn: reisz-et, halál-at, sőt ílyen
úgyan ezen régiségbenn a múltt időnek
formálója: ad-ott-a, más kéz-iratokbann
pedig a lát-ott-a, Vig László úgyan ott
153 §. Innét már az következik, hogy
én nyomos okokra nézve állítam, hogy
az Acusativushoz, et, at, ot, öt járúl
az formálónak, nem tupánn csak a t
betű, s így a Magabann hangzót a t
elejébe nem egygyediül az Eufonia
miatt veti a szokás. Mivel értelmes
szó a Magyar formáló, tehát a név
ejtegetésébenn az Ejtések formálói
is értelmes szótka, t pedig nem
értelmes szótka, mivel Mással hang
zó

zó magában hangzó nélkül. *) Azért
 az én ítéletem szerint az Ejtéseknek
 formálózik ő. Név másaból lőnek, melyly
 E-re változik üdövel a vékony szók
 mellett, és a-ra a vastag szók mellett.
 E Név másának egygyes 2 din Ejtése:
 Eé, Idik Enek. H din Et, Többsé, Elsője
 Ek. A Név másának egygyes 2 din
 Ejtése: Aé, Idik Anak. H din At, Többsé,
 elsője Ak, melyly Ok-ra is változik.
 Ennél fogva ezen vastag szót p.o. fa
 így kellene ejtegetnem: fa-ae, fa-anak,
 fa-at, fa-ak. Ezen vékony szót p.o.
 elme így kellene ejtegetnünk: Elme-é,
 elme-enek, elme-et, elme-ek, de mivel
 a két rövid a egygy gyök-ér, vagy
 származék szóbann úgy hangzik, mint
 egygy hosszú a, és két rövid e, mint
 egygy hosszú e, azért ma így mondjuk,
 és írjuk ezeket: fa'é, fa-nak, fa't, fa'k,
 elméé

*) Mit tesznek nálunk egygyenn-ként a
 formálók, p.o. ebb, leg s a t látsd a szó
 könyvemben.

79
 elméé, elmének, elmét, elmék; Valamint
 szinte az ige hajtogatásbann is ez a
 hajtás: íratok (scripsistis illud) ebből
 lön: ira-atok. Látsd Révai után
 Miklóffi János, ilyly nevű könyvet:
 Tersegi Terentznek tisztasággal ké-
 kedő tisztátalan Magyarsága. Best
 1805, 45, 49, 50 lap. — Hiba azt
 mondani, hogy a Magyar ki mondja a
 két rövid egygy más mellett lévő a,
 és e betűt a gyök-ér és származék
 szóbann, mert p.o. nem mondja semki:
 Baal, hanem Bál, nem eedes hanem
 édes s a t. De az öszoze tett szóbann,
 ha az első szónak a vége a, vagy e,
 és a melléje tsatolt szónak első be-
 tije is a vagy e p.o. vissza-adás,
 Be-eresztés azokat ki mondja, nem.
 mondja semki visszaadás, Berejztés
 inkább néha az ilylyen öszoze tett
 szóbann, egygyik rövid a, vagy e el-
 enyészik p.o. Hala-adás helyett hal-
 adás, gazda-aszozony helyett gazd'
 asz

a/szong. — Így az egygybe hasonlítás,
 bann hogy az a, e végzetű Mással
 érthetőek benn az a, e meg hosszabbodik,
 p.o. hogy lusta szóból leszén lustább,
 nem lustabb, fekete szóból feketébb,
 nem feketébb, enn ex az az oka, mert
 abb, ebb a formáló, nem pedig tsak
 bb, s így jönne össze: lusta-abb, fekete-
 ebb, azért a két a betűt, és két e
 betűt egygy hosszúnak vévén leízen:
 lustább, feketébb. Tehát hogy az a, e
 végzetű nevek ejtegetésében meg
 hosszabbodnak az a, e betűk így: fa,
fae, fának, fát, fák, elme, elméé,
elmének, elmét, elmék, annak nem a tsu,
 pa szokásban kell keresni az okát.
 Ugyanis a Magyar Szókást általjában
 oktalannak nem mondhatjuk, oktalán
 lenne pedig ha a meg magyarázott
 okaimra semmit sem ügyelvén, p.o. a
Kutya szót a hajlításbann meg húzná,
 az eb szót pedig nem, s így szólana:
Kutya Kutyaé, és nem Éb Ébék, annál
 inkább

inkább ezeket: Kapu, hamu, talú nem
 mondván a többesbenn hosszann: Kapuk,
hamuk, taluk, ezeket pedig Kapa, Koma,
gyala meg hosszabbítván a többesbenn
 így Kapák s a t.

2) Ha a Név-szó vastag, akkor a ⁱⁿEjtés
nak-kal, ha pedig vékony, nek-kel végex,
 tetik. Majdann pedig akár mi nemű
 hangú vala, és hangú nek-kel végextet
 ék, mivel az és hang közös természetű.
 Innét a boo ejtendő s sir beszédében
 olvasjuk: prokolnék, fajának, és Béla
K. nevetlen Jegyzőjében Onundnék,
Onuadnék s a t. a melyeket ma így
 ejtünk: pokolnak, fajának, Ondnak,
Onadnak. (Lásd ennek bővebb magyar,
 ázatját a Szó könyvben nek szótka
 alatt.) Ma is ragszásokkal mondjuk
 én nekem, te neked, s a t. (Lásd alább
 a II. Tag. I. Fej. 2. Jegy).

3) Az egygyes ⁱⁿEjtésnek az at, el, öt
 vég szótkaájából az a, e el-engeszik
 a Név-szó magában hangzóval végződ,
 vén, p.o. fa, fát, boszorú, boszorút,
 Kertjü

keztyű, keztyűt s a t ezek helyett:
 faat, bofszűat, keztyűet *) Ha pedig
 mással hangzonn végződik a név, regula
 szerint nem kellene az at et nek változást
 szenvednie p.o. sás sásat, kéz kézét s a
 t; de még is a Magyar a meg rövidített
 kedvelvén sokszor kiváltt képen az
 r, s, sz benn végződő szókban a melyly,
 eket könnyű at et nélkül is ki-
 mondani, el hagyja az a e-betűt, p.o.
 hajdann mondaték: részet, mint
készet; még is ma mondatik: részt,
 így sást, kást, kést, embert, vért
 s a t. Némelylyek a 4^{ik} Ejtésbenn
 az at et előtt az első Ejtésbéli
 hűzásokat el vesztik p.o. Agar
 Agarát, Bogar bogarat, Dél delet,
 Der deret, Derék derekat, Elég
 eleget, Eger egeret, Eg eget, Er eret,
 Fél

*) Lásd feljebb az 1° Jegyzést. De
 Káldibann vagyon ez is: pohárt,
 kofárt, madart.

81
 Fél, felet, Fedél fedelet, Fonál fonalat,
 Fenék feneket, Gyök-ér Gyök-eret, Hér
 heret, Hid hidat, Jég jeget, Kéz kezét,
 Kenyér kenyeret, Kötel kötelet, Kofár
 kofarat, Kö követ, Kanál kanalat,
 Kerek kereket, Közép közepet, Lé
 levet, Légy legyet, Ló lovat, Levél
 levelet, Madár madarat, Méz mézet,
 Mozsár mozsarat, Nyár nyarat, Nér
 nevet, Nyíl nyilat, Nyű nyűvet, Nehéz
 nehezet, Rúd rudat, Rér reret, Réz
 rezet, Szél szelet, Szén szenet, Szamar
 samarat, Tál telet, Tő tövet, Tenger
 tenyeret, Tehen tehenet, Tserép tserepet,
 Tső tsövet, Ur urat, Veréb verebet,
 Ev (pus) evet, Ö (cingulus) övet. Add
 hozzá 54^{ik} nek a pohár poharat 55^{ik}
 Lúd ludat.

Az m-mel végződő származékok
 p.o. Szerelm, unalom, oltalom, élelem
 hatalom, álm s t effo mivel hajdann
 így ejtetének: Szerelm, unalm, oltalm,
 vedelm, halm, elelm, hatalm, álm. regulás
 ann

ann így ejtetnek: Szerelm-et, Unalm-at
 s a t. Hibának tehát (a mint böls,
 enn meg jegyzi Révai *) , akik azt
 tanítják, hogy ezekbenn betű alt-tétel
 (Metathesis) vagyon.

4) A többes szám első Ejtésében a)
 a vastag hangú szókban állhatatosann
 ok irasok p.o. város-ok (arces),
 hasok, (ventres), Kardok (gladii),
 karok, (brachia) álmok, (Somnia) halm-
 -ok, (colles) hatalmok, (potestates)
 s a t. hogy így az ak mindenkor csak
 a ragasztékos nevekben maradjon
 p.o. városak (arx illorum) hasak
 (venter eorum), Kardjak (gladius eorum)
 Karak (brachium illorum), álmak (illo-
 rum somnium), s a t. hogy így a ra-
 gasztékatlan többes első Ejtés
 különböztesék-meg a több birtót, de
 egygy birtokot jelentő ragasztékos Név
 szó

*) Révai Antiquit § 145.

szótól. Ervel ilyly helyesenn elnek az Erdély-
 iek **) Ezt a helyes szokást erősíti
 a régieknek a ragasztékos igékkel effele
 élésök is: adajak, adnajak, akarajak,
akarnaak s t eff és a bizonytalan üdejű
 Részesülönök ez szerént való ragaszték,
 osítása a régiéknél p.o. bírvajak, mondvajak
 s t eff ***) a mint majd alább meglátjuk;
 mert ezekbenn az ak, vagy j. szolga betű
 vel

**) Debr. Magy. Gram. 33 lap. Es még az én
 Grammatikám V. Rész I. Tag. 15. Jegy.

***) Némelylyek azt tanítják, hogy a többes
 első Ejtés az Egygyes első Ejtéstől származ-
 zik a t helyébe k betűt tevén ezen ok,
 ból; mertt ezen többes első Ejtésben éppen
 azok a változások vagynak, melylyek az
 egygyes első Ejtésben p.o. álm, levél, alma,
 álmot, levelet, almát, almok, levelek, almák,
 mivel pedig a k előtt nem állhat másval
 hangzó, azért elejébe magabann hangzót
 teszünk p.o. vásárt vásárok. De ezt én
 savargásnak tartom, s azt állítom, hogy
 helyesebb egyenesenn az egygyes első Ejtés-
 től, az az a gyök-értől formálni a többes
 első Ejtést; mertt a formálásbann a forma-
 nak

vel a jak egygy Ragaszték ezekbenn
a ragasztékos név- szokbann: Várak.
(arx illorum), Kardjak (gladius illorum)
s a t ele forduló ak, jak Ragaszték.
kal.

Kivétel 1) I ü ü-vel végződő Mással
érthetők, midőnn a többes első Ejtés,
benn nem akarjuk ezen i, ü, ü betűt el
engesztetni az ak előtt, p.o. ha ezeket:
Szomorú, Süriü, Kassai s t eff nem akarjuk
így ejteni: Süriük Szomorúké, Kassaiak, ak
végzetet kívánnak ragasztékattlanul
is a többes 1° Ejtésbenn a közönséges
Nyelv- szokás-ként; mertt nem lenne
helyes: Szomorúok, Süriök Kassaiok
hanem Szomorúak, Süriék, Kassaiak,
vagy

nak meg kell maradnia, p.o. a többes 2° és 3°
4° Ejtés a többes elsőből formáltatik, és ez
amazokbann meg marad így: Urak, urak-e, urak
-nak, urak-ot; de az egygyes 4° a többes
elsőbenn meg nem marad. Ez nem elégseges ok,
hogy azon változások történnek a többes 1°
benn, a melylyek az egygyes 4^obenn p.o. levél,
levelet, levelek, mertt ezen változás történik
a ragasztékokkal is, p.o. Levél, levelem, leveled,
levele s a t, még sem raggatjuk a Ragasztékot a 4°,
hanem az 1° Ejtéshez. — —

vagy a mint Szala Vár-megyében szokás,
bann vagyon a v. szolga betű közé vetése
vel: Szomorúak, Süriük s a t. Innét
hibásann javallja Pörts Illés Úr, más-által
meg tsalatránn, Honni Törvény I. k. Elő-
beszédjében a XXVII laponn, hogy
Somnium illorum így írassék: almok; Somnia
pedig Ragaszték nélkül: almak; Ellenkezőt
kettelt- valna javallania, s ezen hibát
székere

† 2° Ki-vétel A melyly nevek az előbbeni
szám alatt az egygyes 4° Ejtésbenn a
húzást el vesztik, és vastag hangúak,
azok is valamint az egygyes 4^obenn at,
így a Többesnek elsőjében ak végzetet
kívánnak p.o. Bogarak, Fonalak, Hidak,
Kosarak, Kanalak, Lovak, Madarak,
Mozsarak, Nyarak, Nyilak, Rudak Szamar-
ak, Poharak, Ludak, Urak, nem pedig
Urok Ludok s a t. És a Ragasztékkal
ezek így mennek Urok: illorum Dominus
Ludok illorum Anser, bogarak illorum in-
sectum &c, hogy így különbség legyen a
Ragasztékos, és nem Ragasztékos név
között.

széltére követi. — b) A vékony hangúak,
bann pedig ek tétessék mindenkoron
p.o. bűnök, (peccata) zöldek, (viridia)
élelmek (victualia), tűz ek (ignes), örömek
(gaudia) st eff. * hogy így az ök mindenkör
a ragasztékobann maradjon p.o. bűnök
(peccatum eorum) vérök (Sanguis eorum),
tűzök (ignis eorum), örömök (gaudium
eorum), mertt nem szabad így különböztetni
örömjök, várjok, vérijök, mivel nem szabad
mondani: Vérje, örömje, várja st. Kovács
Mihály Chémia 2 Darab 199 lap. A
metylyek az egygy es 4^{ik} Ejtésbenn
a húzást el vesztik, azok az egész
többsébbenn is el vesztik.

5) A tulajdon, és atya-fiságot, rokonságot,
hivatalt jelentő nevek többes számát
két-képpenn ejtjük, úgy mint rend szerént,
p.o.

* Így: Bóltsek, Völgyek, Kövek, tövek, tsövek,
nyüvek, Fülek, Földek, Fölgyek, övek, ölek,
kölgyek. A szokás ki veszi ezeket:
gödörök, ökrök, Jörökök.

84
p.o. Hungadiak, Kassaiak, Bestiek,
Almásiak, és ek végezettel is olyyan-
kor, midönn az effele személyeknek, a
kikkkel, vagy a kikkrol szölunk, társaság,
akat minden hozzá tartozójával egygyütt
összeszéggel akarjuk ki-jelenteni, p.o. Hungadi-
ék, Almásiék, Somoréd Uramék st eff.
(Ezt bővebbenn meg fejtém a Szó könyvem
második Tomójábann az E betűről a 12
szám alatt szölvánn)

b) Nálunk a 2^{dik} Ejtés, melyly bírászt jelent,
mivel hogy a 2^{dik} Ejtésnek E-je ebből
öe (illius suus) vagyon meg rövidítve (a
mint meg mondam leg-közelebb az 1°
szám alatt), magát is különöfenn ejtegethet-
ni, st élünk vele olyyan-kor, midönn vala,
melyly bírás-alatt lévő dolgot, vagy szem-
élyt már említettünk, st most tsak alatta
értünk, st ekkor a hajlítás úgy megyen,
mint ö nevé mássáé p.o.

Az Egygy esbenn:

2) Ejt. János az én társam, Bál pedig az úré.
3) Ejt. Többet írtam az én társamnak, mint az úr,
énak, st Uraménak.

4) Ejt. Jóbban szeretem az én társamat, mint
az Urét, v. Uramé-t.

Igy megyen a Többsbenn is.

2) Urak-é.

3) Uraké-nak.

4) Uraké-t. Révai Elab. Gram pag 514. X)

7) Hogy Szent Béli Grammatikája pag.
35

* Révai az említett helyen hibázott 1) Ezt:
Uré, és a többsbenn: Uraké első Ejtés,
nek írva, holott ez 2^{dik} Ejtés. 2^{ik} hibázott
azt írva, hogy Uré, Uraké Ejtésének
2^{dik} Ejtése lenne Urée, Uramée, Urakée,
mertt Uré, Uramé, Uraké 2^{dik} Ejtés.
Urénak, Uraménak, Urakénak 3^{dik} Ejtés,
Urét, Urakét, Uramét, 4^{ik} Ejtés, mint
mondjuk Ő Név mászából: Övé, Övének,
övét; de valamint nem jó lenne: Övéé,
így nem jó Urée, mertt már ez kettős
Penitivus lenne (Lásd feljebb ezen
jegyzetek 1^{ik} Számát). Azért ha kérd-
jük: Ki é ez a Süveg? Sem ki sem mond-
ja: az urée, vagy Uramée hanem az
Uré

35, és 46. Valakit tévelygésbe ne vigyen,
meg kell-jegyezni, hogy az említett hely-
eken ilyen hajlítást tanítván: Uréi,
Urakéi, emberéi, emberekei, Konkolgt hint,
a

uré, Uramé, vagy Uraké, nintsen is semmi
nyoma a régivégben az ilylyetén szó
hajlításnak: Urée, Uramée, Urakée, az,
értt ez újf költemény. Ezen okból
hiba Révaiban Övé Penitivusnak ezen
hajlítása Övéé, mint magamé név más,
sz 2^{dik} Ejtésének nintsen ezen ejtése:
magamée. Ha a Második Ejtéshez
Ragaszték járul, mint Eny-e-hezz, engém,
Te-e-hezz Teéd, Övé-hezz Övéje, Bakony
körül (Lásd alább a II Tagban az I
Tejezetnek Jegyzéseit) már akkor tt ezen
ragasztékos 2^{dik} ejtésnek, vagy Penitivus-
nak vagyon Penitivusa po. Eny-e-m-e, Te-
-e-d-e, Öv-e-je-e, mint magam magamé,
hasa hasae, Karod Karode' s a t; mertt
a végre járuló Ragaszték által Enyé,
Teé, Övé ragasztékatlan Penitivus No,
minatunpa válik. Lásd alább Enyém,
Teéd, Övé Név másának hajtogatását.

a mint jól észre veszi Révai Elab Gram.
pag. 515. Így Kaldi nem mondja: ik
a Krisztusi az ő testöket meg fészitették
hanem Krisztusi Gal V. 24.

8) Minden ragasztékos név csak úgy ejtegette,
tik, mint a nem ragasztékos; de csak
az egygyes Számbann, p.o. almam (pomum
meum) almam-e, almam-nak, almámat.
De már a Többsbenn nem almam ak,
hanem almájaim, vagy meg rövidítve:
almájim a mint ez meg fog magyaráz-
tatni alább. Így Isten nyila, Isten
nyiláé, Isten nyilának, Isten nyilat.
De a Többs 1° Ejtése nem Isten nyilak,
hanem Isten nyilai iat, mint nem enyéme,
hanem enyéim, nem műenkek, hanem mű-
eink

II Fejezet.

A Másal érthető nevek hajlításáról
Lépések-által.

A Másal érthető neveknek lépés-által
való hajlításak, Egygybe-hasonlításnak
(Comparatio) mondatik. Lépés-által
pedig

86
pedig nem csak a Másal érthetők,
melylyek mineműséget jelentenek, hajlítat-
nak, hanem a Részfűlők is (Participia),
melylyek a Másal-érthető-nevekkel
egygyet érnek.

Az Egygybe hasonlítás Nyelvünk
benn leg-könnyebb; mert az 1° Lépés,
hez a Másodikbann csak abb, vagy
ebb, obb végezet járul azon tsinnal,
mint az ok, ek a Többs első Ejtéséül
szokott tétetni a Név Szókhoz p.o. gyars
-obb, nagy-obb, rest-ebb, lomha lomhább,
szomorú szomorúbb, vagy szomoruaabb. Ha
a Név g, n, s, sz betűvel végződik
az a, e betű a bb előtt meg rövidítve
el-maradhat p.o. üdös üdösebb, vagy
üdösebb, külön, különbb, különböz, kegyetlen-
bbek, gazdagbbak, tisztéletlenbbek. Teljesen
III Rés 34 lap. Kaldi 1° Con 12. így
öregbb, öregbbedik, iat. Noha a régi,
eknél ezek nagy divatbann valának;
ma mind-azon-által az öregbbedik, és
különbb szókonn-kül alig aragon
több

több ilylgen szokásbann, hanem abb, ebb-
bel mondatnak, p.o. gazdagabb, magosabb,
kegyetlenebb, trintalanabb. — A 3^{ik}
lépés meg-lépez a 2^{dik} elejébe Leg
szóka tétetvén, p.o. leg-rozsabb (pesi,
mus). Lásd az I. Fejezet. Jegyzet az
1° számot feljebb.

Jegyzetek.

1) Nem csak a Másal, hanem a Maga-
bann érthető Név-is hajlíthatatik
lépések-által, midőnn a Magabann
érthetővel Másal érthető-gyanánt
élink, p.o. kár karabb, ez helyett: kár,
ofabb. Ne üssz feleségedet; mertt még
kutyább, az az rozsabb, nagyobb kutya
lévén. Ördögebb ember, az az ördögösbb.
Ez ugyan ló, de am-az még lovabb: Ez
szamar ember, de am-az szamarabb,
az az nagyobb szamar, különbb ló.

2) A Második, és harmadik lépéshez
ik adatvann: p.o. jobbik, nagyobbik,
azon ik az egygybe hasonlítottak-
közül

82
közül egygy meg-határozottat jelent.
3) Valamint az 1°, úgy a 2°, és 3° lépés,
is Ejtések, és Számok-által hajlíthatik,
valahányszor csak a saját Magabann-
érthetőjétől meg-válva vagyon, vagy
annak utánna tétetik; mertt elejébe
tétetvén változatlanul marad, p.o.
jó ember, jobb emberé, nem pedig jobbé
emberé. Ha pedig csak magabann
vagyon, vagy a Magabann érthető-
után tétetik, akkorrt ejtegettetik,
p.o. ez a pénz a gazdagé, ezt a leg-
gazdagabbnak viszik. Kenyeret jót
ettem, de hiűt rozsát. Mi kenyérünk,
et minden napit adj-meg nékiünk
ma, s a t.

4) Különös ezen három: Jobb, több, szébb.
Mind a háromról a következőket jegy-
zem meg. a) Jobb-ról, hogy regula szerént
Jobb lenne, mertt a gyök-ér jó, de
még szintsen szokásbann jobb, hanem
jobb rövid o-betűvel. Mi ennek az
oka? Azt írja Kardos Adorján Versegi
Teremtések motskolódásai ellen való
Könyv.

Könyvébenn a 147 laponn. Révai után,
hogy a v. betű lehetett j, és h társaival, és
hogy hajdann ezen v. ki mondatott ezekben
az igékben: ször, lör, nör, nyör, hiv, siv,
az igékben: ször, lör, nör, nyör, hiv, siv,
és ezen nevekben is: lov, hov, tov,
riv, rov, és ezen nevekben is: lov, hov, tov,
liv, miv, nyiv. Údövel nyugovásra jött
(a mint a Nap-keleti Nyelv tanítók
mondják) az az ki nem mondatott; de
jelen léte jeléül az előtte való Magann
hangzót meg hízta így: szö, lö, nö, nyö,
hi, si, ri, rö, lő, hő, tő, lé, mü, nyü. Azonban
mozgásba hozatott (is még a Nap-keleti
Nyelv tanítóknak szólasak szerént)
az az ki mondatott, ha azon szavak Magann
hangzónn kezdődő vég szotokákkal meg
bővültt enek, és mozdulásával az előtte való
Magann hangzót többire rövid hanggal
hagyta: szövi, löv-i, nör-ök, nyör-ök, rov-
ök, lov-am, hav-am, tav-am, lev-es és a t.
Kardos Adorján el felejtette ide rekeszteni
jó szót. Ezt is hajdann így mondottak ki:
jav, és még ma is meg vagynak ezen szav,
mázékjai: javít, javul, java, javasol, javall
és t. eff. Jav helyett mondották ezt is: jov,

azért Báriz Ferentzben meg vagyok jóval,
jóval akarom. Az én ítéletem ként jó bol
lett jóval, mint ma is mondjuk lov-ból
lovabb, jóval ból meg rövidített szó jóbb.

— Több felől némelylyek azt tartják, hogy Tö gyökérből jön, melyly már ki avultt, és helyébe sok szó jöve divatba. De én azt itelem, hogy Több meg rövidültt szó ezen fínges helyett: töménytelenebb, vagy ez helyett: töményebb, Tömény exer meg vagyon Bapai Barixbann is, és többé annyit teszen, mint sok exer. — Szebb-is meg rövidültt szó ebből: Szép ebb, mint ép ből teszen épebb, úgy Szép ből Szépebb, Syncope-altal Szépebb-ből jön Szebb, ép tag el hagyatásával.

III Fejer et.

A Szám nevek hajlításáról.
A Szám nevek, vagy Számot jelentő nevek
a mással érthetők közé tartoznak, és
dolgozók számát jelentik, s valamint a
mással érthető nevek, úgy ezek is a
más nevek elejébe tétetnek, s így
tc.

tétetvén valamin a Másal érthető-
nevek, úgy ezek-is hajlítottanul marad-
nak. Mikoronn pedig el-választatnak
a Magakbann-érthető-nevek től, vagy
azok-utann tétetnek: úgy hajlítottan
Cjtések-által, mint a Másal érthető-
nevek hasonló állapotbann (Lásd az
a leg közelebbi II. Fej. 3. Jegy.)

A Szám-nevek 4 félék: Sarkalat,
osok (Cardinalia), El-rendelő (Ordi-
nalia), El-osztók (Distributiva), Sok
sorozók (Multiplicativa).

IS Sarkalalofok

A Szám-szok-közt első a Sarkalatos-
ok, melyekkel a Szamba vehető dolgot
általjabann jelentjük hány legyen, és
ezen kérdésnek felelnék-meg: hány?
(quot?) és ennek menynyi? (quantum?)
quo quantitas?), néha ennek-is a
Szekerztetésre nézve: hányann?
(in qua quotitate) és ennek: menynjinn,
v menynjinn? (in qua quantitate?)

Egygy

Egygyesek (monadici)

Egygy	- - - - 1.
Két v kettő	- - - 2.
Három	- - - 3.
Négy	- - - 4.
Öt	- - - 5.
Hat	- - - 6.
Hét	- - - 7.
Nyoltz	- - - 8.
Kilentz	- - - 9.

Tízerek (decades)

Tíz	- - - - 10.
Tizen-egygy	- - - 11.
Tizen-kettő	- - - 12.
Tizen-három	- - - 13.
Húsz	- - - 20.
Húszon-egygy	- - - 21.
Harminth	- - - 30.
Harminth-egygy	- - - 31.
Negyven	- - - 40.

Ötven, így a többi is.

Százások (centenarii)

Száz	- - - 100.
Száz-egygy	- - - 101.
Száz-kettő	- - - 102.
Száz-húsz	- - - 120.
Két-száz	- - - 200.
Három száz	- - - 300.
Hét száz	- - - 700.
Kilentz száz	- - - 900.

Ezresek (millenarii)

Ezer (tíz-száz)	- 1,000.
Két ezer	- - 2,000.
Három ezer	- - 3,000.
Tíz ezer	- - 10,000.
Tíz-szer száz ezer,	
vagy ezer-szer ezer,	
egygy szóval diákos,	
ann: <u>Milliom</u>	1,000,000.

Jegyzetek.

1) Revai Elab. Gram. pag 267 gántosfann
tanit.

tanítja, hogy a sarkalatos első szám
szót csak egygy gy vel kellessék írni
így: egy, nem pedig kettővel: egygy, a
mint ezt én a Szarmaztatásból bő-
venn meg-mutatám a Szó könyvem,
benn a 2^{ik} Tomóban Egygy szóról
vitatván bekérem; mertt semki
nem mondja, sem nem mondotta ezek,
et a Szarmazékokot: egygyes, egygyem-
-ként, tizen-egygyedik s a t rövidedenn
így: egyes, egyen ként, tizen egyedik. Nem
lehetne pedig a Szarmazékban meg
kettőztetni a gy-t ha az a gyökérbenn
egygyes lenne p.o. mivel ebbenn: hegy,,
nem kettős a gy, már ezen Szarmazék,
bann-is: hegyes, nem mondatik: hegygyes.
— Azok is hibáznak, a kik azt állítják,
hogy egygy gy vel írjuk magát ezen
gyök-eret, így: Egy, és annak némelyly
Szarmazékjait, melylyek a ki-mondásbann
nem kettőztetnek, p.o. egyediül, egyetembenn,
a melylyek pedig a ki-mondásbann meg-
kettőztetnek, mint egygyes, egygyen-
-ként, tizen egygyedik s a t azokat két

gy-vel írjuk; mertt nem szabad a gyök-
ér betűjét hol meg kettőztetni, hol
egygy es enn írni, ha a gyökér egy, akkor
minden Szarmazéka egygyes gy-vel
írásék; ha pedig egygy a gyök-ér,
minden töle Szarmazott szó kettős
gy-vel írásék, annál fogva, ha egygy
a gyökér, jobb egygyediül, egygyetenbenn,
vagy inkább egygyedenbenn (mertt itt
a d a t vel fel-tserélődik) mertt egygy-
ből jó egygyed, egygyed-ből egygyeden,
mint mind-ből minden, egygyedből jó
egygyedik is, mint mindenből mindenik,
egygyedik ezen ki mondasbann: tizen-
egygyedik Közönfészen meg-kettőztet,
író, tehát kettőztésék-meg ezen szó,
bann-is: egygyetenbenn, egygyedenbenn,
egygyediül. Bápai Sám Magy. Lit. I.
köt. 28 lap. azt írja, hogy ez a Szótka:
egygy csak ezekben rövid: egyediül,
egyetenbenn, egyéb, egyenlő, egyenes,
egyelit, egyenget. En pedig azt mond,
om, a mit mondek, hogy mivel: egyediül
egy

egyetenbenn, egygy-ből ered, ennek
két gy vel kell írnia. Egyelit et is
hibásan írja Bapai Sámuel; mert
mivel egygy-ből ered, így kell írni:
egygyelit (unit) Ezeket pedig: egyeb,
egyenlő, egyenes, egyenget gántosann
számlálja egygy nek szarmazékjai
közé; ugyan is, hogy lenne egygy faj-
zotta szó: egyéb evvel: egygy, midőn
egészenn különböz egyéb nek a természet
e, az az értelme, az egygyétől, a mi
egyéb tölem, az nem egygy velem; Egygy
anyagi, mint unus, egyéb pedig, alius,
az az más (a mint helyesen észre
vette B. Szabo' Dávid, Könyves Könyvé-
benn, az 52 laponn.) Egyenlő, egyenes,
egyenget ebből a gyökérből ered: egyen;
egyen pedig egygyez ezen Német szó-
val: eben: aquus, planus, congruus,
így mond Sándor Istv. sokféle. 12
Darab. 28 lap mivel a b, és g betű
fel szokott egygy mással tserélődni,
p.o.

91
p.o.: himba, és hinga, tzigál, és tzigál, ran-
tzigál, hibók, és hig v higók, bordó, gordo,
bolyóka, bolyókás, és golyhó, nagy golyhó.
Hibáz tehát a Debr Magyar Gram. azt írni,
hogy: egyéb ebből egy (unum) jő, és ext:
egy sem magabann, sem öszve tere két
gy vel írni nem szükséges, a 283 laponn.
2) Hibáz Révai Elab. Gram. pag 274 azt
tanítván, hogy ezekbenn: tizen-egygy,
huszon-egygy & a t. az an, en Utól járó,
melyly egygyet ér ezen Diák propositio-
-val: Supra, mint ha lenne: tizen-
egygy (Supra decem Unum). Hogy
pedig ebbenn meg-találkozik Révai,
meg mutatani a Szó Könyvébenn;
mert a Magyar Utól-járót (postpositio),
melyly ex eliak propositioval: (Supra)
egygyez, nem egygy, de két n-nel
kell írni, és hosszú szó-tag, p.o.
Szépenn egyed: (pulchre comede illud),
nem Szépen. Székenn-áll. Már pedig
ext: tizen-egygy, huszon-egygy rövid,
edenn ejti minden Magyar & nem hang,
zik olyly hosszann, mint ex a Szózat:
Szék

Székenn áll. Azért itt az an, en olyly
 végre tétel (:paragogicum) mint ezekbenn
 : azon ember, ezen aszony tsak anynyi,
 mint ha ott sem lenne az on, en végzet.
 Ezt bizonyítja az Analogyia is; mertt
 hasonló képen a harmadik tízed,
 benn nem mondjuk: harmintron-egygy,
 sem harmintronn-egygy, hanem tsak:
harmintr-egygy, melyly anynyit teszzen,
 mint: Triginta unum, így tehát ez is
tizen-egygy, húszon-egygy anynyi,
 mint Decem unum, Viginti unum
 a Negyven től fogva egész kilentzven,
 edig az on, en végzet-helyett van,
ven tételik így: Negyven, ötven,
hatvan, hetven, nyolctzvan, kilentz,
ven. De hajdann ezek-helyett: negyven,
ötven s a t vala negy-von, öt-von, hat-
von, het-von, nyolctz-von, kilentz-von,
 a hol von anynyit tett mint: tractus,
 Németül Zug; mertt a Németek is
 hajdann színt így Zig-gel; vagy
 is Zug-gal képzítették ezeket: Zwan-
zig, vier-zig, fiinf-zig s a t. Sándor
 sok

sok fél 8 Dar p 183 *).

3) A Számlálásbann a nagyobb számot
 elejébe tesszük a kisebbnek, p. o.
 harmintr-egygy, ellenbenn, mint a
 Németek, a kik ezt így mondják:
 ein und dreiszig.

4) A Szákalatos Számokkal határozólag-
 is (adverbialiter) élünk ez képen:
 egygyedül, kettenn, harman, négyenn.
 Egygyedül helyett rövidebbenn is mond-
 juk: egygyül, ezen szolásbann egygyül
 egygyig. Kétül, vagy kettédül nem
 mondjuk. Harmul valaha mondaték,
 a mint bizonyítja a leg-régi eb,
 Sir-beszéd, a hol így vagyon: És
 kiáltások Urunkhoz harmul kirie
 elejzon, az az három-szer.

II S. Rendelők.

A Rendelő Szám-Szók jelentik,
 az

*) Végre a von van ra változék, és
ven re a vastag vagy vékony szóhoz
 képest, mint p. o. nap, nep-re változék
 ebben: üd-nep.

azon helyet, melyet a tárgy fog- el a
több tárgy sorában. Ezen kérdésnek
felelnek-meg: hányad? hányadik?
(quotus?)

Hányad kérdésre felel: egygyed, kettőd,
harmad, nyegyed, ötöd, hatod, heted,
nyolczad, kilentzed, tized, húszad,
harminczad, és a t. század, ezred p.o. a
kaplár elveszté a tizedét, Gulai ezrede,
Balog úr százada.

Hányadik kérdésre pedig tulajdon
képen felelne: egygyedik, mint szokás,
bann vagyon ezekben: tizen egygyedik,
húszon egygyedik, harmincz egygyedik
és a t. De ezeken-kül közönségesen
mondjuk: első (primus) Így lenne kettődik,
(secundus) mint mondjuk: tizen kettődik,
húszon-kettődik és a t.; de egyéb-kor mond-
juk: Második (secundus). A többi sark-
alatosból lépzen: harmadik, negyedik, ötödik,
hatodik, hetedik, nyolczadik, kilentzedik,
tizedik, és a t.

III S. El-osztók

El

93
El-osztó szám szónak azok mond-
atnak, melylyek a fel-számláltt dolgok
egyenlő fel-osztását jelentik. Ezen fel-
osztó szám szókat a sarkalatosoknak,
vagy tsupádonoknak, vagy határozóvok-
nak meg-kettőztetésökkel (vel nudorum,
vel adverbialium geminatione) tesszük-ki,
p.o. Tíz garast fizetnek egygy-egygy
napra a kö-műveseknek: (denos grossos
solvunt singulis diebus murariis). Négy-
négy inas követi az urakat: (quaterni
ephebi comitantur dominos). Hat-hat
lő vagyon be-fogva a hinlőba (seni equi
sunt prajuncti Carpentis). Kettenn-
kettenn mennek a diákok, hanem
hármann a vitézek (Terni eunt studi-
osi, terni vero milites.)

A határozónak kettőztetése el-
marad ként szótska-által, melyly
anynyt tesszen, mint ezen diák szótskák
:instar, secundum, juxta, p.o. egygyen-
ként, kettenn-ként, hármann-ként
ötönn-ként, hatonn-ként, hetenn-ként
jár

járogattnak a tilalmasba (Singuli, bini, terni, quini, seni, septeni itarunt locum in retitum). Valamint nem mondjuk kettőnn ez helyett: Kettenn, úgy nem helyes: kettőnn-ként, hanem kettenn-ként.*

IV. § Sokszorozók.

Sokszorozó szám nevek, azok, melylyek a dolgok sokszoroztatását jelentik, vagy 1) a dolognak több fajtát tévénn-kí; vagy 2) azon egygy fajtát es még elvénn (eadem specie repetitā).

Több fajta dologt jelentő sokszorozók a Sarkalatosokból lesznek, hozzájuk adatván ezen név-szó félé (Speciei) p.o. egygy-félé, három-félé, a melylyek, et Diakul közönségesenn így tesziünk ki: Simplex, duplex, triplex; de tulajdon képen ezt tenné: unius speciei, duarum specierum, trium specierum; nem pediglen unius generis, duorum ge.

* Ide való az efféle is p.o. némelylyek a lovakat hármával fogják, ötével adják a tojást & a t.

generum; mertt a Genus Nem nek neveztetik Magyarul. A kérdés melylyre ezek megfelelnek, hasonló alkotású: hány félé? (Quotuplex) tulajdon képen, Quot specierum?

2) Azon egygy fajtát esmégő szám szók lesznek, a Sarkalatoshoz Szer név jár, ulván p.o. egygy-szer, két-szer & a t.

A Sarkalatos számból: as, os, es, ös végezettel származnak ezek: egygyes, kettős, hármás, négyes, ötös, hatos, hetes, nyoltras, kilentres, tízes, százas, ezres, & a t, melylyeket Diakul így mondunk: Simplex, duplex, triplex, quadruplex, quintuplex, sextuplex, septuplex, octuplex, & decuplex, centuplex. Simplus, duplus, triplus, & a t, tulajdon képen pedig: unitatem habens, duitatem habens, triadem habens & a t, vagy bina, vna, ternarius, quaternarius, quinari, us, senarius, septenarius, denarius, centenarius, millenarius.

Ezeknek a kérdőjök ezek: hányas? quot

Quotuplex, quoduplex?

II. Tag.

A Név-mássai hajlításáról.

1. Név-mássának magyarázása.

A Név-mássai, vagy a mint Erdősi (Silvester) nevezi a Név-ért való szók, Név szók helyébe vétetett szók a Szószedben a Név szók és megeltetésének (repetitio) el-kerülése-vegett.

2. Név-mássának fajtái.

A. Személyi Név-mássai.

Többféle Név-mássai vannak. Ezek között első az úgy nevezett Személyi Név-mássai (Nominum personalia) melyek személyt jelentenek.

Minden Szószedben három személyt kell megkülönböztetni: Első személy, a ki szól, Második,

a

a ki-hoz az első szól, harmadik, a kire, vagy a ki felől az első szól. Első Személyt jelentő Név-mássa: En, műk, magam, benniünket, mind-nyájunk. Második személyt jelent Te, tik, magad, benneteket, mind-nyájatok. Harmadik személyt teszen: Ő, ön, ők, maga, mind-nyájak.

Igy. Valamint ő Személyi Név-mássa; még is az-ő visszazáló-is; úgy maga is Személyi-is, visszazáló-is.

B. Mutató Név-mássai.

A Mutató-név-mássai (Nominum demonstrativa) a tárgyaknak az időre, vagy helyre-nézve való távul lételöket jelentik. Nyelvünkben két ilylen Név-mássa vagyon: Az (: is, ille), melyly a messze lévő tárgyat, és ez, (: hic, iste) melyly a közel lévő tárgyat mutatja.

Igy. Ezek-közöl az vezetőül is (articulus) szolgál a Magyar Nyelvben p.o. az - élet (vita), az ember halandó (homo est mortalis). Erről alább

alább bővebben szölok. Ezen Tag II Fej.
Jegy. 2 szám.

Q. Vizsgáló Név-másai.
Vizsgáló, vagy viszontagló Név-másá,
nak (Bronomen reciprocum) nevezetik
az, melyly a dolgot, vagy személyt úgy hoz,
ja vissza, hogy arról azt is, a mi róla
mondatik, öszre köti. Ilyen Nyelvünk
benn ezen személyes Név-mása: Magam,
Magad, maga, magunk, magatok, magak,
és ő, az-ő.

Jegy. Révai nem helyesen nevezi
Magam Név-mását Ösz-név-másá,
nak (Compositum Bronomen); Mertt
Magam Mag ból (medulla) olyt ragaszt,
ékos név, mint p.o. labam, varam, nyak,
am, & at tak arval a különbséggel,
hogy ezen ragasztékos Magá bann ért
hető név, Név-mása-beli hivatalt visel
*) Ha ext: magam, magad, maga Ösz-szó,
nak

*) Erre nekem Egygy Valaki így felele: Mag-
ból ragasztékos Nem Magam, hanem Magom,
mertt Magnak az Acusativusa Magot,
nem

96
nak helyesen mondanók; ezeket is, kézem,
nyakam & t eff. szóval minden ragaszték,
os nevet Öszszónak kellene mondani.
E.

nem Magat. Felelet. A szemes szó vizsgáló
& név hajlításbann, származtatásbann,
ragasztékosításbann nem nézi a Név
Acusativussát, melyly úgy is a gyökérből
származék, hanem a gyök-ért tekinteli,
és mind a ragasztékokat, mind a formáló
vég szótkekat ahhoz raggatja. Ekkor,
onnan azon Sz Név, melylyről feljebb az I
Tagbann I Fej Jegyz. 3^{adik} szám alatt emlékez
em a Ragasztékokkal el veszte a maga
húzását (lásd ezen Nevekről szó könyvem
benn a Nyár szó alatt való Jegyzésombann)
azertt p.o. Noha agar, még is ragasztékosann
agaram, így az Acusativus is Agarat a többes
Nominativus is Agarak & at, melylynek nem az
az oka, hogy az Acusativusbann el vést a húzás,
mertt nem az Acusativushoz járul a Ragaszték,
hasonlólag nem azertt mondjuk: magom (Semen
meum) mertt az Acusativus Magot; mivel
hogy több névnek az Acusativusa at-tal megyen
ki, & még is ragasztékosann Om. po. papírosat
papírosom, pirostat pirosom & t eff. valamint
mag ból lett magos, magas, magras, úgy Mag
ból lett magom Semen meum, és magam ego ipse,
különbségnek okaért itt a Ragaszték am, amott om.

E. Visszáhozó Név-másai.

Visszáhozó Név-másainak (Bro-
nomina relativa) azokat nevezzük, a melyly-
ek az előbbeni értelmes mondaibann nev-
ezett személyre, vagy dologra az utóbbi
egész értelmes mondatot vissza hozzák,
p. o. azon ember ez, a kit már teg- nap
latak.

Három ilylyen Név-másja vagyon a
Magyarnak: Személy-béli, ki, Más lelkes,
és lelketlen dolog-béli, melyly, és meg-
határozatlan dolog béli, mi

F. Kérdő, és felelő Név-másai.

Sokszor óhajtja valaki, hogy az ismeret-
len személyt, a vagy dolgot adjuk tudtára.
Ezt pedig önékje valamelyly szóval kelletik
ki-jelentenie. Az ismeretlen személy, vagy
dolog helyébe tett szót, melyly az azt meg-
tudni való kívánságot jelenti, Kérdő
Név-másjának (Bronomen interrogati-
vum) mondjuk.

Nyelvünkben Kérdő Név-másja a szem-
élyek-felől ki? (quis). A többi fő-képenn
határozatlan dolgok-felől mi? (quid). Felelő-
név-másja pedig (Bronomen redditivum): ilyly,
olyly

olyly.

Igy. Révai Elab Gram pag 557 az
eddig elé-számlált Név-másainn-ki-
vül még ezeket-is: e, jé, ek, ik Név-
másainak nevezi. Hogy ez tsak költé-
mény, ki fog sülni a következőkéből.

I. Fejezet.

A Személyi Név-másainak hajlításáról.

És a Ragasztékokról.

A. En, Te, Ő Személyi Név-másainak hajlításai.

I-szor Ragasztékatlanul.

En, te, ő Név-másainak ragaszték-
atlanul, és magányosan tsak első Ejtése
vagyon szokásbann mind az egygyes, mind
a többes számbann ez képen:

Az egygyesbenn

En (ego) Te (tu) ő (ille, illa).

Többesbenn.

Mik (nos) Tik (vos) Ők (illi, illae).

Igyzettek

1). En szónak 2 dic rendes Ejtése lenne
en-e

en-e, Iki En-nek, Hiki En-t. A Többs-
bein pedig En-ek (mint Szen Szenek).
De így nem jöve szokásba. En-helyett
valaha mondták: Em, és Em-ből lett
a mai en; mert tudni kell, hogy az m
betűt n-nel gyakran fel tseréli a Magy,
az, a mint erre elég példa vagyon, p.o.
a régi mevet, medves, mög-ból lett
neret, nedves, nyög. Ígyen makats
(Cervicofus) ez helyett nyakas, vagy
nyakats, pemete, és penete, mamog,
és nyámmog, mekeg, és nyekeg, emeszt,
és engeszt, fémlik, és fénylik s a t. Így
lön a régi Em-ből en, végre en. Még
ma is divatban vagyon mind En, mind
Em; de ezen különbséggel, hogy en ragaszt-
ékatlanul szolgál, s anynyit tesz, mint
Diákul: ego; Em pedig ragasztékul, és
anynyit tesz, mint: meus, s birtokot
jelent a név szókban, p.o. ver-em (sanguis
meus) melyly a vastag hangú szókkal
am, vagy om-ra változik, p.o. talp-am
(planta mea), kar-om (brachium meum).
Ezen említett Em-ből lön a
több

98
többs első Ejtés: em-ek, emök, mint szemek,
szömök (oculi), végre mivel az ö, és ü
betűt egygy mással fel szoktuk tserélni,
lön emök-ből emük, és ez szokásban
vala hoo. értendő előtt, a mint mutatja
a leg régiebb Sír-beszéd, melylynek
kezdeté: Látjátok Jeleim! melylyben
elő fordul ezen szó: ös-emük (Avis
nostræ, proto-parens nostræ, nempe
Adamus) Ezen emük a vastag szók-
kal amuk-ra szokott változni; példa
erre ugyan a hoo. értendő rövidbebb
Sír-beszéd, melylynek kezdeté: kerelmes
brátim! a hol ezeket olvasni: imádj-
amuk ez szegény ember lelkeért (ore,
mus pro anima pauperis hujus) —
Későbbenn az emük, amuk meg rö-
vidüle, s lön belőle: mük, muk, vala,
mint Előről vétel tsavarítás által
(Aphaeresis) Eziüst szóból a Dunán-
túl lön üst (argentum). Ezen muk az
említett első Sír beszédben fel találtat,
ik ezen szóbann: Vagy-muk (sumus),
melyly helyett ma betű ált tétellel (meta-
the

thesis) mondjuk: vagy-unk, ez helyett:
vagy-unk. Mük meg most is divat,
bann vagyon Erdélybenn, melyly-hely,
ett mik-et mondunk Magyar Ország,
bann, vagy leg rövidebben mü, mi.
Mük mai naponn en, vagy inkább
em személyes név másának a több,
es szambann első Ejtése emük-
helyett meg rövidítve. Mü mük-ből
vagyon meg-rövidítve, mint Tik-ből
ti (vos). Mü, ti, mük, és tik-helyett
annét szarmazék, hogy a Szerkeztetés
benn a mük, tik, ök szót meg-
szokottuk tönkítani a k betűt el-
metozvén töle, pro: mü-ember-ünk
(homo noster) nem mük-ember-ünk,
ti-ember-etek (homo vester) nem tik-
ember-etek, ö-emberök (illorum homo)
nem ök emberök, vagy öke emberök,
nem ök ökrök, hanem ö-ökrök (illo-
rum bos,) mertt ök ökrök annyit
tenne, mint: illi sunt boves, valamint
a jó Magyar ezt akarván ki fejezni:
Sanctum

99
Sanctum Sanctorum, nem mondja: Szentek
Szentek, hanem Szentek Szenté, nem mondja
ezt: Vita Sanctorum: Szentek életék, hanem
Szentek élete s t eff. Valamint ezen rózsasz
Szerkeztetésből: Ök ökrök (illorum bos)
egygyik helyütt a végső k betűt ki-hagyja,
s mondja: Ö-ökrök, úgy ebbenn is Szentek
Szentek, Szentek életék, ki hagyja a végső
k betűt, a mint erről bővebb szó leszen a
maga helyénn. — Mü szónak eddig Ejtése
mü-é, ti-din mü-nek, de ragaszték
nélkül nintsen szokásbann. — Végre
Mük-ből meg rövidítve lett: ük, valamint
mekeg-ből lett ekeg, m első betű el-
hagyatásával, Aferezis által, s ezzel
ragasztékul éltenek, s élünk ma is
az igékben, pro: ebből: nyíri (tondet
illum) így mondjuk a többesbenn az
első Személyt: nyíri-ük (tondemus
illum vos,) melylybenn az i j-vé változ,
ott, (mint Máriás (Marianus) helyett
lett Márjás) Ezen ük a vastag ígék,
benn ük-ra változik, mint mük mük-ra
a vastag nevekben, a mint majd ezt
bővebbenn meg-halljuk az Igékéről szót,
vann

vánn. — Em-helyett valaha mondaték
ez is: eny lágyann, mint Jemlik helyett
mondjuk Jenylik, torom (thurm) helyett
mondatik: torony, arany Szirom-helyett:
arany Sziromy. Eny-ből eredt a 2-dik
Ejtés: eny-e, melyly Ragaszték nélkül
nintsen szokásban. Eny-ből lett, és
eredt ezen Erdélyi szó is: enyettem.

2) Második Személyi Név-mással Te.
Ennek a 2-dik Ejtése lenne: te-e,
3-dik te-nek, vagy régi módra te-nék
(Lásd H. R. I. Tag. I. Fej. 2. Jegy) a
4-dik tét *) De ezek nintsenek magak
bann Ragasztékattlanul szokásban, csak
épenn te, és a többes számbann tik.
Régulasann te szónak tek lenne a többes
elsője, mint ő-nek ők, de a közönséges
Nyelv szokás (melylynek mint a Nyelv
ekenn Szabadon Uralkodónak, és országlo-
nak Szabad a szó gyök-ér betűjét is meg
változtatni (Harmad Rész I. Szabás)

*) Ez helyett: teet, mivel a 4-dik Ejtés helylyege
et, at, de az ee egygy evvel: e.

100
a tek-et tik-re változtatá, de még is
mind a kettővel él ezen különbséggel,
mint az em név mását en-re változtat
vann. Valamint en szót meg-hagyta
ragasztékattlanul szolgálni, em-et pedig
ragasztékossann; úgy tik-et ragaszték-
tlanul, tek-et pedig vagy inkább etek-et
ragasztékul, és ma annyit teszen, mint
Diákul: vester p.o. Szem tek, v Szem-
etek (Oculus vester). Etek a vastag
szókban atok, és otok ra változik.
Honnet lett etek? edek-ből, mert Te
helyett hajdann vala: ed, melyly Metathesis-
által de szóra változik, végre de-szó,
ból lett te mivel a d betűt fel-szokta
tserélni a Magyar a t betűvel p.o. tör-
zöl, dörzöl, Tobni, tobni, den fereg, tén,
fereg, doborzok, toborzok, dobródin,
tobródin, dorlin, torlin, Szidkoxodin,
és szitkoxodin és t. eff. Már ma ed
csak Ragasztékul szolgál, és annyit teszen,
mint Diákul: tus, p.o. kez-ed (manus
tua). Ezen ed, ad, od-ra változik a
vastag szókkal p.o. Vár-ad (arx tua)
lab-od (pes tus). Ed-Név másának

2-dik Ejtése vala: edé, 3-dik ednek, 4-dik edet, mint kez-edé, kez-ednek, kez-edet,
 a többes elsője pedig: edek, vagy edök,
 mint em nek emek, v emök, végre
emük. Utóljára edek-ből lett: etek
 a d betű t-re változván. Etek, vastag,
 onn otok a Ragasztékatlan Igéjében
 a Többes Szám 2-dik Személyjét teszi.
 3) Harmadik Személyi Név-mája ö.
 Ennek Ragasztékatlan 2-dik Ejtése:
ör-e, a hol a v betű Szolga betű, ez
 helyett: őj-e, vagy Szolga betű nélkül
ö-e, mint jő jő-e, 3-dik ö-nek (mint
jő jőnek), 4-dik öt, mint jő jöt. Öve
 v. Szolga betűvel ma-is meg-vagy-on.
Önek mintsen Szókásbann, öt divatbann
 vagyon. A többes első Ejtés: ök, v re,
 gulaf, mint jő jör. Mikorrt ragasztékul
 Szolgát ö szó, akkorrt e lépzen belőle,
 v aranyit teszzen, mint sua, po. kép-e,
 imago sua. Ennek 2-dik Ejtése ee,
 3-dik enek, 4-dik et, a többes elsője:
ek, v ezek teszzen a Név ejtegetésbenn
 az

101
 az ejtések végeit, melynek a vastag szók,
 kal: a, ae, anak, at, ak ok-ra változnak
 -el, a mint emlitem a 4. Kész. I. Tag.
 I. Fej. I. Jegyzetében.
 4) Ön-is Szókásbann vagyon ez helyett
ö, melylybenn az n olylyan, mint ezek,
 benn: azon, ezen, minden v teff az
on, en végezet, Ön-nek több Ejtése
 mintsen divatbann. — Ön-helyett mond,
 ották valaha: en, v ezen en szónak
 többes első Ejtése enek (mint ezen,
ezenek). En Szókásbann vagyon az Igék
 benn a Barantsoló módnak egygyes
 3-dik Személyjében po. menjen (pergito
 ille), olvasson (legito ille). Enek divat,
 bann vagyon a többes harmadik Személy,
 benn mind a Jelentő, mind a Barantsoló,
 mind pedig a Kötő módbann, po. ért-
enek (intelligunt) mentt-enek (vivere)
menn-enek (irent, ez helyett: menne-
enek) menj-enek (cant.) En on-ra,
enek onok-ra változik a vastag igék,
 benn. Vánd. Ist. Sok fel. 8. Dar. 185,
 186, 187 lap, és 10. Darab. 87 lap. Révai
 Elab

Elab. Gram. pag. 557, 4 558.

II-szor Ragasztékofann.
En, te, ő Név-másainak említett
 ragasztékotlan Ejtéseihexz, úgy mint
 ezekhexz: enye, ennek, eng. (ent-helyett)
mü, müe, münek, tee, tenek v tenek,
tég (tét-helyett) tie, linek, v tinék,
öve, önek, v. önek, öt, különös Ragaszt
 ékok (Suffixa Pronominalia) szoktának
 járulni t.i.

1) Egygy birót, s egygy birtt dolgot
 jelentők: Em-ed-e (ee, eje)

2) Több birót jelentők,
 de egygy birtokot: ünk-tek-ek, v vagy
ünk etek, eek, v. ejek.

3) Több birtokot (plures
 res possessionis) jelentő: — — i.

az az.
 a) Mind a biró, mind a birtt
 dolog egygy lévén: Em, ed, e.

b) A biró több; de a birtt
 dolog egygy lévén: ünk, tek, ek (v. ök)
 d)

d) A birtt dolog több a biró
 egygy lévén: Am - id - i.

e) Mind a biró, mind a
 birtt dolog több lévén: ink, itek, ik.

Lásuk ezeket példában.

a) A biró, s birtt dolog egygy lévén.

2 Ejtés: Enye-m (meus)	Tee-d *) (tuus)	Övé (övéé, övéje) (suus).
3 ^{dik} Ennek-em (mihi) v. Ennek- em	Tenek-ed, v Tenek- ed (tibi).	Önek-e v Önékje (Vulgo Öneki, önekie) (illi).
4 ^{dik} Eng-em (me)	Tég-ed. (te)	Öt (loco öte) illum

Mivel a 2^{dik} Ejtés birást jelent, azt
 esmég ejtegethetjük. Azért, enyém,
teed, övéje így hajlik: (IV Rész I. Tag.
 1 Fej Jegyz h^{us} Szám Tíllag jegy alatt.

1 ^o Ejt. Engém (meus)	Teed: (tuus).	Övé (suus)
2 ^o Engémé mei.	Teedé sui	Övéjé (sui)
3 ^o Engem-nek (meo, meo)	Teed-nek (tuo, tuo)	Övé-nek (suo, suo)

*) Szabo' Jáv. Ki nyertes 29 lap.

4^{dik} Engém - et. | Teéd-et. (tuum, tuam) | Övé-t. (suum, suam)

b) A' biró egygy; de a birtt dolog több lévén.

1. Engé-im (mei, mea, mea)	Teéd (tui)	Övé-i (Övéi, övéi) (sui, suo, sua)
2. Engéim - e (meorum, mearum)	Teéd-é: (tuorum, tuarum)	Övéi-é (suorum, suarum)
3. Engéim - nek (meis)	Teéd-nek (tuis)	Övéi-nek (suis)
4) Engéim - et (meos, meas, mea)	Teédet (tuos, tuas tua)	Övéi-et - (suos, suas, sua)

d) A' biró több; de a birtt dolog egygy lévén.

2.E. Müé-nk (noſter, a, um)	Tié-tek (veſter)	Övé-ek (Övéök, övéjek <u>Övék</u>) (illorum)
3. Münek-ünk (nobis)	Tinek-tek v Tinek-tek (vobis)	Önek-ek (Önéjek, vulgo Önéiek (illis))
4. Münk-et (nos)	Titek-et (vos)	Öket (ex helyett öket). illos.

Mi

Mivel a 2^{dik} Ejtést, az biráft jelent, venni, és ejtegetni szokták; az ért valamint feljebb Engém, Teéd, Övéje ejtegetteték, úgy Müénk, Tiétek, Övék is.

Müénk.	Tiétek.	Övék.
2.E. Müenk-é (noſtri, noſtra)	Tiétek-e (veſtri)	Övék-e (sui, suo)
3. Müenk-nek (noſtro, noſtra)	Tiétek-nek (veſtro, veſtra)	Övék-nek (suo v suo)
4. Müenk-et (noſtrum, noſtram)	Tiétek-et (veſtrum, veſtram)	Övék-et (suum v suam)

e) A' biró, s birtt dolog több lévén.

1. Müé-ink (noſtri, o, a)	Tié-itek (veſtri, o, a)	Övé-ik (sui, suo, sua)
2. Müeink-é (noſtrorum, arum)	Tiéitek-é (veſtrorum, veſtrarum)	Övéik-é (suo, rum, suarum)

3. Mienk - nek (nostris)	Tieitek - nek (vestris)	Övéjök - nek (Suis)
4. Mienk - et (nostros, as, a)	Tieitek - et (vestros, as, a)	Övéjök - et (Suos, suas, sua).

Segyzetek.

1) En-ről a) a tükröződés lefestett képből, és példából látni való, hogy en szó a 2. din Ejtésbenn meglágyulván, lett enyé, és ragasztékul, enyé-m a hol em Ragasztékulak e betűje el-nyesésük az előtte lévő e miatt. (mint fel-ből leken felé, ambar más értelemben, felé szóhoz pedig így járul a Ragaszték. felé-m, felé-d, felé-je, úgy enyé-m, teé-d, övé-je, rövidebbenn övé-e, leg rövidebbenn övé.) Miképenn lett én, vagy inkább em ből eny, meg mondottam feljebb. — b) A 4. din Ejtésbenn a 4. din Ejtésnek helylyeg z-jét g-re változtatjuk, s ez hely.

helyett: én-tem, mondjuk: engem. Ez annét lett, mivel a G betűvel gyakran fel tseréli a T betűt a Magyar, a mint ezt sok példával magyarázom a szó könyvembenn G betűről szolván, így p.o. a régi kéz iratokbann, és könyvek benn olvasjuk ezen szókat: Sög, ez helyett: Söt, Onnag, ez helyett: Onnat, inneg tova ez helyett: innet tova, tehag, ez helyett: tehát, Ma is mondják peszme, ez helyett: peszmet, az az szemet, Gyüszö, ez helyett: tüszö s t eff. Jóseann ezen szót: engem, így is ejtik: engemet, valami ezt: Teged, így is ejtik: Tegedet, nem különbbenn ezt: öt az Etimológiát, lanon így mondják: ötet; ezt is, némelyly, ez így mondják: extet, azt pedig: asztat nak; de így kettőztetni a 4. din Ejtésnek helylyeg vég tagját szakasztott olyly kép, telenség, mintha p.o. ez helyett: gaxt ezt: gaxtat, ez helyett jöt: jötet, ez helyett véget: végetet, mondanót. d) En szóhoz vel

vel utóljáró járulván nem szenved val,
 tozást a maga v. betűjében, p.o. énvelem,
 mikor pedig egyéb nevekkél szerkesztetik
 össze, melyek mással hangzó betűkkel
 végződnek, p.o. szén, vén, kín, eb & a t.
vel, val-nak a v-je a név utolsó betűjé-
 vé válik, p.o. szénnel, vénnel, kínna,
 ebbel; nem pedig szénvel, vénvel. Így
 beállottak a régiak, a mint a régi
 írárok bizonyítják, így szólanak ma is
 a Balótzon, és Székelyek. De mivel a
 közönséges Nyelv szokást a tudós Ma-
 gyarok egygyet értése teszi, mivel már
 egygyet értőleg a tudós Magyar Írók
 így írnak: szénnel, vénnel, botval & a t.
 már a közönséges Nyelv-szokás-ellen-
 vétene, a ki a ma régi mód, és Székelyes
 Balótzos módot: szénvel, botval & a t.
 kezdené-el. — e) Enyé-ből ered
Enyé-im. Ezt hibásan írja Révai, és
 Molnár Albert így: enyeim; mert a 2-dik
 ejtésnek e-jét nem szabad meg-rövidít-
 eni, valamint nem jó lenne: enyem teed,
övee, ezek helyett: eny-e-m, te-e-d
 övé-e

109
 övé-e, vagy meg rövidítve övé, így nem jó enyeim,
teed, övee (az is hozzá járulván, hogy övee anyanyit
 teszen, mint cinguli ejus). Révai és Molnár,
 gondolom, abbann talatkozának-meg, hogy a ragaszt-
 ékos név szókabann így szólunk p.o. hivéim, kövé,
im, nem pedig hivéim, kövéim; de ennek más az
 oka, mert az egygyesbenn sem mondjuk: kövéim,
hivéim; már pedig En, és Te név mását így
 mondjuk ragasztékkal: enyem, teed. Azért
 helyesbenn tanítja ezeket Tetsi in Observ.
Gram. § III. Reg. VII. pag 10. így írni, és mondani:
enyeim & a t. Enyeim - helyett Erdősi János Gramma-
 tikájábann, és a mai sült parasztok ezen roszsz
 szóval élnek: enyémek, vagy még roszszabbúl,
enyimek, melytől szakasztott olygy képtelen, mint,
 ha, p.o. ez helyett: mentém mondanók: mentémek
 *) f) Mü-e-nk, és mü-e-ink miképenn
 származék én- vagy inkább em-ből, már meg-
 mondom, t.i. hogy em-ből jön emiük, abból rövid-
 ebbenn mük, mükből leg rövidebbenn mü. Mü
 szónak 2-dik ejtése mü-e, ebből származik
müé-mük (mint ös mük, vagy muk) régi szokás-
 ként, müé-mük-ből mai szokás-ként Metathesis-
 által lett müé-mk, mintha lenne müé-ümk, de
 az ümk-előtt lévő e miatt el-enyészik az ü, &
 teszen

*) Így Erdélybenn hasonló képpenn roszszúl mondják:
mienkek ez helyett: müéink.

leszen müemk, ezt ma így ejtjük: müenk, mivel
az m betű a k, g, t előtt a ki-mondásban úgy
hangzik, mint n, a mint meg tetőzik a következő
szókból: senki, káronkodik, Lixinka (Liximachia),
terento, szexento, ont, önt, hánt, szánt, reng, ront,
zánköl stb. ezek helyett: sem-ki (mertt sen semmi
szó) káronkodik, Lixinka, terento, szexento
(mertt ebből rövidült meg szexelmes, amabilis
scilicet locus.) omt, mertt omlik, ömt, mertt
ömlik, hánt, mertt hámoz, hámlik, szánt,
mertt számlit az az hámlik a föld színe)
remg, mertt remeg, ront, mertt rontlik, zánköl,
mertt e Tolt szóból lett: zamek (zár), mint
ha lenne: zamekol, az az záról.
Münket származott mü-ből, hozzá adatván
ünk ragaszték, melyly mük-ből lett, melyly va-
laha vált: mü-mük, ebből lett mü-ünk,
eggyik ü-nek a másik mellett lévő miatt el-
engedezésével mümk, mümk-ből végre lön münk.
Ezt ták a Adix Ejtésnek et végzetével használ,
hatni, valamint titek-is hasznontalan, ha et vég,
ezet nem jó hozzája. Olyly rofsz szó tehát münk
ez helyett: mük (nos), mint rofsz lenne: titek,
ez helyett: tik (vos). Következés-képen mivel
mük (muk). Nér mássa betű ált-téve szolgál
többsz ragasztékul a Nerekben, Nér mássaiban,
Agékben, Rész esülőkben, és Utól-járókban:
természet szexént az ilylyen többsz számú ragaszt
ék

106
ékos szokat, p.o. ösünk, öseink, müenk, magunk,
mindnyájunk, és ezen ragasztékatlan igéket:
vagunk, nyírünk, így illenék írunk: ösünk,
öseink, müenk, magunk, mindnyájunk, vagunk,
nyírünk, ha úgy tetőzének a közönséges Agelv-
szokásnak, az az a tudós Magyaroknak. En
magam ezen újdons írást be nem hozhatom; hé-
onn *) ajándom, és javaslom Nemzetemnek, mi-
vel az Etimológia-szexént vagyon. Ilylyen aprólek,
os újításokban, mi-nemüket eggy né-hány szó-
ban az Etimológia-utánn be hozék, mint: vált,
valna, szánt, hánt, semki, azonbann, különbenn,
rat, semmi tudós Magyar meg-nem botránkoz-
hatik; mertt már ezeket előtem-is a tudósbak
helylyel, helylyel így irdogáltak, mint én. A 600
esztendő Sir beszédenn is így vagyon: uróm.
2) Te szóról. a) Te az eggyes számbann, és
abból származó ragasztékos állapotjában, mi

*) Ezen szót a 600 esztendő kéz íratbann, melyly-
nek kezdete: Látjátok feleim: így olvasni heon.
Ezt Révai így olvasja: hean. De helytelenül;
mertt ez innét ered: hi, vagy hiu, hé, vagy
héu, vacuus, vanus, purus. Ebből jó hiánas,
v heános, heonn, vagy hevon határozólag,
heonn, vagy v szotga betűvel hevon angyit
tetőz, mint vacue, pure, pute, tantum, solummo,
do. Erről látsz többsz a szó könyvem-
benn.

minemü: teéd (tuus) teveled, teéd írt, meg
tartja az e betűjét; de a többesbenn, mivel
tik-re változtatta ezt a Közönseges Nyelv
-szokás, a többesi ragasztékokkal ti-nek
kell írni, p.o. ti-é-tek (vestes) ti-né-tek,
ti-töle-tek, titeket, ti-emberetek írt. De,
rejtélyi (Barte II Cap. I. §. 2. pag. 44) azt
írja: hogy tiéd ez helyett vagyon: tiéd-ek; de
hibáz, hanem jól mondotta volna, hogy tié-tek,
ez helyett vagyon: tiéd-ek; mertt ed-ből lett
edek, edek-ből pedig etek Ragaszték, végre
etek-ből tek, a mint már ezt meg-maggar,
írtam, és más tié-tek, más tié-itek, a mint
a példa mutatja. Vide Révai Gram. pag. 186.

— b) Te szóból ered a 2dik Ejtésbenn:
téged úgy, mint én-ből engem. Lásd felfebb
az 1° Jegyzetet. Azértt olyly roksz: Téged-et,
mint Engemet. Tiéd, ez helyett: Teéd Közönseges,
és hiba. Ha tiéd jó lenne, az egész Egyges,
benn jó lenne: tinéked, tiged, tiveled &c.

3) Ö-ről. a) Ö-nek a 2dik Ejtése Övé ragaszték
nélkül, a hol a V. szolga betű. Ehhez e Ra,
gasztéknak kellene még járulnia, valamint
enyé, és teé 2dik Ejtéshez járul az 1°, és
2° személy-beli Ragaszték: em, és ed. Már
ma a szokás rövidségnek okáértt a Ragaszték,
ot

107
ot el-hagyja; de leg-alább az el-hagyott Ragaszték,
ot Aposztrofussal kell ki-poltolni így: Övé,
ez helyett: Övé-e. Ezt a Rábtza, és Bakony
körül így mondják-ki: Övéje, és helyesenn, a
hol j szolga betűje a Ragasztéknak, mint
ebbenn magja, és magva a j és v szolga
betű. — b) A 3dik Ejtésbenn helyesebb,
Öneke, vagy Önekje, mint Öneki, vagy Ö
nékie; mertt a Nevetbenn, Név-mássaibann,
Részeseülökbenn, és Utól-járokban nem szabad
a 3dik Személy betű e Ragasztékot i-re
változtatni, p.o. nem jó mondani: emberi,
ez helyett: embere (homo suus), nem jó ez
helyett: ülöje, mondani: ülöji, nem jó ez hely-
ett: tőlem, tőled, tőle, mellettem, melletted,
mellette, mondani: tőlem, tőled, tőli, mellettem,
melletted, melletti, írt, úgy nem jó ez helyett:
én nékem, te néked, önékje, v önéke, mond-
ani: Öneki; mertt csak egygyedül az Igék
hajtogatásábann engedte-meg a Közönseges,
és Nyelv-szokás az e Ragasztékot i-re vál-
toztatni, p.o. Szereti (amat illum) nem Szerete,
mivel Szerete anynyit tesz, mint Amavit
aliquem, így Zavar esnek a ragasztékos,
és nem ragasztékos ige-között. Ez helyett:
Önekje mondják ezt is: Önékie, de ez olyly
kép

képtelen, mint p.o. ez helyett kékje mondani
 kékie, ez helyett: fékje mondani: fékie, ez hely-
 ett: rékje mondani: rékie s a t. d) A 4 dik
 Ejtésbenn öte lenne régula'vann de a körön-
 seges Nyelv szokás. Et-hagyja Apocope'-által
 a Ragasztékot. Sokann rosszul mondják:
ötet, öt-helyett. Ez olyly képtelen, mint ez
 helyett: jöt, mondani: jötet s t eff. Az én ítélet,
 em-ként ötet annét szarmazék; mert a bíró
 több; de a bírt dolog egygy lévén a 4 dik
 Ejtést így mondjuk: öket; de az Analoggia
 szerez valamin miunket, titeket azon álla-
 potbann ragasztékofann mondjuk, úgy kellene
 a 3 dik személy betűt is; öket pedig nem
 ragasztékos, hanem öjeket, vagy szolga
 betű nélkül öket. E szóbann öket az ö
 betűvel öfzxe olvadt az e Ragaszték, s
 lett öket, ez helyett: öket. Mivel többről
 mondják öket, azért egygyről mondják ötet.
 — e) Övéi-helyett Romjati errel is él:
önönei, így olvasjuk sz. Bál a Kor. írtt
 2. Lev. magyarazatjábann: Isak az önöninek
hasznokra (tantum ad suorum utilitatem).
Ö-ből ered ön, a mint már mondam, vala,
 mint ak-ből azon, ex-ből ezen s t eff önöne
 annyit tesz, mint övé, önönei pedig mint
övéji,

108
övéji, önönei, mint övéje, önöneinek, mint
övéjinek, önöneit, mint övéit s a t.
 H) A Névkehhez, Rézesülőkhez, Utól-járok,
 hozz, söt ezen Név-másaihoz is: magam,
magad, maga s a t, Mind-nyájunk, mind-
nyájátok, mindnyájak, ugyan ezen Ragaszték
 ok járulnak, úgy mint: a) az egygyes szám,
 bann: Em-ed-e, vagy öm-öd-e, p.o: vérem,
véred, vére, kiürtöm, kiürtöd, kiürtje, ször,
öm, szöröd, szöre. A 3 dik személyhez
 gyakrann j szolga betű járul, p.o. mellé-m,
mellé-d, mellé-je, fele-m, fele-d, fele-je,
vétem, véted, vétje s t eff. Néhol a sült
 parasztok az e Ragasztékot tzigányos,
 ann i-re változtatják p.o. az ö-véri, az
étel ízi, büzi, kési s t eff, ezek helyett: vére,
íze, büze, kése. Hogy ez hiba legyen, már meg
 mondtam az imént a 3 dik Jegyzetbenn. —
 A vastag hangú szavakbann a Ragasztékok:
am-ad-a, vagy öm-öd-a, vagy szolga betűvel:
am-ad-ja, öm-öd-ja, p.o: vár-am, vár-ad, vár-a,
út-am, út-ad, út-a, vagy útja, kút-am, kút-ad,
kútja, lábom, láb-od, lába, mag-am, mag-ad,
mag-a, karom, karod, karja, károm, károd,
karja v kára, alá-m, alá-d, alá-ja s t eff.

Ha a szó a, vagy e betűvel végződik, akkor
am, em, ad, ed nek a magában hangzója el-
 engedzik, és a név végő a, és e betűje meg-
 hízatik, p.o. kapa kapa-m, kapa-d, kapa-
 ja, elme, elme-m, elme-d, elme-e. *) A
 régiek a, e betűnn végződő szökhöz a 3
 dik személy beli Ragasztékot kötve hol
 elejébe tették a j, vagy v szolga betűt, hol
 pedig el hagyták, és ezen szolga betűnek
 el-hagyatása azt szülte, hogy el-végre
 az a, e Ragaszték össze olvadt az előtte
 lévő szónak a, és e betűjével, p.o. így lett ebből:
öve-e, öve, így lett ezekből az igékből: tilotaa,
monda-a (a melyeket a boo esztendő s
 befédében olvashatni;) mai napon tiltá,
mondá. Mások, és helyesebben a szolga
 betű-által életben meg tartották az e, és a
 Ragasztékot a szó mellett, így Rábtza, és Bakony
 mellékiek az övéje szóbann, így a boo esztendő
 s ir beszéd ezekben: teremtéve, hallára, veté,
ve öl ex munká világ belé, sat, vagy j
 szolga

*) mertt ezek helyett mondjuk így ezeket: kapa-
 am, kapa-ad, kapa-aja, elme-eje, mertt két
 rövid a, két rövid e egygy hofszút tesszen.
 Az ilyekben kettőztetjük az a, e Ragaszték
 ot.

szolga betűvel Felegdiben, Sármanybann,
 s több, régiben: Adnája, vernéje s t eff. —
 Az Igékhez is az egygyes számbann ezen
 Ragasztékok jönnek ezen különbséggel, hogy
 a 3-dik személy beli e el változik i-vé,
 p.o. Ver-em, ver-ed, ver-i, a mint emlitem
 a leg köz elbbi 3 dik szám alatt lévő Igy.
 zetben. — b) A többes számbann a
 Nerekhez, Részesülökhöz, Utól-járókhöz,
 sőt ezen személyes Név másaihoz is:
magunk, és mindnyájunk, ezen Ragaszték
 ok járulnak: ünk, etek, ök, v. ejök, p.o.
ember-ünk, ember-etek, ember-ök. A vastag
 hangnak akhoz; unk, atok, ak, ajak p.o. Ur-
unk, ur-atok, ur-ak. F) A több bírt dolog
 jelentévére az i betű úgy járul a Ragaszték
 ok elejébe, mint a Név-másaibann meg-
 magyarázám, p.o. Embereim, emberek, emberek,
 emberek, emberek, emberek, Uraim, Ura-
 id, urai, Uraink, uraitok, uraik. —
 Az Igékben a többes számbann ezek a
 Ra

F) menté-nk (hajdann mente-emük (az az menté,
mük, ma mentémk, menténk) mente-etek
 (az az mentétek) mente-ejek (az az menté,
jek.)

Ragasztékok: ük, *) etek, ek, (uk, atok, ak) p.o.
 ebből Szereti (amat illud) leszzen többes: Szereti-k,
Szereti-tek, Szereti-ük. Az előtte való i miatt
 el-engészik etek, és ek-nek e betűje, a Szereti-
ük-benn pedig az i-már j-vé változik, és
 leszzen Szeretjük. Így tartja (servat hoc). Eb-
 ből leszzen: tartja-k, tartja-tok, tartj-uk,
 mintha lenne: tartja-ak, tartja-atok, tartja-
uk. A tartja-uk-bann az uk-előtt az a el-
 engészik, a tartja-atok, és tartja-ak bann a
 két a egygy hosszúvá válik, a mint már
 meg-mondaték. Így eszi (comedit illud) ebből
 leszzen: eszik (comedunt illud) eszitek (comedi-
 tis illud) eszi-ük, ebből eszjük (comedimus
 illud) Erről bővebben alább.

B. Magam, magad, maga Név-másának
 hajlításáról lásd a III Fejezetet.

D. Tonka személyes Név-másának hajlítása.

Tonka

*) Mertt mük, muk hajdanábann, ma már
 Metathesisvel ümke, umke, vagy ez helyett: ünke,
unk a ragasztékatlan Igéknek a többes
 számbann való végezetők, p.o. hajdanni va,
la: vagy muk, imádja muk, ma pedig vagy,
unk, imadjunk ü t ff

110
 Tonka személyes Név-mása nálunk ebből
 a szótakából: benn, ünke ragasztékkal lett.
 Benn 1^{ször} annyit teszzen, mint: intimum, medi-
um, medulla, az az belső rész, vagy bél, innét
 vette eredetét ezen szó is: bendő, melyly a szar,
 vas marha bélést teszi (Rumen) 2^{sz} benn, haj,
 dann benn Utöljáró, s annyit teszzen, mint
 ezen Diák propositio in p.o. ember- benn
 (in homine) hajdanni emberbenn, azért a boo
 esztendő Sír beszéd benn ezeket olvasjuk:
milofztbenn, paraditsumbenn, jóbenn, melylyek
 et Révai helytelenül olvasott így: milofztbenn,
paraditsombenn, jóbenn a Magyar Nyelvnek
 természetek ellenn, melyly a gyök-er szóbann,
 és származékokbann meg nem szenvedheti a
 vastag hangot egygyütt a vétkönyval (az a
o. u Magábann hangzót, e. ö. ii Magábann
 hangzóval) Már ma benn-helyett tön: bann,
benn, mint a régi nek-helyett, nak, nek vég.
 ezet a Odin Ejtésbenn. 3^{ször} benn Határozó,
 s annyit teszzen, mint, intus. Az első értelem,
 benn vett benn Név szóból Ragasztékkal
 ezen személyes név mása lett: bennem, benned,
benne, benniünk, bennetek, bennök, mint mag-
 ből lett magam, magad, maga, magunk, mag,
atok, magak. Ha valaha szókásbann vala-
e

nyájatokat. Káldi Szilippickhez írt Levél
8. Vers. Ha ezen szó mindnyájatok
csak közönséges ragasztékos Név-szó
lenne, kellett volna mondani: mint kívánjam
mindnyájatokat, nem pedig mint kívánjalak
mindnyájatokat, valamint p.o. így szólunk:
bizony ságon vagyon, mint kívánjam minden
juh nyájatokat, mind tsordákat, mind
gulyákat & t. eff. Ugyan ez Idire példa:
Mindnyájunkat hi az Isten.

Ezen Név mását: mindnyájunk, mind
nyájatok, mindnyájake, így hajlítjuk,
mint ezen Név mását: magunk, magatok,
magak, melyről alább a III Fejezet.

II Fejezet, a mutató Név-másá nak hajlításáról.

Mutató Név-másá: az, és ez. Ezen mutató
Név másának hajlításában az különös,
és megjegyzésre méltó, hogy a Idire
egygy és Ejtésben, és ezen Utóljárókkal:
atól, etől, aról, eről, aval, evel, avá, evé,
abann, ebenn, arra, erre, nat, net, anál, enél,
anyi, ahozz, ehozz a maga z betűjét ezen
szókat első másval hangzójává változtatja

a.

112
a mai közönséges Nyelv szokás szerént,
így nem mondjuk: aznak, eznek, attól, az,
ról, azval, ezvel, azvá, ezvé & t, hanem
annak, ennek, attól, ettől, arról, erről, arval,
errel, arvá, er vé, abbann, ebbenn, arra, erre,
annét, ennét (: az az innét) annál, ennél,
ennélkül anynyi, ahhoz, ehhez (: a mint
ért bőven meg bizonyítám Származtató
szó-könyvemben Az szó alatt:). Isak ezen
Mutató Név másának: az, ez az a tulajdon
sága, hogy a maga z betűjét a hozzá járuló
Utóljárónak első másval hangzójává változ-
tatja, a mint látók az említett példák-
ból; de a többi Név szók hozzájak járul,
vann az Utóljárók gyökér belüli betűjüket
el nem változtatják, p.o. gaz Név szó nem
olyan Név másá, mint az, azért gazhoz
járulván ezen Utóljáró: val, vá nem
mondjuk garval, garvá, mint mondjuk:
arval, arvá, hanem a Balóts mondja:
garval, a tudósok pedig: garzal. Ezen
különbséget nem értve sokan meg-
tsalatkoznak, és mondják, & írják: arzal,
arzá, így tsalatkozik meg Bármány Péter is,
így

így Révai is Etab. Gram. pag. 415 azt gondol,
 vanni, hogy ha jól vagy on mondva gazzal,
 tehát jól vagy on azzal-is. Tehát 1) rofiskul
 mondják azzal, exzel, akza, exze. Exenn könnyű
 segíteni; mert így is szokásban vagy on ex is
 avval, evvel, avvá, evvé, ex közönseges a itegy,
 alján. 2° helytelenül írják ezeket némelylyek
 így: anak, enek, ahozz, ehez, atól, etől,
aval, evel, abann, ebenn st eff. Cassd
 sz Béli Gram. pag. 10. Meg kell jegyezni,
 hogy a midőn az, vagy meg rövidítve a
 Articulus, és exen Articulus-hozz járul
 valamelyly név-zó (de nem utól-jaró)
 melyly mással hangzón kezdődik, a jól
 járul elejébe, p.o: a mint, a vagy, a midőn,
a mitör, a melyly, a mi, a ki; de ha az
 mutató név mássa, hozzá értvén ex név
 mássát is, meg kell tartani a feljebb mondott
 regulát az utóljárókkal így írva: abban,
 avval st eff. A név szók előtt jobb ki írni
az, ex, p.o: az-féle, ex-féle, az-képen, ex-kép,
 enn, az napon, ex napon, ex földön, ex
 helyett st at vagy kényes Eufoniával a mint
 írja Barix Terentz is: af-féle, ef-féle, akképen,
ekkep

113
 ekképenn st at. Tehát nem jó így írni: ammint
 Versegivel Tiszta Magy 29. lap. ammidőn,
avvagy, ammelyly st at, mert ezeket sem így nem
 mondjuk, sem ezekben mutató név mássa
 nintsen, hanem Articulus. Ugyan is ha jó
 lenne: ammi, avvagy, ahhogy, ammelyly, ammi,
dőn st eff, akkoron jó lenne ex is: ekffő
 (Caput) akkő (lapis), akkutya (Canis) st eff
 ezek-helyett: a kö' nehéz, a kutya harap, a jó
 első mindenben; mivel így Articulus ezek,
 benn af, ak, ex helyett: az tudni illik, affő
 ex helyett az jó, akkő ex helyett: az kö', mint
 Articulus amazokban: ammi, avvagy, ahhogy
ammidőn st at. Az, vagy a Articulus nem
 hajlik, nem ejtegettetik, hanem csak Az Ex
 mutató név mássa:

Az Egygyesbenn

1. E.	<u>Az</u> - - - -	<u>Ex</u>
2. E.	<u>Azé</u> - - - -	<u>Exé</u>
3. E.	<u>Annak</u> - - -	<u>Ennek</u>
4. E.	<u>Azt</u> - - -	<u>Ext</u> (Roszsz aztat, ext. et I Fej I Jegy)

Többsbenn

1.	<u>Azok</u> ~ ~ ~	<u>Ezek</u> .
2.	<u>Azoké</u> ~ ~ ~	<u>Ezeké</u> .

3. Azoknak ~ ~ ~ Ezeknek.
 4. Azokat ~ ~ ~ Ezeket.

Jegyzetek.

- 1) Ezen Név-másaihoz: az, ez im ezen végezetet: ön, és en szoktuk ragasztani s mondani: azon, ezen p.o: azon ember (ille homo) ezen könyv, (hic liber), mind-azon-által ez helyett: mind-az-által, és csak annyit ér: mindazon-által, mint, mind-az-által, csak annyit ér azon, mint az, csak annyit ér ezen, mint ez. Révai Elab Gram. pag. 417. azt írja, hogy, azon, ezen: Proponomen Compositum, össze kötött Név-mása; de hibál; mert ezen végezetke: ön, en nem annyit tesz, mint ön (ille) p.o. Mind Szent, és Minden Szent-napja (Festum Omnium Sanctorum). Egygyre megyen, minden Szent nem azt teszi: mind ön Szent. Már pedig akkort kell valamit kötött Szónak mondani, mikort két vagy több részt a Beszédnek egygyüvé kötjük, p.o: két nevet, vagy egygy nevet, és hozzá egygy ige, mint: alma-fa, fen-kő, ken-kő, gyujtorany-fü s t eff.
- 2) Ezen Mutató Név-mása: az, vagy a nálunk egygy-szer s mind úgy-is szolgál, mint a Görög, és

114
 és Német Nyelvben az Articulus, p.o. az úr annyit tesz, mint a Görögül hos kyrios, a Németnél der Herr, melyet a Diák, és Tolt, nékjek Articulus-nak nem lévén, csak így ejt: Dominus, Bán, Articulus-nélkül. Nintsen elég okunk, úgy mond Révai Elab. Gram. pag. 407. hogy az Articulus-sal a Beszédnek részeit szaporítunk; mivel Nyelvünkben ez csak Mutató Név-mása, de még is az egyenes Mutatónál gyengébbenn mutat vanni a dologra; mert többet tesz: ez az ember, (hic homo) mint az ember (homo). Minthogy a mi Artikulusunk, úgy mond Bápai Samuel Magy. Lit. 63 s egygy-szer s mind Mutató Név-mása-is, s azonban miék az Artikulusnak sem a Nem-beli különbség jelentése, se, sem az Ejtegetés meg-kezdülésére semmi olyan hasznát nem vesszük, mint vessik, p.o: a Németek, és Görögök; a mi különös Szolgálatja pedig annak Nyelvünkben vagyon, azt a Név-másai-között is meg-magyarázhatni: ez okáért jobbnak gondoljuk, ha ezen Articulus a Beszéd részeinek osztályjából ki-maradván, annak tulajdonfogat a Név-másai-között magyarázzuk. Ennél fogva mivel a mi Artikulusunk egygy-szer s mind Név-mása, azt a Debretzeni Grammatikával helyesenn nevezjük.

Meg

Meg-különböztető Név-májsának, Diákul
pedig Pronomen Articulare.

De ez a kérdés támad: vajjon mind a
két Műtató Név-májsa: az-is, ez-is Artikulus
e? és mintsen e még többféle Artikulus?
Ezen kérdésre nem egygyezőleg felelnek
Nyelv-tanítójink; némelylyek azt állítják,
hogy ez-is Artikulus. De mivel nagyon különböz-
nek egygy mástól az ilyen mondasók p.o. az
ember halandó (homo est mortalis) és ez
ember halandó (iste homo est mortalis) látni
való, hogy ez valófágos Műtató Név-májsa,
és nem olyan mint az ezen szólaásban:
az ember halandó. Némelylyek a Ném et
ként ezen szót: egygy határozatlan Artiku-
lusként tartják; de hibáznak; mert akkor a
Diáknál, az aliquis, quidam, Articulus
indeterminatus lenne, mivel sokszor ezen
szó egygy tsak annyit jelent, mint: némelyly,
valaki, p.o. Haszonló Menyny Ország egygy
Királyi emberhez s a t. En azt itelem Erdősi,
vel, *) hogy Nyelvünkben tsak egygy az Artiku-
lus, articulare pronomen a Meg-különböztető
Név-májsa, tudni illik: Az, vagy meg rövidítve
A, (p.o. az-ember, a ló, ez az ember, ez a
ló

115
ló) melyly hajlíttatlanul marad, p.o. ezé a lóé,
ennek az embernek, ezé az emberé, azt az
embert. Amaz: az, ez, a melyly ejtegettik,
Műtató Név májsa, Az, A pedig ezekben
a példákban, melyly nem hajlíttatik, meg
különböztető Név májsa. Műtatónak állítom
Silvester, vagy Vizingyer Vár aljai Erdősi
János leg régebb Magyar Grammatikusunk-
nak itéletét elé-adom, a ki ilyen nevű
Könyvében: Grammatica Hungarico Latina,
in usum puerorum recens scripta Joanne
Silvestro Damonio Authore Neanesi. Anno
1599, die 14 Junii, (melylyet Révai Miklós
soha sem látta, a mint maga Grammatiká-
jában meg vallja, s melylyet Kazintzi
Terentz úr újjólag ki adta a Magyar Régi-
ségek, és Ritkaságok-között az I kötetben
Bésten 1808.) a 49 lapon így ír: Philippus
Melanchton Proceptor noster scribens in
Grammatica sua Graeca, de Graeci Sermonis
Articulus primum Briscinianum sequutus
latinam linguam Articulum habere negat,
Grammaticosque latinos Nominum casibus
hic

hic, hoc, hoc, docendi gratia addidisse, non
 quod sermo latinus hos nosset articulos.
 Deinde Germanicam Linguam oque ac Pro-
 cam articulum habere - - . Habet et sermo
 Hungaricus, perinde ac Proculus: Articulus
 est in nostro sermone particula az omnium
 generum, ac numerorum, quod inflecti nescit;
 nam quod inflectitur, pronomina est; minima
 quidam illa, sed quod magnam orationi
 addat tum maiestatem, tum splendorem,
 si quis illa recte utatur. — — —
 Ez a hoir laponn, a mit előbb a Diák
 Nyelvéről írta: hogy mintsen a Diák
 Nyelvnek Articulusa, és hogy a Diák Nyelv
 tanítók a hic, hoc, hoc Mutató Név maffa
 it a Diák Név Ejtéseikhez adták, bővebb
 enn így magyarázza: Cum enim dicimus:
hic magister, huius Magistri & prono-
 mina hoc ad generum, et Casuum doctri-
 nam faciendam, Grammatici addidere
 Latini, non ut essent Articuli. Iure igitur
 haec Donatus Pronomina vocat Articularia.
 Ha Erdősi ként csak ezen szótka:
Az Articulus, te-hát hibáz Révai Antiqu.

§

116
 § 119 mind a két Mutató Név mását
 Artikulusnak írván. Valójában is
 más: az ember meg hal: homo morietur.
 Toltúl Töloek umre: esmég más: ez ember,
 vagy azon ember, vagy az az ember meg
 hal homo hic vel ille morietur, Toltúl:
 Tonto tsloek umre. Mivel különbböz
Az, vagy a meg rövidítve Articulus
 lévén. Az mutató Név maffától, a
 Zavarának el mellőzése vegett midőnn a befűd-
 benn Az vagy a Artikulus, maradjon val-
 tozatlanul, midőnn pedig mutató Név
 maffa, toldjuk meg on paragogával, &
 mondjuk: Azon éjjel hala meg: illa nocte
 mortuus est, nem az éjjel, így azon éj igen
 hosszú: illa nox est valde longa, nem
az éj; mert ezen szöls az éj igen
 hosszú Détéemberbenn Artikulusal vagyon,
 & annyira mint: Nox in Decembri est nimis
 longa. Azon éjjel helyett mondhatni így
 is: Arval az éjjel, vagy abbann az éjbenn,
 a hol az első az mint mutató Név maffa
 változást szenved, de a második az
 mint Artikulus változatlanul marada.

III

III Fejezet. A Viszontagló Név-májsá- nak hajlításáról.

Viszontagló Név-májsa nálunk: Magam,
magad, maga, magunk, magatok, magak
melyly egygy szer v mind személyes Név-
májsa is. Ez mag név szóból származik
(a mint meg-vagyom mutatva a származtató
szó könyvémben mag szó alatt) hozzá járul,
vann a Ragasztékok. Ennek a hajlítása,
bann nintsen semmi különöség, a mint a példa
mutatja:

Az Egyesbenn

1. E. Magam v En magam (ipse ego, ipsa ego).	Magad, v Te magad (ipse tu, v. ipsa tu).	Maga, v. Ő maga (ipse ille, ipsa illa).
2. Magamé, v. én magamé (meus, a, um) Anynyi mint enyém.	Magadé (tuus, a, um) Lásd Teéd.	Magaté (ipsius illius) Lásd Övé (suus, a, um)
3. Magamnak, v én magam, nak (ipsi mi, hi)	Magadnak, Te magadnak (ipsi tibi)	Magának, Ő magának (ipsi illi).

4 Magamat, En
magamat (ipsum
me, v ipsam
me)

Magadat, v Te-
magadat (ipsum
te, v. ipsam
te)

Magát, v. Ő
magát (se ipsum,
se ipsam)

A Többsbenn

4 E. Magunk
v. mi-magunk
(ipsi nos, ipse
nos)

Magatok, ti
magatok (ipsi
vos, ipse vos.)

Magak, Ő mag-
ak (ipsi illi,
ipse illo)

2 Magunké (no-
ster, a, um),
vagy Mi-mag-
unké. Lásd
miénk.

Magatoké (ve-
ster) v Ti mag-
atoké. Lásd
Tietek.

Magaké, vagy
Ő magaké (ipso-
rum, ipsarum
Lásd Övék.

3. Magunknak,
mi magunknak
(ipsi nobis)

Magatoknak, v
Ti magatoknak
(ipsi vobis)

Magaknak, v
Ő magaknak (ipsi
illis)

4 Magunkat, v
Mi-magunkat
(nos ipsos, vel
nos ipsas).

Magatokat, vagy
Ti magatokat
(vos ipsos, vos
ipsas)

Magakat, v. Ő
magakat (se
ipsos, se ipsas)

IV. Fejezet a Vissza-hozó Név más,
Sáinak hajlításokról.

A. Eggyesek (Simplicia)

Három effele Név-mája vagyon nálunk,
& mindeniket rendszeren ejtegetjük, úgy
mint: Ki, melyly, mi.

Eggyes Szám.

1. Ejt. Ki -	Melyly ~ ~ ~	Mi.
2. ~ Kié ~	Melylyé ~ ~ ~	Mié.
3. ~ Kinek	Melylynék ~ ~	Minék.
4. ~ Kit ~	Melylyet ~ ~	Mit.

Többes Szám.

1. Kik ~ ~	Melylyek ~ ~	Mik.
2. Kiké ~ ~	Melylyeké ~ ~	Miké.
3. Kiknek ~ ~	Melylyeknek ~ ~	Miknek.
4. Kiket ~ ~	Melylyeket ~ ~	Miket.

B. Kötöttek (: Composita)

Ex

Exen említett Név-májsait össze is szoktuk
kötni.

1re A Személyes Vissza hozó Ki-t össze
kötiük kettőztetés által ez képen: Ki-Ki
(: quisque, quaque) p.o: Ki-Ki tudja, hogy meg
halandó. És mind a kettőt hajlítjuk Ejtések,
és Számok-által, p.o: Kié-Kié, Kinek-Kinek,
Kit-Kit; Kinek-Kinek adjd-meg az övét
(: cuique suum reddito).

2re Mind a három Vissza hozót össze
köthetjük ez következő Szótskákkal: akar,
vala, né, p.o: akar-Ki, akar-melyly (: quis-
quis, quilibet, qui cunque) akar-mi (: quid-
cunque) vala-Ki, vala-melyly, vala-mi
(: aliquis, aliquid) né-Ki, né-melyly, né-mi
(: quidam, quispiam, aliquis, non nullus, non-
nemo, etiam alius prorsertim né-Ki) Né-Ki
a Személyről mondatik, valamint Ki; de
már Ki-kopott, hanem hajdani divatja
valtt, így p.o: Né-Kit azt mondják vala:
ez a Krisztus, némelylyek kediglen azt
mondják-vala: Galileából jö-el a Krisztus.

ali

(ali dicebant: Hic est Christus, quidam autem dicebant; nunquid a Palilae venit Christus? Silvester. Ioan. VII. 41.) Né-mi szót ezen szóval: nemü (generis) össze szoktunk kötni, p.o. Némi-nemü képen (aliquo modo) Né-melyly szót mind a dologról, mind a személyről mondjuk. Akar-melyly, vala-melyly, né-melyly szót erősebb mutató végű ik-végűvel meg szoktunk toldani, p.o. akár-melylyik, né-melylyik, vala-melylyik.

Kötött Viszsa hozó még Sem-ki (nullus, nec-ullus) ezen tagadó szótka, val: Sem, és ki-vel. Sem honnet eredt, lásd a szó könyvemben. Ide járul: Minden-ki, tulajdon képen: Omnis quis, ez helyett: quisque.

Már ezen kötött Viszsa hozókat: akár-ki, vala-ki, né-ki, né-mi, akár-melyly, vala-melyly, né-melyly, akár-melylyik, vala-melylyik, né-melylyik, Sem-ki, minden-ki Ejtések, és Számok által csak az utolsó rész.

részekben hajlítjuk, p.o. akár-kié, akár-kiné s a t.

V Fejezet, a kérdő, és felelő Né-
másának Hajlításáról.

I § Kérdők.

A. Eggyesek (Simplicia.)

Két eggyes Kérdők vagy, eggyik Személy felől: Ki? (quis?), a másik dolog felől: Mi? (quid?)

Ki Személyes Viszsa-hozó is; úgy hasonló képen mi Viszsa hozó is, Kérdő is. Mind a kettőről a feljebb lévő Fejezetben vala szó. Mind a kettőnek hajlítását ott-ugyan emlitem.

B. Kötöttek, vagy Összetettek (Composita)

Mind a két eggyes Kérdőt, hogy hathatóbb legyen a kérdés, gyakorlta ezen szóval tsoda (mirum) kötik össze, p.o. mi-tsoda, ki-tsoda.

Mi

Mi szót öfsoze szoktuk kötni ezekkel-is:
ilyly, vagy ilylyen, enynyi (: enynyi ez-nyiből
lett. Lásd feljebb a II. Fejezetet a mutató
Nér másjáról; ilylyen szóban pedig az en
végezet paragoz, mint ebben azon, ez
helyett: az : p.o: milylyen, ez helyett milylyen,
az egygyik i el-nyészik a másik mia.
Menynyi ez helyett: mi enynyi.

Tegy. Nyi hajdani nyé vala (qualitas,
magnitudo) Révai hibál azt tanítván:
hogy Menynyi mi, és nyé, vagy nyi-ből
kerkeztetik-öfsoze meg kettőztetvén
az ny; mert ha ott semmi közbenn nem
forog, a mi, és nyi-nn híviül: nintsen ok
a meg-kettőztetésre. Azért helyesebbnek
találom azt állítani, hogy mi, és nyi-köz,
ott áll ez. Ez-ből nyi-vel leszen enynyi,
és elejébe tétetvén mi menynyi (ez
helyett mi ez nyi) mert a mi-ből az i
el-nyészik a következő e miatt.

2 §. Felelők.

A. Egygyesek.

Ezen

Ezen kérdőre: milylyen? két egygyes felelő
vagyon: ilyly, és olyly, vagy ilylyen, és olylyan.
Ilyly közelebbet, olyly pedig távolabbat jelent.
Ezen közelség, és távolság képzetét egygyedül
vastag, és vékony magakban hangzó betűkkel
támasztja Nyelvünk. Mind a két felelőnek
az az értelme: talis, hujusmodi, illiusmodi.
Ilyly, olyly szót határozó-gyanánt is vesziük,
és anynyit jelent, mint: quam, p.o: ilyly szép,
olyly ékes (tam pulchrum, tam elegans).
Olylyan, ilylyen-helyett mondjuk ezt is: ilylye-
tén, olylyatán, vagy olylyatén-is. Végre
Szala Vár megyében olyly szóból mondják
ezt: olylyik; ez helyett: nemelylyik.

B. Kötöttek.

1re Ilyly, olyly szót öfsoze kötjük ezen
mutató Határozóval: ime! (ecce) melyly,
nek utóbbi magában hangzója a követ-
kező-miatt el-nyészik, és az első a nevel-
kedés (incrementum) miatt meg-rövidül,
s mondjuk: im-ilylyen, am-olylyan.

2re Ezen kötött kérdőre: menynyi? és még
két

két kötött felelő vagyon: ennyi közelebbre,
annyi távolabbra felelő, s annyit teszem,
mint: tam magnus, tantus, tot. (ennyi ex-
-nyi helyett, annyi annyi helyett jött szokás,
ba.)

III. Az Ige hajlításáról.

Elő ismérések.

I. Az Igének fajairól.

A. Ige Magyarazatja.

Az Ige az állapot állapotját jelentő szó
(*vox statum, seu habitudinem substantia
significans*). Vagy világosbann az Ige
a Beszédnek az a része, melyly lételt,
vagy tselekedetet, vagy szenvedést, vagy
valamelyly állapotot jelent; még pedig
úgy, hogy ezek módját, udejét, számját,
személyeit is meg-határozza, p.o. vagyon
lételt jelent, ír, olvas tselekedetet, ver-
etik szenvedést, hízik, öszül pedig állapot-
ot jelentenek. Az ige a Név szóval

egy

egygyütt itéletünket ki jelenti, és értelmes
mondást teszem, p.o. az ember gondol, a ló
szalad, a hal úszik, a kígyó tsúszik, a madár
repül, a béka, mász.

B. Az Ige első rendű fajai.

Jelentés béli erejére-nézve némelyly
ige a tselekedetet más tárgyra is által
hatra adja elé, mint p.o. vag, iit, és az
ilylyen igét Által hatónak (*Transitivum*)
mondjuk. Némelylyik pedig úgy adja-élé
a tselekedetet, hogy az más külső tárgyra
által nem hat, hanem magában megyen
véghez, p.o. áll, ül, esik, fázik s eff. Az
ilylyen igét tehát Által-hatatlanak
(*Intransitivum*) nevezjük. Az által ható
ige mindenkor valófágos mivelés béli
értelmet foglal magában, azért azt
közönfégeseen Mivelő, vagy Tselekrő (*Acti-*
vum) igének szoktuk is nevezni, s közön-
séges tulajdonsága az, hogy a gyök-ere
rend szerént ik nélkül szokott állani.
Mint hogy pedig a más tárgyra által
ható tselekedetet azon tárgy mindenkor

mint

mint-egygy szenvedni gondoltatik: azért minden tselekrő' igéből bizonyos el-változtatással Szenvedő igét is (Passivum) csinálhatni, p.o. vágatik, üttetik. — Az általhatatlan ige pedig inkább csak bizonyos állapotot, s nemi nemű szenvedést, mint mivelést jelentvén, abból soha más különös Szenvedő igét nem is csinálhatni, s azért is azt a Diákok Neutrumnak hívják; miük pedig Közép-igének mondhatjuk. Ezen közép igéket, ha ik-kel végződnek, ikes-közép-igék nek, különben pedig iketlen közép igék nek nevezem.

*) Mind a tselekrő', mind a közép igék, vagy ragasztékosok, vagy ragasztékatlanok

D.

*) Márton József 180 könyvében amazokat szenvedő közép-igéknek nevezi, emezeket pedig tselekrő' közép igéknek; de helytelenül; mert sokszor az ik es végzetű közép ige tselekrő' jelentéű, mint p.o. eszik, iszik, és az iketlen közép ige sokszor semmit nem mivel, p.o. áll, ül. Révai Antiqu. § 117 az iketleneket nevezi: Neutra simplicia, az ikeseket pedig Neutra passiva forma.

D. Az Igének második rendű fajtái.

- 1) Egygy szerű igék (Simplicia) melyeknek egygy a gyök-erők, p.o. ír, áll, varr, fon, st eff.
- 2) Kötött igék (Composita) vagy össz-igék, össze-kapcsolt igék, melyek több gyök-érből foglaltatnak egygybe. Ilyenek a Ható igék (Potentialia) p.o. ír-hat (scribere potest) mert mind ír, mind hat különös gyök-ér ige. Szent Béli Grammat. pag. 82. A Ható igékhez tartoznak az Öhajtó igék — is (Desiderativa); mert ezek a Ható igének a kötő módban múltt idejéből lesznek az ik es közép igékből, p.o. alhatik-ból alhatnám (dormiturio) alhatnál (dormituris), alhatnék (dormiturit) alhatnának (dormiturimus) alhatátok (dormituritis) alhatának (dormituriunt). Így ehetném, ehetikből, ihatnám ihatiseből, házasodhatnám, házasodhatikból. Az efféle Öhajtó igéket csak a jelen, való, és múltt időben használhatni ez szerént: alhatnám, alhatnál s a t. 2^x alhatnám való, alhatnál való s a t. 3^x al

alhatnám vált, alhatnál vált & at. Ez.
Báli Gram. pag. 98. *). A kötött igékhez
tartoznak azok is, midőn két egygy, vagy
majd

*) Ezen Ohajtó igék 1) a Hegyaljann
egygyedűt csak a jelen való időben vagy,
nak szokásban, p.o. En chetném, te chetnél
ő chetnék, miik chetnénk, tik chetnétek,
ők chetnének, & így semmi különösége
nintsen a többi tehető igéktől az Ohajtás,
bann, éppen az értelemben, mert midőn
Tehető ige chetik, akkoronn chetném annyit
teszen mint: possem comedere, chetnél
posses comedere, chetnék posset comedere
aliquid. Chetnénk possemus comedere,
chetnétek, possetis comedere, chetnének
possent comedere aliquid. Midőn pedig
Ohajtólag élünk ezen tehetővel chetném,
annyi mint: esurio, chetnél esuris, chet,
nék, esurit & at. És ez a Közönséges Nyelv
szokás, sem múlt, sem jövő időben
arral nem élnek a tudósok, sem a régi
ség

123
majd egygy értelmű szót össze foglalunk,
p.o. löt-fut (ez helyett: lög-fut, mert aki fut
lödül), teb-lab, tipog tapog & t eff. Ide tartoz-
nak az Elöl járókkal (Propositio) össze
kötött igék-is, p.o. meg-öl, el-áll, fel-kel,
le

ségben nem éltenek p.o. Esurit, vel esurivit
nem mondták a régiek: chetnék vala,
vagy chetnék vált, sem mem mondták
chetnékje vált, hanem meg cheték, vagy
meg chetett, p.o. Káldi Mát. 4 R. nem mond,
ja Urunkról: Midőn böjtölt vala negyven
nap, és negyven ejjel, azután chetnék vala,
vagy chetnékje vala, hanem azután meg
cheték: postea esurit. Innét azt hozom ki
hogy 2° az Erdélyiek a múlt időben
élvén az Ohajtó igékkel ezképen: chet,
ném vala, vagy vált, chetnél vala, vagy chetnél
vált, chetnék vala, vagy chetnék vált, chetnénk
vala, vagy vált, chetnétek vala, vagy vált, chetné,
nek vala, vagy vált, hibának; mert a Magyar
ok az 1° Múlt igékhez minemű adék,
menék, valék, és adhaték, meheték, és az
ik esekből: én alhatám, én chetém, ihat
ám

le-esik st eff.
3) Kezdő igék (Inchoativa), a melylyek az igék-
által jegyeztetett állapotnak kezdetét folytatás,
át, és változását jelentik, p.o. venni (venescit)
öszni (canescit) élemedik, jutamoddik, iramod
ik, indul, fordul, zendül, fejéredik, veresedik
st eff. Debr. Gram. 166 lap.

4) Gyakorló igék (Frequentativa) melyeknek
az általuk jelentett állapotjakhoz gyakorlás
járul, p.o. eszeget, eddegetik, esdegetik,
id

am st eff, és a Foglalo' mód beli első múltak
hoz: p.o. adnék, mennék, valnék, adhatnék,
mehtnék, a melylyen ex is: alhatnám, chetném
st eff nem szoktak tenni a vala, vagy valtt
segéd igét p.o. hiba's, és gántos lenne: valék.
vala, adék vala, adhaték vala, tehát az Analo',
gyia szerént hiba's ex is chetném vala st eff,
és ha jó chetném vala a múltbann, jó lenne
a jövődö időbenn is chetném lézen (esuriam)
Ezt pedig az Erdélyiek sem mondják, hanem:
meg cherem, vagy meg fogok chetni. ^{szor} Epen
rossz szolás ragszatókófann mondani Chetnékje
vagyon, a mint szólanak Gyöngyös körül, és erről
emlékezik Vig László okoskodása Best. 1806 a
168 § benn; merth chetnékje vagyon, vagy vala, vagy
lézen

124
iddogalik, firdogal, öldöz, jatszodozik, ugrándoz,
ik, folyos, jutos, jutkos, rantzigal, ingadoz, kötöz,
oldoz, térang, busong, hajlong, kéreget (rogitat)
szökdetsel (saltitat), fel-fel áll, le-le esik.
Alttonn áll, mondtonn mond, kérttenn kér. Kövedi
Gram lassoris 1766 pag 39.

5) Kitsinyítő igék (Diminutiva) melylyek az
állapotot meg kitsinyítve adják-elé, p.o.
kapartsál, vájitskál, rágtsál. 2) Ilyen értelmű
ek azok is, melylyek után kitsinyítés végett
ezen szó: szabású, szokott tétetni, p.o. bánom-
szabású (Subpoenitet me) érzem szabású
(Subsentio) szegyenlem szabású (Suppu-det
me) 3) Öldellik, fejérlük st eff. 4) érint,
öblint, rázint, tapint. Debr. Gram. 167 lap.

6) Miveltető igék (Factitiva, alias Mandativa)
azok, melylyek más által véghez vitt tseleked-
etet tesznek. Mivel pedig ez nem megyen
mint-ha parantsolás-által véghez, azért
nem helyes azokat parantsolónak (Mandativa)
nevezni, p.o. ha így szölok: ézt az írást majd
meg-nevezem a Fő Ispányny, itt nintsen
parantsolat, hanem csak másval való miveltet,
és

leszen olyly képtelen mint: oda mennék em
vagyon, mennéked vagyon, mennékje vagyon.

és. De ha így szólok: a Bíró meg-vereti a tolvajt, akkoronn itt parantsolást jelent ezen ige veret; mertt a Bíró hagyja, és parantsolja, hogy veressék-meg a tolvajt. A Diáknak nintsen ilylyen féle igéje, azértt a miveltetést több igével teszi-ki; de a ki Diákból Magyarra fordít, annak már Magyarosann kell ki-tennie a miveltetést. Azértt az én ítéletem ként hibál Káldi Lukács 18 Rész. így írván: Jesus magához hagyá hozatni a vak koldust. Ezt Magyarosbann tette volna-ki ez képen: Magához hozatá a vak koldust. Ez efféle igeik mindentkoronn tiszta tselekrok, még az ik és közép igéből-is tselekrot tesznek, így p.o. ebből: alszik leszen altat, tselekedikből tselekedt. Lásd alább az I Fejezetben B. Jegyzet az 1° szám alatt.

7) Viszontagló igeik (Reciproca, Reflexa), melylyek magakbann, magak-által véghez menő, s mint egygy magakra vissza ható, vissza forduló tselekedet, vagy szenvedést jelentenek, azértt viszsa ható, vagy magakra ható igeiknek-is nevezik némelylyek, p.o. eresz, kedik, (az az maga magát ereszti) ütközik valakivel, az az magát öfsze üti, nyújtózik,
az

az az nyújtja magát, törődik, az az töri magát, tolódik a nép a Templomból, az az tolja magát ki felé, más képen tolakodik, tolóskodik, ilylyen szabódik, vagy szabadkozik, munkálodik, vagy munkálkodik, vergődik (confligitur) st. Béli Gram. pag. 144.

8. Nyelvünkben két ige a gyökeihez gyon, gyen végzetet veszen, úgy mint: vagyon, és me, gyen. Het ige pedig szon, szén végzetet kíván gyök-ere mellé, úgy mint: iszon, eszen, leszen, teszen, veszen, hiszen, viszen. Ezen 9 ige nek ezek a gyök-erei: va, me, i, e, le, te, ve, hi, vi ezeket emlékezetnek okáértt ezen egygy hofszú szóba foglalom: vameie-letevehivi. Ezen igeik regulatlanoknak neveztetnek, mivel keresé a többi igeik hajtogatásától külf. önbböznek. st. Béli Gram. pag. 157. Ezekről alább több szó leszen a II Fejezetben.

II § Az Igekhöz való járulatokról.

Négy járul az Igekhöz: a Személyek, Számok, űdök, és Módok.

A. Személyek.

Három a Személy. A Magyar Nyelvben viz szájára mennék a Személyek a harmadik, től az másodikra, annét az elsőre, nem úgy

úgy, mint p.o. a Diák, Pörög, és Sémét
 Nyelvben, hanem mint a Zsidó Nyelvben,
 mertt a Magyar Nyelvben a tő Személy
 a harmadik Személy, mint a Zsidóban,
 azon különbséggel, hogy a Zsidóban a
 múltt ideoi harmadik Személy; nálunk
 pedig a jelenvaló ideoi harmadik Személy
 az eggyes számban a Jelentő módban
 a tő Személy p.o. ért (intelligit), mond
 (dicit). Azért ilyl renddel következnek
 a Személyek: ért, értessz, értek, értene,
értetek, értünk, mond, mondassz, mondok,
mondanak, mondatok, mondunk. Ezen ok-
 ból a Származtató Szó könyvemben is az
 igéket ezen ragasztékattal 3^{id} Személlyel
 fogva számlálom elé, nem úgy mint Báris
 Bapai, vagy egyéb Szó könyv írónk, a kin
 vagy az első Személlyen, vagy a határozatlan
 módon hordják elé az igéket p.o. adok,
 vagy adom, vagy adni; ez pedig szakasztott
 olyan hiba, mintha én a Szó könyvem-
 ben a Név szokat a 2^{id} 3^{id} vagy 4^{id}
 Ejtésen kezdeném elé-számlálni, p.o. úré,
 urnak, urat, nem pedig az első Ejtésen
úr

126
Úr; mertt valamin a Név szókban az 1^{id}
 Ejtés (Nominativus) a gyök-ér, tő Ejtés,
 úgy az Igékben a 3^{id} Személy a gyök-ér,
 és tő Személy, valamin Úr-ból származik:
úr, urnak, urat, úgy ad-ból származik:
adok, adom, adni.

A melyly igének nintsen a gyök-ér
 Személlyen - sül több Személlye, azt Személy-
 telennek (Impersonale) szoktuk mondani,
 p.o. fáj, történi, hajnallik, nintsen, esteledik,
 derül, lel engem valami. Révai Elab Gram-
 pag 915. Szent Béli Grammatikájának
 162 lapján igen feles Személytelen igét
 költ. Ellenben a Debrezeni Grammatika
 a 120 lapon hibávan azt tanítja, hogy
 eggy Személytelen ige nintsen nálunk.

B. Számok.

Szám kettő vagyon az Igékben, valamin
 a Név szókban, úgy mint: eggyes, és többs.

D. Idők.

Altaljában három idő vagyon: jelen való,
múlt, és jövendő idő. Ezekhez számláljuk
 az alig múlt, vagy félben múlt, a múltabb,
 a

a leg múltabb, vagy rég múlt, és a kétes
múlt időt (*proteritum dubium*)

E. Módok.

Az Igékben a Mód (vagy Magyarostban
Szer) az, melyly által az igékkel jelentetett
állapotot tesszük-ki. Négy a Mód: Jelentő
(*Indicativus*), Barantsoló (*Imperativus*)
Kötő (*Subjunctivus, Coniunctivus*, ezzel
egygy a mit Ohajtónak, *Optativus* nak
mondanak a Diák Nyelvben.) Végre
a Határozatlan mód (*Infinitivus*) A kötő
módot a Debr. Gram. Foglaltó Módnak ne-
vezi; de mivel foglalni annyit is tesszen,
mint *Occupare* talám helyesbb kötő mód.

I Fejezet, a rendes hajtogatású Igék hajlításáról

I S Hajtogatás magyaránatja.

Az igéknek módok, időek, és mind a két
szám béli személyek-által való hajlításak,
at Hajtogatásnak (*Coniugatio*) hívjuk.
Rendes (*regularis*) hajtogatás; melyly
az Analógia ból, vagy a hasonlók hasonló
oka

127
oka-ból vontt, és a Nyelv-szokás-által meg-
erősített ett rend szabások, és törvények
szerént megyen véghez. A melyly pedig
ezektől el-hajlik, el-út, és el-fajul, azt rend-
etlennek (*irregularis, anomala Coniugatio*)
mondjuk. A Hajtogatás pedig a Végezetek,
nek (*terminationes*) a tö-személyhez való
többféle járulásak-által tesszen-meg. Ez,
en Végezetek, melylyek-által származnak
a Módok, időek, egygyes, és többes számú
személyek, bélyegezeknek is neveztetnek
(*notae characteristicae*)

II S. Hány a Hajtogatás a Magyar Nyelvben?

A Magyar Nyelvben vala mennyi tselekrő
ige vagyon, azt mind azon egygyféle
képen hajtogatjuk, vagy tselekedőleg (*acti-
ve*), vagy szenvedőleg (*passive*) A közép
igék is ezen rend szabást követik, mert
ezek vagy ikések, vagy iketlenek, az iketlen-
eket tselekedőleg, az ikéseket pedig szenvedő-
leg hajtogatjuk. Hatékát más Nyelvben
nevezetesebb, és jelesebb a Diákban a
tselekrő, és szenvedő formának változását
tark

csak egygy Hajtogatásnak tartják, a hozzá képest a Magyar Nyelvben egygy-nél több Hajtogatást nem tarthatni. Sápai Sam. Magy. Lit. 73 S. Debretz. Magy. Gram. 82 lap.

Hogy nálunk ragasztékos Hajtogatás-is vagyon, ezen változás sem szaporítja a Hajtogatás számát; mert ha a Névben több Ejtegetést (Declinatio) nem tesz a ragasztékos név, sem több Egygybe hasonlítást (Comparatio) a ragasztékos Mással ért, hető név lejtetése, miért szaporítaná a Hajtogatást a ragasztékos ige? hiszem ugyan azon egygy igit hajtogatjuk három féle képen: tselekvőleg, Szenvedőleg, és ragaszték osann p.o. nyír, nyíratik, vagy nyíretik, és nyírja, vagy nyíri, nyírja, nyíratol, vagy nyíretel, nyírod, vagy nyíred, nyírok, vagy nyírek, nyíratom, vagy nyíretem, nyírom, vagy nyírom, és t, valamint a Név szókban ugyan azon egygy Név szó p.o. ij, ejtegetik vastag, és vékony hanggal ragasztékatlanul, és ragasztékosan: ije, ijinak, vagy ijinak, ijat, vagy ijet, ijomé v ijemé és t.

III § A Hajtogatásnak rendszere.

Köz

Rözsönseges arany szabás.

Minden igit, melynek a töve, s gyök-ere ik végzetten nintsen meg-toldva, tselekvő leg; melynek pedig ik-kel ragyon meg-szaporítva, azt Szenvedőleg kell hajtogatni, melyly ik poltnak a k-ja a 3dix személyek benn, ki vévén a múltabb időt, meg-szokott maradni, valamint a 2dix személy benn az l, az t benn az m. Minden egyéb féle igit, ki vévén csak a Szenvedő, ragasztékosan hajtogatathatni. Tehát a tselekvő, és mind az ikes, mind az iketlen közép-ige fel veheti a Ragasztékokat; de a Szenvedő meg nem szenved, így p.o. múl ikes közép ige, még is a leg-régiebb 600 esztendő s. b. beszéd benn ragaszték, osann hajlik ez képen: Isa es nöm egygy ember mülhatja ez vermöt Epenn így el ezen igével a Sz. Írásnak leg-régiebb fordítója is mondván: Ex két napokat jeles inneplés nélkül el-múl hos dies absque solemnitate transigere. Codex M S. Transl. Bibl. Esther IX.

27. Ilylyen esik, még is ragasztékofann
mondotta Telegdi III Rész. 509 lap: a
hó meg este vala a hegyet. Megyen
iketlen közép ige, és ma nem szoktunk
vele ragasztékofann élni, és még is a
leg régiebb Biblia fordításában
ragasztékofann fordul-él Makabeus,
ok II Könyv VI Rész. 27. vers. Ez életet
erőfenn által-megyem: Fortiter hanc
vitam transibo. Ilylyen ül (sedet) és
még is mondjuk ragasztékofann: jól
meg üli a lovat. Ilylyen áll (sedet); és
még is mondjuk állja a veréjt, vakar,
ást, állja a dudra a szőlőt. Ilylyen él
vivit), és még is Ragasztékkal mondjuk
most éli világát, a fajtalan más fele,
ségét éli és eff.

Ezen közönséges szabást előre keresztvén
a rendszeres Hajtogatásnak minden tsinját bin,
ját egygy tükör példában adom-él, meg-gondol,
vann am a régi Diák köz mondást: Qui per
exempla docet, bis docet. És ha ezen egygy
példát valaki jól meg-tanulandja, meg-tanultta

a

a Magyar ige hajtogatást, melylyben leg
többet meg botlanak, még a kik magukat
jó, és tanultt Magyaroknak tartják - is.
Béldául szolgáljon ezen ige nyír (radit).

A.

Ragasztékatlan Igének tselkivő képe.

A. Az egygyes Számbann
a) Telentő Módbann.

Emlékeztet oká,
értt a végezetek,
nek rövid le-
festések.

1 dik Személy.	2 dik Személy.	1 ső Személy	Vastag hangonn.	Vékony hangonn.
-------------------	-------------------	-----------------	--------------------	--------------------

1) Jelen való idő.

A gyök-ér	aszz, eszz, néha tsak szsz	ok, ek.		
-----------	----------------------------------	---------	--	--

Aszz-ok. Eszz-ek

2) Alig múltt idő.

Ezen segéd ige: vala járúl
a jelen való Személyjeihez.

3

A) Az Egygyes Számbann a) A Jelentő Módban.			Emlékezet okáért a végezeteknek rö- vid le festésök.	
3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^{so} Személy.	Vastag hangonn.	Vékony hangonn.
3) Múlt idő.				
a, vagy e.	al, el	ék	A-al-ek.	E-el-ék.
4) Múltabb idő.				
ott, ett, néha tsak tt.	al, el. Eleje, bejövén a 3dik végezet.	am, em. Elejébe jövén a 3dik végezet.	Ott-al-am vagy tt-alom	Ett-el-em tt'elem.
5) Leg-múltabb idő.				
Vala, vagy vált segéd igét kötyük a Múltabb idő Személyjeihez.				
b) Jövendő idő.				

A) Az Egygyes Számbann a) A Jelentő Módban			Emlékezet okáért a végezeteknek rövid le fest, ésök.	
3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^{so} Személy.	Vastag hangonn.	Vékony hangonn.
Egygy a jelenvalóval, vagy a határozatlan módhoz Tog. Segéd ige járul, és a jelen való idő végezet, jeit veszi fel.				
b) Parantsoló Módban.				
jon, jen, jön.	J.	nintsen	Jon.	jen, jön.
c) Kötő Módban.				
1) A jelenvaló egygy ez a Parantsoló móddal. Az 1 ^{so} Személyhez ak, ek végezetet adunk.				
2) Alig múltt nintsen				

A. Az Egygyes Számbann.			Emlékezet' okáértt a végezeteknek rövid le festésök.	
3 dik Személy.	2 dik Személy.	1 st Személy.	Vastagonn.	Vékonyann.
3) <u>Múltt idő.</u>				
<u>na, ne.</u>	<u>nál, nél.</u>	<u>nek</u>	<u>Na-nál-nek.</u>	<u>Ne-nél-nek.</u>
Az az a Jelentő múlttja végezetjeinek elejökbe n. betűt teszünk.				
4) <u>Múltabb idő.</u>				
A Jelentő múlttabbjához Légyen segéd ige járul, melylyet a régiék hajt, ogatanak, de már az a szokás ki avula. Selegdi 3 Réfz 39 lap.				
5) <u>Leg-múltabb idő.</u>				
A.				

A. Az Egygyes Számbann.			Emlékezet' okáértt a végezeteknek rö- vid le festésök.	
3 dik Személy.	2 dik Személy.	1 st Személy.	Vastagonn.	Vékonyann.
A Jelentő Mód' múlttabbja, hozz Valna segéd ige jö.				
6) <u>Jövendő idő.</u>				
<u>And, end.</u>	<u>aszsz, efsz.</u>	<u>ok, ek</u>		
	a 3 dik Személy and end, végez, ete után.	3 dik Szem., ély végezete után.	And-afsz- -ok.	End-eszsz- -ek.
7) <u>Határozatlan Mód.</u>				
bann.			ni.	ni.
B. A többes Számbann.				
<u>anak, enek</u>	<u>otok, etek</u>	<u>unk, iink</u>		
néha	néha	hajdann	Unk-otok- -anak	Unk-etek- enek, néha
<u>nak, nek.</u>	<u>tok, tek.</u>	<u>muk, mük</u>	unk, tok- nak.	iink-tek-nek, vagy iink-tök-nek Láfs

Lássuk ezt világosbann ez példában:
Nyír (radit)

Idik Személy	2dik Személy	1 ^o Személy
a) <u>Telentő Mód.</u>		
1) <u>Telen való idő.</u>		
<u>Egygyes Szám.</u>		
Nyír	Nyírszsz	Nyírok, vagy Nyírek.
Nyírnak, v Nyírnek.	<u>Többes</u> Nyírtok; v. Nyírtek.	Nyírunk, vagy Nyírünk.
2) <u>Alig múlt.</u>		
<u>Egygyes</u>		
Nyír- vala	Nyírszsz- vala	Nyírok- vala, v. Nyírek- vala.
Nyírnak- vala v. Nyírnek- vala.	<u>Többes.</u> Nyírtok- vala v. Nyírtek- vala.	Nyírunk- vala v. Nyírünk- vala.
3) <u>Múlt idő</u>		

Egy

Idik Személy	2dik Személy	1 ^o Személy
<u>Egygyes.</u>		
Nyíra v. nyíre.	Nyírál v. nyírel	Nyírek.
<u>Többes.</u>		
Nyírának v. nyírének	Nyíratok v. nyírtek	Nyíránk v. nyírünk.
4) <u>Múltabb idő.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Nyírtt	Nyírttál v. nyírttél	Nyírttam v. nyírttem.
<u>Többes</u>		
Nyírttának v. nyírttenek.	Nyírttatok v. nyírttek.	Nyírttunk v. nyírttünk.
5) <u>Leg múltabb idő.</u>		
Isak <u>vala</u> , vagy vált segédige járul mind a három Személy hez a múltabb idő után p.o: nyírtt- vala s a t.		

6

Idik Személy.	2 dik Személy.	1 ^{so} Személy.
5) <u>Leg-múltabb idő.</u>		
A Jelentő Mód múltabbjához <u>valna</u> segéd-ige jö:		
<u>Egygyes.</u>		
Nyírtt-valna	Nyírttál valna v. nyírttél valna	Nyírttam valna, v. Nyírttem- valna.
<u>Többes.</u>		
Nyírttanak-valna, v. Nyírttenek- valna.	Nyírttatok-valna v. Nyírttetek- valna.	Nyírttunk-valna v. Nyírttünk- valna.
6) <u>Jövendő idő.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Ha Nyírand v. Nyírend.	Ha Nyírandaszsz, v. Nyírendeszsz.	Ha Nyírandok v Nyírendek.
<u>Többes.</u>		
Ha Nyírandanak vagy Nyírend, enek.	Ha Nyírandatok, v. Nyírendetek.	Ha Nyírand, unk, v. Nyír, endiunk.
c		

Idik Személy.	2 dik Személy.	1 ^{so} Személy.
e) <u>Határozatlan Mód.</u>		
Isak jelen való üdeje vagyon.		
Nyírni	~ ~ ~ ~	~ ~ ~ ~
<u>Legyzetek.</u>		
1) A Módokban mindenik időnek egygyes harmadik Személyéből, úgy mint leg-közel, ebb való gyök-érből származnak mind az egygyes, mind a többes Személyei azon időnek, p.o. ebből: <u>Nyír</u> , származik: <u>nyírja</u> , <u>nyírok</u> , <u>nyírunk</u> , <u>nyírtok</u> , <u>nyírnak</u> . Ebből: <u>Nyíra</u> származik: <u>nyírál</u> , <u>nyírek</u> s a t mintha lenne: <u>nyíra-ál</u> ; de <u>nyíra</u> szónak el-engészik az utolsó <u>a</u> betűje a következő <u>a</u> miatt, így <u>nyírek</u> -is ered <u>nyíra</u> , és <u>nyíre</u> harmadik Személyből, mintha lenne <u>nyíra-ek</u> , vagy <u>nyíre- ek</u> , itt is hasonló képen el-engészik a 3. dik Személynek utolsó magában hangzó betű, je. Így lőn <u>nyíránk</u> , ez helyett: <u>nyíra-ank</u> , a hol <u>unknak</u> az <u>u</u> betűje el-engészik, mertt		

mertt lenne nyira-amuk melylyet így kellene
 ejteni Nyirámuk: m. r. Nyiramk, mivel a
 két rövid a egygy hosszú á val ér fel,
 végre lön Nyirank. Nyirátok, ebből lön:
nyira-atok; aa egygyet ér ezzel: á Nyirá..
 nak ebből lett: nyira-anak hasonló okból.*
 Ebből: Nyirtt, származék: nyirtt-ál, nyirttam,
nyirttának, nyirtt-atok, nyirtt-unk. Ebből
Nyirand lévén: nyirandaszsz, nyirandok,
 s. a. t. Szóljunk sorra az időkről: a) A
 jelenvaló időnek 2dik Személyje közönséges
 enn aszsz, eszsz végezetet kíván, p. o.
 áll, allaszsz, sért, sérteszsz. Ha pedig a
 gyök-ér egygy Másval hangzó betűvel
 végződik, melylyet könnyű ki-mondani csak
szsz toldalékkal: akkor el-marad az előtte
 lévő a, e, p. o. nyiraszsz, nem nyiraszsz, félszsz,
 nem féleszsz, irszsz, nem iraszsz, vészsz,
 nem véleszsz. Valamint a Név Szókban
 a 4dik Ejtésnek at, et végezetéből a t
 előtt lévő a, e el-marad ez ilylyekben: vér-t,
zvir-t, vész-t, s nem mondjuk véret, zvirat,
vész et, úgy nem mondjuk: nyiraszsz, nyirefzsz,
 ez helyett: nyiraszsz. Mind Kérai, mind a kite
 egygyes sz-szel írák ezen második Személyt, hisz
 *) A mint majd alább meg mondom az 5ik Jegyzetben.

hibáznak; mertt maga a ki mondas kettőzteti
 ezt, a mint meg tetszik ez ilylyen
 szökből: mit mondaszsz ezekről, ha vizsgál
 ténendeszsz oda s t eff. Azután ezen
 második Személyek is hiszsz (credis), viszsz
 (portas) teszsz (ponis) vészsz (emis)
lészsz (fis) jól íratnának így: hísz, vísz,
tész, vész, lész, mertt ezeknek a gyök-
 erök: hi, vi, te, ve, le, (a mint már említ
 ém), a mint nyir gyök-ere nyiraszsz-nek. De
 semmi tudós Magyar nem írja amaxokat
 a 2dik Személyeket egygy sz-szel, tehát
nyir-ből származó 2dik Személyt sem kell
 írni egygy sz-szel. Azért már a leg
 első Grammatikusunk is Erdősi Magyar
 Grammatikájában Kazintsi Ur ki-ádása
 ként a 104 laponn így ír: hallaszsz, nem
hallasz. Szabó Dávid is ugyan ezt vitatja
Ki-nyertes nevű könyvében a 68, és 69
 laponn. — A jelenvaló időnek első
 Személyje meg-lefzen a gyök-érhez, ha
 vastag hangú, ok, ha vékony, ek járulván
 p. o. nyir-ok, nyir-ek, mind a jelenvaló, mind
 a többi időkre többes számról alább lefzen

a szó az 5^{ik} Jegyzetbenn. b) Az Aliq-
múltt időről nintsen semmi említeni való.
 d) A mit én Múltt idő nek mondok, azt
 némelylyek Grammatikusaink-közüli Aliq
 múlttnak (imperfectum) nevezik, mint a
 Debr. Gram. De helyesebbenn nevezni ezt
 Révai Múlttnak (proteritum perfectum)
 mertt a mit a diák Proteritum per-
fectum-mal tesszen ki, azt a mi őseink
 ezen múltt idejü igével tették-ki p.o.
 ext: Dixit így tették-ki: monda, ext:
factum est: lön, ext credidit: hiin,
 s a t. Ezen múltt idő a régiéknél nagy
 divatbann vala; ma pedig csak a tudós
 Magyarok szólanak rajtta, a múltt parafzt
 többnyire a múlttabbal él, p.o. azt mondotta,
 hogy ott jártt, és semmire sem találtt.
 Hogy tehát a múltt parafzttól különböz,
 tessze magát a beszédben a tudós: illik,
 hogy inkább múltt idejü igékkel beszéli,
 és írjon. Ezen múltt időnek az Egygyes,
 benn ezek a végexetei: e, él, ek, és a, ál,
ék. — e) A Proteritum perfectum-ot
 én Múlttabb-nak nevezem, mertt Gramma-
 ti

136
 tikusaink múlttabb-nak tartják az efféle
 igéket: látott, adott, mentt, tett s a t. Ezek,
 nél: láta, ada, méne, lön, vagy leve, úgy
 hogy ezeket ada, láta s a t. Sz. Gáli Gram.
 pag 103 proteritum proxime perfectum-nak
 nevezzi, a Debr. Gram. Aliq múlttnak a 77
 laponn; ezeket pedig: látott, adott s a t.
 Sz. Gáli proteritum absolute perfectum-nak
 írja a Debr. Gram. pedig Egészenn múlttnak.
 Ezen múlttabb időt kettős t-vel kell írni
 mindenkörönn, p.o. adott, esett, ütött s a t.,
 ha mindjártt nem hangzik-is a ki-mondás-
 bann mind a két t, a mint nem hangzik
 midönn a gyök-ér mással hangzó betünn
 végződik, p.o. Nyír, nyírtt, nem nyirt, ír
írtt, nem írt, fél féltt, nem félt; mertt
félt annyit tesszen mint: metuit alicui
de re quapiam. Kel keltt (Surrexit) mertt
kelt (excitat, vagy ingit) telik teltt (in-
pletum est) mertt telt: (inplet), és értt,
 (attigit) mertt ért: intelligit s a t. A múltt
 idejü Részesülő egygy ezen időnek egygyes
 Számú Idike Személyjével, és a Múltt ti,
 de

dejiű Rész esülöt közönségesen a tudósok
Két t-vel írják, ha mindjárt a gyök-ér
másal hangzónn végződik is, p.o. haltt
ember, vertt tej, érett gyümölcs, st eff.
Ha a múltt üdejű Rész esülöt minden,
koronn Két t-vel írjuk, úgy kell írni a
múlttabb üdejű igéket is, p.o. nyírtt (rasit)
nem nyírt.

A 3dik Személyből ered a 2dik ál,
vagy él adatván hozzája, és az 1° am,
vagy em járulván a 3dik hozz p.o. nyírtt-
at, nyírtt-él, nyírtt-am, nyírtt-em, vett, vett-él,
vettem, tett, tett-él, tettem, hallott, hallott-ál,
hallottam st eff. Ha a gyök-ér két más-
sal hangzóval végződik, mint: tart, felt,
áld, akkortt a múlttabbnak 3dik Személyje
mindenkor ott, ett végezeti, p.o. áld-ott,
tart-ott, felt-ett, melyly o, vagy e a tt-
előtt meg-marad a 2dik, és 1° Személy,
benn-is. Ha pedig a gyök-ér csak egygy.
másal hangzónn végződik, p.o. ad, üt, vet,
süt, vét, lát st eff. már akkoronn noha

a

137
a 3dik Személy mindég ott, ett, ott p.o. adott,
ütött, vétett; de a 2dik, és 1° Személybenn
az o, e, ö betűt nem mindenkor mondjuk, így
noha hajdann a 3oo esztendő's ké' irásban
olvassuk: Adotta neki Paraditsomot hazá-
vá (dedit ei Baradium in patriam); de
már ma csak így mondjuk: adta neki
Baraditsomot, így noha a Hegyalján
mondják közönségesen: ütötte, vetette,
sütötte, de Erdélybenn, és Eger körül
üttte, vettte, süttte, már bé' vettte a föld,
jét bűzával, ez helyett: bé' vetette. *) Innét
ezt a kérdést támasztom: ha jobban vagy,
on e mondra, ütöttél, ütöttem, vetettem,
sütöttél st eff. mint vettél (seristi) üttél
(percussisti) süttél kenyert (coxisti
panem) st eff? En a mai közönséges
Nyelv szokás szerént azt mondom: hogy
jobb üttél, vettél, süttél, adtál; mert
a közönséges Nyelv szokás ként vala,
hányszor a határozatlan módbann a ni-
előtt az a, e, el-marad, azon a e el-marad
a múlttabb üdö' 2dik, és 1° Személyjében.

*) Káldi is így szól: ki vetettétek nyelveteket. ¹⁰ ₉₅

is, így nem mondjuk: üteni, adani, siiteni, hata,
ni, veteni, hanem iütni, adni, siütni, hatni, vet,
ni, tehát ne mondjuk: iütöttél, siütöttél, adottál,
hatottál, irhatottál, vetettél, hanem siüttél, üttél,
adttál, irhattál s. t. Lásd alább a határozatlan
módról a 4. Jegyzetet. — f.) A mi
Proteritum plusquam perfectum, az a múlt,
abhoz képest Leg-múltabbnak mondhatni,
és csak vala, vagy valtt segéd igével több
a Múltabbnál. Ezt mások Rég múltnak
is nevezik. — g.) A jövendő időt körönseg,
esenn csak a jelenvalóval teszük-ki, vala,
mint a Idők a jövendőt múlt idővel
szokták jelenteni. Hogy bizonyosabb ann
észre vehesse valaki, ha a jelenvalóval
jövendő-helyett élünk-e, elejébe teszjük a
jövendő időt jelentő szókat: majd, holnap,
azután Stc f. p.o. harmad nap fel-támad (Tertia
die resurget Luc 18). Másodszor exen segéd
ige: fog, fogszsz, fogok, fognak, fogtok,
fogunk a határozatlan módhoz tétetvén
a jövendő időt jelenti, p.o. irni fog (Scribet).
Az Erdélyi Nyelv mivelő Társaság azt tanít,
ja, hogy effele ejtés: irni fog bizonytalan jövendőt
jelent; de hibál, mert akár azt mondjam.
Waiás 57 A. 4. V. És Telegdi 3 Kész 26 lap.

138

p.o. holnap Budára megyek, akár holnap
Budára fogok menni, mind a kettővel csak
egygyet mondok, mind a kettőt egygyre érti
a Magyar, amint nem tartja ennél bizonyos,
abbnak. Lásd a Debr. Gram. a 81 lapon a
Jegyzést.

2) A Larantsolo Módnak a j betű bélyeg
betűje, melyly körönsegfenn az egygyes 2dik
személyt teszi a gyök-érhez járulvann, p.o.
nyir-j, elj, menj, fenj, kenj, vonj, s. t. Exen
j először j-re változik, midőnn a gyök-ér
j-vel végződik, de nem jzt-vel, p.o. hint-ből hint,
vét-ből vét, tált-ből tált, ért-ből ért, ejt-ből
ejt, visit-ből visit, hasit-ből hasit, erek
helyett: hintj, vétj; sőt ha a gyök-ér rövid,
ak az vagy nem húzásos, vagy nem kettős Más,
sal hangzóval, de még is j-vel végződik, akkor
onn a gyök-ér j-re változik, p.o.
iit-ből leszen: iiss, siit-ből siiss, hat-ből hafs,
adat-ből adafs, nyirhat-ből nyirhafs, vet-ből
vefs, köt-ből köfs. Ide járul lat-is, melyly,
ből leszen lafs, noha ez húzásos. Másodszor,
ha a gyök-ér jzt-vel végződik, a j jz-re
változik p.o. veszt-ből leszen vefsz, szal
aszt-ből szalaszsz. Harmadszor, ha a gyök-ér

Személy z vel s vagy sz-szel végződik, s sz, z-
 vé térsen, p.o. irgalmarból lesz irgalmarz,
keggelmex-ből keggelmexz, ves-ből vész,
vesz-ből veszsz. *) — A harmadik szem-
 elyt en személyes Név mássa teszi, melyly
ön-ből lett, azért az ö-s, ü-s igékben
ön meg-is marad p.o. öröl öröljön, füjt
füjts-ön, öl ölj-ön, szür szürj-ön st eff.
 De a vastag igékben on-ra változik,
 p.o. ad adjon (A Rész II Tag I Fejezet.
 1re Ragasztékatlanul Hiv Jegyzet.)

9. A Kötő Módnak a) Jelen valója egygyez
 a Barantsoló Móddal, epenn hogy az 1°
 Személyben a parantsoló Mód. Másodikja,
 hozz ek végzet jó a vékony igékben,
 ak pedig a vastagokban, p.o. nyirj-ak,
nyirj-ek. Ezen ek egygyez a Jelentő Mód
 jelen való első Személyjének ek-jével,
 az ak pedig azon vastag hangú ok-
 jával, p.o. amott nyir-ből lesz nyir^{ok}
nyir

*) Tehát mint vész-ből, úgy veszt-ből lesz
veszsz, p.o. valamit el ne veszsz, vagy különb-
 ség okáért: veszeszsz, veszt-ből veszts.

nyir-ből nyir-ek; itt pedig nyirj-ak, nyirj-
 ek. b) Alig múltt itt nintsen. — d) A
 múltt idő úgy származik, mint a Jelentő
 múlttja, tsak épen n járul a jelentő
 múlttját tevő végzetek elejébe, p.o.
nyirna, nyirnál, nyirnek. Ebből ki tet,
 szik, hogy a Debr. Gram. Szent Gáli, és
 az ezekkel tartó Grammatikusaink hibál,
 nak a Kötő Mód ilyen hajlását, p.o.
nyirna, nyirnál, nyirnek, a Kötő Mód
 Alig múlttjának (präteritum imperfectum)
 tartvann. — e) Kötő Múlttabbja egygyez
 a Jelentőével hozzá járulvann: Légyen.
 Ezen Kötő Mód Múlttabbhoz tartozik
 a Kétes múlttabb idő (präteritum dubium),
 melyly Erdélyben Szekésbann vagyon. Erről
 halgat Révai. De Szent Gáli Grammatikája,
 bann még a példákba is be teszi, és ferkez-
 teti. Mind a kettő az én ítéletem szerint
 hiba. Hiba először hallgatni arról, a mi
 egygy Országban divatban vagyon. Hiba
 másodszor közönséges példákba tenni,
 a mi nem közönséges sem az írásban,
 sem a beszédben. Az olygánt helyesebb
 van

csak jegyzetbe tenni. Erről azt írja Szent
Báti Gram. a 87, és 88 lapon, hogy ezen
kétes múltt időnek csak a kötő mód,
bann vagyon helye, és ezen segéd ige,
vel: Leszen szokott össze köttetni, és
csak a 2dik, és 3dik Személybenn el,
hetni vele, p.o. ha eddig el készítette
lesz ez munkát, ez helyett: ha talám
el készítette ez munkát; Ha már a
Levelet meg-írta lesz ez helyett: ha
talám már a Levelet meg-írta (fors
opus perfecerit, fors literas perscripserit)
Ezen kétes múltt időt másutt Erdélybenn
csak a 3dik Személybenn mondják a határ
ozatlan móddal, és ezen segéd igével:
fogott, p.o. Azt mondják, hogy el fogott
menn, úgy gondolom, hogy ott fogott lenni,
az az úgy gondolom, de bizonyosan nem
tudom, hogy ott valtt. Gyöngyösi János
Versei 300 lap. Lásd a Debrei Gram.
81 lap. — f) A Kötő Mód leg-múlttabbjá
eggyez a Tenentő leg-múlttabbjával, eggyez,
dül valna segéd ige járul hozzája. g)
A

140
A Kötő Mód jövődöje and, end végez,
ettel megyen-ki a 3dik eggyes Személy,
benn, a 2dikbann pedig andassz, end,
essz, az 1st benn andok, endek. A Debr.
Gram, és Szent Báti a Kötő Mód jövődö,
jét háziasos and, end végezettel teszi-ki.
De én Révaival, és Sándor Istvánnal
csak háziasatlan and, end végezettel
írom; mertt eggy az, hogy ezzel többnyire
így élnek a tudós Magyarok, más az,
hogy ezen jó élést az Etimológia-is erős,
íti, mertt a jövődö üdejü Részesülők
ezen Kötő Mód jövődöjének 3dik Szem,
élyjéből származnak azokhoz o, vagy ö
járulván, p.o. nyirand-ból lesz nyir,
andó, nyir endből nyir endő, valamint
szinte a jelen való üdei Részesülők a 3d,
entő Mód jelen való üdejének eggyes
3dik Személyjétől ered, o vagy ö ragadván
hozzája, p.o. ad, adó, nyir nyiró, vagy nyirő.
Már pedig a jövődö üdejü Részesülők
semki, még a leg rosszabb Magyar sem
végezi háziasos andó, endő-vel, p.o. semki
sem mondja: jövendő, állendő, halandó,
bolsán

botsánando vétek, tisztelendő atya,
 fogándó ember, következendő képen
 st. eff. Tehát mind a Debr. Gram., mind
 Szent Béli hibásan teszi ki ezen időt
 and, end végzetten ez képen: fogánd,
 kérend, hallánd, látánd, lejend st. eff.
 Egygy valaki tudós Magyarjaink - közül
 ezen okoskodásonra azt veté, hogy mi-
 értt mondjuk tehát: Szarándok, nem
 szarandok. De én néki azt felelém, hogy
 szarándok (peregrinus) nem ige, tehát
 nem ide való, erre el-hallgatott.

4) A Határozatlan Módról. a)

A Gyök-érhez ni szót skát ragasztunk,
 s azonnal meg-vagy on a határozatlan
 mód, p.o. Nyir-ni, hatni, szerez-ni, ad-ni,
 érezni st. eff. Ha a gyök-ér két másval
 hangzóval végződik, p.o. tart, félt, áld,
 felt, kelt, vagy pedig t-vel, melyly előtt
 húzásos e, vagy i vagy on p.o. Tanít, vét,
 sárgít, savanyít st. eff, akkor on a ni
 elejébe könnyebb ki mondas-végett a vastag
 hangú igeikbenn a, a vékonyakbann e jár
 ul, p.o. Tartani, félt-eni, áld-ani s a t -

b)

b) A határozatlan Módnak sem személyei,
 sem ideojei, sem számjai nincsenek. Hibáz-
 nak tehát a kik múltt időt keltenek a
 határozatlan módbann (igy szolvánn, p.o. hall,
 ottam oda mentnek lenni (ivisse) ez helyett:
 hallottam, hogy oda ment. Így Alvári Manó
 Diák Grammatikájábann Doceor ige nek
 hajtogatásábann elé fordul ezen hiba ez
 képen: doctum esse: taníttatottnak lenni.
 Molnár Albert a maga Grammatikájábann,
 melyly az Erdőfié-utánn Második régi
 Magyar Grammatikánk jövődő idő béli
 határozatlan módot is költött, p.o. látandani,
 láthatandani. Alvári Manó Diák Gramma-
 tikájábann-is Amo, lego, audio ige nek
 hajtogatásábann elé fordul: Szeretendani,
 olvasandani, hallandani. De ezek példáját
 sem Berezslényi, sem Révai, sem más tudóbb
 Grammatikus nem követé; de még is ezt fel-
 kapá a Debretzeni Grammatika a 110 lap,
 on. Lásd Révai Elab Gram pag 790,
 és 791. — c) A mi Grammatikusaink:
 Révai, Szent Béli, a Debretz Gram. a határ-
 oxatlan módba keverik a Részesülöket.

De

De ez hiba; mertt mivel a Rész esülőket a Beszednek 4dik Részét teszik: azokról nem az Igéről való tanításbann, hanem a következő IV. Tagbann illik szólani. A Debretzeni Grammatika, és Szent Bál meg Viselőket (Gerundia) és Hanyatlókat-is (Supina) költenek a Magyar Nyelvben, melyeket a határozatlan módba kavarának, a mint láthatni a Debretz. Gram. a 108, és 109 laponn. Szent Bál Gram a 106 laponn. De nagyon vétenek; mertt a Magyar Nyelvben, nintsen sem Gerundium, sem Supinum, hanem a Diák Gerundiumat, és Supinumot vagy határozatlan móddal tesztjük-ki, p.o: nintsen időm tanul, ni (non habeo tempus discendi) vagy név szóval p.o: nintsen időm a tanulásra, vagy Rész esülővel, p.o: állva eszik, vagy állólag (Stando comedit) ülve ír, vagy ülőleg (Sedendo scribit) A Diák Supinumot szint úgy név szóval adjuk elé, p.o: rút a ki mondas, ra névre (turpe dictu) Vissza jött a vad, aszatból (redit venatu), Fel kele a fek, vésből (surrexit cubitu), Olvasással telti az időt (lectu tempus consumit).

5) A Módot, és időket többes számairól általjában.

142

a) A Jelentő Módbann a 3dik Személynek végezete enek, melyly a vastag hangú igék, benn Anak-ra változik. Anak, enek, nak, nek-re változik, valamikor a határozatlan módnak nem ani, eni, hanem csak ni a vég, ezete, p.o: vét enek, tartanak, tanítanak, nyírnek, látnak st eff. Lásd a leg közelebbi 4 Jegyzetet. Ezen enek, anak, vagy nek, nak végezet mindenütt meg-marad minden időnek 3dik Személyjében, p.o: nyírnek, nyírenek, nyírend-enek. Ebből következik, hogy hibázott Révai, és hibáznak a sült parasztok Magyar Országban többnyire a múltabb időnek többes harmadik Személyjében ezen Characteristica-ból: enek, anak, vagy nak, nek el-hagyván, és így szólván: nyírtak, nyírttek, oda menttek (ivere) írttak (scripsere) állottak (steteru) ezek-helyett: nyírtanak, mentt enek, írttának, állottanak st eff. Ezt helyesbben tanítja az Erdélyi Nyelv művelő Társaság így írni: nyírttának, nyírttenek, így beszél többnyire Erdély. *)

*) Így éltt enek errel a régiek is p.o. Felegdi 3 Rész 39 lap. kereskedttenek, teremtett enek, munkálkodtta, nak, ki múlttának defuncti sunt; mertt kimúlttáke defuncti. De azt mondhatni, hogy ki-múlttáke, e helyett

Kár ezen Személyt restségből így meg-tsunkit,
 ani p.o. menttek, mondottak; mert így öfűze
 keverjük ezen Személyt a múltt üdejű Rész,
 esülönnek többes Számú első Ejtésével p.o.
menttek anynyit tészen, mint eliberati,
 az az mentt emberek, a kik a bajból ki
 menekedének, menttenek pedig anynyi, mint
iverunt. Ettől esmég különböz Mentenek,
ment, az az menit-ből, melyly anynyit tészen,
 mint propugnant, defendunt, tuentur,
excusant. Ha a többi időbenn nem mond,
 juk p.o. tartak, ez helyett tartanak, nem
 mondjuk tartak ez helyett tartának,
 nem mondjuk tartandak ez helyett
tartandának, miért mondjuk tartottak,
 ez helyett tartottának? — A 2 dik
 végezet etek, otok, mikor a 3 dik enek,
anak; ha pedig a 3 dik nek, nak,
 akkoronn a 2 dik tek, tok. — Az 1°
ünk, unk. Hajdann vala először emük,
amuk, azután rövidebbenn: mük, muk,
 már ma Metathesis-által lenne ünk,
umk, de a ki-mondás azt ünk, unk-ra
 változtatá (Lásd a 4 Rész II Tag I

ki múlttanak tsak meg rövidítés, mint a Diákban
amarunt rövidítés e helyett: amaverunt.

Tejex. En, te, ő név másának hajlításáról
 ragasztékatlanul). E szerint nyír-unk ez
 helyett vagyon: nyír-mük, melyly betű szerint
 anynyi hibásann Diákul szolvánn: radit nos,
nyírtek (radit vos) nyírnek (radit illi)
 (nos, vos, illi in Nominativo plurali) mint
 a Németbenn geben wir (damus) adunk,
 betű szerint anynyi, mint: admi mük, lobet
ihr (laudatis) dítsértek, tulajdon képen
 anynyi, mint roszszúl szolvánn Magyarúl
dítsér tik, laudat vos (vos in Numeri
pluralis Nominativo casu) loben sie (laudant)
dítsérnek, de szóról szóra fordítva: dítsér,
 ni öke, vagy önek.

b) A ragasztékatlan tselekrő ige hajtogatása,
 hozz tartozik Nyelvünknek ezen különösége-
 is, hogy mi-koronn az első egygyes Személy
 a második egygyes, és többes Személyre
 alkalmaztatja tselekedetét, vagy a 2 dik szem-
 ély az első egygyesre, a vagy többesre, vagy
 a harmadik Személy az első, és második
 egygyesre, és többesre: akkoronn mindég
 tselekrőleg hajtogatjuk az igt ragaszték-
 atlanul, ha egyéb arányt ik-es közép ige
 lenne is, és pedig az első Személybenn
 a

a ragasztékatlan végzetekhez al, el, szenvedő
 végzet jó, mivel az 1° Személynek a Második
 ra hatván tselekedete, a 2^{dik} Személy Szenvedő
 öleg vagyon p.o. En téged küld-el-ek, felt-el-ek,
romt-al-ak, bánt-al-ak. Te engem küld-esz, felt-esz,
romt-asz, bánt-asz. Ö
 Engem, vagy Téged küld, felt, romt, bánt.
 Exen elek, alak ösze kötött Végzet: al,
el a Szenvedő ige Jelentő Mód jelen va,
 lójának 2^{dik} Személyjét teszi, melyly al
el rend szerént a Szenvedő ige benn ol,
el-lel megyen-ki, a mint alább meg fogom
 mondani; ak, ek pedig a tselekvő ragaszték-
 atlan ige nek a Jelentő Mód bann, jelen
 való időbenn az 1° Személynek végzete;
 mert ha mondom, p.o. en téged bántlak,
 akkoronn a 2^{dik} Személy Szenved. Néha
 ezen alak, elek, tsak lak, lek-re változik,
 t.i. ha a határozatlan mód bann ani,
eni járúl a gyök-érhez, akkoronn ide
alak, elek járúl, ha pedig ni-vel be' éri
 a gyök-ér a határozatlan bann, itt is be' éri
lak, lek végzettel, p.o. nyír, nyírni, tehát
nyírlak, v nyírlek nem nyíralak, sem
nyírlek. (Lásd feljebb a 4^{ik} Jegyzetet)

és

és ez így megyen minden mód bann, és idő-
 benn, így: nyíralak, v nyírlek (ez helyett
nyíra-alak, nyíre-ek) rasi te, vel vos.
Nyírtalak, v nyírtlek (rasi te, vel vos).
 A Barantsolóbann nintsen helye; mert
 magamnak nem illik parantsolnom. A
Kötő Mód bann: hogy nyírjalak, v nyírje,
lek (ut radam te, vel vos). Nyírnalak,
v nyírlek (ez helyett nyírna-alak, vagy
nyírne-ek) ut radarem te, v vos. Ha
nyírandalak, v nyírendek (si raserote,
vel vos). A határozatlan Mód bann nint-
 sen helye; mivel nintsem Személye
 ezen Módnak. Ha az ige ikes Közép
 ige, belőle tselekvő igt alkotunk ik vég-
 zetét el hagyván, vagy en, on ra változ-
 tatván. Nyílyen eszik, iszik, ha az 1°
 Személynek evése, ivása a Második
 egygyes, vagy többes Személyt érdeklí,
 akkoronn eszik, iszik-ból eszen, iszon
 igt alkotunk, eszen, iszon nak törvény,
 és 2^{dik} Személyje eszsz, isszsz az elsője
eszek, iszok, ha tehát azt akarom ki-
 fejezni: Ego te comedo, nem mondom en
téged

téged eszek, én téged borodból ki iszok;
hanem az ek ok elejébe a szenvedő
al, el végeretét tévén a megmondott
rend szabás ként, mondom: En téged
meg-esz-l-ek, én téged borodból ki-
isz-l-ak. Te engem meg eszsz, iszsz.
Ő engem meg-eszen, ki-iszon **) Így
megyen tselekvőleg a többi időbenn, és
módokbann: En téged meg evélek, vagy
őlek. Te engem meg evél, vagy ől, ő
engem meg-eve, vagy ön. Azért a Biblia
régí fordításábann ezen ígék: Zelus
Domus tua comedit me, így vagynak
fordítva: a te házádnak buzgóvágos
szeretete ön meg engem. *) En téged
ki-iválak. Te engem ki-ivál. Ő engem
ki iva. En téged meg-ettelek. Te engem
meg ettél. Ő engem meg ett. A Barants,
oló

*) Besti Nj Testamentoma 1536. Ioan 2.

**) Vültt parasztofann: esz, isz monda,
tike, mint lesz, tess, hiesz, vess,
s a t.

145
olóbann: Te engem meg-egy (nem pedig meg-egyel)
Ő, téged egyen meg (nem pedig egyék meg) Te
engem igy ki (nem igyál-ki) ő téged igyon ki
(nem igyék-ki). A köto módbann: Ha én
Téged meg-ennélek, ki innálak, Te engem meg
ennél, ki innál, ő engem meg enne, ki inná
(nem meg ennék, ki innék) Ha én téged
meg-ejendelek, ki iandalak, Te engem meg
ejendeszz, ki iandaszsz, ő engem meg ejend,
ki iand. Így megyen, és így hajlik ezen
állapattbann ez is: lakik, és eme tisztulást
jelentő ígék: tisztességgel szolvánn: szarik,
fosik, húgyik, vagy húgyozik, finzik, pökik,
melylyekből ezen tselekvő ígék lesznek szar,
fos, húgy, húgyoz, finz, pök, lak, a 2 di
személybenn szarssz, fosssz, húgyssz, vagy
húgyaszsz, húgyozssz, finzssz, pökssz, lakssz,
az töb benn: szarlak, foslak, húgylak, húgyoz,
lak, finzlak, pöklek, laklak. Innél így szól,
itjuk a gyermekést (tolttul Besztonka) figyázz
mertt a gyermek majd öfssze szar, öfssze
fos, öfssze húgyoz, tudni illik téged, ha téged
a gyermek öfssze húgyozna s a t. Hallvann
vala

valakinek káromkodását, látván pajkoskodását
így fenyegetjük: Majd meg káromkodlak, majd
meg pajkoskodlak, az az majd adok neked
káromkodni, pajkoskodni, a káromkodásért,
pajkoskodásért majd adok neked, majd
meg agya bugyallak s a t. — A Debrétzeni
Grammatika a 66, és 67 s. a 87 laponn
az igének efféle hajlítását Tonka forma-
nak nevezi, és a 84 laponn ezt második
formának hívja. De hasonlatosság, és
hiába valóság ezt formának mondani, mert a
Magyar Nyelvben csak egygy a forma, a Tselekvő,
és Szenvedő formát egygynek véve, a mint
maga is szól a Debr. Gram. a 84 laponn. Az
efféle igék pedig a tselekvő formára tartoz-
nak; mert a végzetők ek, eszsz, ak, aszsz
s a t, egygyedül hogy, az ek, ak elejébe: al,
el végzet jó, p.o. En teged, v titeket tart-
-ak. Te engem, vagy miunket tartaszsz. Ö engem,
v miunket, vagy teged, vagy titeket tart, s a t.
Azért ezen tonka forma ellen méltann ki-
kel Révai Elab. Gram. pag 963: Annál is
inkább, hogy még azt is hozzája teszi a 66
s bann a Debr. Grammatika hogy „Mikor
„a második személynek reánk tartozó tseleked-

et

„etairól emlékeziünk, igazság szerint így kellene
„szólanunk p.o. Te szereted engem; de ezt a
„szókás el-romtatta; hanem egygy né hány igé,
„vel csak ugyan így élünk, mint: te viszel
„engem s a t nem mondjuk: te viszesz engem
„Eddig a Debr. Grammatika; de rútul hibáz,
mertt egygy jó Magyar soha sem szolott, most sem
szól sem így: Te szereted engem, sem így: Te viszel
engem, hanem így szól: Te szeretsz engem, Te
viszsz engem. Te a földre le térsz engem.
Az egész tiszteletes régiségben egygy példát
sem lelünk arra, hogy az iketlen igét valaki
a Jelentő mód jelen való udő 2dik személyjé-
ben el, ol végzettel írta volna. Ma is
Erdélyben, és a Dunán túl is így beszélnek:
térsz, lérsz, vészsz, nem teízel, leszel,
vészszel, egygyedül a tudatlan közvég a Tisza
mellékéinn beszéd így: térsz, vészszel, lérsz,
hírsz, viszszel, húrsz, hagysz, mit adsz, engem
szereted, mit mondd, s t eff. Annál inkább
soha semki az igaz Magyarok közül ol, el
végzettel nem ejtette a 2dik személynek
az 1° hözz tartozó tselekedetét; el anynyira,
hogy ha mindjárt a 3dik személynek tselekedet-
e szenvedőleg ik végzettel meggyen- is-ki, mint
eszik, iszik, lakik s a t; de ha ezeket a tseleked-

et

eteket a 2dik személy viszi véghez, és az 1° személyre, vagy személyekre alkalmaztatja, akkoronn az első személy, és személyek tfelek, röleg szólnak, ezen ígékből az ik végzetet et hagyván, és ezen ígék az elé hozott tselekvő ige formája szerént hajlítván ez képen: Te engem meg-észsz, nem eszel, te engem minden boromból ki iszsz, nem iszol. Te engem el lakssz, nem lakol, Te engem pökössz nem pököl s a t a mint már meg mondtam. Emlékezetnek okáért látnuk ez hajlásnak rövid képét:

En téged, vagy titeket.	Te engem, vagy miunket.	Ö engem, v miunket. Téged, vagy titeket.
Nyírlak, v nyírlek	Nyírszsz ~ ~	Nyír, meg nyír.
Szarlak, ~ ~	Szarszsz ~ ~	Szar, öfzsze szar.
Foslak ~ ~	Fosfsz ~ ~	Fos öfzsze fos.
Húgylak, húgyozlak	Húgyasszsz, húgy, ~ ~	húgy, húgyoz meg húgyoz.
Finglak ~ ~	Fingasszsz ~ ~	fing, meg fing.
Böklek ~ ~	Böksszsz ~ ~	pök, meg pök, meg köp.
Eszelek ~ ~	észsz ~ ~	eszen, meg eszen.
Iszlake ~ ~	iszsz ~ ~	iszon, ki iszon.

Észsz, észen, iszsz, iszon, úgy megyen, mint léssz, leszen, téssz, tészen, viszsz, viszen, hissz, hissen, valamint léssz, téssz, léssen, téssen igeinek első személyjök: léznek, téznek, úgy észsz, iszsz, észen, iszon igeinek - is az 1° személyjök esznek, isznek; de így soha sintsenek szokásban; hanem csak így eszlek, iszlak a mint már meg mondtam, azért szenvedhetetlen gaz szolás Best, és Heres Vármegyében a sült parasztoknál: bort iszok, húst eszek s t eff, mertt hús, bor, nem személy, s valamikoronn az ikes közép ige tfelek edetét nem alkalmaztatjuk személyre, akkoronn azt szenvedő forma szerént hajtogatjuk, a mint mutatja B. A' szenvedő Igeinek képe.

A. Az Egygyes Számbann
a) Jelentő Módban

Emlékezet okáért a végzetek nek rövid lefestések.

3 dik személy	2dik személy	1 ^o személy	Vastagon	Vékonyan

1) Jelen való idő.

A' mivel

A. Az Egygyes Számbann			Emlékezet okáért a végezeteknek rö- vid lefestések.	
a) Rötő Módban.				
3dik Személy	2dik Személy	1 ^ő Személy	Vastag hangonn.	Vékony hangonn.
Légyen Adatik a múltt-hozz.				
5) Leg múlttabb idő.				
Valna járul a múlttabb-hozz.				
6) Jövendő idő.				
A mivellettető jövendőjéhez járul				
ik	ol, el	om, em	ik-ol-om	ik-el-em.
c) Határozatlan Mód.				
bann			ni.	ni
B A Többes Számbann				
A Mivellettető Gyök-ér Személyhez az, ok a végezetek járulnak, melygek a tselekvő ige többes számábann. Látsuk ext				

149

ext világosbbann ez példában: nyír, melylyből mivellettető leszen Nyírat, vagy Nyíret; szenvedő pedig: Nyíratik, vagy nyíretik (raditur)		
3dik Személy	2dik Személy	1 ^ő Személy.
a) Jelentő Mód.		
1) Jelen való idő.		
Nyíratik, v. nyír, etik.	Egygyes Nyíratol, v. nyír, etel.	Nyíratom, v. nyír, etem.
	Többes. Nyíratnak, v. nyír, etnek	Nyíratunk, v. nyír, etünk.
2) Alig múltt idő.		
Isak vala járul a jelen való, hozz		
3) Múltt idő.		
Nyíraték, v. nyír, eték.	Egygyes. Nyíratál v. nyíre, tel.	Nyíratám, v. nyír, etem.
	Többes. Nyíratátok, v. nyíretetek.	Nyíratánk, v. nyíreténk.

1. dik Személy.	2. dik Személy.	1 ^o Személy.
a) <u>Jelentő Mód.</u>		
4. <u>Múltabb idő.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Nyíratott, v. nyír- etett.	Nyíratnál, v. nyír- ettél.	Nyírattnam, v. nyírettnem.
<u>Többes.</u>		
Nyírat-tanak, v. nyírettenek.	Nyírattnatok, v. nyírettetek.	Nyírat-tunk, v. nyíret-tünk.
5. <u>Leg-múltabb idő.</u>		
A Múltabbhoz <u>vala</u> , vagy <u>valta</u> járul.		
b. <u>Jöendő idő.</u>		
Egygy a jelenvalóval. Vagy mint a tvelekrő, benn a mivellettő határozatlanához fog segéd ige járul, p.o. ő nyíratni, v. nyíretni- fog, te nyíratni v. nyíretni-fogsz & at.		
b) <u>Barantsoló Mód.</u>		
<u>Egygyes</u>		
Nyíratnék, v. Nyíretnék,	Nyíratnál, v. nyír- etnél,	Nyíratnam, v. nyír- etném.
<u>Többes.</u>		
Nyíratnának, v. Nyíretnének.	Nyíratnátok, v. nyíretnétek.	Nyíratnánk, v. nyíretnénk.
4. <u>Múltabb idő.</u>		
A Jelentő múltabbjához minden személyben <u>Légyen</u> segéd ige ragad, p.o. nyíratott-légyen, nyír		

Többször

1. dik Személy.	2. dik Személy.	1 ^o Személy.
b) <u>Barantsoló Mód.</u>		
<u>Többes.</u>		
Nyíratanak, v. nyíreszenek.	Nyíratatok, v. nyíreszettek.	Nyíratunk, v. nyíreszünk.
d) <u>Kötő Mód.</u>		
1) <u>Jelen való idő.</u>		
Ugy foly, mint a Barantsoló egygyedül az 1 ^o Személy - -		Nyíratnam, nyír- essem.
2) <u>Alig múltt nintsen</u>		
3) <u>Múlt idő.</u>		
<u>Egygyes</u>		
Nyíratnék, v. Nyíretnék,	Nyíratnál, v. nyír- etnél,	Nyíratnam, v. nyír- etném.
<u>Többes.</u>		
Nyíratnának, v. Nyíretnének.	Nyíratnátok, v. nyíretnétek.	Nyíratnánk, v. nyíretnénk.
4. <u>Múltabb idő.</u>		
A Jelentő múltabbjához minden személyben <u>Légyen</u> segéd ige ragad, p.o. nyíratott-légyen, nyír		

1. dik Személy.	2. dik Személy.	3. dik Személy.
nyírattál - legyen s a t.		
5) Leg múlttabb idő.		
A Jelentő múlttabbjához, <u>Valna</u> Jegéd ige járul, p.o. nyíratott-valna s a t.		
6) Jöendő idő.		
Egygyes.		
Nyírat-and-ik, v nyíret-end-ik	Nyíratandol v nyíretendel	Nyíratandom v. nyíretendem.
Többes		
Nyíratandanak v nyíretendének.	Nyíratandotok v nyíretendetek.	Nyíratandunk, v nyíretendiünk.
c) Határozatlan Mód.		
Nyírat-ni, vagy nyíretni.		
Jegyzetek.		
1) A tselekvő Igeből szenvedő úgy lépzen, ha előbb a tselekvőből miveltetöt alkotunk, azután ahhoz járulnak a megmondott végeretek: <u>ik-ol-om</u> , <u>ék-ál-om</u>		

151
s a t. Előbb tehát meg kell határozni, hogyan kell miveltető igeiket alkotni? Némelyly ige'hez csak at a vastag hangúakbann, vagy et *) a vékony hangúakbann adatvann lévzen miveltető, p.o. ad-ból adat, nyír-ból nyírat, nyírből nyíret, nézből nézet, ír-ből írat, ver-ból veret, fog-ból fogat s. t. eff. Más ige'kből úgy lévzen, ha tat, vagy tet járul a gyök-erhez p.o. ül-ből ültet, viből vitat, hiszenből hitet, viszenből vitet, ér-ből értet, él-ből eltet, jut-ból juttat, jutből juttat s. t. eff. Néhány ige mind az at, et, mind a tat tet végeretet fel veszi p.o. von vonat fogat, vontat pedig Szekeret, sző szövet, vagy szötet, így szötet elé fordul Káldinál Sz. Jan. Ev. 19 Rész. 23. Vers. jú jüjat, és jüjtat, jár járat, és jártat (a lovat jártatják, az emberrel a várost meg járatják:) háng hányat, és hánytat (a rosz ember, eket a házból ki hányatják, a gyomor, ből pedig a roszsát ki hánytatják:) tör töröt, és törtet (a vigyázatlan Kotsis öfarsze töröti a kotsit a lovakkal, a

*) Révai-ként et meg fordítva te lévzen igenek a gyökere Vide supra III Tag I. S. D.

a ki Magyarul kezd tanulni, az még
 a Magyar szót csak törteti. Nyom
 nyomtat, és nyomtat (a Gomolyából a
 Savót ki-nyomatja a batónéval a bats
 (batsó) de a könyvet nyomtatják a
 sajtoval) It eff. Ez a kérdés támad
 tehát: mi-féle igékhez kell at, et, és
 mi-félekhez tat, tet végezetet adni,
 hogy mivellettökké valjanak? Ezt
 még nem határozhatni, hanem csak a
 szokást kell tekinteni. Melyly igék
 szoktak különösen at, et-tel, melylyek
tat tet-tel mivellettökké lenni, meg mutatja
 a Szarmasztató Szó könyvem. Egygy néhány
 ige tat, tet- helyett kat ket végezetet is
 veszen-fel. p.o. ri rikat, si sikat, nyi nyi,
 kat ez helyett ritat (flere facit) Itat
 ejulare facit) nyi tat (vagire facit) mertt
 a I. betű fel szokott tserelődni a K
 betűvel, a mint a Szó könyvemben sok
 példával bizonyítom. Az bizonyos, hogy
 a gyökér két mással hangzón végződ,
 venni, mindig csak at et teszi a mivellett
 őt, p.o. tart-at, ért-et, kell-et, árt-at, márt-
 -at

152
 -at, mond-at, ha egyéb arányt származékja
 is a gyökér személy az ige nek, melylyből
 mivellettőt akarunk formálni mint: oszt-
 -at, bomt-at, számt-at, hámt-at, ömt-et
 It eff. — Ezt előre boltsájtvan szólnunk
 a szenvedő módnak üdejeiről rövidedenn:
 (a Többszámról nem szölok, mertt azt
 csak úgy kell magyarázni, a mint a tselekvő
 formában meg magyaráztam). A szenvedő
 ige 3dik személyje minden módban,
 és időbenn k betűvel végződik, ki vévém
 egygyedül a múltabb időt. A 2dik szem-
 ély l betűvel, az 1° pedig m betűvel, a
 mint láthatni a példából a) A Jelentő
 Mód jelen való üdejében a 3dik személy
 ik-kel végződik, mint p.o. nyírat-ik, nyír-
 et-ik. Ezen ik bélyege a szenvedő ige,
 nek, valamint a Diákban az ur végezet,
 mertt a mint a Diákban ebből az acti-
 rum-ból: Amat, docet, legit, audit, passivum
 leszen ur hozzá adatásával: Amat-ur,
 docet-ur, legit-ur, audit-ur, úgy a Ma-
 gyarban a tselekvő mivellettető: nyírat,
 nyír

nyíret-hexx ik adatván, szenvedő lefzen
 belőle. Ezen ik mai napon a többi ü-
 dőben el-változik ék re; mertt az i betű
 az e-vel fel szokott tverelődni (a mint
 ezt sok példával meg-mutatám a
 származtató szó könyvémben) el-ang-
 nyira, hogy az ik csak a Jelentő jelen
 valójában, és a köté mód jövődjében
 marad-meg ezekben: Nyíratik, nyíret,
ik, nyíratandik, nyíretendik, a többi
 időben pedig ék-re változik, a mint
 majd meg látjuk *) — A 2dik személy
 benn a véget vastag hangon el,
 vékonyon el, p.o. nyírat-el nyíret-el.
 — Az 1sőben vastag hangon om,
 vékonyon em, p.o. Nyírat-om, nyír-
 et-em. Ezen em, om nem Ragaszték
 (suffixum) p.o. ezen szólas: Nyíratom
 Béter által (rator a Petro) különböztet-
 ettől

*) Azért Révaiban ék, ék, ik formáló
 mind egygy szótska, s anynyit teszen,
 mint: ille.

193
 ettől: én nyíratom Bétert (Facio rati Petrum)
 am-az szenvedő, emez pedig ragasztékos mivel,
 tető ige. Különböztetnek okáért, ha a felsőes,
 enn uralkodó nyelv szokásnak úgy tetszenék,
 az egygyik lehetne vastag hangon om, a
 2dik am p.o. adatam (dor), adatom (curo
 hoc dari), vékonyon egygyik em, a másik
öm, p.o. en veretom Bétertől (percutor a
 Petro) Veretem Bétert (Curo percuti Petrum)
 De ennélkül-is meg-érti az értelmes Magyar
 a beszéd folyamatajából az ilylen magányos,
 ann meg nem különböztethető igeiket, ha
 szenvedőleg, vagy teelekedőleg kelletik-e ért-
 eni, valamint szinte a ragasztékatlan ige-
 nek első személyjét a múlttal időben
 a Jelentő Módban úgy ejtjük szóval, mint
 a ragasztékosnak, p.o. Nyírttem egygy valakit,
 és nyírttem azt a bizonyost. Az elsőben
 az em nem Ragaszték, a 2dikben pedig
 Ragaszték. De még is jó lenne az idegenekre
 nézve leg-alább az irásban ezeket valami
 jellel meg különböztetni, valamint én Diae-
 resissel különböztetem meg (Lásd alább
 a Ragasztékos igeinek tükröz képét, és példáját)
 — b) Az Alig-múltról mintsen semmi meg-
 jegyezni, hogy a miveltető múltjához a 2dik
 szem

Személyben ik-helyett ék járul, p.o. nyíraték,
nyíreték, mintha lenne nyírata-ék, nyirete-ék;
 de az ék előtt az a, e el-nyeszik, vala-
 mint a jelenvalóban is a többes elsőjében
 az uk előtt nyírja igének a betűje el-
 nyeszik, s nem mondjuk nyírjuk, hanem
nyírj-uk (radimus illud). Ezen ék-helyett
 hajdani vala cik p.o. nyírat-ék, nyiret-ék,
 a mint alább meg mondom a költő módjáról
 szólván.

2) A Barantsoló Módról. A Miveltető pa-
 rantolójának egygyes 3dik Személyjéhez:
nyírás, nyíress a szenvedőben a 3dik
 Személyben ék járul, azért leszen nyír,
afék, nyírefék. Az 1°-ben am, em járul,
 p.o. nyírass-am, nyíress-em. Ezen am, em
 éppen az, melyly a Jelentő mód jelen vala-
 jában vagyon.

3) A Költő Módról. a) A Jelen való úgy megvan,
 mint a Barantsoló Mód. b) A múlt idő-
 ről meg kell jegyezni, hogy ez a Miveltető
 Költő módi múlt idejének egygyes 3dik
 Személyjéből formáltatik ék járulván
 hozzája, p.o. nyíratna, nyíretne igéhez
ék

ék jövénn, lenne: nyíratna ék, nyíretne ék;
 de el-nyeszkvén ék előtt az a, e leszen:
nyíratn-ék, nyíretn-ék. Hajdani az ék-hely-
 ett mondták: éjek, mint, p.o. adatnéjek,
dítvértetnéjek. Így Telegdiben olvasni:
Melglyn-ék gyökeréből származnéjek a
szép Virág, az az a Messias, (az az Származ,
 nek ez helyett Származna-éjek, a hol
éjek-előtt el-nyeszik a végű a betű:
Telegdi 3 Rész 55 lap. De cuius radice
 oriretur hic pulcher flos, id est Messias,
Midőnn Szent Mária Erőbétől dítvértetnéjek,
áldottnak, és boldognak neveztetnéjek. Ugyan
 ott a 449 lapon, ez helyett: Származ-ék,
dítvértetnek. Sőt régebben cik mondaték,
 ez helyett éjek, mert a leg régiebb Sír beszéd,
 benn olvassuk a régi írás módja ként „
 „Is mend paraditsumben uolov gimileutul
 „munda neki elne. Heon tilutoa wt igg
 „fa gimileetul. De mundoa neki meret
 „nū eneje isa ki napun emdul oz
 „gimilstwl halalnec halalaal holz.
 Az az a mai írás módja ként: Is mend
 Baraditsumben való gyümölstől munda
 neki

néki élne. Léonn tilotaa őt igygy fa
gyümöltstől. Se (de) mondaa néki
merett (meértt, miértt) nöm ennéik, isa
ki naponn eendöl az gyümöltstől, halál
nek haláláal (halálával) halasz. Itt
ennéik ez helyett vagyon: Ennéik comederet.
Es a Krisztus kün szenvedéséről való
régí kék írásbann ezeket találjuk:
Hogy érettünk meg öletnéik, hogy az
emberi nemzet az ő Fiának halálával
meg váltatnéik. Ma mondjuk: meg-öl
etnék, váltatnek. Révai Antiquit. § 87.
Jobb lenne ma is az én ítéletem-ként
leg alább így írni ezeket, p.o. adatnék,
ez helyett: ádatnéik, vagy ez helyett:
ádatnéjek, melyly Apostrofus ex szót:
ádatnék (daretur) különböztetné
ezen míveltetőtől: ádatnék valamit:
curarem dari aliquid, melyly adat mível
tétőből eredő köző mód béli múltt
üdünek egyges 1° személyje. *) — A.

*) Mertt ha meg vizsgáljuk a szenvedő ige
képét, többféle hajlásbann egygyez a
tselekrő

A 2dik személybenn al,él járul a míveltető.
2dik személyjéhez, úgy mint Nyíratna-
igéhez al adatrann el-enyészik az utolsó
a

tselekrő ige nek hajlásával, p.o. Nyír al
nyíret tselekrő ige nek a jelentő mód.
bann a múlttja így vagyon: Nyíraték, nyír
eték curavi aliquid, v aliquem radi.
Szenvedőleg pedig: Nyíraték, nyíreték
annyi, mint radus fuit. Így a köző
Módbann: Nyíratnék, nyíretnék tselekrő,
leg annyi, mint: curarem aliquem radi,
Szenvedőleg pedig: Nyíratnék, nyíretnék:
radaretur. A Barantsoló Módbann Nyír
esék tselekrőleg ragasztékosann
annyit tesz, mint curent ipsum radi,
Szenvedőleg pedig Nyír esék: radatur.
Mind ezen kün ravaz el-enyésznek, ha
a régi Nyelv szokás ként szenvedőleg
így szólnánk: Nyíraték, nyíreték,
nyíratnéik, nyíretnéik, nyír esék. Vagy
ha leg alább ezen szenvedőket így írnök:
nyíraték, nyíreték, nyíratnék, nyíret
nék, nyír esék, s a t. Talám az ilylgen írás
hely

a s marad nyíratnál, így lesz nyíretne
igével is, s marad nyíretnél. Az 1° személy
benn am, em jó a miveltető 3dik személy
jéhez, és hasonló képen el-engedvén

helyett: adatnék, nyíreték, nyíretnék,
nyíresék a szenvedőben jó lenne ex is
nyíretnék, nyíresék, nyíretek, mivel
az i betűvel fel szoktuk telerélni a j-t po.
Márjás ex helyett: Máriás, e helyett hiüt,
gyüüt, döüt, s t ef, mondjuk hiüt, gyüüt,
döüt, s így is mondjuk: gyüt, hiüt, düüt.
Vagy végre nyíresék a szenvedőben így
is írathatnék: nyíresjék, mint csik
igéből a miveltetőt így írjuk: ejt ex
helyett: csit. (Erről bővebben láthatni
a Szó Könyvében csik ige alatt.) Így
nyíresjék mint szenvedő, különbözne
ama Ragasztékos nyíresék től melyly
amennyit teszen mint: Curent radi ipsium.
Qui bene distingvit bene docet. A Nyelv,
benn a Zűr zavart a mennyire csak lehet,
s éges kerülni kell, és távol tartani, a ki az ilylye,
tén különböz tetéseket nem teszen, az nem
tökéletesebbíti a Nyelvet, sem az Írás módját.

156
a miveltető utolsó magabann hangzója,
teszen: nyíratnám, nyíretném. — 4°
jövendő időben a miveltetőnek 3dik
Mód béli jövendőjéhez a 3dik személy,
benn ik-járul, po: nyíratand-ik, nyír,
etend-ik, a 2dik bann: el, el, az 1° benn
om, em, a mint a Jelentő Mód jelen való,
jában.

4) A Határozatlan Módról. A Miveltető
gyök-ér személyjéhez, az az a Jelentő
Mód jelen való 3dik személyjéhez ni
járul, po: nyírat-ni, nyíret-ni.

5) Némelylyek, mint a Debreczeni Grammatika,
és Bapai Sámuel a Debr. Gram. által rea
szedetvén, azt tanítják, hogy a szenvedő
igét helyes ödik, és ödik végzetel ki-
tenni. Meg engedik, hogy a meg magyarul,
ott mód a miveltetőhöz ik járulván
szenvedő igét teszen, de azt mondják,
hogy 2^oszor egyget ér ezzel, ha a fellekvő
höz ödik, ödik végzet járul; annál
inkább ha a miveltetőhöz ödik, ödik
járuland, po: a rét le kaszálódik, a könyv
íródik, a rét le kaszáltatódik, a könyv
nyomtatódik s t ef. Debr Gram az LXXXVII.

S. Bapai Sámuel Magy. Lit. 71. S. 211, 211
lap. De ezek felett ebb hibáznak; mert az
ödik, ödik végeret az igék ből Viszontagló
igéket, nem szenvedőket tsinál, és az
ilylgen igék azt jelentik, hogy a tselekedetet
magaktól, és magakbann viszik véghez, p.
o. lágy telbenn a marha rétes helyekenn
könygyenn ki-telelödik, az az magát kiteleli,
magától el-el a rétbenn, nem szükségessé
olbann más emberek által szénával táplál-
tatnia. A nép a Templomból tolódik, az
az tolja magát, a vagy tolatodik. Szélbenn
a fann az alma öfzre verődik, az az magát
öfzre veri, egygy máshozz veri. Aki jó
alkalmatosság adódik, az az adja magát
(Se bona offert occasio). A guba bojtórvány-
nyal meg-szedődik, az az meg szedi magát.
Meg aláódik, az az maga magát, vagy ön
magát meg alázza. Krisztus Menybe fel
emelődött, az az magát fel emelte, vagy
fel-emelkedett. Jól forgalódik, az az jól
forgatja magát. Meg tsalódik néha a keres-
kedő, az az meg tsalatkozik. Az üdnepe el-
végződik (per se terminatur) s a t. Ezeket
a

197
a Diák nem tudja más képen ki tenni, ha,
nem tsak szenvedő igével, p. o. ext. Krisztus
Menybe emelődött, vagy emelkedett, így teszi
ki a Diák: in Culum elevatus est. Innét
gondolom, tsalatkozik meg a Debreteni Gram-
matika, és utánna Bapai Sámuel azt tanít,
pánn, hogy a Magyar szenvedő igét ödik,
ödik végeret jól fel válthatni. De meg-
nem gondolták ezek, hogy a Basinum más-
altat véghez vitt tselekedetet szokott jelent-
eni, az ext mindég tsak mivellettéből formál-
tatik, nem egyenesenn mivellettéből. Az ext p. o.
old-ik, hall-ik, tör-ik, szegik, érezik s t. eff.
ambar ik-kel mennek-ki, és ezeket a Diák
szenvedőleg így fordítja: solvitur, auditur,
frangitur, sentitur, ezek még sem szenvedő
igék a Magyaránál, mert az ik-elött: old,
hall, tör, szeg, érez nem mivellettők; hanem
ezekből mivellettők így lesznek: oldat,
hallat, töret, szegét, érettet. Végre ezek
ből szenvedők így lesznek: oldatik, hallatik,
töretik, szegetik, érettetik; mert oldik,
hallik s a t, tsak ik-es közép igék, és ennyit
tesznek: per se solvitur, auditur & Ezek ezen
Reciprocum okkal, vagy viszontaglókkal egygyek:
oldódik, hallódik, törődik, szegődik, éreződik,
vagy

vagy éreződik, melyekből meg rövidülve lépnek:
oldik, hallik, török, szegik, erzik, a mint ezt
helyesen észre vette Révai; mert ha azt
mondom: a tehén kötele eloldik, nem azt
teszi, hogy azt el oldotta valaki, hanem hogy
magától történik el-oldása, el oldódott.
Innét világos, hogy helytelenül mondják
a tudatlanok, ha mondják: a rét le kapál
ódik, a szőlő meg szedődik; mert a rét
magát nem kaszálja, sem a szőlő magát
meg nem szedi. Rosszul mondják: ez a könyv
Debretzenben íródott, mert a könyv magát
nem írja. Még garábbul szólanak, a kik
a mivellettéből kóholnak ódik, ódik vég-
etű igéket p.o. ez a könyv Debretzenben
nyomtatódott (mint a Debretzeni Fűvész
Könyv honlokán olvashatni) vagy a rét
le kaszáltatódik, a könyv iratódik. Soha
az egész tiszteltes Magyar régiségben
az ilyen fertelmes szólásnak nyoma nincsen.
És az ilyen szólás maga magával
ellenkező értelmű; mert at, et, tat, tet
végzet más által véghez vitt tselekedet,
et

158
et teszen; ódik, ódik pedig nem más, ha,
nem csak maga által véghez ment
tselekedet jelent, (a mint már meg vagyunk
mondva) p.o. ez szólás: ez a könyv Debretzen
ben írátódott, ilyen értelmű: Ezt a
könyvet más írta, maga írta magát. Ez
a szólás: a rét kaszáltatódik, ilykép-
telen értelmű: ezt a rétet más kaszálja,
magát kaszálja; mert ezen ige: kaszáltat
ódik ezen részében: kaszáltat mivelletté
ige, ez részében pedig kaszál-ódik vi-
szontagló. *) Tehát eggyedül ez vagyunk
igazán szenvedőleg mondván: a rét kapál
tatik, a könyv íratik, a szőlő kapáltatik,
szedetik v. eff. Vig László Olvaszkodása
Bpest 1806. 276, 277 Lev.

b) Az ikes közép igéről. Valamint az
iketlen közép igéket a tselektró forma
szerént hajtogatjuk, úgy az ikes közép
igék

*) Ilyen hiba Márton Német Dramat. 3 ki-
adás Béts 1810. 96, és 97 lapon vitetődik.
Ilyen Szabó Dávid könyvtésében a 80
lapon: adatódik, értetődik.

igéket, minemü: válik, bánik, bívik, érik,
ívik, hízik, imádkozik, hányódik s t. eff,
a szenvedő forma szerint szokták a Magyar
ok hajlítani, valamint szinte a Diákok
az úgy nevezett Deponens Diák igéket,
minemü: precor, polliceor, utor, blandior
a Diák szenvedő forma szerint
hajtogatják, ezt precor úgy, valamint
amor, polliceor, mint doccor, utor, mint
legor, blandior, mint audior igét hajtogat,
vann. Tudni illik az ikes közép igéből
először iketlent csinálnak, és azt a
tselekvő forma szerint hajtják minden
módban, időben, és személyben, és
az után teszik hozzá a szenvedő ige meg-
fejtett végezteit: ik-ol-om, ik-el-em,
ék, ál, ám, ék, él, em s t. Például
legyen bízik (confidit). Ebből ilyly iketlen
igét csinálunk: bíz, és olyly formán
marad a hajtogatásban gyök-ér személy-
nek, mint a szenvedő példában vala
nyírat mivellető a gyök-ér személy.
Bíz-hoz jövőn a Jelentő módban, a jelen
való.

159
való időben ik-ol-om lesz: bízik, bízol,
bízom. A Mult időben Bíz-hoz járul:
ék, ál, ám s lesz: bízék, bízál, bízám.
A Barantsoló Módban: Bíz-nak az iketlen
parantsolója Bízz, hozzá jövőn a szenvedő
végezet ál, ék, lesz: bízzál te, bízzék ő.
A Kötő Módban Bíz ige nek a multja
lenne: bízna, ehhez járul: ék, ál, ám
lesz: ő bíznék, te bíznál, én bíznám
(mint ha lenne: bízna ék, bízna ál, bízna ám,
a hol bízna szónak utolsó a betűje elenged,
ik az ék, ál, ám magakbann hangzók
miatt) s a t. Errel így ele mindenkoron a
Magyar Nemzet. Lásd Révrit.
7) Kurdalo bé fejezése a ragasztékatlan
hajtogatásnak. A ragasztékatlan ige
hajtogatásnak mind tselekvő, mind szen-
vedő formáját jól gondolóra kell venni,
és a tselekvőt a szenvedővel öfusz nem kell
zagynálni, minden iketlen igét a tselekvő,
minden ikest a szenvedő formához kell
szabni, és jól eszünkbe tartani ezen
arany rend szabást: hogy a szenvedő
formában a Idik személy mindig k-val,
ki

Ki vérem egygyedül a multabb időt, a
2dik személy mindég 1-lel, az 1° mindég
m betűvel végződik. Ezekből már a követ,
kezendő hibáról kiki bölcs ítéletet tehet.
Péhat a vörszül szöl Eger körül a
sültt parasit mondván: bort iszok, kenyert
et eszek, tsudátkozok rajta, én a feleség,
emtől el-válok, én bírok az Istenbenn
I a t. Ez olyan mintha a vörsz Diák
mondaná tselkedvőleg (active): ego preco,
polliceo, uto, blandio, ezek helyett: precor,
polliceor, utor, blandior. b) Mivel a 2dik
személy a szenvedőbenn mindenkoronn
1 betűnn végződik, következik, hogy az,
ok is rútul hibának, a kiki 1 nélkül
végzik az ikés közép igék egygy es 2dik
személyjeit, p.o: hol lakoz, le ne esz, bízz
Istenbenn, imádkozz, aludj, kenyeredj,
ne haragudj, el válsz tőle, el ne válj tőle
I a t. Ez olyan szenvedhetetlen hiba, mint,
ha valaki mondaná: Kenyeret egy, bort így,
ez helyett egyél, igyál; mert tsak azért mond-
juk: egyél igyál 1 betűvel, mivel ik-kel mond-
juk a 2dik személybenn: Kenyeret eszik,
bort

160
bort iszik, nem pedig Kenyeret esz, vagy
ezen, bort isz, vagy iszon. Péhat mivel
ezeket is: esik, imádkozik, kenyeredik
haragudik, válik, ik-kel mondjuk, nem
pedig ik-nélkül így: es, imádkoz, alud,
kenyered, haragud, vál I a t, következik,
hogy ezeket is a 2dik személybenn 1 betű,
vel kell végezni ekképenn: essél imádkozz,
ál, válol, váljal I a t, azt mondani: ess,
imádkozz, válj I a t tselkedvőleg a Magyar,
bann szakasztott olyan hiba, mint a
Diákban a Deponenseket (active) tselik,
vőleg így mondani a Barantsolóbann:
preca, pollice, ute, blandi, mint mondatik:
ama, doce, lege, audi, ezek helyett: pre,
care, pollicere, utere, blandire, vála,
mint ittég a re szenvedő végeretét nem
szabad el-hagyni, így nem szabad a
Magyar ik és igékben is a szenvedő
ál, él végeretét el harapni. Ez szerént
Bereszlényi egyéb aránytt a régiek között
leg jobb Grammatikusbann nagy hibák
ezen ejtések: múlvsz, valvsz, bollafsz,
fenglesz, a mint Révai Elab. Gram.
pag

pag. 1031. helyesenn íjze veszi. Így szenved,
ketetlen hiba az újabb Grammatikák
közül a Debreteniében a 115 laponn:
verődj, vettess. — Mivel a szenvedő
formában a 3dik személy mind k-val
végződik, melyly k, ik ből lesz, ki révén
a múltabb időt, innét ki tetszik, melyly
rosszul szólnak, a kik az ikes közép
igéket így hajtják: imádkozhat, ő tsalód-
na, tudálkozna, jól tselekedne velem, az,
értt ő meg haragudna, méltóztapon ide
jöni, nekem most jól esne egygy pohár
bor, s a t. Ezen rút hibától nem ijesse a
Debr. Gram. a 116 laponn így írva: tsal-
ódna, zárattatna, és a 118 laponn verőd-
ne, vettetne. Ezen ötmany hibát 1/2
Báti Grammatikája is el-követi a 164. és 169
laponn így írva: tetszend, történend
ez helyett tetszendik, történendik, vettetnék,
verődnek, tsalódnék, záratnék, ő imádkoz-
nék, ő tsalódnék, ő jól tselekednék, ő meg
haragudnék, méltóztapnék ide jöni, nekem
jól esnék egygy pohár bor s a t. Ez
olyly gyalázatos hiba, mint a Diáknál
a Deponens vagy inkább neutro passivum
igét

161
igét (active) tselekrőleg így hajlítani: pre-
cat, precaret, pollicet, polliceret, utit, ute-
ret, blandit, blandiret, ezek helyett: preca-
tur, precaretur, pollicetur, polliceretur,
utitur, uteretur, blanditur, blandiretur;
mertt az ik, és az abból származott ek tsak
az a Magyar igében, a mi az ur a Diák-
bann, a mint már meg-mondám. — e)
Mivel a szenvedő ige a mivellettéből lesz,
és a mivellettő a tselekedőből, hozzája tsak
at, et, vagy tat, tet járulván, innét következ-
ik, hogy azok-is tsungáru hibáznak, a kik
az at, et, tat, tet végeret meg kettőztetik
a szenvedő igékben, p.o: Káldi Sz. Luk.
a 2 Rész. 21 Versben hibásan írta: hivattat,
ek (vocatum est) ez helyett hivaték; vala,
mint hivattat hibás szolás ez helyett:
hivat, úgy hivattatik is, ez helyett: hivatik,
mivel a szenvedő a mivellettéből, tsak ik
járulván hozzája, lesz-meg. Ezen hiba,
től nem tsarta az Erdélyi Nyelv Mivelő
Társaság Munkájának I Darabja, nem
mentt a Debreteni Társaság Grammatikája,
és a Sz Bálté-is. — f) Ellenkerő hibákat
kövelnek-el azok a Grammatikátlanok, a
kin

kik a tselekrő, vagy iketlen ragasztékatlan
közép ígék első Személyjét m betűvel, a 2dik
ot l-tel, a 3dikot k-val végzik, p. o.
örvendem rajta, én most hibázom, te ott
legyél, nyújtál segédelmet, a mint am-
köz Énekben vagyon, melynek kezdete:
Im artrunkra borúlunk I a t, adjál neki
kenyeret, ő hazudik, hibázik, pipázik,
folyik, törszik, mászik, üszik, fülk, gyülk,
5 t eff, ezek helyett: örvenek rajta, én most
hibázok, te ott légy, ah nyújt segédelmet,
adj neki kenyeret, ő hazud, hibáz, pipáz,
foly, törz, máz, üsz, fül, gyül. Ezen
gántokat te gántos Magyar! Isak az
őseinktől tanult minden napi űri-imád-
ságból, Angyali üdvözléte, Apostoli Hit-
vallásból, Istennek 10 parantsolatjából
is észre vehetnéd; mert a mi Atyánk,
bann nem mondod: Szenteltessen a te neved
hanem Szenteltessék, miért mondod hát:
méltóztapson ide jöni: nem mondod a mi
Atyánkban legyék a te akaratod, hát
miért mondod: hagyd legyék. Nem mondod
az Angyali üdvözléteben: üdvöz legyél
Mária, hanem üdvöz légy, miért mondod
hát

162
hát: a házban legyél, írjál, adjál. Nem
mondod az Apostoli Hit vallásbann az
az a Hiszek egygy Istenbenn: Ki fogan,
tata Szent Lélektől, Születe Szűz Mariá,
tól, kinzata, meg fészítetté, hanem fogan,
taték, Születék, kinzaték, meg fészítették,
miért mondod hát ő tudálkozna imádkozna,
tudálkozna, haragudna, esne s at Nem
mondod a 10 parantsbann: ne öljl, ne
orozzál, hamis tanú bizonyágot ne szölj,
ál, hanem ne öl, ne orozz, hamis tanú,
ságot ne szölj, miért mondod hát: írjál,
mondjál, adjál, nyújtál segédelmet; nem
mondod a 10 parantsbann: ne paráznál,
kodjáh hanem ne paráználkodjál, miért
mondod tehát: imádkozz, aludj, fekiudj,
kanyarodj, nyugodj s t eff.

D.
A Ragasztékos Ígének tükör képe.

A. Az Egygyes Számbann a) Jelentő Mődbann.	Emlékezet' okáért, a megexeteknek rő, vid le festsők.
---	---

1dik Személy.	2dik Személy.	3 ^o Személy.	Vastag, onn	Vékony, ann.
1) <u>Jelen való idő</u> A ragasztékatlan 1dik Személyhez járul. ja, vagy <u>i</u> . <u>od, ed, v.</u> <u>om, em, v.</u> <u>öd</u> <u>öm</u> ja, od, om i, ed- em i-öd-öm				
2) <u>Alig múlt idő</u> Isak e szötskát: <u>vala</u> teszjük a jelen valóhoz. 3) <u>Múlt idő</u> A ragasztékatlan 1dik Személy, hez ragad: <u>a, e.</u> <u>ad, ed.</u> <u>am, em.</u> a-ad-am e-ed-em				
4) <u>Múltabb idő</u> A ragasztékatlan múltabb 1dik Személyjéhez jö. <u>a, e.</u> <u>ad - ed</u> <u>äm, em.</u> a-ad-äm e-ed-ëm				
5) <u>Leg-múltabb idő</u> <u>Vala, vagy vált</u> segéd igét kötjük a múltabb Személy, jeihez. 6				

A. Az Eggyes Számbann. a) Jelentő Módann.			Emlékezet oká- ért a végezetek nek rövid lefest. ésök.	
1dik. Személy.	2dik Személy.	3 ^o Személy.	Vastag, onn.	Vékony, ann.
b) <u>Jöendő idő</u> Eggy a Jelen valóval. Vagy a ragasztékatlan határozatlan módjához fog segéd ige ad, atir ragasztékofann: <u>fogja,</u> <u>fogod, fogom</u> i a t.				
b) <u>Barantsoló Módann</u> A ragasztékatlan 2dik Szem- élyjéhez toldatik <u>ja, je.</u> <u>ad, ed</u> nintsen ja-ad. je-ed.				
d) <u>Kötő Módann</u> 1) <u>A jelen való idő</u> Eggyez a Barantsoló Mód- dal. Az 1 ^o Személyhez <u>am, em</u> járulván				

A. Az Egygyes Számbann d) Kötő Módbann.			Emlékezet oka, értt a Végeretek nek rövid le- festejök.	
1. dir Személy.	2. dir Személy.	1. ö. Személy.	Vastag, onn.	Vékony, ann.
2) <u>Alig múltt</u> mintsen 3) <u>Múltt idő.</u> A ragasztékatlan múltt 1. dir Személyjéhez jönnek a Ragasztékok, p.o. <u>nyír</u> , <u>na</u> -höz <u>a-ad-am</u> , <u>nyír</u> , <u>ne</u> -hez <u>e-ed-em</u> .			a-ad-am e-ed-em.	
4) <u>Múltabb idő.</u> A Jelentő Mód' múltt, já'hoz ezen segéd ígét: <u>legyen</u> toldjuk mind a három Személybenn.				
5) <u>Leg-múltabb idő.</u> A Jelentő Mód' múlttabbja, <u>höz</u>				

164

A. Az Egygyes Számbann d) Kötő Módbann.			Emlékezet oka, értt a végeretek, nek rövid le- festejök.	
1. dir Személy.	2. dir Személy.	1. ö. Személy.	Vastag, onn.	Vékony, ann.
höz <u>valna</u> segéd íge járul mind a három szem- élybenn. 6) <u>Jöendő idő.</u> A ragasztékatlan kötő Mód' jöendő 1. dir szem- élyjéhez, mint a Jelentő jelen valójábann, ragasza- tik ja, i. <u>od</u> , <u>ed</u> om, em. Ia-od-om i-ed-em i-öd-öm.				
e) <u>Határozatlan Módbann</u> A ragasztékatlan Határ, ozatlanhoz jó a, e. <u>ad</u> , <u>ed</u> am, em (öm) a-ad-am e-ed-em e-öd-öm.				

B. A' Többes Számbann.			Emlékezet okáért a végezeteknek rö- vid lefestésök	
Idik Személy.	2dik Személy.	1 ^{so} Személy.	Vastag hangonn	Vékony hangonn
Mindenütt az Egygyes Szám Idik ragoztékos Személyjé, hezz a' többes Szám béli Ragasz, tékok járulnak:				
ak, ek.	atok, etek v. ötök.	uk iük	ak-atok uk.	Ek-etek v. ötök iük
Egygyedül a Határozatlan Mod' Első Személyjében <u>unk, iünk</u>				
Lássuk ezt világosbann ez példabann: <u>Nyír</u> (radit).				
Idik Személy.	2dik Személy.	1 ^{so} Személy.		
a) <u>Telentő Mod.</u> 1) <u>Telen való idő.</u> <u>Egygyes.</u>				
Nyírja, v. nyíri.	Nyírod v. nyíred.	Nyírom, v. nyírem.		
			Többs.	

Idik Személy.	2dik Személy.	1 ^{so} Személy.
Többs.		
Nyírják, nyírik.	Nyírjátok, nyíritek.	Nyírjuk, nyírjuk.
2) <u>Alig múltt.</u>		
Nnyírja- vala, v. nyíri- vala.	Nyírod- vala s a t. —	
3) <u>Múltt idő.</u> <u>Egygyes.</u>		
Nyírá, v. nyíré.	Nyírad, v. nyíred.	Nyíram v. nyírem.
Többs.		
Nyírák v. nyírék e' helyett nyíré ek; mertt nyírék ra- gasztékatlan első múltt Személy az egygyes Számbann.	Nyíratok, v. nyíré- tek e' helyett nyíré- etek; mertt nyírétek ragasztékatlan múltt 2dik Személy a' többesbenn.	Nyírók, v. nyírók (ez helyett nyírá- uk, és nyíré ük)
4) <u>Múltabb idő.</u> <u>Egygyes.</u>		
Nyírtt-a, v. nyírtt-e	Nyírtad v. nyírted.	Nyírtám, v. nyírtém; mertt nyírtam, nyírttem ragaszték- atlan.
Többs.		
Nyírtták, v. nyírtték.	Nyírttátok, v. nyírttéték.	Nyírttuk, v. nyírttük.

3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
<u>5. Leg múlttabb idő.</u>		
Nyírta-vala, v. nyírte-vala.	Nyírta-d vala-s a t	
<u>6) Jövendő idő.</u>		
Először egygy a jelen valóval. Máskor		
<u>Egygyes.</u>		
Nyírni fogja	Nyírni fogod	Nyírni fogom.
<u>Többes.</u>		
Nyírni fogják.	Nyírni fogjátok.	Nyírni fogjuk.
<u>6. Barantsoló Mód</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Nyírj-ja v. nyírj- je; mertt nyírja, nyírje a Jelenő Módnak jelen való üdeje.	Nyírj-ad, v. nyírj-ed	nintsen.
<u>Többes.</u>		
Nyírj-ják, nyírj- jék; mertt nyírják ~ a Jelenő. Mód	Nyírjjátok, nyírjje- tek. Nyírjätok ~ jelen való	Nyírjjuk, nyírjjük. nyírjuk üdeje.

3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
<u>4. Kötő Mód.</u>		
<u>1) Jelen való idő.</u>		
Mint a Barantsoló, egygyedül az 1 ^o egygyes Személyje		Nyírjam, nyírjem.
<u>2) Alig múltt nintsen</u>		
<u>3) Múltt idő</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Nyírna v. Nyírne	Nyírna-d v. Nyírne-d	Nyírnam v. Nyírnem.
<u>Többes.</u>		
Nyírnek, v. Nyírnek; mertt Nyírnek ragasztékatlan első múltt Személy	Nyírnatok, v. nyír, néték; mertt nyírnatok, nyír, néték ragaszték, atlan.	Nyírnök v. nyírnök ez helyett Nyírnauk Nyírneük.
<u>4) Múlttabb idő</u>		
Nyírta-Legyen v. nyírte-Legyen.	Nyírta-d Legyen v. a t.	
<u>5) Leg múlttabb idő.</u>		
Nyírta valna, v. nyírte valna.	Nyírta-d valna-s a t.	
<u>6) Jövendő idő.</u>		

Ragaszték változatlanul marad, p.o. nyiré
 (ez helyett nyiré, hajdani nyiréje) nyirtt-e,
nyirj-je, nyir-né (ez helyett: nyirne-e, hajdani
nyirnéje) nyirni-e. Sőt most sok helyen,
 mint p.o. Gömör Vármegyében, még a Jelentő
 Mód jelen való udejében is a sült parafatok
 i-vé nem változtatják, hanem valaminth a
 vastag hangú igékben ja Ragasztékot mond,
 untk. közönségesen, úgy ök a vékony hangú
 igékben je Ragasztékkal élnek, p.o. Szeretje,
 nyirje (amat illum, radit ipsum) nem pedig
 Szereti, nyiri. De mivel a közönséges Nyelv
 szokás a je-helyett i-t tart, azért ennek
 kell meg maradnia, míg valaha es még a
 közönséges Nyelv szokás a je Ragaszték,
 ot az igékben bé nem vejendi. Ha a köz-
 önséges Nyelv szokásnak tetőznék, ezt bé
 is lehetne venni; mertt regulásabb lenne,
 mint p.o. Szereti; mivel Szeretje olyyan,
 mint a Nerekbenn: életje (Frumentum ejus)
Szeretje (: purgamentum ejus) Szeretje
 (: segmentum ejus) Szeretje (: Vindemia ejus)
Gyüretje (: involucrium ejus), és élesztje ez
 ez helyett éleszt, olyyan, mint kereztje

(Cruz)

(Cruz ejus) st eff. — Ahol a sült parafatok
 a vastag hangú igéknek is i Ragasztékot
 adnak p.o. adi, kapi, mondi st eff ezek hely-
 ett adja, kapja, mondja. Ez ugyan a Magyar
 hanggal nem ellenkezik, mertt az i közös
 természetű, (: I Rész. I Szakasz I §) De
 mivel itt ez az i Ragaszték, s e Ragaszték-
 helyett áll, valaminth a Nerekbenn képtelen
 lenne mondani p.o. gondi, ez helyett: gondja,
 úgy képtelen mondi ez helyett: mondja. A hely-
 telenül írja Detsi in observ. Gramm. de Vocibus
 Compositis. Regula II., Non potest defendi
Szereti, si videatur mondi vci, nec mondja,
 si contemnatur Szeretje; quia ja, vel je
 pariter ibi mutatur in i, ut in his ut hogy
 nem menthetni ezen szó ejtést: Szereti, ha
 ki nevetjük ezen ejtést: mondi; Ezt sem
 vedelmehetjük: mondja, ha ezt: Szeretje
 meg vetjük; mertt ja, je hasonló képen
 változik i-re amaxokbaan: mondi, Szereti,
 mint ezekben: mondja, Szeretje. — De
 hibáz Detsi, mertt meg kell vetni ezeket:
Szeretje, és mondi, a mint már okát adtam;
 de azért még sem következik, hogy ha
mondi nem jó, Szereti sem jó; mertt mondi,
mondja változtatik i-vé, Szereti - benn
pe

pedig je változtatik i-vé; de soha a Magyar Nyelvben ja, i-vé, nem szokott változni, ha, nem je szokott. Így a Névemben sok helyütt mondják: torony tetejében, ez helyett: tetejében, elejébe, ez helyett: elejébe. Itt az e változik i-vé; de soha senki sem mondja p.o. Gondi, bann, ez helyett: gondjában, gombiban ez helyett: gombjában s t.e.f. Tehát nem mondhatni: Mondi, ámbar lehetne mondani: Szeret, je, ha a közönséges Nyelv szokásnak úgy tetszenék. Ha a ragasztékatlan vastag ige: s, sz, vagy z betűvel végződik, mint ás, mász, húsz, többnyire a könnyebb ki mondás végett, a ja ragasztékot el változtatják sa, sza, za-ra p.o. áva, mászsa, hússa *) ez helyett: ásja, mászja, húzza; de ez hiba; mertt a ragaszték szolga betűjét, melyly j mindenkoron az igében, a mai közönséges Nyelv szokás-ként, nem szabad el-változtatni; annál inkább el-nem változhatik, ha az s, sz, z vegezetű ragasztékatlan ige vékony hangú, p.o. nyes, vesz, fedez, mertt ezekből ragasztékos így lesz: nyesi, veszi, fedezi. b) A múltt

* Lásd I Rész. I Szakasz II §. Így

169
üdőben az egygyes személyek a ragasztékatlan múltjának Idiki Személyjétől származnak, p.o. eh. hezt: Nyirja, a Idiki Személyben a Ragaszték járul, s lesz: Nyira-a; de mivel a két rövid a egygy hosszúval ér-fel, mondjuk, és írjuk: nyirá. Hajdani mondták: nyiraa meg-kettőztetve tévén hozzája az a Ragasztékot, mint ha lett volna: nyira-aa, a hol a középső két a egygy hosszú a-t tessen, az utolsó a meg-máradván a maga valóságában lőn: nyiraa. Ebből a ragasztékatlanból: nyire, hasonló képen lesz: ma nyiré, hajdani nyirée. Ígylen a 600 esztendő s ir beszédben ez a szó: Tilataa őt ígygy ja gyümölcsetől - mondaa neki merett női ennéik, az az tiltá őt egygy ja gyümölcsetől, monda neki merett nem ennéik. Mondaa, tiltaa, nyiraa, nyirée ragasztékos igeekhez hasonlók mai naponn ez efféle mondásaink: tudnia, habnia, szomorúak, fiac, kutyául, melylyekben a magában hangzó a magában hangzó előtt el nem enyésztetik, ígylen a 600 esztendő s ir beszédben ezen szó hazaa ezen szekerében: adotta - vala neki Baraditsumot hazaa, ez helyett adta - vala neki Baraditsumot hazavá (Federat ipsi Baradisum in Patriam, vel pro patria) a hol ezen Utóljáróból: avá (eré) a v. betű úgy el hagyatik, mint ezekben: tilataa, mondaa a

v. szolga betű, mertt az ilyen ige ejtéseket,
a Ragasztékhoz állított v. szolga betűkkel is
olvasjuk ezen s'x beszédbenn, po. teremteve
Adámot, Adám hallára haltát, vetéve őt ez
munkás világ belé, ez helyett: teremteje,
hallája, vetéje ez munkás világ bé (a mai
bé csak még rövidült szó ebből: belé) mertt
ke'sőbb az ilyen ige'k j szolga-betűvel jöve'
nek szokásba, azért Telegdinék, Barmannak
az effélékkel rakvák Könyveik, po. Telegdi,
benn a 2dik Részben a 223. lapon: adnaja,
a 22 lapon: mondhatnaja, követhéje, a 24
lapon: vetnéje s at. De már ezek ki arúlva'
nem szabad vele'k élni, mivel a mai közönség,
es Nyelv szokás ezeket csak így ejti: nyira,
nyire, es a Kötő Módbann: Nyirná, Nyirné
s t eff. Azért Révai hibák a Közönséges
formába, es példába (paradigma) ezen, s
efféle ragasztékos ige'ket így tévénn: adaja,
adnaja s at; mertt már ez az ejtés meg
szűnnek Közönséges lenni, valamint ez is
adaa, adnaa, es adava, adnava, azért
ezt csak jegyzésben illik elé hozni a
Grammatikának. Mivel a Magyar szereti
a rövidítést, azért ezen hosszabb ejtéseket
- helyett: nyiraa, nyirée, nyiráva, nyiréve,
nyirá

170
nyirája, nyiréje ezt a rövidebbet hozá bé a
közönséges Nyelv szokás: nyirá, nyiré, melyly
hozzá a bann, es e benn az a, es e Ragaszték
foglaltatik, es öszre olvas a ragasztékatlan
nyira nyire végű a, e betűjével, valamint
ez helyett a Rábtza, es Pakony melléki szó hely,
ett: örée, vagy öréje, már egyébiütt öré mond,
atik, noha adaja, vetéje, adnaja, vetnéje olyly
régulós ragasztékos szó, mint ezen név szok:
tirája, katonája, szakatonéja, főzönéje s at.
Ez tegyen elég a múltt idő 2dik Személyjéről.
— A 2dik Személy meg-ke'szül a 2dik
ragasztékatlanhoz ad, ed, az 1° pedig
am, em járúlva'n, ekképenn: nyirád, nyiréd
nyiram, nyirem, mint ha lenne nyira-ad,
nyire-ed, nyira-am, nyire-em. -d) A múlttabb
idő a ragasztékatlan múltjának 2dik Szem.
élyjéből leszen, hozzája jövénn rend szerént az
a-ad-am, es e-ed-em Ragasztékok, po. nyirtt-
ból leszen nyirtta, nyirtad, nyirttam, nyirtte,
nyirtted, nyirttem. Ha a ragasztékatlan 2dik
Személyben a tt előtt mással hangzó vaggon,
po. ut-ott, az az szerént marad-el a Ragaszték
okkal, valamint a 2dik, es 1° ragasztékatlan
Személyben po. utlle, uttléd, uttlém, ez helyett:
ut

ütötte, ütötted, ütöttem, vettte, vetted, vettem,
 vet igéből, ez helyett: vetette, vetetted, vet-
ettem, a mint szokták mondani a Hegyalján,
 hogy különbözzön ettől: vette, vetted, vette,
 melyly veszen (emit, accipit) igéből veszi
 eredetét, így hagyott-ból veszen: hagyta, hagy-
ttad, hagyttam s a t.

- 2) A Parantoló Módról. A ragasztékatlan
 parantoló 2dik Személyhez a Ragasztékot
 a 3dik Személybenn j. Szolga betűvel ragaszt-
 juk, p.o. ezen ragasztékatlanból: nyirj, lépzen
nyirj-ja, nyirj-je; mivel nyirja azt teszi:
radit, azért különbségnek okáért a Parantó-
 lóban a Ragasztékot j. Szolga betűvel
 kell tenni hozzája így: nyirjja (radat ipsum)
 így adja det illud, mert adja (dat illud)
húzza (trahat illud), mert húzza (trahit
illud), áldja (benedicat illi), áldja (benedicit
illi) s a t. Mert ha a Selenő Mód jelen való
 üdejében a vastag hangú igékben az a
 Ragasztékhoz azért járul a j. Szolga betű,
 hogy a ragasztékatlan múlt üdejétől kül-
 önbözzön, p.o. nem mondatik ad-ból
 ragasztékosan ada, hanem adja, mivel
 hogy ada 3dik ragasztékatlan múlt szem-
 ély

ély, s annyit jelent: dedit aliquid, hát miért
 ne lehetne a Parantoló Módban is a vastag
 hangúakhoz a Ragasztékot különbség oká-
 ért Szolga betűvel rendelni? A 3dik Személy-
 benn a Ragasztékatlan ige Parantolójának
 3. módik Személyjéhez j. nélkül járul ad,
 ed Ragaszték p.o. nyirjad, nyirjed; mert
 itt mintsen szükség a Szolga betűvel különb-
 séget tenni (Lásd alább ezen Jegyzetben
 B III e Szám betűt)

- 3) A Kötő Módról. A Kötő Mód: múlt
 üdő a Ragasztékatlan múltnak 3dik
 Személyjéből ered rendelni, hozzája jövenn
 a Ragasztékot, p.o. nyirna, nyirne igékhez
 úgy jó a Ragaszték, mint feljebb a Selenő
 Módban a nyira, nyire igékhez, p.o. nyirná
nyirné (ez helyett: nyirna-a, nyirnee hajdani
nyirná-a, nyirnee, vagy nyirnáva, nyirnéve,
 vagy nyirnája, nyirneje). — A Jörendő
 üdőben a Ragasztékatlan jörendőjének 3dik
 Személyjéhez rendelni járulnak a Ragaszték-
 ok p.o. nyirandja, nyirandod, nyirandom,
nyirendi, nyirended, nyirendem.

- 4) A Határozatlan Módról. A ragasztékatlan
 határ

határozójához a 3 dír 3 zemélybéli Ragaszték
 a, e 3 emésenn járul p.o. nyir ni-a, nyir ni-e
 A 3 dír 3 zemélybenn ad, ed Ragaszték mi,
 att a határozatlan ige ni végezetből az i
 el-engeszik, i leszen: nyirn-ad, nyirn-ed,
 nem nyirniad, nyirni ed. Az első zemély
 béli am, em hasonló képen járul hozzája,
 i leszen: nyirn-am, nyirn-em, nem pedig
nyirni am, nyirni em. Ezre kell venni,
 hogy Erdélybenn eten Módbann a Ragaszték
 ugyan am, ad; de Magyar Országban om,
od, p.o. Erdélybenn irnam, irnad, irnatok,
irniak (Az Báli Grammatica pag. 172.)
 Magyar Országban pedig irnom, irnod,
irniok (Debretzeni Gram. pag. 107)
 5) A Közép igei is fel vehetik a Ra-
 gasztékokat, csak a szenvedő ige nem, mi-
 vel minden Ragasztékos ige telekrő, úgy
 hogy még a szenvedő, vagy inkább ités
 Közép ige is fel akarván venni a Ragaszték-
 ot, amaki telekrővé kellek valnia, p.o. aluszik
 ból előbb leszen alusz, aluva, alunna i a t.
 azután járulhatna hozzája a Ragasztékok
 ez képen: az éjt által alusz-ja, aluva,
alunna

172
alunna i a t. Így telekedi ból előbb leszen
telekrő, vagy mivelő ige: teleked, ebből
telekede, telekedj, telekedne, i a t.,
 ebből ragasztékos: telekedi, telekede, telekedj
 je, telekedne.

6) A Többs Szám ról. Meg-
 mondtam (a 4 in Rész II Tag I Fejezet,
 benn En, Te, Ő hajlításáról. II szor ragasz,
tékosan a 4 in Fejezet benn. b) alatt) hogy
 az igebenn a többs Számbann ezen Ragaszték-
 ok: ük, etek, ek járulnak a vékony hangon,
 vastag hangon pedig: uk, alok, ak. Ezt most
 bővebben kell meg magyarázni. Kérjük

1) A 3 dír 3 zemélyről. a) Minden időben
 az egyes Ragasztékos 3 dír 3 zemélyhez
 járulnak az említett többs Ragasztékok*)
 p.o. nyirja, és nyiri igéből többs 3 dír
3 zemély leszen ak, ek Ragasztékkal: nyirja-ke,
nyiri-ke

*) Valamint a Nevek benn a 3 dír 3 egyes Ragasz-
 ték megmarad a többs Számbann p.o. papból
 leszen egyes ragasztékos papja. Ebből többs
 Számba Ragasztékos így leszen: papja-im,
papja-id, papja-i, papja-ink, papja-itok,
pap

nyíri-k, mint ha lenne nyírja-ak, a hol a kettős
aa egygy á-t teszen, nyíri-ből nem teszen nyír-
iek, hanem rövidebben nyír-ik. De meg valdom
rendesebb lenne nyír-iek nyíri-ből, mint a határ-
ozatlan módban nyírni-ből leszen nyírniek,
nem nyírnik — b) A Múlt időben az egygyes
3 din személy vala: nyírá, nyíré, ezekből többes
3 din személy leszen: nyírák, nyírék, ez helyett:
nyíráak, nyíréek, vagy nyírájak, nyíréjek a
régí szóként, valamint szinte ezen ra

gász
papja-ik. Így őse, őseim, őseid, ősei, őseink,
őseitek, őseitek. Nem jó lenne pedig: papim, pap-
id, papi, papitor, papink, papik, valamint nem
jó: napim, napid, napi, napink, napitor, napik,
ez helyett: napjaim, napjaid, napjai, napjaink,
napjaitor, napjaik. A hosszú a szó meg
rövidíthetni a régiek ként imígy: almáji,
tanítványa, tanítványjaitor, ez helyett: Almájai,
tanítványjai, tanítványjaitor. Az ilylyen rövid-
ítésben a j szolga betűje a Ragasztéknak el ne
hagyásán, melyly szolga betű a Ragaszték hely-
tartója, j nélkül így írni: Tanítványa, nem
helyes, mivel ez annyit teszen, mint: discipularij,
nem helyes emberi ez helyett: emberei, mertt
emberi: humanus p.o. emberi okosság.

173
ragasztékatlan névből: alma ragasztékos leszen:
almája, almáján ebből: elme: elméje elméjek leszen.
Ezek a hajdaniak: nyírá ak, nyír e ek, nyírájak,
nyír éjek ama: nyíráa, nyír é, nyírája, nyír éje
3 din egygyesből nőnek, melyly már ki-méne
a módiból. Ezeket én így írom Apostrofusal:
nyírák, nyírék a Zűr zavar el-kerülése-végelt;
mertt sok vastag hangú ilylyen íge örsze
keverednek a név szókkal, egygyedül az írás,
bann az Apostrofus, vagy ki hagyó-jel különböz,
tetheti meg azokat a név szóktól, és egygyzer
mind az ak, ek Ragasztéknak a k előtt a, e
ki hagyatását is jelenti, mivel nyírák, nyírék
ez helyett állanak: nyíráak, nyíréek. Így p.o:
bírák (possederunt illud) bírák (judices),
kapák (arripuerunt illud) kapák (ligones,
sen pastina) hálák p.o. el hálák a Meng
szorongók (sponsa matrimonium consuma-
vere) hálák gratia, gratiarum actio, tudák
(seiverunt illud), tudák (sciolus). fonák (nevere
illud) fonák pars inuenga s a t. A vékony hangú
effele ígek örsze keverednek a ragasztékatlan
múltnak első személyével az egygyes szám,
bann, p.o. nyírék (traserunt illum), nyírék
(rasi aliquem), veték (jeecerunt illum), veték
jeei

(jei aliquem) s t eff. — D) A' Múltabb
 időben az egyes Idik Személy vala:
nyirtta nyirtte, innét rendszeren térsen Idik
 többes, ak, ek járulván hozzája, po. nyirttak,
nyirtték, mint ha lenne: nyirtta-ak, nyirtte-ek,
 a hol aa á-t, ee e-t térsen. — E) A'
Garantsolóban a Idik egyes ragaszték
 os vala: nyirja, nyirje. Ebből lépzen nyirj,
ják, nyirjék, valamint előbb nyirtta, nyirtte
 igeből lön nyirttak, nyirtték. — F) A'
Kötő Mód Múltjának egyes Idik Szem.
 elye vala: nyirná, nyirné. Ebből hasonló
 képen lépzen többes Idik, mint a Jelenlő
 mód múltjából, nyirnák, nyirnék, hajdani
nyirnáak, nyirnéek, vagy nyirnájak, nyirné
jek. Így olvassuk Jelenlőben 3. Rév 27
 lap „Sokkal Különböbben történik a dolog
annál, a mint ök vélnejek“ (multo aliter
 evenit res, quam illi existimarent). És
 ugyan ott a 27 lapon „A' Zsidók ingyen
sem akarnák, hogy ő rajtuk Országolna“
 (Judei nec vellent, ut super illos regnaret).
 És a 281 lapon „Hogy a kik Júdeában
valának a hegyekre futnának, mi helyen
 lát

174
 látnák el-közelgetni, a vagy el-kezdetni
Zsidó Országának veszedelmét“ — G) A'
Jövendőnek egyes Idik Személye vala:
nyirandja, nyirendi. Ebből lépzen: nyirandjak,
nyirendik úgy, valamint a Jelen valóban
nyirja, és nyiri-ből lépzen: nyirják, nyirik.
 — H) A' határozatlan Módban Idik
 egyes vala: nyirnia, nyirnie. Ebből
 lépzen Idik többes: nyirniak, nyirniek, ebből
nyirnia, nyirnie a végű a, e el-engesztvén
 a következő Magabann hangzó betű mia
 (vocalis ante vocalem eliditur). —

II. A' 2dik Személyről. Az elé hozott
Idik egyes Személyhez atok, etek járul,
 po. ebből nyirja lépzen nyirjátok, ez hely.
 ett: nyirja-atok, ebből nyirá lépzen nyirátok
 (ebből a hajdaniból: nyiraa lön nyiráátok,
 ebből a régiből nyiraja, lön nyirájátok, mint
 ebből: nyirja a jelen való időben lépzen
 többes: nyirjátok (mint egygy. nyirja-atok
 úgy nyiraa-atok, és nyiraja-atok) mivel
 minden koron a Idik egyes Személyből
 lépzenek a többes Személyek, a mint már
 meg

meg-mondam. Ez ezen régi mód: I diti
 többes személy helyesebb a mai mód: nyír,
 átok, nyíréték-nél; mertt nyírátok, nyír,
 étek a ragasztékallan formában is hapszó
 képen van, és így nyírátok, nyíréték,
 azt is teszi: rasistis illum, azt is rasistis
aliquem incertum, indeterminatum; de
nyírátok, nyíréték, vagy hosszabbann
 i szolga betűvel nyírájatok, nyírjétek
 egygyedül, azt teszi: rasistis illum determi-
nate. Így kell szólni a Kötő Mód múltjáról
 is, t. i. nyírnatok, nyírnetek-ről.
 Azért en nem írom ki hapszó jegy nélkül
 nyírátok, nyíréték, nyírnatok, nyírnetek,
 hanem nyírátok, nyíréték, nyírnatok,
 nyírnetek. — A Garantszó I diti
 egygyes ragasztékosból: nyírja, nyírje,
 lépén: nyírjátok, nyírjétek. A Hataroz
 atlan Módbann: atok, etek jó a ragasz-
 tékatlan hatarozatlanhoz, és a ni
 végeretből, az i el-nyeszin.

III Az 1° Személyről. Az 1° Szem-
 elyet is a többes Számbann az egygyes
 I diti

175
 I diti Személyből erednek, azokhozük jár,
 úlvann a vékony hangúakbann; ük pedig
 a vastagbann.

A) A Jelentő Mód jelen valójanak 1°
 Személyjéről. Nyírja igéből lépén: nyírjuk,
 mint ha lenne: nyírja-uk; de u magábann
 hangzó-elött a magábann hangzó el-nyeszin
 ik. Ezen ük, ük meg-rövidültt mük, mük-
 ből; mük, mük pedig amük, emük-ből,
 mint feljebb meg magyaráztam. A ragaszték-
 atlan többes elsőjében hajdann vala:
amük, emük, mint olvasni a 600 esztendő
 rövidebb szir beszédben: Imadj-amük
 ez szegény ember lelkeért, az az imadjunk
 (oremus). Mük, mük is szokásbann
 vala régen, így a 600 esztendő hosszabb
 szir beszédben ele fordul: Vagymük,
 ez helyett: vagymük; de a ragasztékos-
 bann mind amük, emük, mind mük,
mük meg rövidül ük, ük-ra, azért a
 600 esztendő hosszabb szir beszédben
 olvasni, rimagque uromc isten
Regilmet, rimagque szent achsein

mari

mariat, es bovduq michael archangelt
 es mend angelcut, hug vmaggonoc
 erette. az az a mai jobb iras' modja
 kent: imadjuk Urunk Isten kegyelmét,
 imadjuk Szent Afrozony Mariat, es
 boldog Mihaly Arkangyalt, es mind
 Angyalokat, hogy imadjanak erette,
 az az imadkozzanak Istennek azon
 meg-halttnak lelkeert. Azert rovidit,
 ették pedig muk, mük-öt. a ragaszték,
 osbann uk, ük-re, hogy különbözön a
 ragasztékatlantól, p.o. hajdani nyirmuk
nyirmük vala ragasztékattalanul, ez nyir,
unkra, nyirünk-re változik, ha tehát
nyirja igéhez unk, nyiri-hez ünk
 járulna ma is, akkoronn nyirj-unk,
nyirjünk lenne, ez pedig így vagyon a
 ragasztékatlan Garantvólónak is a jobb,
 esbenn; de nyirjuk, es nyirjük semhol
 mintsen a ragasztékatlan formában.
 — La vekony hangú az ige, mint: les,
nyes vés s t eff ezeknek Odik ragaszték,

os

os Személyjök i-vel menveim-ki, p.o. lesi,
 nyesi, vési, így nyiri, a többes szám első
 személyjében az i betű j-vé változik, mi,
 vel egyéb koronn is az i j-vé el-szok,
 ott változni, mint p.o. Márijás, ez helyett:
Máriás (Marianus) azért nem mondjuk
nyiriük, nyesiük, lesiük, vésiük, visziük,
esziük, híziük s t eff, hanem nyirjük,
nyesjük, lesjük, vésjük, viszjük, eszjük.
 Ebből nyilván való, hogy helyesenn írjuk
 j-vel (nem ügyelve a ki-mondásra)
 az efféléket: adjuk, mondjuk, értjük, ejtjük
 s az, es nem helyesenn írják: adgyuk,
mondgyuk, érttyük, ejttyük, nyessük, tesz,
sziük s t effi mert ezen Odik ragasztékos
 személyből: adja mondja, érti, ejti, nyesi,
 teszi, erednek, tval az Etimológiátlanok
 írják ezt más képen.
 b. A jelentő, es kötő mód múltt idejének
 első Személyjéről. Mivel hajdani az egygyel
 Odik Személy vala: nyiráa, nyirnáa, es
nyirája, nyirnája, a mint meg-mutatám,
 es mivel az egész ragasztékos hajtogatás,

bann

bann a Idir egyes személy meg marad a többes
számban, csak ezek a Név másai járulván
hozzája a Idir személyben: ak, ek, a Idir,
bann atok, etek, az többben: uk, iük, azért
a többes Idir személyje lenne: nyiraa-uk, nyir-
aja-uk; de az uk-előtt levő a el-engejzár,
és marad nyirauk, és nyirájuk (mint a Iel,
entő jelen valójában nyirja igéből lesz: nyirjuk)
és vékony hangon nyiréük, nyiré-
jük (: nyirnéük, nyirnéjük, nyirnáuk, nyir-
nájuk a kötő módban) Ezen nyirájuk,
és nyiréjük s az szokásban vala Molnár
Albert uidejében a ki írván a leg főbb
jóról, a 303 laponn így szól, Hogy ha
renddel, és példákkaal elé akarnájuk
számlálni a s az Lásd Révi Elab. Gram.
a 759 laponn. Ezen nyirájuk, nyiréjük,
nyirnájuk, nyirnéjük nagyon régulas; mert
valamint a Barantsoló módban ebből az
eggyes Idir személyü ragasztékosból
nyirja lesz nyirjj-uk, úgy az eggyes
Idir nyiraja személyből lesz: nyirá-
juk, és ebből: nyiréje, lesz nyirnéjük. *)

*) Alba Kardo Adorjában: Urségi Motoskolodás

177
Már ma nyiraukból, nyiréük-ből, nyirnáuk-
ból, nyirnéükből lön: nyirók, nyirók, nyirnök,
nyirnök; mivel a Magyarnak szokása az
au-t ő-nak, az eu-t ő-nek mondani (: III
Rész Idir Szabás a 13 szám alatt) Telegdi
Miklós idétte (: valamint ma nyirnáuk-hely,
ett nyirnököt, nyirnéük-helyett nyirnöket
mondunk, úgy nyirnájuk, és nyirnéjük-hely,
ett) nyirnőjök, és nyirnőjök mondaték,
a mint olvasjuk Telegdi III. Rész 451 lap,
ján. Miért ne áldanőjök, és ne magasztal-
nőjök azt, kit az Angyal áldott nak mond,
a. És alább az 526 laponn: hogy a Szűz,
nek (: t. i. Mariának) innepét hátra
vetnőjök s az. Tehát már ma sem nyirá-
uk, nyirnáuk, nyiréük, nyirnéük, sem
nyirőjök, nyirnőjök, nyirőjök, nyirnőjök
minten közönséges nyelv szokásban,
hanem csak nyirók, nyirnök, és nyirók,
nyirnök és ezzel többnyire így él a tiszt,
el

50. laponn: engedne-ük ez helyett: engedné,
ük; mert engednéük hajdan ebből lön:
engedné-e-ük.

életes régiség, ma is így vagyon Szokásbann
egész Erdély Országban, és így vagyon a
Közönséges Nyelv Szokásbann, melyly áll (a
mint már nem egygyezzer mondan a Ma,
gyar tudósok, és tudós Magyarok egygyet
értésébenn; mert a Magyar Nyelv tanítók,
és Magyar Nyelv tudósok köz akarattal
Erdősi első Grammatikusunktól fogva, utolsó
Révai iglan a ragasztékos ígébenn ők, ők,
nők, nők végezettel élnek, így él arval
ama Magyar Írtzeró Bármány Péter,
így Káldi György, és minden híres, nevez,
etes Magyar író, a mint azokból szám.
talan példát hoz- elé Révai Elab. Gram.
759 laptól fogva a 764-ig. A kik pedig
az auktoritást bé nem veszik, azoknak
Révai ezen helyes élest meg-bizonyítja
a 762 laponn Etimológiai bizonyításat
is; mert az egész ragasztékos formában
(tekintv a ragasztékos ige tükör képe,
re.) semhol nk végezettel ele nem fordul,
így nem mondjuk a múltabl időbenn:
art

178
art meg ertettünk, art a lovat vettünk,
az Istent áldottunk, hanem ertettük,
vettük, áldottuk, noha a múltabbnak
egygyes nk ragasztékos nem különböz
a ragasztékatlantól, p.o. nyirtam, nyirtem
art, vagy valamit; de a többes elsője
különböz. Tehát a múlt időbenn sem
szabad nk végezettel tenni a többes
szamba, s nem szabad mondan: már
ert a juhok meg nyiránk, ha ert a juhok
meg-nyirnánk, mert nyiránk, és nyir,
nánk ragasztékatlan, (tekintv a ra,
gasztékatlan ige tükör képe) kül,
önböznie kell pedig a ragasztékos formá
nak a ragasztékatlantól. Azért így
szólni: mük ert a juhok meg nyiránk,
vagy meg-nyirénk, vagy meg nyirnánk,
vagy meg nyirnénk, szaksztott olyly
képtelen szolás, mint ez lenne: mük
ert a juhok meg-nyirunk, meg nyir,
ünk (radimus) ez helyett: meg-nyirjuk,
meg-nyirjút; mert valamint nyirunk,
nyir

nyírünk ragasztékatlan, úgy nyíránk,
 nyíránánk, nyírénk, nyírénénk ragaszték-
 atlan, és a ragasztékos ígében a többes
 első személy mindegy iik, uk, a ragaszték-
 atlanban pedig iünk, unk végezeti Debr.
 Gram 87 lap. Ámbár a Nyelv tudósok,
 és egész Erdély ők, ök, nők, nö vég-
 ezettel él a ragasztékos íge ezen iidejé-
 benn; de még is Magyar Országban ma
 ezzel nem élnek, hanem csak így szólanak:
ezt a juhát meg nyíránk, vagy ha ezt a
juhát meg nyíránánk, ha azt tudnánk
 st eff. Erről így ír Bápai Sámuel
 Magyar Literaturájában a mutató
 formáról okoskodván „A múlt időnek
 ezen többes első személyét: adának,
 „kérénk st eff a régi írónál többnyire
 „így találjuk: adók, kérők, a mint az
 „Erdélyiek ma is mondják, színt úgy az
 „ő-hajtó módban is (érti a költő módos)
 „adnók, kérnök st eff, sőt ezt a régi
 „írónál így is olvassuk adnójok, kér-
 nő

173
 „kérnök st eff. De az efféléket a Magyar
 „Országi Közönvésebb Nyelv szokás már úgy
 „el avította, hogy mindenütt csak úgy halljuk
 „ezeket a mutató formában is, mint az
 „egyenesben (: egyenes formának nevezi a
 „ragasztékatlant, mutatónak a ragaszté-
 „ost *) : adánk, adnánk st eff. Azértt
 ha

*) Az én ítéletem kint a ragasztékos formát
 nem helyesem nevezni Bápai Sámuel mu-
 tató formának Magyarul, sem azt Rényi
 Determinata formának Diákul; mert
 nem mindenütt élünk ragasztékos ígével,
 a hol az íge tseleredetét meghatározzuk
 (determináljuk) és rea mutatunk, p. a.
 hol kell jobban mutatni, és meghatároz-
 ni a tseleredetét, mint így szólván:
 „Te engem nyírász, ő engem, vagy téged
nyír, ez úgy determináltt, mint amikor
 mondom: En őt nyírom, s még is amaz
 ragasztékatlan ígével fejeztetik ki, emez
 pedig ragasztékos. Jobb tehát a mutató
 formát a Debrer Grammatikával a 88 lapon
 ragasztékosnak hinni, Diákul: forma suffixata.

"ha bár amarral tetézis is némelylyek,
"nek élni, a régié, s a mostani Erdélyiek
"szokása-szerént; de emert, mint a Magyar
"Országgi Nyelv-szokásnak közönségesen
"uralkodó szó estejét sem mondhatjuk
"éppenn hibának, mint hogy ha hiba volna
"emert, azt egygyedül a közönséges Nyelv
"szokás, és nem más mondhatná hibának.
En éppenn a közönséges Nyelv szokással
mondom ezt hibának; mert a közönséges
Nyelv szokást a tudós Magyarok, és a
Magyar Nyelvről okoskodva tanítóok
egygyet este téfzi. Már pedig az első
tudós Magyar Grammatikusunktól Erdősi
től kezdve az utolsó Révaiig kiki a
ragasztékos formában a Telentő Mód,
nak ezen multjában ők, ök, a kötött,
vagy foglaltó Mód multjában pedig,
melyly ezzel egygy fajta, nők, nők vég,
ezetet tetet a többes első személybe.
Ennél fogva a Magyar Országgi ebbéli
szokást hibának mondja a Debretzeni
Grammatika is a 92 dik lapon azt

ir

180
"irván" Nem tagadhatni, hogy bárhol
"szoktunk az effélékhez: olvasunk a könyv,
"et s t eff; de ez színt olyyan hiba, mint
"ha így szólnánk: olvastunk a könyvet"
De valaki tudakolhatná: valljon hogy jöhet
ett be Magyar Országba ezen majd nem
közönséges hiba? Erre én azt felelem;
hogy majd nem közönséges hiba ez is így
szólni: magam háza, magam lora, magam
szája vallása, még is Magyar Országban
ezen hiba el-hatalmazék; de Erdélyben
nem, így hogy Erdélyben olyly rútt azt
mondani: magam lora, mint én lora.
Ha ez a hiba Országos lehet, miért nem
amár is? Ha közönségesé lehetett
az efféle rossz szó: pálinka, petsege,
mészáros (lanio) s t eff, miért nem ez
ilylen is olvasánk a könyvet? Ezen
hibának be tsúszása, az én ítéletem kent,
így is történheték: mivel-hogy mind a két
számban az igék olyly formán veszik
fel a Ragasztékokat, valamint a Névszók,
üldő jártával inkább zavartatván Magyar
Országban a Magyar Nyelv mint sem

Erdély

Exdélybenn, valamint p.o. ezen nevet alma
így ejtjük ragasztékosan: almánk, almáton,
almáján (ponum nostrum, vestrum, suum,
v. illorum): úgy hasonló képen ragasztékos
igeneké tetűvek (apparuit): ez ilyen ige-
is olvasánk ezen szólásban: olvasánk,
olvasáton, olvasáján ez könyvet (: mert a
régi mód szerént mondaték: olvasáján,
mai mód ként meg rövidítve olvasák,
a mint feljebb meg vagy on mondva). Annál
is inkább: olvasánk ragasztékosnak tetű-
heték, mivel ezen mondasbann: olvasám
ez könyvet, olvasám ige valóságos ragas-
tékos jó ige, immét jönnek tetűheték ilyen
többes ragasztékos formálni: olvasánk
ez könyvet, melyly a ki mondasbann így
zeng: olvasánk ez könyvet, valamint ebből:
almám (ponum meum unum, unius possessio
v. is) jó ilyen hajlítást tenni: almám
(ez régi helyett: almámuk nostrum ponum,
plurium possessorum una res possessa):
melyly a beszédbe így hangzik: almánk.
De észre kellene venni, hogy almám
vagy

181
vagy almánk nem hasonlós ehhez: olvasánk,
a vagy olvasánk, mert olvasánk többes
számbann vagy on, almánk pedig egyyes
száma dolog. — Nekem sem az efféle ige
hajlítás: nyírők, nyírők, sem nyírnök,
nyírnök a ragasztékos formában nem
leg-jobbann tetszik, jobbann tetszenék, ha
a régi mód szerént lenne: nyíránk,
nyírénk, nyíránuk, nyírénük, vagy
szolga betűvel nyírájuk, nyírénjük, nyír,
nájuk, nyírénjük, mivel ez regulás, ez
pedig: nyírők, nyírők, nyírnök, nyírnök.
Balótkos; mert a Balótkos az a betűt
ő-ra, az e betűt ő-re szokták változtat-
ni, p.o. ők az almát omának, a szalmát
szomának, a baltát bótának, a viseltet
visöttnek mondják, ez helyett: el-megyek,
így szólnak: ő-megyek, Apát falvat, Apát
lovának hívják, azt akarván mondani:
a Balótk: jó regvelt kívánok, így szól:
jó regvót kívánok, ha azt akarja mondani:
alszom így szól őszom st eff. Nekem
hasonlónak tetszik ezt: nyíránk így mond-
ani: nyírők, ezt nyírénk, így mondani:
nyír.

nyírók, ezt pedig nyírának így ejteni:
 nyírnök, ezt: nyírneük, ez képen tenni-
 ki: nyírnök; mertt valamint az alábbi
 az a betűt o-vá változtatja a Balótz,
 az l betűt el hagyván, úgy el szó tagok,
 bann az e betűt ö-vé változtatja mellette
 az l betűt restégből el hagyván a két mával
 hangzó betűk közül, p.o. a sültt parafát így szól:
 bót, bótú, tódul, Hód világ, pótól, kúts s a t
 ezek helyett: bolt, boltú, toldul, Hold világ,
 poltol, kults. Azután mivel az egész forma,
 bann a többes fő személy uk, ük végeretű,
 az Analógia kívánja, hogy a múltt idő-
 iük, uk legyen, ne pedig ök, ök. Annak okáért,
 ha a közönséges Nyelv szokásnak úgy tettenék,
 én tanács (Consiliarius) valnék benne, hogy
 se a Magyar Ország ragasztékatlan, se az
 Erdélyi Balótzos, és az Analógiával is ellen,
 kerő ige ejtést meg erősíteni ne méltóztat,
 nek, hanem a régi regulár, és rendszer:
 nyírának, nyíréük, nyírának, nyírneük,
 vagy nyírájuk, nyírójuk, nyíránjuk,
 nyírnejük forma ejtést új életre hozni;
 annál is inkább, mivel nyírók, nyírők, és több
 efféle ejtés zavarodást okoz; mertt ezek a képek
 ülők

ülőknek többes számú első Ejtéseik, sanygyit
 tesznek, mint: radentes. De miglen a közön,
 séges Nyelv szokás ezt be nem vejendi, az ök,
 ök, nők, nők-mellett tartozunk maradni, mertt
 a közönséges Nyelv szokás fő-bíró a Belső,
 benn, és Analógia cedit usui. Ez legyen
 elég a Jelentő, és Költő. Műltt idője,
 nek többes első személyjéről.

d) A Jelentő múlttabb többes első személy,
 je az egygyes Időből rendszerem eredti.
 nyírta ige-ből lépzen nyírthuk, nyírte ige,
 ből nyírth-ük, ez helyett nyírta-uk, nyírte-
 iük, hol itt a nyírta, és nyírte végző a, e
 betűje el-engeszik a következő uk, iük
 magabann hangzója-miatt.

e) A Barantsoló Módbann a többes fő
 személy szint úgy az egygyes harmadik
 személyjétől származik, p.o. nyírja. Ebből
 lépzen uk hozzája jövenni: nyírj-uk, ez helyett
 nyírja-uk, a hol az a betű el-engeszik, már
 a több ízronbann meg mondott okból. Ezt
 még eddig nem írták a tudósok két-jvel
 tudtomra; de én különbség okáért kezd,
 em így írni; mertt nyírj ragasztékatlan,
 ből származik: nyírj-ja (radat illum) a ra,
 gapz

ragasztékos parantsoló. Idik személyje. Vala,
mint a Jelentő Mód jelen valójában j. szolga
betűvel járul az a Ragaszték a ragaszték,
atlan gyökérhez, úgy a Barantsoló Mód.
bann is illik, hogy inasával jöjjen, ne pedig
j nélkül inastalanul, annál inkább, hogy
ha j inas, és hajdú nélkül jöne parantsol,
ni a parantsoló Módba, nem lenne parants,
oló hatalma, ereje, és tehetősége, hanem
csak jelentő ereje, p.o. nyírja csak annyit
tenne: radit illum; de nyírja annyit
teszen: radat illum, nyírják: radunt illum,
nyírják: radant illum, nyírjátok: raditis
illum, nyírjátok: radite illum, nyírjuk:
radimus illum, nyírjuk: radamus illum.

f) A Kötő Módról. Ezen Módnak
múltjáról már szólék feljebb. Ezen Mód.
jövendőjéről csak azt kell tartani, a
mit a Jelentő Mód jelenvalójáról, az
az hasonló képen lépzen a többes 1st
személyje, p.o. az egyes Idik személy vala:
nyírandja, nyírendi. Ebből többes lépzen:
nyírandj-uk, nyírend-jük, mint ha lenne:
nyírandja-uk, nyírendi-ük, amott az uk
előtt

előtt az a betű el-nyegszik, itt az uk előtt
az i betű j betűvé változik.

g) A Határozatlan Módban a többes
első személy hasonló képen az egyes Idik
személyből származik unk, iink végzetten,
p.o. ebből nyírnia, nyírnie lépzen: nyírni
unk, nyírni-ünk, mint ha lenne nyírniunk,
nyírniünk, az unk, iink előtt az i el-nyegszik,
vénn, mint a Nér Szókban is nem mond,
juk p.o. Kapaink, hanem Kapaink,
nem Révaink, hanem Révaink (noster
Kapai, noster Révai).

II. Fejezet.

A rendetlen hajtogatású igék hajlítás
áról.

Meg-mondám (a IV Résznek III Tagja,
bann az 1 § benn B. betű 8 dik száma
alatt) hogy ragynak olyan igék is melyeket
et ezen közönséges rend szabások szerint
nem hajtogatunk, s ezeket a Debretz Gram.
matikával a 121 laponn, rendetlen hajtogat
ású igéknek nevezem. Ezek vagy 1) ragaszték,
atlan tselekrő formájúak, vagy 2) ragaszték,
atlan szenvedő formájúak, vagy 3) ragaszték,
osok. Szólunk rendre mindenikről.

A

A.
A ragasztékallan tselekvő formájú rend-
etlen igékről.

Ragasztékallan tselekvő formájú rendetlen
kilentz igénk vagyon, melylyeknek gyök-
erökhöz vaftag hangon szon, vékony
hangon pedig szon szokott taldatni;
sőt kettőnek közülök gyon, gyen járúl
gyökerökhöz a szon, szon-helyett. Ez
pedig ezen g igé: vagyon, megyen,
iszon, eszen, leszen, teszen, veszen,
hiszen, viszen, melylyeknek gyök-ereik:
va, me, i, e, te, ve, hi, vi. Ezen igéket
emlékzetnek okáért ez versbe foglalám:

Ennie, meg-vinni, lenni, és te, ve, megy, va, i, hinni.
Ezekhez, de csak a Jelentő mód jelen való,
jában, járúl vonszon. És ide tartoznak
a magában hangzó betűnn végződő igék
is, minemü: hi, nyi, ri, si, szí, vi, ró, ó,
(cavet) fú, fő, jő, lő, nő, nyő, sző, melylyek
et ez versbe foglalhatni.

Hi, nyi, si, szí, vi, ró, ó, fú, fő megjőve, lő, nő.
Nyő, sző, mertt ezek is a Jelentő
mód jelen való egygyes 2dik személyjé,
benn

benn, és ezen módnak múltjában keres
rendetlenséget tapasztalnak, a mint a
példa meg mutatja: 1re a gyon, gyen
végzetü: vagyon, megyen, — 2re a többi
szon szon végzetü, — 3re a magában
hangzó végzetüek-ről szóljunk.

A.
Vagyon, Megyen-ről.

1dik Személy.	2dik Személy.	3 ^o Személy.
---------------	---------------	-------------------------

a) Jelentő Mód.

1) Jelen való idő.

Egygyes.

Vagyon, (meg rö,
viditve van)
Megyen, menyen,
meg rövidülvénn:
mén.

Vagy, megy,
mészsz. Sz Lali
Gram pag 1br.

Vagyok, megyek.

Többes.

Vagynak meg
rövidülve: vannak.
Megynek meg rö.
vidülve mennek.

Vagytok, megytek,
v. mentek.

Vagyunk, megyünk,
v. menünk. Sz Lali
pag. 1br. v. menünk,
mertt a 3 az A, Ny
betűvel fel szokott
terel

Idik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
		terelődni a mint meg mutatam a szó-könyvemben.
	2) <u>Alig múltt idő.</u> <u>Egyes.</u>	
Vagyon nak nints, en alig múlttja. Sz. Bati pag. 157. (S így hibáz a Debr. Gr. 77 lap- megyen-vala.)	Megygy, v mefisz vala <u>Többs.</u>	Megyen, v megen va- la. Megyünk, v meng- ünk-vala, v. men- ünk-vala.
Megynek, v mennek vala.	Megyter, v menter vala.	
	3) <u>Múlt idő.</u> <u>Egyes.</u>	
Vala (ez helyett vana. Lásd a szó-könyvemet va alatt.) Mene	Valál. ~ ~	Valér.
Valának. Menének.	menél. ~ ~ <u>Többs.</u> Valátor. ~ menetek. ~	menér. valánk. menénk.

Idik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
4) <u>Múltabb idő.</u>		
Valtt *) (Balótz, osann, és sült parasztosann vot, vagy volt, mint Oma, Olma, ez helyett alma). Mentt ~ ~	<u>Egyes.</u> Valttál. ~ <u>Többs.</u> Valttanak. Menttenek.	valttam. menttem. Valttunk. menttünk.
5) <u>Leg múltabb idő.</u>		
Valtt-vala. Mentt-vala	Valttál-vala, v. valttál valtt Menttél-vala.	Valttam vala, vagy valttam-valtt. Menttem valtt
6) <u>Jövendő idő.</u>		
*) A Debr Gram. a 80. lapom ezt igen helyesen írja így: <u>valt</u> ; de helyesebben írta volna két <u>t</u> vel <u>valtt</u> .		

Idik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
<p>Vagyonnak jövődö, je magából nints, en; merth nem mondjuk: vanmi fog, mint menmi fog. 2^x Mivel a jelen, való időt jövődö helyett használjuk, ez jelen való idő vel lépzen (fit), elünk jövődö helyett, (erit), lépzen (eris), lépzen (ero). Erről az igéről alább szólok.</p>	Egygyes.	
	menmi fogorax	Menmi fogorax
b. Garantsoló Mód.		
<p>Vagyonnak parantsó, lója nints en, hanem azt lépzen böl költsönn veszi igy: legyen. Erről alább</p>	Egygyes.	
	Men	

Idik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
Menjen	Menj (men-ből rendes)	nints en.
Menjenek.	Többes. Menjeter -	Menjünk.
d. Rötő Mód		
1) Jelen való idő.		
<p>Vagyonnak nints, en, mivel nintsen parantsolója, ha, nem lépzen igével poltolja azt, így: léggen, art.</p>	Egygyes.	
	Menj - -	Menjen.
Menjenek	Többes. Menjeter	Menjünk.
2) Alig múlt nintsen.		
3) Múlt idő.		
<p>Valna (a mint a Debrez. Gram a 80 laponn írja, nem</p>	Egygyes. Valnál.	
		Valnér

3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
nem pedig vóna, vagy volna; mert ez palótróf, mint oma, vagy olma; mert nem volék, volál, vola.) Menne (men-ből rendesen foly.) Valnának. Mennének.	Mennél. - - Többes. Valnátok - Mennétek. 4. Multabb idő. Egygyes. Valtál-legyen. Mentél-legyen. Többes. Valtatok-legyen. Mentetek-legyen. 5. Leg Multabb idő. Egygyes. Valtál-valna. Mentél-valna. Többes. Valtatok-valna. Mentetek-valna.	Mennék. Valnánk. Mennénk. Valtam-legyen. Menttem-legyen. Valtunk-legyen. Menttünk-legyen. Valtam-valna. Menttem-valna. Valtunk-valna. Menttünk-valna. 6.

3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
b) Jövendő idő. Egygyes.		
Vagyonnak nintsen. De Megyen nek, vagy inkább mén igének: Menend.	Menendesz Többes.	Menendek. Menendiink
Menendenek,	Menendetek,	Menendiink
c) Határozatlan Mőd.		
Vagyonnak nintsen, hanem leszén-ből veszi költönn ext. lenni e helyett: epe, melyly tulajdon képen: fieri.	Megyen-ből, vagy inkább men-ből lépzen határozat, lan rend szerent: Menni.	Valamint menből lépzen: menni, úgy van-ből lenne: varini; de nintsen szokásbann. Fiba tehát a Debr. Gram. a 80 laponn valni határozatlant említvén; mert vala a Multbann vagon; a határoz atlan idő a jelen valóból származik, a hol van nem val mondjuk
		2

Idik Személy.	2dik Személy.	3 ^o Személy.
---------------	---------------	-------------------------

2 Izon, ezen végeretű ígékrol.

a) Jelentő Mód

1) Jelen való idő

Egygyes

Izon, ézen, *)
lézen, tézen, véz-
en, hízen, vízen

Izzsz, ézzsz, lépsz,
tépsz, vépsz, hízzsz,
vízzsz.

Izslak, éflek, léflek
(fio) tézsek, vézsek,
hízsek, vízsek

Többes.

Iznak, esznek,
léfnek, téfnek,
véfnek, híznak,
víznek.

Iztok, éztek
léftek, téftek,
véftek, hífték,
víztek.

Izunk, észünk,
léfünk, tézünk,
véfünk, hízfünk,
vízfünk.

*) Izon, ézen, izsz, ézzsz, izslak, éflek, iválar, evélek, ittalar, ettelek, innálar, ennélek, iandalar, ejendelek mikor legyen jókásbann, meg mondtam a ragaszkodatlan tselerű ígékrol adott Jegyzeteimbenn a Hír szám alatt. Egyéb kott iz és közép-ige. Erről szólót alább a szenvedő formájú rend, etlen ígék-között.

Idik Személy.	2dik Személy.	3 ^o Személy.
---------------	---------------	-------------------------

2) Alig múlt idő

Izon, ézen vala s at.

3) Múlt idő

Egygyes.

Iva, eve, vagy ön,
f. leve, vagy lön,
tere, vagy tön,
veve v. vön, hive,
v. hün, víve, v. vün.

ivál, evél, vagy
öl, levél, vagy löl,
tevel, vagy töl,
vevel, vagy völ,
hivel, vagy hül,
vivel, vagy vül.

Iválar, evélek,
vagy ölek, levék,
vagy lök, tevék,
vagy tök, verék,
vagy vök, hívék,
vagy hük, vívék,
vagy vük.

(Ezekbenn a v.
betű, mint a régi
sír bezzédbenn:
hallára vetére
s at.

Többes.

Ira

f ön, lön, tön, vön, hün, vün régi módi hajlítás. Valljon 1re hol vette az n magát ezekbenn? 2re az ö, ü betű honnet származott? Az 1re azt mondom, hogy ezekhezze eve, leve, tere, veve, hive, víve ön név maffa járul. A 2^{dik}ra pedig, hogy ev szótag ö-re, iv ü-re jókott változni. Lásd szó könyvem elő bezzédjét a H & bann. Innét ön ebből lett: eve ön (comedit ille me, vel nos) s at.

1 ^o Személy	2 ^o Személy	3 ^o Személy
Irának, evének, vagy önek, levé, nek, vagy lőnek, tevének, vagy tő nek, vevének, vagy vőnek, hivének, vagy hűnek, vivé, nek, vagy vőnek.	Irátok, evétek, vagy ötök, levétek, vagy lőtok, tevétek, vagy tőtök, vevétek, vagy vőtök, hivétek, vagy hűtök, vivétek, vagy vütök.	Iránk, evénk, vagy önk, levénk, vagy lőnk, tevénk, vagy tőnk, vevénk, vagy vőnk, hivénk, vagy hűnk, vivénk, vagy vünk.
H	Múltabb idő. Egygyes.	
Itt, ett, lett, tett, vett, hitt, vitt. (Tehát hibás: ivott, evett, mint hibás lenne: levett, levett, vevett, hivitt, vivitt.)	Ittél, ettél, lettél, tettél, vettél, hittél, vittél.	Ittalak, ettelek, lettem, tettem, vettem, hittem, vittem.
	Többes.	
Ittanak: ettének: lettenek: tettenek: vettenek: hittének: vittenek.	Ittatok: ettetek: Lette tek: tettetek: vette tek: hittetek: vitte, tek.	Ittunk: ettiünk: lettiünk: tettiünk vettiünk: hittiünk: vittiünk.
b. Garantsoló Mód.	Egygyes.	Igyon,

1 ^o Személy	2 ^o Személy	3 ^o Személy
Igyon, égyen, légyen, tégyen végyen, higgyen *) viggyen (De rövid i vel: higgyen, nem higgyen)	Igy, égy, légy, tégy, végy, higgy, viggy. De rövid i vel higgygy.	Nintsen.
	Többes.	
Igyanak, égyenek, légyenek, tégyenek, végyenek, higgyenek, viggyenek. Rövid i vel higgygyenek.	Igyatok, égyetek, légy- etek, tégyetek, végy- etek, higgyetek, viggy- etek. Rövid i vel higgygyetek.	Igyunk, égyünk, légyünk, tégyünk, végyünk, higgyünk, viggyünk. Rövid i vel higgygyünk.
*) Alízen igének parantsolóját így szoktuk ejteni: higgygy, higgygyen, higgygyenek sőt, noha az Analógia azt kívánná, hogy egygy gy-vel ejtsük, és írjuk azokat, ne kettővel, mint nem mondjuk: végygy, tégygy, viggygy sőt és rend, esebb is egygy gy-vel írni ezeket, mert ezek, benin a gy, j- betű helyett áll, melyly bélyege a Garantsolónak; a gyökérhez pedig rendesem egygy j járul a ragasztékatlan parantsolónak formálására. Ebbenn higgygy a gyökérnek meg rövidítése miatt kettőztetik meg a gy valamint ebbenn: jőj, és jőjj, vagy győj, és győjj (Kaldi Hoan 3v 22)		

1 ^o Személy.	2 ^o Személy.	3 ^o Személy.
d. Röte' Mód.		
1) <u>Ielen való üdö.</u>		
Mint a Barantfó. etz 1 ^o Személy.		Igyalak, egyelek, légyek, tégyek, végyek, hígyek, vigyek. Rövid i-vel Hígygyek.
2) <u>Alig múltt nintsen.</u>		
3) <u>Múltt üdö.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Inna, enne, lenne, tenne, venne, hinne vinne. (Nem pedig iszna, eszne, leszne, itt az sz n-ne változ, is Debr Gr. 99 lap)	Innát, ennél, len, nél tennél, ven, nél, hinnél, vin, nél.	Innátak, ennétek, Lennék, tennék, vennék, hinnék vinnék.
<u>Többes.</u>		
Innának, ennének, lennének, tennének, vennének, hinnének, vinnének.	Innatok, ennétek, lenné, ték, tennétek, vennétek, hinnétek, vinnétek.	Innánk, ennénk, len, nénk, tennénk, ven, nénk, hinnénk, vinnénk.

1 ^o Személy.	2 ^o Személy.	3 ^o Személy.
4) <u>Múlttabb üdö.</u>		
Itt- legyen s at.	5. <u>Leg múlttabb üdö.</u>	
Itt- valna s at	6 <u>Törendő üdö.</u>	
<u>Egygyes.</u>		
Iand, ejend, lejend, tevend, vejend, hiend, viend *	Iandasz, ejendesz, lejendesz, tevendesz, vevendesz, hiendesz, viendesz.	Iandalak, ejende, lek, Lejendek, tevendek, vejendek, hiendek, viendek.
<u>Többes.</u>		
Iandanak, ejendenek, lejendenek, tevendek, nekd, vejendenek, hiendenek, viende, nek	Iandatok, ejendetek, lejendetek, tevendek, etek, vejendetek, hiendetek, viendek, etek	Iandunk, ejendünk, lejendünk, tevendünk, ünk, vejendünk, hiendünk, viendünk
e) Határozatlan Mód.		
Inni, enni, lenni, (fieri, & esse) tenni, venni, hinni, vinni. (mint ha lenne: iszni, eszni s at. Lásd a felsebb való jegyzet.)		
* Nem eend, leend, teend, veend; mert az ee a Magyaránál any, nyit tesz mint egygy hofszu e, tehát eend anynyi lenne, mint <u>énd</u> , azért j szolga betű járul körbe, hogy eend, ne mondásért <u>énd</u> nek. Debr. Gram 78. lap. Sz. Bálti Gram. pag. 160, és 137. Telezdi 3 Rész 27 lap.		

Vonszon, melynek gyökere von, úgy megyen a Jelentő jelenvalójában, p. o. Vonszon, vonszaszsz, vonszok, vonszanak, vonszatorok, vonszanak. De egyéb-ha von rendelenni haszn: vona, vontt, vonj, vonnék, vonand, vonni, sőt vonson helyett is már ma nagyobb divatban vagyon e rendes ige: von. De vonszon a régieknél nem szokottan. Lásd Káldi Ján XII. 32.

3.

A Magabann hangzonn végződőről.

1. d. Személy	2. d. Személy	3. d. Személy
a) Jelentő Mód.		
1) Jelen való üdö.		
Egygyes		
<p>Hi, nyi, si, xi, vi, ró, ó, fü, fö, jó, nő, lö, nyő, sző. Erdély, benn: Hiv, nyiv, vi, siv, sziv, viv Sz. B. Gram. pag. 93, 136. rón, ön, fön, fön, jön, nön, lön, nyön, szön. A hol ön (on) 1. d. Személy béli személyes név mája</p>	<p>Hiszsz, nyiszsz, sziszsz, sziszsz, vifiszsz, rósaszsz, öfiszsz, fufiszsz, fösaszsz, jöfiszsz, nőfiszsz, löfiszsz, nyöfiszsz, szöfiszsz. Nem egygy Sz-szel hiszsz, szösz. Lásd Sz. B. Gram. pag. 93.</p>	<p>Hivok, nyivok, sivok, szivok, vi, vok, rovak, ovok, fuvok, fövök, jövök, nővök, lövök, nyövök szövök. Erdély, benn a v. betű szolgál betű; mivel nehez lenne ki- mondani: hiok, nyiok, füok. Mivel pedig egygy forma szolgál</p>

1. d. Személy	2. d. Személy	3. d. Személy
<p>mája (ille) s jön anynyi, mint jó, ön, fön, mint fü, ön, a hol ön a vastag mája ön ra változik, és a magabann hang, zója el-nyeszik az előbbi miatt. — Ma, gar Országban néhol e helyett: jó, vagy fön, mond, jár jól, e helyett nő, nöl s a t. *)</p>	<p>Többes.</p>	<p>szolga betű a v. a j-vel, ez helyett: fuvok mondják: fujok-is; de fuj olyly ferges, mint fuv a 1. d. Személy benn, és mint ferges lenne, híj, nyij a Jelentő módban.</p>
<p>Hinak, nyinak sinak, szinak a t.</p>	<p>Hítok, nyítok s a t.</p>	<p>Hivunk, nyivunk s a t.</p>
2) Alig múltt üdö.		
<p>Hi-va</p>	<p>hivsz-va s a t.</p>	
<p>*) Alibának, a kik azt tanítják, hogy jobb ez, en igéket: hi, ri, si s a t. így mondani: hiv, riv, siv, mert ez régi nyelv szokás szerént jó va, de a mai közönséges nyelv szokás ként jobb hi, ri, si. Lásd feljebb IV. Kéz I Tag. II Fejezet Jegyzet Hiv szám alatt.</p>		

1. d. Személy.	2. d. Személy.	3. d. Személy.
3) <u>Múltt idő.</u> <u>Egygyes.</u> Híva, nyíva, síva, riva, rova, ova, füva, főve, jöve, növe, löve, nyöve, szöve Hívának - - 4) <u>Múltabb idő.</u> <u>Egygyes.</u> Hítt, nyítt, sítt, szítt, vítt, rótt, ótt, fítt, fítt, jött, nőtt, lött, nyött, szött. Mivel Erdélyben mondják: hívott, szívt, s at, azért mond, ják: hívott, szívt, sz. Bati. Gram. pag. 134, 135, ebből tön Magyar Országban hívott, szívt. Kádár 1. Feje 4. v. 2.	<u>Múltt idő.</u> <u>Egygyes.</u> Hívál s at - - <u>Többes.</u> Hívátok - - <u>Múltabb idő.</u> <u>Egygyes.</u> Híttál s at.	Hívék s at. Igy. Híva, nyíva s at a rövid i-vel különböz ez részec, ülöktől: hív, nyíva, siva, fel van rova s at. Hívánk s at.

1. d. Személy.	2. d. Személy.	3. d. Személy.
Híttanak s at.	<u>Többes.</u> Híttatok s at.	Híttunk s at.
Híjon, nyíjon s at.	<u>b) Barantsoló mód.</u> Híj, nyíj, síj, szíj s at.	Mintsen.
<u>d) Rötö mód.</u>		
1) <u>Ielen való idő</u> , mint a Barantsoló		
2) <u>Alig múltt</u> mintsen		
3) <u>Múltt idő</u>		
Hína, nyínasat	Hínál s at.	Hínék s at.
<u>e) Határozatlan mód.</u>		
Híni, nyíni, jöni, szöni s at. <u>Jön</u> -ből leszén <u>jön-ni.</u>		
<u>A ragasztékatlan szenvedő formájú, vagy</u> <u>szik és rendetlen igékről.</u>		
Ezen szik és rendetlen igék két félek; mert vagy 1) a gyökér igékhez, köztelen, és minden egyéb betű közé vetése nélkül járul a <u>szik</u> , p.o: lát-hozz lát szik , tet-hozz tet szik ismér- hez		

hez isméri. Vagy 2) a gyökérhez szik
a vastag hang hangúakbann o, u a vékony
hangúakbann ü. Közbe vetésével járúl,
ilyen p.o. nyug-o-szik, al-u-szik, harag-u-
szik, tet-ü-szik, fek-ü-szik s a t. Az 1°
felekben szik végeretnek sz betűje minden
módban, időben, számban, és személyben
meg marad, kivévén a Barantsoló Módot;
de a 2° felekben nem, a mint láthatni
a példákban.

1° fele példa

3 ^o Személy.	2 ^o Személy.	1 ^o Személy.
<u>a) Jelentő Mód.</u>		
<u>1) Jelen való idő.</u>		
	<u>Egygyes.</u>	
Lát-szik (videtur)	Lát-szol, tetszel,	Lát-szom, tetszem
Tet-szik (placet)	<u>Többes.</u>	
Lát-szanak, tet-szenek.	Lát-szatoz, tetszetez	Lát-szunk, tetszünk.
<u>2) Alig múlt idő.</u>		
Lát-szik-vala s a t.		

183

3 ^o Személy.	2 ^o Személy.	1 ^o Személy.
<u>3) Múlt idő.</u>		
	<u>Egygyes.</u>	
Lát-szik, Tetszik. (Tetszik Kaldiban Móses I könyv 38 R. 18 V.)	Lát-szál, tetszel.	Lát-szám, tetszem.
<u>Többes.</u>		
Lát-szának, tetsze- nek,	Lát-szátok, tetsze- tek	Lát-szának, tetsze- nek.
<u>4) Múltabb idő.</u>		
	<u>Egygyes.</u>	
Lát-szott, tetszett.	Lát-szottál, tetszett- él.	Lát-szottam, tet- szettém.
<u>Többes.</u>		
Lát-szottanak, tetszettének.	Lát-szottatok, tet- szettetek.	Lát-szottunk, tet- szettünk.
<u>b Barantsoló Mód.</u>		
	<u>Egygyes.</u>	
Lás-ék, Tets-ék	Lás-ál, tets-él.	nintsen.
<u>Többes.</u>		
Lás-anak, Tets-enek	Lás-atok, tets-etek	Lás-unk, tets-ünk
<u>c. Kötiő Mód.</u>		
<u>1) Jelen való</u>		

úgy

3 dik Személy.	2 dik Személy.	1 st Személy.
Úgy, valamint a parantsoló, az egygyes 1 st Személy		Látsam, Tetszem.
2) <u>Alig múltt nintsen</u>		
3) <u>Múltt idő.</u>		
	<u>Egygyes.</u>	
Látzanék, Tetszenék	Látzanál, Tetszenél	Látzanám, Tetszeném.
	<u>Többes.</u>	
Látzanának, Tetszenének,	Látzanátok, Tetszenétek,	Látzanánk, Tetszenünk.
4) <u>Múltabb idő.</u>		
Látzott legyen a t.		
5) <u>Leg múltabb idő.</u>		
Látzott volna a t.		
6) <u>Jöven dő idő.</u>		
	<u>Egygyes.</u>	
Látzandók, tetszendők.	Látzandó, Tetszendő.	Látzandom, Tetszendem.
	<u>Többes.</u>	
Látzandának, tetszendének.	Látzandátok, Tetszendétek	Látzandunk, Tetszendünk.

e)

e) Látározatlan Mód. Látzani, Tetszeni.

Hasonló képen hajlik ismerzik ige is Sz Béli Gram pag 141. De a Barantszó Módbann nem ered olyly rendesen a tselerő parantszójától, mint lász, tets-ből ered: lászék, lászál, tetsék, tetsél; mertt nem mondják hasonló képen ismerj-ből: ismerjél, ismerjék, hanem szennedő: ismértetékből: ismértessél, ismértessék. — Noha Látzik ige hasonló ehhez: tetszik, még is Sz Béli Grammatikájában a 140 laponn) különbbőző, leg hajtogatja ezen igit lätzik ettől: Tetszik a 164 laponn; mertt a Barantszó Módbann nem így hajtja: Lászál, lászék, mint tessél, tessék, hanem lätzaszál, lätzaszék. De ez hiba, mivel lätzaszál, lätzaszék lätzatik-nak a hajlítása. Így a Kőő Módbann is nem így hajtja: lätzanék, lätzanál, lätzanám, hanem lätzatnék, lätzatnál, lätzatnám, ez ismég lätzatineknek hajlítása. Lätzatinek pedig nem jól vagyon Magyarul mondra, hanem vagy lätzik, vagy lätzatik, lätzatinek szennedő ige, lätzik pedig Közép ige. Lász

sz Béli Dram pag. 140.

2dik Jele példa.

3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
a) <u>Jelen tö mód.</u>		
1) <u>Jelen való idő.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Aluszik, feskuszik, nyugoszik, haraguszik, tetűszik, vajuszik. Eskuszik, alkuszik, petyhűszik, verhű- szik. Így megyen: Eszik, iszik.	Aluszol, feskuszol, nyugoszol, haraguszol, tetűszol, vajuszol. Eskuszol, alkuszol, Betyhűszol, verhű- szol. Eszel, iszol.	Aluszom, feskuszom, Nyuguszom, haragu- szom, tetűszom, vaj- szom. Eskuszom, alkuszom, petyhü- szom verhűszom, eszem, iszom.
<u>Többes.</u>		
Alusznak, feskűsz- nek, Nyugosznak, haragusznak, tetűsz- nek, vajusznak, eskűsznek, alkusz- nak, petyhűsznek, verhűsznek, esznek, isznak.	Alusztok, feskűsz- tok, Nyugosztok, haragusz- tok, tetűsztok, vaj- usztok, eskűsztok, alkusztok, petyhűsz- tok, verhűsztok, esztek, isztok.	Alusznak, feskűsz- nek, Nyugosznak, haragusznak, tetűsz- nek, vajusznak, eskűsznek, alkusz- nak, petyhűsznek, verhűsznek, esznek, isznak.

2)

3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
2) <u>Alig múltt idő.</u>		
Aluszik-valasat	3) <u>Múltt idő.</u>	
<u>Egygyes.</u>		
Aluvék, fesküvék, nyugovék, harag- vék, tetüvék, vaj- vék, esküvék, al- kuvék, petyhüvék, verhüvék, evék, ivék.	Aluvál, fesküvél, nyugovál, haraguvál, tetüvél, vajuvál, eskü- vél, alkuvál, petyhü- vél, verhüvél, evél, vagy <u>öl</u> , ivál.	Aluvám, fesküvém, nyugovám, harag- vám, tetüvém, vaj- vám, esküvém, al- kuvám, petyhüvém, verhüvém, evém, vagy <u>öm</u> , ivám.
<u>Többes.</u>		
Aluvának, feskü- vénék, nyugová- nak, haraguvának, tetüvénék, vaj- vának, esküvénék, alkuvának, pety- hüvénék, verhü- vénék, evének, vagy <u>önék</u> , ivá- nak.	Aluvátok, fesküvéték, nyugovátok, haraguvá- tok, tetüvéték, vaj- vátok, esküvéték, alkuvátok, petyhü- véték, verhüvéték, evétek, v. <u>ötek</u> , ivátok.	Aluvánk, feskü- vénk, nyugovánk, haraguvánk, tet- üvénk, vajuvánk, esküvénk, alku- vánk, petyhüvénk, verhüvénk, evénk v. <u>önk</u> , ivánk.
4	<u>Múltt abb idő.</u>	

Egy

Egy

Idő Személy.	2. Idő Személy.	3. Idő Személy.
<u>Egygyes.</u>		
Alutt, fekütt, nyugott, haragutt, tetütt, vajutt, eskütt, alkutt, petyhütt, vérhütt, ett, itt.	Aluttál, feküttél, nyugottál, haraguttál, tetüttél, vajuttál, esküttél, alkuttál, petyhüttél, vérhüttél, ettel, ittál.	Aluttam, feküttém, nyugottam, haraguttam, tetüttem, alkuttam, petyhüttem, vérhüttem, ettem, ittam.
<u>Többes.</u>		
Aluttanak, fekütnének, nyugottanak, haraguttanak, tetütnének, vajuttanak, eskütnének, alkuttanak, petyhütnének, vérhütnének, ettenek, ittanak.	Aluttatok, feküttetek, nyugottatok, haraguttatok, tetüttetek, vajuttatok, esküttetek, alkuttatok, petyhüttetek, vérhüttetek, ettetek, ittatok.	Aluttunk, feküttünk, nyugottunk, haraguttunk, tetüttünk, vajuttunk, esküttünk, alkuttunk, petyhüttünk, vérhüttünk, ettünk, ittunk.
<u>b Barantsolo' Mód.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Alugyek, fekügyek, nyugogyek, haragogyek, tetügyek, vajugyal, eskügyek, alkugyal, petyhügyek, vérhügyek, egyek, igyek.	Alugyál, fekügyél, nyugogyál, haragogyál, tetügyél, vajugyal, eskügyél, alkugyal, petyhügyél, vérhügyél, egyél, igyál.	nintsen.
<u>Többes.</u>		

1. Idő Személy.	2. Idő Személy.	3. Idő Személy.
<u>Többes.</u>		
Alugyanak, fekügyenek, nyugogyanak, haragugyanak, tetügyenek, vajugyanak, petyűgynyek, vérhügyenek, egyenek, igyának.	Alugyatok s at, mertt aludjator aludir, ből rendes hajtás, valamint a <u>Szon</u> , <u>Szen</u> végeretűek, ből lezzen egyen, igyon, legyen s at egyetek s at úgy alugyatorok s at.	Alugyunk s at Így ejtik ezeket ér, delybenn-is: alugyal, fekügyél, alugyek, fekügyek, mertt aluggyal e helyett áll: <u>aludjal</u> aludir, ből.
<u>d. Kötő Mód.</u>		
1) <u>Jelen való idő.</u>		
Mint a Barantsolo', egygyedül az 1. Idő Személy ~ ~ ~	Alugyam s at.	
2) <u>Alig múltt mintsen</u>		
3) <u>Múltt idő.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Alunnek, fekünnék, nyugonnek, tetünnék, vajunnek, eskünnék, alunnek, petyhünnék, vérhünnék, egyek, igyek.	Alunnál s at.	Alunnam s at.
<u>al</u>		

3 ^{dik} Személy.	2 ^{dik} Személy.	1 ^{so} Személy.
alkunnek, petyhün- nek, verhiünnek, ennék, innék.		
4	Múltabb idő.	
Alutt- legyen s a t.		
5	Leg múltabb idő.	
Alutt- valna s a t.		
6	Jövendő idő.	
	Egygyes.	
Aluvandik, fekiüvendik, nyugovandik, haraguvandik, tetüvendik, vaj- uvandik, esküvend- ik, alkuvandik, petyhüvendik, verhüvendik, ivandik, ejendik.	Aluvandol s a t.	Aluvandom s a t.
	Többs.	
Aluvandanak s a t.	Aluvandatos s a t.	Aluvandunk s a t.
		c)

c) Átározatlan Mód.

Alunni, fekünni, nyugonni, haragunni,
tetünni, vajunni, eskünni, alkunni, pety-
hünni, verhiünni, enni, inni.

Egyzet. Ezek helyett: aluszik, fekszik,
nyugoszik, haragoszik, tetüszik, mondjuk
1) ezeket is: alszik, fekszik, nyugoszik,
haragoszik, tetüszik; de akkoron így hajol-
nak: alvék, fekvék, nyugvék, haragvék,
Tetszikből pedig lépzen: tetszék, nem tetszék,
a mint feljebb meg vagyon mondván Szé-
kam. pag 102. 2) Ezek helyett: aluszik, v.
alszik, nyugoszik, vagy nyugoszik, haragoszik,
vagy haragoszik s a t. mondjuk ezeket is:
aludik, fekiudik, nyugodik, haragudik s
a t. De ezek már nem rendetlen, hanem
rendes hajtogatásúak, azért ezek így
hajólnak: aludék, aludál, aludám, aludt,
aludttál, aludttam, aludjál, aludjék,
aludnék, aludnál, aludnám, aludandik,
aludandol, aludandom, aludni. 3) Ezek:
aluvék, feküvék, nyugovék, haraguvék,
tetü-

tetivék, vajuvék s a t mázma keves
 divatbann vagynak, s kár, hogy ki indulnak
 a módiból, a régiéknél gyakorlatosak, így
 p.o. István el aluvék az Urbann. Káldi
 Apostolok tselekredete könyvében VII. bo.
 Haraguvék. Káldi Sz. Máté XXII. 7. Vaju-
 vék. Telegdi III. R. 365. lap. Tetivék Erdősi
 Új Testamentomában Sz. János I. lev. IV.
 9. Ebben tetivék meg Istennék mi
 hozzánk való szerelme (In hoc apparuit
 Charitas Dei in nobis) és Komjátibann
 az Ajánlásbann (Dedicatio) En nekem
 nem tetövék, hogy jól magyarázták volna
 (Mihi non videbatur Hungarice bene
 redditum esse. Tetövének-helyett a régiék
 mondták meg rövidítve: tetönek, a mint
 példa vagyon ama régi tréfás dalbann:
 Az tetembenn el-fel-tetönek (in apparitio-
 ne apparuerunt), valamint fekiüvének-
 helyett mondták: fekönek, vagy fekiünek.
 Révai. Elab. Gram. pag. 875. 4) Ezek:

alun

* És a 600 esztendő s ir bepred. Haraguvék
 Isten.

alunnék, alumni s a t ezek helyett mondatnak:
 alusznék, aluszni, valamint feljebb a szon
 szon végeretű rendetlen igéből: leszen,
 teszzen s a t-ből mondjuk: lenne, tenne,
 lennél, tennél, lennék, tennék, lenni,
 tenni, ezek helyett: lesznek, tesznek,
 leszni, leszni s a t a mint már meg
 magyarázám. 5) Hasonló képen hajt,
 ogattatnak a kaszik, kezik végeretű
 igék-is, mint gyanakszik, veszekszik,
 tselekszik s a t. De ezek helyett: gyaná-
 kodik, veszekedik, tselekedik pender
 hajtogatású. Ezen végű három igé-
 benn kadik, kedik formáló helyett
 kaszik, kezik vagyon; de ak, ek fonatúl
 fordítva, p.o. tsekkezik-helyett.

D.
 A ragasztékos rendetlen igéről.

A meg magyarázott mind tselekrő, mind
 szenvedő formájú rendetlen igék
 fel vehetik a Ragasztékot 1) a gyon, gyen
 végeretűek: vagyon, és meggyen már nem
 veszik

veszik ma fel a Ragasztékot, s nem mondjuk: vagyja, vagyod, vagyom, sem megyi, megyed, megyem, de hajdani megyem mondatok, mert a régi Dióliai fordításban olvassuk: Ex életet erősen által megyem (Fortiter hanc vitam transibo. Cod. Ms. Transl. Bibl. II Machab VI. 27. 2) A Szon Szen végzetű igék ragasztékosak lehetnek, lezen igém-kivül, így: iszja vonszja, *) eszi, teszi, veszi, hízi, vízi. 3) A magában hangzóm végződők is fel-veszik a Ragasztékot, jó ígétől megvalva, ez képen: hija, nyija, sija, szija, vija, rója, ója, júja, jövi (ki jövi magát) növi, lövi, nyövi, szövi. 4) A Szik végzetűek közül: Látzik, tetszik, ismérvizik, elég

*) Vonszák Ahmet Könyvében, 88, 89 lap. a jót meg vonszja pag. 126.

193
elégzik, öregszik, hidegszik, melegszik, feketszik, betegszik, gyanakszik, haragszik, tetűszik, petyhüszik, vérhüszik nem szokott ragasztékos lenni; de ezek: aluszik, ferszik, nyugszik, vajuszik, eszküszik, alkuszik, eszik, iszik, veszekszik, telekszik, fel vehetik a Ragasztékot ez képen: ki aluszja magát, a verést meg-ferszik, ki nyugosza magát, ki vajusza magát, el eszküszik mondatát, meg alkuszja a marhát, eszi a keményet, iszja a bort, ki veszekszik magát, meg tfelenszik a mit ígért. Mind ezeket rövidségnek okáért egygy példába fűzve adom-elé:

Idik Személy.	2dik Személy.	3 ^o Személy.
a) <u>Jelen való mód.</u>		
1) <u>Jelen való idő.</u>		
<u>Egygyes</u>		
Eszi, teszi, veszi, hízi, vízi, <u>fer</u> szik	Eszed, teszed, veszed, hízed, vízed, <u>fer</u>	Eszem, teszem, vezem, hízem, <u>vi</u>

1. dik Személy.	2. dik Személy.	3. dik Személy.
eszküsz, veszeksz, tszeksz. Szja, aluszja, nyugoszja, vajuszja, alkuszja (melyeken a ki mondás, bann így hang, Lanak: iszja, aluszja v a t.	szekszed, eszküszöd, veszekszed, tszekszed. Iszod, aluszod, nyugszod, vajuszod, alkuszod.	viszem, fekezem, eszküszöm, veszekszem, tszekszem. Iszom, aluszom, nyugszom, vajuszom, alkuszom.
Eszik, tesz, iszik, aluszjak v a t.	Többs. Esziter v a t.	Eszjük--Iszjuk ez helyett: esziük v a t.
2) <u>Atlig múltt.</u>		
Eszí-vala v a t.		
3) <u>Múltt üdö.</u>		
Egygyes.		
Eré, teré, veré, hivé, vívé, fekvé, eszküvé, veszekvé, tszekvé. Ivá, aluvá, nyugová, vajuvá, alkuvá.	Eréd, vagy öd, teréd, vagy töd, veréd, vagy vöd, hived, vagy hiid, vívéd v viid, fekvéd v a t.	Erém, vagy öm, te, vem v. töm, verém, v. vöm, hivém, v. hüim, vivém, v. viim, fekvém v a t.
		Többs.

1. dik Személy.	2. dik Személy.	3. dik Személy.
	Többs.	
Erék, terék, revék, hivé, vívé, fekvék, eszküvé, veszekvé, tszekvé. Ivák, aluvák, nyugovák, vajuvák, alkuvák.	Erétek, vagy ötök, terétek v. tötök, v a t.	Erők, terők, verők, hivők, vívők, fekvők, eszküvők, veszekvők, tszekvők. Ivók, aluvók, nyugvók, vajuvók, alkuvók.
4) <u>Múltabb üdö.</u>		
Ette, tette v a t.	Etted v a t.	Ettém -- ittám v a t.
	Egygyes.	
Ették--itták v a t.	Ettetek--ittátok v a t.	Ettük--ittuk-- v a t.
	Többs.	
5) <u>Leg Múltabb üdö.</u>		
Ette-vala v a t.		
	6) <u>Jövendő üdö.</u>	
Elsőször egygy a jelen valóval.		
Másodszor: Emi fogja v a t.		
		6)

3dik Személy.	2dik Személy.	1 ^o Személy.
<u>b) Garantsoló Mód.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Egye, tegye, vegye, higye, vigye, fekügye, eskügye, veszekegy, tselekegye, igya, alugya, nyugogya, vajugya, alkugya (mertt feküdjje, esküdjje, veszekedj, je, tselekedjje, aludjja, nyugodjja, vajudjja alkudjja, ezen rendszer hajtogatásnak, ból: feküdik sa t. szarmazik)	Egyed, tegyed meg rövidülve egyd, tegyd, vigyd (nem jó edd sat) vegyed, higyed, vigyed, fekü, gyed, eskügyed, ve, szekegyed, tselekegyed, igyd, alugyd, nyug, ogyad, vajugyd, alkugyd (mertt feküdjed, esküdjed, sat feküdik sa t. rendszerből ered)	nintsen.
<u>Többes.</u>		
Egyek sat	Egyetek sat.	Együk sat.
<u>a) Kötő Mód.</u>		

3dik Személy	2dik Személy	1 ^o Személy.
1) <u>Jelen való idő.</u>		
Mint a Garantsoló, egygyedül az 1 ^o Személy.	-	Egyem sat.
2) <u>Alig múltt. nintsen</u>		
3) <u>Múltt idő.</u>		
<u>Egygyes.</u>		
Enné, tenné, renné, hinne, vinne, fek, ünne, eskünne, veszekenne, tselek, enne. Inná, alumá, nyugonna, vajunna, alkunna.	Enned, tenned sat.	Ennem sat.
<u>Többes.</u>		
Ennek sat.	Ennetek sat.	Ennök sat.
4) <u>Múlttabb idő.</u>		
Ette- legyen sat.		
5) <u>Leg múlttabb idő.</u>		
Ette- valna at.		
6) <u>Jörendő idő.</u>		

1 ^o Idik Személy.	2 ^o Idik Személy.	3 ^o Idik Személy.
Ejendi, tejendi, vejendi, hiendi, viendi, feküvendi, esküvendi, veszek vendi, tselekvendi. Iandja, aluvandja, vajuvandja, alku vandja.	<u>Egygyes.</u> Ejended sat.	Ejendem sat.
Ejendik sat.	<u>Többes.</u> Ejenditek sat.	Ejendjük sat.
c) <u>Átározatlan mód.</u>		
Ennie, tennie, vennie, hinnie, vinnie fekünnie, eskünnie, vesz, ekennie, tselek, ennie. Innia (nem jó inynya) alunnia nyugonnia, vaj	<u>Egygyes.</u> Enned - Innad sat.	Ennem - innam sat.

202

1 ^o Idik Személy.	2 ^o Idik Személy.	3 ^o Idik Személy.
vajunnia, al, kunnia.	<u>Többes.</u> Ennietek - -	Enniint - -
Inniok, alunniok sat.	Innatok sat.	Inniunk sat.

A gyűzetek.

- 1) A magabann hangzónn végrövidök:
hija, ója, fövi sat úgy mennek, mint:
nyirja, nyiri xendes ragasztékosíge.
- 2) Láttuk, miképen veszik fel a régiéknél
a múltt időbenn a meg rövidítést a szén,
s üszik végeretű rendetlen ígék, a hová
tartozik eszik ige is, p.o. lön, löl, lők, lö,
nek, lötök, lönk, tön, töl, tők, tönök, tötök,
tön, ön, öl, ök, önek, ötök, önk, tőd, töm,
öm, öd, hümm hüd, vümm, vüd. Ezek már ma
a beszédben alig fordulnak elő; de az
őseinknél nagy divatban valának, és sok,
kal divzeesebbek, mint ezek: leve, teve, veve,
eve

eve, evétek, levétek, verétek, tevém,
 verém, vivém s a t, mertt a soké betű
 gyengéje Nyelvünknek, a hol lehetséges
 tehát és a közönséges Nyelv szokas enged,
 pusztitjuk, ő-vel tserélvén-fel. Amal
 fogva ajánlom Nemzetemnek ezen avulni
 kezdő rövid múltt üdö béli ös. iis hajlítás
 okat. Egygy két példát méltó erre elé
 hozni a régi irásokból: Erdősi Új
 Testamentom Új Sziget 1541. Luk 2. R.
 így ír: Fiam miértt től ez képen mii
velünk. Besti Dábor Új Testamentom
 1536. Ján 2. R: A te házadnak buzgó,
féjos szerete ön meg engem, ez
helyett: eve-meg engem. Erdősi Apost.
 Tel. 19. R. Önk, és ivánk ő vele, ez hely
ett: evénk, ivánk. Káldi Ján. 4. R. Hiin
ő, és az ő egész háza, az az hiva. Káldi
 Birák 12. Rész 3. w. Lelkemet kezeimbe
töm ez helyett: tevém s a t. Ha től jó,
ez helyett: tevél, tehát jó öl is ez helyett:
evél, viül ez helyett: vivél, hiül ez helyett:
hivél

203
 hivél, től ez helyett: tevél, vől ez helyett:
 revél. Ha jó töm ez helyett: tevém, jó
 ez is vöm ez helyett: verém, vüm ez helyett:
 vivém, hüm ez helyett: hivém, öm ez hely,
 ett: evém. Ha önt jó ez helyett: evénk
 eszikből, tehát jó ez is: lönt, tönt,
vönt, vönt, hünt ezek helyett: le,
 vénk, tevént, verént, vivént, hivént,
jót tselekönt ez helyett: tselekévént
 s a t.

IV Tag. A Részesülők hajlítása, ról.

A Részesülők (Participia) igé,
 ból származott Név-szók, részent
 másokkal érthető, részent magak,
 bann érthető nevek. Azért neveztet,
 nek pedig Részesülőknek, mivel
 hogy ezek úgy szólván kortszók,
 mind Név, mind ige neműek.
Név szók, mivel valaminth egyéb
 nevezet, úgy ejtegetjük azokat is,
 és

és közölők a mással érthető értelmű,
ket léptethetjük is, mint p.o. allandó,
állandóbb, leg-állandóbb, veszendő vesz,
endőbb, leg-veszendőbb. Így neműek
is mivel mint szinte az igéknek is,
dejük is vagynak. Üdejőkre nézve
4 félék: szor jelenvaló, szor múltt,
szor jövődó, szor bizonytalan üdejű,
ek. Szóljunk tovább mindenik
feléről. Végre a határozó Részefül-
től is

A.
A jelenvaló üdejű Részefülők
hajlítása.

A jelenvaló üdejű Részefülő a gyök-
ér igétől ered, a vastag hangú igé,
hezz ó, a vékony hangúhoz ő jár,
ülvänn, p.o. nyír-ó, nyír-ő, szeret-ó,
ad-ó s a t. A rendetlen igék közül
vagyon-ból leszen: való, megyen-ből
menő

204

menő, vonszonból vonó, iszik, és iszon
ból ivó, eszen, és eszikből evő, leszen,
ból lévő, teszenből tévő, veszen-ből verő,
hiszenből hivő, viszenből vivő, (szon,
szon végeret elmaradvánn a gyökér
utolsó magában hangzója, és az ó, ő
jelenvaló üdejű Részefülők belylyeg betűje
közé v. szolga betűt tévénn) Epen
így leszenek a többi magában hangzóm
végződő igék-ből is mint jó jövő, sző
szövő, ró rovó s a t. Így leszen a szikes
rendetlenekből is, szik elmaradvánn,
p.o. alvó, v aluvó, fekvő v. feküvő, harag,
uró s a t. De a melyly szikesek a múltt
üdőbenn az sz-et el nem vetik, mint
tetszik, latszik, azok ezen Részefülő,
benn is meg-tartják azt, mint: látzó,
tetző. — Ezek közül némelylyiket
meg szoktuk rövidíteni, valamint
meg rövidítjük a múltt üdőbenn, p.o.
mivel teszen igét a múlttabbann ez
helyett tere így meg rövidítjük: tön,
ezen

ezen Részcsülöbenn is ex hofszabbat:
tervő így meg rövidítjük: tő, melyly any,
nyit tesz, mint radix, mivel ex minden,
nek a tervője, ha nem jó a töve a fának
az máx lehetetlen fa, nem életre való.
A Hegyalján a Viitő kementre jár,
ből alkotott ajtaját, és zárját elő-tő,
nek nevezik, melyly anynyit tesz, mint:
elő-tervő, ime! a tervő-ből meg rövidítve
lön: tő. Hasonló képen lett verő-ből
vő (gener), melyly anynyit tesz
mint lyányomat el-verő, vő-legény,
anynyi, mint feleséget verő legény. Így
lön a hivőből hü, mivel híve így
szokott meg rövidülni hün, s hü any,
nyit jelent, mint fidens, fideli, credens.
Mivel a feleségül verő, rövidebben
vő nek mondatik, a feleségül menő is
meg rövidítve nő-nek hívatik, melyly
vagy ebből: menő rövidültt-meg elő-ról
vétet travaxit által (Aphaeresis)
vagy mivel megyen igének a gyökere
me

205
me, mint veszen-nek ve, valamint ve,
szénből lett vő, így megyenből mő, üdő,
vel az m n-re változhaték, mivel hogy
az m az n-nel fel szokott terelődni,
p.o. meret a regieknél, má nevet,
medves Eger körül, a mi egyebütt nedves,
ilylyen nádra, melylyet helyesebben
mondanánk mádra nak, mivel matrix
Diák szóból lön, ilylyen makats, ez hely,
ett nyakas, mekeg, nyekeg, mammog,
nyammog, padmaly, padnal, penete,
penete, miklós, Niklós (Nicolaus),
Torom, Torony, Szirom, Szirony, Szarm,
azik, ez helyett Szarnyazik, Emézt,
ez helyett enyézt, Jemlik, és Jenylik,
arany ez helyett: aram, mivel Aurum-
ból lett s a t. — Ezen Részcsülöket,
valamint más neveket, így hajtogatjuk.

B. Múlt idei Részcsülök hajlítása.

Ezek nem különböznek a ragasztékot,
lan Jelentő Mod múltabb egygyes Idis
szem

Személyjétől, p.o. állott, pállott, meg-estt
 Személy, meg-rögzött szokás s a t *
 Ezek hogy különbözzenek a múltabb
 idő beli hajlításától, azokat sokszor
 ott, ett, ött-tel végezzük, midőn egyéb
 arányt a t előtt az o, e, vagy ö betűt
 el-hagynók, p.o. halottakat temetni
 ez helyett: haltakat, nyírott hajú,
 ez helyett: nyírt hajú, érett gyümölcs,
 ez helyett: értt, fonott haj, ez helyett
 fontt, öltt ember, ez helyett: öltt ember
 s t eff. Szint azon szerént ejtegetjük
 ezeket, mint egyéb neveket. Léptethet,
 juk is, p.o. múltabb, erettebb, nyomorultt,
 abb s a t.

Jövendő időjü Részeseülők Hajlítása.

A jövendő idő beli Részeseülők a köto-
 mód jövendőjének egygyes ^{Szem} ditek

* Ilyben: írott kép, rovott fa, hívott ember,
 szökött vázson, szürött tej, hanyott egygy szül-
 ött fiú.

206
 Személyjéből ered ő vagy ő jövén ahhoz
 a vázra, vagy vékony hanghoz képestt,
 p.o. jövendő, kelendő, esendő, történendő,
 következendő, forgandó, allandó, mulandó,
 romlandó, rothadandó, veszendő s a t.
 Ezek is így hajlittatnak Ejtéven
 szerént, mint a név. szok. Sok közülök
 léptethető is, p.o. allandóbb, romlandóbb,
 illendőbb, kelendőbb, veszendőbb. Efféle
 Részeseülők nem azt jelentik, a mi mostani
 időben megven vehet, hanem a mi
 jövendőben p.o. halandó, a mi meg
 fog halni, jövendő, a mi el fog jöni,
 következendő, a mi fog következni,
 allandó, gyümölcs, a mely el fog áll,
 ani s a t. Ezeket a Diák rus, ra, rum-
 mal teszi ki így: moriturus, venturus,
 secuturus s a t. Innét következik,
 hogy ezen szó is: tisztelendő ennyit
 tessen: honoraturus, a ki tisztelni
 fog, merth a dus, da, dum végeretű
 Diák jövendő időjü Részeseülők szén,
 vedő

veendő' igék'ből származnak, honoratur-
ból honorandus, úgy tiszteltetik-ből
lenne tulajdon képen tiszteltetendő'
(honorandus), mint hallandó' auditurus,
hallatandó' audiendus, adandó' daturus,
adatandó' dandus s a t; de ez nem Ma,
gyaros *)

Bizonytalan időbeli Részefülők
hajlítása.

Azok a Részefülők bizonytalan
időbeliek, melyekről nem bizonyos,
ha még most a jelen való időben
folytak-e? ha félig; vagy egészen,
ha az imént, vagy régen el-múltanak
e? p.o. ha azt mondom: rakva, én magá-
ból ezen próból nem értem, most
rak

*) Nem ilylgen: Kárhozandó, időközül endő s
t. eff. mertt kárhozik, időközül nem szenvedő
ige.

rakatik e, vagy már félig meg rakatik va,
la, vagy meg rakatik, vagy meg rakatott-
vala e, ha csak azután bővebben meg
nem magyarázandom. Így ha mondom:
okádva halt meg (vagy iklódve) nem
tudom, ha éppen azon jelen való idő-
ben, mikor okádik, vagy mikor alig
múlt el okádása, vagy mikor egészen
el múlt okádása, iklódése, adta e ki
a lelkét. Az efféle Részefülők Révai
helyesen nevezzi Participium Aoristum
nak, én pedig Magyarul nevezem
bizonytalan időjűnek. Ezen Részefülők
nálunk az igék'ek fő személyjéről
származnak va, vagy ve járulván
hozája a hang minőségéhez ké-
pest, p.o. nyírva, nyírve, rakva, futva,
felve s a t. A rendetlen igék' közül
vagyon-ból nem lesz efféle Részef-
ülők. De megyenből menve, eszikből
éve, iszikből iva, jőből jöve óból
ova, teszenből téve, aluszikből alu,
va, fekszikből fekve s a t tudni
illik

illik ez rendetlenekből hogyan leszen
jelen való üdejü Részefülő, megmondám
feljebb. A' jelen való üdejünek o, és
ő helyébe a, vagy e betű jövenn, leszen
bizonytalan üdejü Részefülő.

Iegyzetek.

- 1) Ezen Részefülőket már ma nem
hajlítjuk, ki vévén ezen egygyeden
egygyet: rakva, melynek atöbbes
számbann ezen 1° Ejtésével: rakvár,
még ma is élünk; de ezeket hajdani
Ejtések, és számok szerént hajlít,
ottár őseink, és a. Ragasztékokat
is felvették, a mint ezt szépenn
meg mutatja Révai Elab. Gram. pag.
709 a régi írásokból, és ennek tsal-
latatlan bizonyosága rakva, melyly
mai napiglan is a többes számbann
az első Ejtésbenn számbann vagyon.
Bármánybann, Telegdibenn, Bétsi,
benn

228
benn olvassuk a 3° din, és Adik Ejtés,
benn-is: rakvának, rakvát. Így olvassuk
Bármánybann: Hivfággal rakvának
érzene minden javát ez földnek
Kempis Samás I. Könyv XV Rész
(Vanitate refertum sentiret omne bo-
num hujus terro). A' Adik Ejtésbenn
elé fordúl Telegdibenn: Az én Bostillá,
mat, úgy mint semmit, és minden té,
velygésekekkel rakvát, neveti II Rész.
Elő- Részéd (: Bostillam meam, tamquam
nihilum, et omnibus erroribus refertum,
ridet.) És Bestinél: Ki vettétvén
Adám Paraditsomból ez állapotra,
melylyet mindnyájann számtalan
nyomorúsággal rakvát, nyilván lát,
unk 50 levél hátulso lapjann (: Eje,
ctus Adamus e Paradiso in hunc
statum, quem cuncti innum erabili
aerumna refertum esse clare videmus.
Több.

Többs Számbann olvasjuk ugyan Bestinél.
Az Urnak irgalmasságával rakvák a
vizek (*Misericordia Domini repleta*
sunt aquae). És. Lépcsénél: Az úttárak
rakvák valának sokaságos Isodáló
néppel. Meny Ország 91 lap (*Glateo*
conferta erant frequentissimo populo
admirante). — De a többs Számbann
más Példák is elé fordulnak a régi,
ebbennél, főképpenn a régi Bibliái
fordításbann, így: Uronn nyugosznat
vala mondvák Bibliái fordításnak
Kéz íratjábann Mikeás III. 11 (*Super*
dominum requiescebant dicentes).
2) A régienél az efféle Részeseülő
a Ragasztékokat is fel-vette, mertt
ezen ofágos említett Kéz íratbann
efféle Részeseülő röl ragasztékos
példákat is olvashatni, melylyből
meg tetstik, világosann, hoggyez a mi
ö.

203
öseinkenél valófágos Részeseülőnek tartaték.
Elsőször olvasjuk az egygyes Számbann az
első személybéli Ragasztékkal: En lelkemet,
és testemet adom miú. Atyájinknak törvény,
jeikértt imádvám urat II. Makab VII. 37.
(*Animam & Corpus meum trado pro patriae*
legibus adorans Dominum, invocans Deum).
Ennen magam meg-hagyatvám látám ez nagy
látatot. Dániel X. 8. (*Ego relictus solus*
vidi visionem grandem hanc). — Második,
és harmadin egygyes számú Ragasztékkal
példát nem lett kérai; de az Analogyia
által okosann ki hozhatni, hogy ha az első,
vel, tehát a 2 din, és 3. din személybéli
Ragasztékkal is élttenek ez Részeseülőben
az eldődiek ez képpenn: imádvám, imádvád,
imádvája. Másodszor a többes Számbann,
valamint az igék, és neveik, szint' úgy
ezen fele ige fele név szok is, ezen kört,
és örz-vér szok is vették fel a Ragaszté-
kokat, az az emük, etek, eek, vagy ejek
a vérlony hangnakbann, és amuk, atok
aak, vagy ajak a vastag hangnakbann
ra

ragasztatvan a va ve-hez, p.o. élve élve-
 emük, élve etek, élve éjek, rakva-amuk, rakva-
 atok, rakva-ajak, melyeket mivel aa a-t, ee
é-t teszén, így íratanak: élve mük, élvétel,
élvéjek, rakvámuk, rakvátok, rakvátok,
rakvájak, élvémük, és rakvámuk-ból idő:
 vel mük, muk, ümik, umk-ra, végre ünk,
unk-ra változánn, lön élvénk, rakvánk.
 Az 150. Szemelybenn így találjuk az em-
 litett Bibliában: Hogy élvénk dicséretjüket
te nevedet Eszter XIII. 17 (*Ut videntes*
nos laudemus nomen tuum) A 2dik Szem-
 elybenn: Es még meg fordulvátok tiszper
inkább meg kerestek őt. Baruk IV. 28.
 (*Iterum convertentes vos, decies tantum*
requiritis eum) A 3dik Szemelybenn:
Te szolgaid után futnak vala bizvájak
szeresekbenn Judit IX. 16 (*Post servos*
tuos currebant confidentes illi in quadri-
gis suis) Ezen élvénk, fordulvátok, biz-
vájak olyan ragasztások, mint ez:
almánk, almátok, almájak. Mivel már
 ez

210
 ezeket a közönséges Nyelv szokás ki avit
 otta, nem szabad ma velel élni, egygyedül
 csak rakvák-kal, melyket még ma is
 tűz a Nyelv szokás. Ezt leírtetni is
 lehetne így: rakvább, mint nyírvább ann
 olvashatni Telegdibenn a 3. Ref. 427 lap,
 onn

Határozó Részesülőkéről.

A Határozó Részesülő (*Participium*
adverbiale) ezen említett bizonytalan
 idejűből *parmaris*, hozzája jövénn
 1) ann, enn Utól járó, valamint szinte
 egyéb magakbann érthető nevek-ből is
 határozó lépzen ezen ann, enn Utóljaro,
 val, p.o. valamint ebből: durva teszén
 határozó durván, úgy ebből: nyírva,
 lépzen nyírván, ebből: állva, lépzen
állván, (mint ha lenne: nyírva-ann,
állva-ann, de aa a-t tévénn lépzen
nyírván, állván) jövénn, levénn, harag,
 ván

uvánn, nyilvánn, mondvánn, latvánn. 2)
 Hozzá tétetik: astt, estt p.o. nyugva
nyugvástt, folyva folyvástt, fogva
fogvástt, bírva bírvástt, óva óvástt,
 nyargalva, nyargalvástt, mint ha lenne
 folyva-astt & t. *) Ezen határozó
 Részülöt nem hajlítjuk, valamint
 a többi határozókat sem szoktuk hajlítani.
 Amikor okáért a legalkalmasabb által menetel
 ül szolgál a Beszédnek következő hajlíthat,
atlan részeire.

V.

*) Ez éppen olygas Határozó mint a nevek,
 ből p.o. Kép ből lépzen Képestt. - A többi
 jelen való, múltt, és jövődő idő béli Rész,
 esülök ből is lehet Határozó, a melynek
 mással érthető értelműek: p.o. sírónn
 áll a szája, varthonn vár, múlttann
 múlik, menttenn (statim más képen
 mett estt), nőttönn nő, kérttenn kér, az
 az állandóann. vagy 2) a jelen való ü,
 deji Részülökből ül, ül, és lag, leg
 végezettel lépzen határozó Részülök
 p.o. látóül, szenvedőleg, múltólag & t.

V. Tag.

A Beszéd hajlíthatatlan részeiről,
 különösen

A Határozókrol.

A Határozó szók (úgy mond helyesenni
 a Debretz Dram a 134 lapon) oly,
 lyan szók, a melyek sem dolgot, sem
 telexedetet nem jelentenek, hanem ezek
helyét, módját, idejét, és környül állásait
 adják-elé, & azokat meg határozzák. Ennél
 fogva a Határozók három félé oszlanak:
 Hely, idő, és Mód Határozókra. Ezen
 határozó mellett szavak valamint a
 Napkeleti nyelvekben, úgy a miénkben
 is többnyire utólagokkal lépzenek kard,
 os pag 98.

A Hely Határozók

A hely határozók három félék 1) Né,
 melyek helyre menést, 2° némelyek
 helyben nyugvást. 3° mások helyből
 jövőst jelentenek. 1° Helyre menést
 jel

jelentenek: ide, oda, hová, ki, bé: melyly
meg rövidültt szó ebből: belé, azért a boo
éktendő s'ir beszéd ez helyett: Isten
vetéve őt ez munkás világ bé, így ír:
ez munkás világ-belé, és ez helyett
vezetve őt Paradisom nyugalma bé,
mondja: nyugalma belé) Ezen bé, mi-
vel éles hangú, melyly hang közös
természeti, mind a vastag, mind a vé-
kony hanghoz illék, már ma ba, be
lett belőle, s ba a vastag, be a vékony
hangú szóhoz ragasztatik, valamint
szintén nek hajdani mindenféle
hangú szóhoz adaték, ma nak, nek
lett belőle, és nak a vastag, nek a vékony
hanggal tart, így nét-ből lett nat, net,
nét hajdani, ma is akar melylyik
hanggal egygyez, p.o. annét, meszszün,
nét, de már közönvégsőbbem nat, net-
re változik, nat a vastag, net a vékony
hangú szókkal trimborál, p.o. túlnat,
innét, ez helyett: eznet (mint onnat
ez

212
ez helyett: arnat) Elé s a t. 2° Helyben
nyugvárt jelent: itt, ott, hol, honn, benn
hajdani (benn) intus, kün (kinn). Elöl
utól, közel, hátul s a t. *) 3° Helyből
jövést jelent: onnét, innét (az nét, eznet
helyett) honnét vagy honnán, honnat, elől
p.o. ember elől mentt-el (ez helyett előöl:
ab ante) előlem, előled, előle el távozik.
alólam, alólad, alóla, felőlem, felőled,
felőle s a t. s így más elől, más eliül,
más alül, más alól, más felöl, más
felül s a t. B.

Üdö Határozók.

Az üdö vagy jelen való, vagy múltt, vagy
jövendő, azért az üdö Határozó is
háromféle. 1° jelen való üdö Határ,
szó: p.o. most, mostan (a hol an tsak
oly

*) Elöl közönfegyebb, mint eliül, azért mind
a kettővel élhetni, mivel az ö az ü vel
fel szokott tserélődni, mint tő és tü. Erdély,
benn közel helytelen.

olyan, mint on, en ezekben: azon
ezen) 2re Mult idő határozó, p.o. régen,
hajdan vala-ha & a t. 3re jövő idő
határozó, p.o. majd, majdég & a t. Lásd
a Szó könyvemben Ed, Ho hely határ-
ozó, és Ha idő határozó körül.

Mód Határozók.

Az Mód határozók, hogyan-ságot
határoznak, az az hogyan van
a dolog. Ezek vagy Név-béliek, vagy
ige-béliek. A Név-béliek 1) aül, eiül
végzetűek, a vastag, vagy vékony hang,
höz képest, p.o. kutyául (ez helyett
kutyá aül, a hol az aa egygy hofszu
a-t t ezen) tsungául & a t. Ha a Név
másval-hangzonn végződik, aül, és eiül
nek a, e betűje el-marad, p.o. eb-iül,
gonoszul & a t. 2re Ann, enn végzetű-
ek, esmég a vastag, vagy vékony hang,
höz

213
höz mérsekelve, p.o. tsinjánn borotvál
(ez helyett tsinja-ann, a hol esmég
aa a-val egygyet ér). Ha a Név nem
végződik magabann hangzonn, Ann, enn
nek a, e betűje el-marad, p.o. szép-
enn, ép-enn, hív-enn, hív-onn (pure,
püte, nude, a mint ele fordul a boo
esztendőf sz beszédben, a mint már
feljebb meg magyarázám) okosann laps,
ann, az az lapsuann & a t. 3re Ann, enn
helyett att, ett utóljáró járul a Név.
höz p.o. képest ez helyett: képestenn,
így örömeftt. 4re Ant, ent p.o. másant,
alkalmat-ent.

Az ige-béliek 1re lag, leg végzetűek,
p.o. futó-lag, mul-olag, üjjolag, ebből meg
rövidülve: üjjölötag, szenvölötag, tjelek,
völötag, oltalmazólag, bántólag. 2re lan, len
végzetűek, p.o. futólan, üjjolan, ez hely,
ett: üjjölölan. Sz Béli Gram. pag. 181. 3)
astt, estt végzetűek p.o. folyvást, nyargalvást
& a t. Ezek inkább Határozó Répre-sülők
Lásd

(Lásd feljebb 4 Rész. 4. Tag. 3. betű alatt.)
Ez es a bizonytalan üdejű Részrőlől
erednek, as, es, és att, ett végezettel *)

VI Tag.

Az

Ezen astt, estt ha név szóhoz, és pedig
magában érthetőhöz járul, és még ül,
ül véget jó hozzá, a mint feljebb a név
béli mód határozókról meg mondan,
akkoronn annyit tessen mint ezen Diák
szó: Una cum p.o. anya (mater) anyáستül:
una cum matre: Sereg (grex) Sereg,
esttül gregatim, seu una cum grege.
Innét ki tettszik, hogy mind eddig
ert így hibáim írták: Seregestől,
anyástól st eff. mertt ez mód határoz,
ó mint Kerepestül, Kutyástül st ef, vala,
mint nem jó Kerepestől, eből Kutyástól, úgy
nem jó anyástól, seregestől. Így sem
jó: anyástól seregestől, mertt itt nem
tól, tól utól járó vagyon, melyly annyi,
mint

Az Elöl-utól-járókról.

Az Elöl-utól-járók a Deprédnek olyly
részei, vagy olylyan szók, a melylyek sem
dolgot, sem tselekedetet nem jelente,
nek, hanem a dolognak, és tselekedet,
nek többféle módját tetstik ki, és
ez oka, a mint helyesem jelenti a Debr.
Gram. a 123 laponn, hogy némelyly ugyan
azon szók, Határozók-is, Elöl-utól
járók-is (mint benn egygysszer Határ,
ozó (intus) más-szor Utóljáró, p.o. föld-
benn (in terra) ilylyen a Diákban
is ez: prope, melyly egygysszer Határ,
ozó

mint Diákul: ex, de, a, vel ab s így
anyástól annyit tenne, mint de ma,
ex rem habente, vel de matrino. Kerek
-től annyit tenne: a rotario, de kerek,
esttül annyi mint: una cum rota. Anyas,
tól annyi lenne a cohortali, de nyáاستül:
cohortatim, cum cohorte, s grege. Seregestől:
ab uxorato, de Seregestül: una cum uxore.

ozo, s' anynyit tesz: Közel, más-szor
 Elöl járó, p.o. prope me, prope Urbem:
 Közel hozzám, közel a Várhoz: ezzel
 a különbséggel mind azon által;
 hogy a Határozók nem csak érthetők
 magakbannak, hanem magakbannak is,
 vagy más szótól megkülönböztet,
 ve állanak; az Elöl-Utol-járók pedig
 mind a Nevekkel, mind az igékkel
 vagy öfjezre tétethetnek, és azokkal
 egygy szóra válhatnak, vagy ha öfjezre
 nem tétethetnek is, azokat Ejtésökre néz,
 ve vezérlik. Más Nyelvekben az Elöl
 utól járók igen vélte tétethetnek a Nevek
 után, így: me-cum, meinet-wegen s a
 t, hanem rend-szerént, és leg többnyire
 elejökbe, és azért hívják azokat a Diák-
 ok: Propositioknak, a Magyarban pe-
 dig hol elől, hol utól, melylyre nézve
 helyesenn nevezhetni azokat Elöl-utól
járóknak; ámbar vagynak olyyanok, a
 melylyek soha sem elől, hanem minden,

Kor

Koron utól járulnak a nevekhez, a
 melylyen a, e, a, e, ann, em, att, ett
 s a t.

A.

Az Elöl járókról.

Elöl járók azok a szótök, melylyek
 a Név szókkal nem szoktanak öfjezre
 szerkesztetni, hanem csak az igékkel, és
 hol előre, hol hátra tétethetnek, p.o. Ki,
Ki-megyek, menj ki. Fel, Fel-vezren,
véggy-Fel. Le, le-teszen, tégy-le. El.
El-vezren, véggy-el. Meg, meg-ver, verj
meg. Vissza, vissza-ad, adjd vissza,
öfjezre, öfjezre hord, hordjd öfjezre, széljel
széljel-szakgat, szakgadj-széljel.

B.

Utol járókról.

Utól járók azok a szótök, melylyek
 a Név szókkal szoktanak öfjezre
 szerkesztetni, azok után tétetni, és

a neveikkel, s név másaival úgy öfzre
forranak, öfzre ragadnak, hogy az
okkal egygy szót tesznek, azért azok,
at a nevektől, és név másaitól kölö
jeggyel nem különböztetjük, p.o.
nem írjuk: ember-től, ember-értt,
hanem embertől, emberértt. De vagy,
nak olyan utóljárók is a melylyen,
et meg különböztetve írunk a nevektől
után. Azért ehhez képest két
félét az utóljárók: Váthatók,
és Váthatatlanok.

I) Váthatók: Altal, túl, miatt, nélkül,
kívül, olta, (melyly ez helyett vagy
on: valta Vagyon ígénetk ragaszték
of Részfűlöje) körül, szerént, képestt,
után, ellen, arányt, gyanánt, helyett,
felé, felett, felől, közé, közül, között,
alá, alatt, alól, mellé, mellett, mellől,
megé, megett, megöl, elé, előtt, elől, p.o.
Isten-ellen (Contra Deum). Ég-alatt
sub

(Sub Caelo) ígeret-szerént (secundum
promissum) Ahhoz-képestt (juxta
illud) s a t sz. Béli Gram. pag 191,
esztendő olta. Lásd a Debr Gram. a
128 lap.

IIe Váthatatlanok:

1) At, e, vagy á, é p.o. haz-a (domum
in patriam id-e (huc) od-a (illuc)
hov-a, vagy hov-á, mefuzre, bel-e,
vagy bel-é (intro, proprie in interio-
ra, in intestina) Sok-á (diu in
multum tempus) Keres-e (in
modicum tempus) elé-e satis,
örök-e (in eternum) *) Kolos-
var

*) Ezekből láthatni, hogy roszszúl írják némelyly,
ek: Kerepse, örökké, ez helyett: Kerefe, öröke,
mert a gyök ér Keres, örök, nem Kerev,
örök. Bári Bapai soká (diu) jól írja, de
már kerepse, örökké gántosann. Ha örökké
jó, jó lenne sokká-is (diu) hová is bellé
is

vár-a, Bets-e (Claudiopolim, Quinque
Ecclesias) megyen fete, mete, mege,
ala, fora, továbba, másuv-a (más
hová) mindenüv-e, egygyüv-e s a t.
Melyeket így írunk: haza, ide s
a t.

2) Aba, eb, abann, ebenn, aból, eből.
Esze kell venni erről, és a következő
a, e magabann hangzónn kezdődő
utóljárókról, hogy azok a, e magabann
hangzónn végződő nevek után tétet,
venni, ezen öfzre utköző két a, és
két e öfzre olvad, és egygy hofzván
a, e leszén belőle; ha pedig a név
szó nem a, e, hanem i, o, u, ö, ü-nn
végződik, akkoronn a, e-nn kezdődő
utóljárók a, e, betűje el-emyépszik,
szint úgy el-emyépszik, ha mással
hang

is, hazza-is, s a t. Hübér a Debr Gram.
137 lap. örökké, kevesé vá, vé-vel
öfzre zagyválván.

hangzónn végződik a név szó p.o. kutyá,
ba, kutyából, kutyábann, kefébe, kefé
benn, keféből, mint ha lenne: kutya-a,
ba, kefe-eb s a t. a hol aa, ee egygy
a-t, e-t teszén (Harmadik Rész. III
Szabás 12 Szám alatt) Olaszba, faluba,
kertbe, s a t.

3) Atig, eig, p.o. Kapáig, Budáig,
Petséig, Bésteig, Ódáig, két óráig.
Idáig. Id, Od magányosann szokás,
bann nem lévő szóhoz is szokott
járulni; valamint feljebb az 1° szám
alatt a, e utóljáróval leszén: oda,
ide, úgy ebből, aig, eig-gel leszén:
Ódáig, idéig (illuciusque, hucusque)
Ebből még rövidülve származott odig,
idig, végre leg rövidebben: dig ezen
utóljáró, szokásbann vagyon ez, az
név mássáival, p.o. addig (ez helyett
az dig, eddig, ez helyett ez dig, meddig,
ez

ez helyett: mi ez dig, az, ez-nek a
 z betűje dig nek d-jévé válik, mint
 ezekbenn is: onnat, innét, annak, ennek,
annál, ennél s a t n-né válik az, ez
 nek a z-je; mertt onnat ez helyett
 áll: az nat, innét ez helyett: eznet, annak
 ez helyett: aznak, ennek ez helyett:
eznek (: H. R. 2. Tag 2. Fej). Fig,
eig Utóljáróhoz ekeféigül hozzá
 szoktuk tenni a lan, len végeretet,
 p.o. Kasváiglan, két óráiglan, eddig,
len, miglen (mint ha lenne mi-ig-
len) s a t *

4

*) Nagyon hibáz a Debr. Gram. a 137. laponn azt
 tanítván, hogy lan, len annyit tesz, mint
 nélkül, követhetés képen: addiglan annyit,
 mint: nem addig; mertt atlan etlen
 teszi azt: nét-kül, melybenn a lan, len
 szint úgy paragógé. Dig miképen
 lön Ed helyt atárazóból meg rövidült
Ig utóljáróval. Lásd Szókönyvet.

- 4) Annál, enél p.o. Kutyánál, Késnél,
Bestinél, háznál, hajánál fogva, ennél,
annál (ez helyett eznél, aznál) s a t.
- 5) Ahozz, ehez p.o. Kutyához, ehez, őhozz,
á, én-hozzám. Lásd feljebb az 1) Szám
 alatt a, e Utóljárót, melyly ahozz-
utóljáróval öföszé kötötték ezen szó,
 bann ő hozzá *)
- 6) Ant, ént, p.o. másánt, szer-ént, rész-
ént, vér-ént, alkalmas-ént, képes-ént
 mint (mint ha lenne mi-ént) hasmánt
tfűprok, az az hasánt tsüszök (serpo
 ventre). A sültt parasztsok az ént-et
int

*) Innét észre veheti az értelmes, hogy nem
 jól írják egygy z-vel az Etimológiátlan,
 ok az efféléket: Kutyához, Késhez, ez helyett
Kutyához, Késhez s a t, a mint már ezt
 régen észre vette Iséti in Observat
Orthograph. de vocibus Compositis Reg
III, mertt hozza olygann, mint: mellé, megé,
belé s a t, ha tehát jó: ehez jó lenne ez is: őhozz.

- int-re-is változtatják, p.o. Szerint, verint-
való atyám fia, alkalmasint, megint, ez
helyett: megént (iterum), iment s at gyanánt.
- 7) Ann, onn enn: p.o. fa, fann, Kassa
Kassann, Bénge Béngenn, Bestenn, Lov,
onn, hidonn, falumn, útonn áll, rég-
enn, szépenn (Lásd a Hatarozó Rész
csüölöket feljebb a IV. Tag végén) látvánn,
mondvánn, élvénn. Ezeket helyesenn írja
két n-nel a Debr Gram a 125 laponn.
- 8) Atlan, etlen, vagy at, et visszajára
fordítva tatan, telen, hol-itt lan, len,
paragogicum (mint feljebb a 3dik szám
alatt dig-ról mondtam.) Valamint nevek,
hezz, úgy igékhez is járul, p.o. tud-atlan,
ért-etlen, hall-atlan, szemtelen, éftelen,
hála ad-atlan s at.
- 9) Atól, etől, p.o. Kutyától, Kefétől,
Kéftől, haltól, attól, ettől, faltól,
lábtól (: parasztosann faltúl, lábtúl).
- 10) Att, ett, ött p.o. al-att, fel-ett, mi-kor-tt.
- Bety

- 213
- Béttett, györött, Kolos vártt, vagy Kolos-
váratt, Szatmártt, helyett, itt, ott, egyenestt,
melle tt, megett, erett, aránytt, irány-tt
ez helyett: aránybann, iránybann, arány-
ta, az az arányjábann, * végett, kénytt,
p.o. ön-kénytt (ön kényje szerint).
- 11) Arra, erre p.o. Kassára, Budára,
Vétsére, Bestre, merre (ez helyett:
mi ez re) arra (ez helyett: az ra)
erre (ez helyett ez re), mire. Össze-
tétetve a-val (első szám alatt) p.o. re-a.
- 12.

* A Debr. Gram. 127 laponn igen
diftelenül vét a Nyelv természet
ellen, melyly nem szenved a vastag
hangot a vékonygal össze keverni,
ez képenn írván: eránt, erány.
Ha itt ánt az utóljáró mivel er
vékony hang erént lenne, mint nem
szer-ánt, hanem Szer-ént, de aránytt
bann att utóljáró fekszik.

12) Atul, eül, p.o. Kutyául, tsünydül,
hibául, v. hibájul tulajdonítják azt
néki, vétékül, kereftül, pénztül, utul
alul, gazul, belül, felül, kívül mutat,
hátul, vagy előül áll (elő más láts a
18 Szám)

13) Atu, eü, vagy aju, ejü j. szolga betű
vel, p.o. kutya anyáü, vagy anyájü
(melyly nem innét jó anyja, mert
így kutya anyjü lenne, a mit nem
mondanak) elméjü, nagy szájü,
hasü, nagy béliü, nagy tsirájü.

14) Anyi, enyi p.o: Anyá-nyi (mint ha
lennie: anya-nyi) Szünyog Szárnya,
nyi, az az olyly kityiny, mint a Szünyog
Szárnya (Ahmet Török vallásáról
írt könyve a 135 lapon) anynyi
ez helyett az nyi, enynyi ez helyett:
ez nyi, menynyi ez helyett: mi ez nyi,
felényi, morzsányi, tenyérnyi st.

15) Avá, evé, aval, evel p.o. kutyává
(ez helyett kutya avá) fa-vá, kutyával,
fával, avvá, avval, (ez helyett: az vá,
azval. Lásd 4 Rép, 2 Tag, 2 Fejezet)
hibás gántos, és férges: azzá, azzal.
Ha a Név szó (de nem az, ez Név
máská) máskál hangzónn végződik,
avá, evé, aval, evel első a e betűje
el-marad, és a v betű, a mellette lévő
Név szó utolsó máskál hangzójává
változik, p.o: gaz gazzá, gazzal, nem
gazvá, gazval. Tehát a közönséges
mai Nyelv szokás ellen szokának a
Balóthoz, és Székelyek így: botval,
képsel s a t, ez helyett: bottal, képsel,
porral, vérrel, kerttel (cum horto)
földdé válik (in terram convertitur)
mert kertel (sepit), földé (terra).
Hibák tehát a Debr Gram. a 126
lapon azt tanítván, hogy nem szün
szün

seges a meg kettőztetés, ha a szó két
másfél hangzón végződik, és hozzája
ezen Utól járó járul.

16 Lag, leg p.o. felesleg, mulólag, szen,
vedőleg, tseleredőleg újjolag, ez helyett:
újjulólag (= mondják újjólan is).*)
Lásd feljebb a IV Rész V Tagot. D
betű alatt.

17 Nét, vagy nat, net, p.o. túlnat, vagy
túlnét, onnat, vagy onnét, ez helyett:
aznét, innet, vagy innét, ez helyett:
eznét, honnét ez helyett: hoaznét.
Lásd Ho próskát a Szó könyvem,
benn. Nat, net helyett mondják
nan nen is, p.o. onnan, innen, hon,
nan, amonnan, iminnen, sohonnán.
Nét-hozz is járulhat: lan paragóge.
p.o.

*) Hogy új digitus ettől novus különböz
on, a mai tudósok ezt novus így írják:
új. Szent Bálí Dram pag 144.

p.o. a honnét lan, a mint mondják a. Egy
alján.

18) Öl, öl p.o. meg-öl, mell-öl, el-öl, bel
öl, fel-öl, at-öl s a t. Helyből jövő
jelent, megölem, mellölem, előlem, bel,
ölem, felölem, alólam el-mentt s a t.
Jegyzés. Ezen Elöl-Utól járók származás,
át, és egygye kötetését bővebben láthat,
ni származatos Szó könyvemben, itt
csak rövidedenn említem azokat. Ott
meg láthatni, hogy öl, öl-vel özsze kötött
utól járó: atöl, etöl, aröl, eröl s a t. Az
ért jobb attól mint attúl

VII. Tag

Az Egygybe-foglalókról.

A melyk hajlíthatatlan szótakkal
szavainkat, és értelmes mondatainkat
özsze-foglaljuk, vagy egygy mástól kül
önn választjuk, mivel ezen külön val,
asztás által is az egygyivé tartozók
at

at össze foglaljuk, nevezjük Egygybe
foglalónak, vagy Egygyivé foglalón
nak. (Conjunctio) Imét két félén
ezen foglalón, vagy össze kötök
(Copulativa), vagy különn választók
(Disjunctiva)

Össze - Kötök.

Össze kötök ezek: és (et) is (melyly
ésből lett) é, melyly ésből való e
el-hagyatván, és helyébe a ki hagyó
jel járulván, melyly sebesen ejtetik,
mint a Levidő Nyelvben a Schwa
p.o. egygy-szer-s mind, Még (adhuc)
es-még (et adhuc). Ide tartoznak
a Következtetők (Ratiocinativa,
conclusiva, illativa, consecutiva):
azért, ezért, tehát, Telegdi benn
magyarosbb hangom: Tahát; mert
tehát hatsak nem össz szó nem Magyar
hangú

222
hangú (I Réf. I Szakasz 1 §),
minek-okaért, annak-okaért, ahhoz
képestt, ez szerint, ennel-fogva, amát
fogva. Ide valók az ok adók (causa,
les) merth (melyly mi, és ért, vagy
értett Utóljáróból lön. És adott, ett
Utóljárót a 10 Szám alatt, ér, ár any,
nyit tessen, mint pretium, valor, tehát
merth, vagy miért anynyi, mint mi,
nek okaért, ésért, minek okaért
cujus gratia, propter quod, quia) miért
hoggy. Világosítók: (illustrativa) mint,
tudni-illik, példának okaért, mint-
egygy. Feltevők (Conditionales): ha,
hoggy-ha, hanem-ha, ha-tsak, ha pedig,
ha ugyan. Meg engedők (Concessiva):
bár, bátor, ám-bátor, ám-bár (ezek
mind bátor-ból lönnek) noha, jól-lehet,
ha-is, tsak-ugyan, mind-azon-által

(a

(a régiemnél: maga divatban vala ez helyett: noha p.o. útnak indultt, maga beteges; de már ki avultt, nem is igen kár; mivel zavartást okoz, maga név mássával öszbe keveredvén) Kérdések: hát? e? a szók' végén, p.o. úgy e? (ita ne?)

B.

Külön-választók.

Vagy, a vagy (vel, aut), akar: seu, sive (egygyez akar vult igével, mint valljon kérdező szótka val igéből lett, p.o. akar eszel, akar iszol, akar mit tselekse (sive edis, sive bibis, sive quid aliud facis) akar maradj, akar menj (sive maneat, sive eat) Valamint a Diákban sive volo ből si velis ből rövidüle meg, úgy a Ma, gyarban is akar igének a gyökere szolgát itt Külön-választó foglaltat, ak

azértt valamint nem helyes akarok helyett mondani akárok, úgy nem helyes a Debr. Gram. a 140 lapon akár-akár. Sem sem (Sem ez helyett áll: nem, is) Tagadást jelent, ünk vele p.o. En sem megyek, te sem megy (nec ego pergo, nec tu ibis). Se, se tiltást tesz, p.o. Se se menj, ő se menjen (Se ez helyett vagyon: is ne, te is ne menj, ő is ne menjen) a hol ne mondjuk, ott mondhatjuk: se, a hol nem, ott sem, s így se se. Kizárók (exclusiva). Idé valók az ellenvetők (adversativa): de, haddam ge a boo esztendős sir befordbenn, pedig (penig, kedig a régi írások. ban pediglen, peniglen, kediglen) hol-ott, mind azon által hanem, vi, font s a t.

VIII Tag.

A

A Közbe-vetökről.

A Közbe vető szótska olyly hajlíthatat,
tan része a beszédnek mely indulatja,
inkat, kívánságainkat, tsodálkozásaink
at is egyéb gerjedelmeket nyilatkoz-
tatja-ki a beszéd körbenn, és ezek után
a felkiáltás jelet szoktuk tenni. Tu,
hajdonvágaira nézve több félék a köz-
be vetők.

- 1) Örömet jelentők: ha-ha-ha! hipp hopp!
dinom-dánom! p.o. harmad napig di-
nom dánom haltig való szánom
bánom. Mondjuk a Szerentsétlen
nőszesről, az az házasságról. Az
ujongatónak öröm szava: ijju!
- 2) Bánatot tészen: jaj! ó! oh! Vaj! (Ebből
lett vaj-ha, vaj-mi, melyly egygyez ez
igével fáj nekem dolet mihi) eth!
- 3) Tsodálkozást: ejnye! Iéh! Am! Ezt a
tsodálkozó szót szájunk bé zárva tsak
az orrunkon szoktuk ki erepteni, és
duny

dunyogva ü hangon meg hárni, melylyet
igazán ki sem írhatni, valamint ki nem ír-
hatni az eger szót, midőni a matskát
hivánn így szólunk: trü! trü! azután öfpre
húrvánn karikába ajakainkat fütgölőleg
az eger trü egészét követjük ajakainkkal.

- 4) Sürgetők, és biztatók: no! no-sza! no
tsak! utztru!
- 5) Irtódzók: pih! piha! che! ü!
- 6) Mutatók: la! lám! ne! (visszajára
egygyez ez Diák Interjectional: en! nelek
meg rövidülve ez helyett: ne nektek! (en
vobis.) ne-sze nektek (meg rövidítve
nektek) p.o. nektek ez a Könyv! La
helyett mondják ezt is a! p.o. Alegedülnek
a! (en! fidibus canunt.)
- 7) Hallgattatók: tsitt! patt! szt! ha-ha!
vagy hallga!
- 8) Kívánók: oh! ah! bár, bár tsak! vaj-
ha! ej-ha! héj-ha!
- 9) Pányolók: berzeg! hoggy már! Tity-
toty!

10. Kételkedést teszen: talám rövidebbenn
tám! igyold! (: együld a Hegyalján
pedig igyók! p.o. a Vermek közé
ne menj, mertt igyók a Vrembe
esél.

11) Hívást, vagy szólítást tevők: Az
embert így szólítjuk: hé! (Heus)
melyly ebből vagy on meg rövidítve:
hallod é? Az okatlan állatok közül
így szólítjuk magunkhoz hívánn,
talvánn, édesgetvénn:

a) a lovat: matsi! Erd, de Magyar
országban: ne! ne!

b) Borjut: ptrütsi! Erd, de M.O. botzi!
vagy bötzi! Bosony V.

d) Disznót: hötökö! tsikus!

e) Matskát: tritz!

f) Ludat: Bosony Vármegyében a pa,
raszt apróprongok így hívák: Bi! bi!
bibuskam! Bosnyban: ök! ök! ököts,
kém! A Hegyalján: zu! zu!
zuzukám! (Libus, Bibuskám! ez
hely

helyett mondják: Libus, Liba, innét lett
m. r. Bi!)

g) Bulykát: puly-puly! Bulyka fiat: pi-pi!

i) Tsikót: Tzirus! Tzirus!

k) Katsát: tass! tass!

l) Tzirkét: tribe! tribe! Tzüköt: Tyu! Tyu!
v. Bite! pite!

m) A kiss libát: Bati! pati! s a t.

12) Elhajtást, üzést tevők:

a) Az ebet ez szóval hajtjuk: tsiba!
ki!

b) Borjut: ptruts el! De az Olba Erdély,
benn így hajtják: Baka be!

d) Disznót: Huj ki! hös ki!

e) Lovat: tro! ki! hi hot!

f) Ludat: Vers! Huts! Berse!

g) Matskát: Kator! pász!

h) Katsát: tas-el!

i) Tzüköt: hejs!

k) Ökröt: haj! tsá! ptrük! (refkető
ajakzal a Hegyalján) tsá szóval
töledre, ptrük szóval hozzára
hajtják az ökröt, ez szóval pedig hök!
hát

hátráltatják. Végre ezzel: hó meg-
állítják. En is ezzel el végzem könyv,
emnek Hik Részét, és meg állítom.

V Rész

Szó - helyheztes.

Valamint az előbbi Hik Rész, úgy
ert is a Beszéd Nyolcz részre nézve
nyolcz tagra osztom fel. De először
Szólok

A Szók el-helyhezteséről általja- ban.

Helyesen írja Bapai Samuel (Magy.
Lit. 768.) hogy ha bár a Szók magak,
bann külön-külön vére meg-határoz,
ott, s világos jelentésűek is; de ha mint
enek egygy mással öfzre függőleg el-
helyheztesve, hanem minden rend-
szer-nélkül tövel hegygyel vagynak öfz-
szé hányva; úgy nem válnak belőlök ér-
tel

telmes mondas, p.o. ha ezen Diák
szekertetést (Constructio) és mondas.
Voluit ad literas meas pecuniam
Pater dilectus meus per Bostam
mittere mihi, ilyly Diákos renddel
tennök-ki Magyarul: Akartt levelemre
pénzt atyám kedves az én Bostann
küldeni nekem. Ennek sem jule, sem
farka nem lenne, hanem rendetlen,
és helytelen lenne. — Mertt észre kell
venni, hogy a régibb Nyelvekben,
valamint a Pörögben, és a Diákban a
Szókat igen szabadon előre, vagy hát,
ra, öfzre vissza helyheztesetheti, en,
nélkül, hogy a rendnek ilylyetén szabá-
os változtatása érthetetlenséget okoz,
na a beszédben, vagy a Nyelv természet-
ét meg-sértene, p.o. a Diákban: hó,
minis voluntas, vel voluntas hominis
est mutabilis, magna eruditionis vir,
vel vir magna eruditionis, vel vir
eruditionis magno. Qualem librum
le

legisti heri? vel heri legisti, vel qua,
tem heri librum legisti? sőt, ezek
mind egygyre megynék, s az ilylyetén
változtatás olyly igen uralkodik a Diák
Nyelvben, hogy akár melyly Diák munká,
bann is kiváltt a Boetáknál minden
keresés-nélkül azonnal szemébe ötlök
az embernek. A mi Magyar Nyelvünk
nem engedi-meg a Szók rendjének
ilyly szabados változtatását; mert
iggy érthetetlen lenne a Magyar
beszéd. Hogy tehát ki ki meg-értse
beszédünket, szükséges a Szókat jó
rendbe szedve úgy helyheztenni, hogy
azokból értelmes mondatok kevered-
jenek. — Mikoronn már a Szókat
egygy mással úgy szerkesztjük egygybe,
hogy beszédünket világosann meg-
érthetik, ezt a mondat Szók el-hely-
heztesének (Syntaxis) nevezjük,
s minden külön vett szónak ilylyetén
egygybe illesztését, vagy összerigazít-
ását.

227.
ását különös nevezettel Szerkesztés,
nek (Constructio) mondjuk. A Magyar
Szók ilylyetén szerkesztésének
módja, a mennyiben közt más
Nyelvekkel is, arról itt szükségtelen
lenne értekezni; csak azt vizsgáljuk
meg tehát, a mi itt is a Magyar Nyelv,
nek tulajona, vagy tulajdon különbség,
ei közt is csak azt, a mi nagyobb
figyelmet érdemel. A Beszéd Nyolcz
részének egygyenként való el-helyhez-
teséről *) szölok a következő Nyolcz
Tagbann. Végre a kilentzedikbenn
meg mondom: összefüggésenn, és a
beszéd folyamatabann a beszéd Nyolcz
részét hogyan kell el-helyhez-
tenni?

I Tag. A Név Szókkal való hely-
es

*) Tudni illik azokkal való helyes elésről.

es élés.

18 A ragasztékos Név-szókkal
való helyes élés.

Iegy. Nem történik több rendetlenség
a Magyar Beszédben, mint az ige
hajtogatásban, és a ragasztékos
nevekkel való élésben, úgy hogy
helyesen mondja Tótfalvi János: (In
Obser. Orthographico Grammaticis
de Vocibus Compositis Reg. VII. pag
10.) In suffigendi modis erratur
etiam a doctoribus, Még a Magyar
Szék tanítók is sokan hibáznak
a ragasztékos szókkal való élésben.
A mint maga is Tótfalvi János Tanító
létére mindjártt ezen szavai-után
hibáz, azt tanítván, hogy így kell
szólni: Urak szolgájak, Angyalok
Seregek, Juhok nyájok, Nem pedig így
Urak

228
Urak szolgája, Angyalok serege, Juhok
nyája (Dominorum servus, Angelorum
exercitus, Ovium grex); mert, úgy mond,
szolgája, serege, nyája, egygyes szám,
bann vagyon mondra: Urak, Angyalok,
Juhok, pedig a többesbenn. — De
hogy az ilylyen szolás: Urak szolgájak,
Angyalok Seregek, Juhok nyájok, Szentek
életsek, Magyarok Istenek st eff
rossz, és helytelen szölások, igen
szépenn meg mutatta Bápai Samuel
Magy. Literaturájában Vészprém
1808. I. kötet. 231. lap 3. a. t. Hanem
ő is Tanító létére nagyon bukék a 106
laponn azt írván, hogy az ilylyen mondas:
Seregeknek Urok, Magyaroknak Istenek,
Vármegyéknek dolgok st eff rossz
szolás lenne; pedig az ilylyen szölást
maga is jóvá hagyja Literaturájának
199, és 200-dik lapján azt tanítván
"hogy" mikor a bíró több, a bírt dolog
pedig

„pedig csak egygy, annak Ragasztékjai
„: nk, unk, iunk, tok, tek, tök, ök, ek
„ök. Ha mind a bíró, mind a bírt dolog
„sok, annak Ragasztékjai: ink, itok, itek,
„ik „ Ezeket szól szóra így adja-el
Bápai Sámuel. Ezekből az értelmes
ember egyebet nem hozhat ki, hanem,
hogy ezen régula szerint vagynak
estve az ilyetén mondasok: Seregeknek
Urok (Dominus exercituum) Vár-
megyéknek dolgok (: Labor Comitatu-
um); mert ezekbenn a bíró dolog
(possejor) tudni illik a Seregek, és
Vár-megyék, többenn vagynak, a
bírt dolog pedig (: res possessa) csak
egygy: az ur, és dolog, akkoronn te,
hát a odis személybenn ök, ek, ök a
Ragaszték az ő Törvény szabása-ként.
Tehát a Seregek, és Vár-megyék-mellé
ök Ragasztékot, vagy nér másvát té
vém, és mondván: Seregeknek Urok,
nem ura, és Vár-megyéknek dolgok,
vagy

228
vagy Erdélyiesenn dolgak, és nem dolga,
régula szerint tseler szünek. Hát régula,
onn szólani rossz szólás? —
Hibáz Káldi György a Bibliai fordítás,
bann a Vulgátá-nak ezen szavait:
Opera illorum sequuntur illos. Apoc
14 v. 13. így fordítván: Az ő tselekedet,
ek követik őket; mert az ő tseleked,
etek, annyit teszen, mint opus illorum,
hanem így kellett fordítania: Az
ő tselekedeteik, a mint helyesenn éjre
veszi Iséfi az említett helyenn mond,
vann: Opera hominum: Embereknek tselek,
edeteik, nem pedig tselekedetek, mert
embereknek tselekedetek, vagy inkább
tselekedetök, egygy tselekedet jelent.
Így Káldi gántosann fordítja Luk
XVI. 29 ezen szókat: Habent Moysen,
és Brophetas ekképenn: Vagyon
Moysesek, és Brófétájok, mert vagyon
Brófétájok annyit teszen: habent
Brophetam, hanem kelle fordítania:
Bró

Profétáik, vagy meg rövidülve: Pro-
fétáik. Ezen Szent Szókat is Dom-
inus Deus Patrum Vestrorum t Mos
 2. v 15 nem jól fordítja így Kaldi:
A ti Atyátoknak ura Istene; mert
 ez annyit tesz: Dominus Deus
Patris vestri. Már a 16-dik vers,
 benn más képen fordította ezen szavak
 at: Dominus Deus Patrum Vestrorum,
 így t. i. Atyáitok Ura Istene. Azért
 böltjenn írja Isétsi az említett hely,
 „enn” In his suffigendi modis uti,
 „nam majorem attentionem tam loquen-
 „tes, quam scribentes adhiberent; male
 „enim a pueris asveti, sepius, quam
 „credere fas sit, erratur etiam a
 „doctoribus” (6 *)

Hogy

*) Még eddig nagyobb Doctor a Magyar
 Nyelvben nem vala, mint Révai Miklós,
 s még is hibázott Tanító létére így írván:
 a Magyarok paizsok. Eropos ex L. H. 1804 In Mart
 pag. 32.

Hogy tehát leg-alább a tudós Magyarok
 ezenn túl Nyelvünk-ellen ne vétselek,
 szükséges okosann meg határozni, és
 meg-állítani a ragasztékos név szó-
 kal való rendes élés' módját. Erről
 legyenek ez következő Szabások.

I Szabás.

Ha mind a bíró, mind a bírt dolog t'far
 egygy, akkoronn az egygyes számú Ra-
 gasztékok járulnak a név mellé, azon
 szerént, a mint meg-mondám a Ragaszté-
 kokról való Tanításbann (4 Rész 2-dik
 Tag. I Fejezet II-szor ragasztékosann)
 p. o. az ő ház-a a te ház-ad, az én
 ház-am, az ő vér-e, a te vér-ed az
 ő vér-e az ő kard-ja, a te kard-od,
 az én kard-om, az ő elmé-je, a te
 elméd, az én elmé-m s a t. Eszre kell
 venni, hogy a melyly név szóka a 4-dik
 Ejtésbenn a hűzást el vesztik, azok a
 Ragasztékokkal is el vesztik p. o. tűz, tüzem,
 tüzed, tüze s a t.

II

II Szabás.

Mikor a bírt dolog csak egygy, de a bíró több, akkort a ragasztékatlan névhez ezen többes számú személyes név másai jönnek: ők, tek, v. tök, miük némi változással, a mint megmondám a Ragasztékokról való említett tanít, ásom bann, p.o. az ő ösök (avus illorum), a ti östök, v. ösötök (: avus vester:) a mi ösünk: avus noster (: hajdani ösemük, azután ösünk, ma öfünk:) az ő vár-ak (illorum arx), a ti váratok (arx vestra), a mi várunk (hajdani vármük, várunk). Ök gyakran ek re változik, p.o. az ő kezek. Juhok, nak nyájak: grex ovium. Vagy meg rövidítve juhok nyája *)

B. A

*) Nem jó tehát juhoknak nyája, urak, nak ura is t eff. Még rosszabb: juhok nyáj, ak, v. nyájok

A többes számú dolgokról III Szabás.

Mikort a bírt dolog több, de a bíró csak egygy, akkoronn a 2 dic személy béli Ragaszték után, az az a, v. e után többes számú bírt dolgot jelentő i-betű következik, p.o. ehhez: háza, kardja, keze, i jövőn lépén: házai, kardjai, kezai, v. ebből egygy harmadik bíróhoz tartozó több számú dolog lépén, p.o.: Beternek házai, kardjai, kezai (Betri plures domus, gladii, manus. A 2 dic személyben az i után ad, ed Ragaszték jó, p.o. a te házaid, kardjaid (tua domus, tui gladii.) Az 1st személyben az i után am, em Ragaszték ragasztatik p.o. az én házaim, kardjaim, kezaim (: mea domus, mei gladii, mea manus.)

IV. Szabás.

Ha mint a bírt dolog, úgy a bíró több

több, akkorra a III diki Szabásbann
említett egygy bíróhoz tartozó több bírt
dolgot jelentő I diki Személy béli ra,
gasztékos névhez járulnak a többes
számú Személyes név mássai: ők, ek,
tek, tök, mük olyly változással, mi,
nemüvel a II diki Szabás tartja, p.o.
ehhez: házaik, kardjai, kezei, az
említett név mássai a megmondott
képem járulván, lépén a I diki szem,
elybenn: házaik, kardjaik, kezeik,
ex helyett: házaik-ak, kardjai-ak, kezei-
ek melyeket a szokás így rövid,
it: házaik, kardjaik, kezeik (vala,
mint regulásabb mondani Bestiék,
mint Bestik, Budaiak, mint Budaik
s t eff, úgy regulásabb lenne házaik-
ak, kardjai-ak, kezei-ek, ha a
Közönséges Nyelv szokásnak így
t elszénék:) A I diki bann: házaik,
kard

232
kardjaitok, kezeitek. Az I diki benn
Házaink, kardjaink, kezeink (haj,
dann: házaimuk, kardjaimuk, kezei,
mük, azután házaimk s at.)

Regyzetek.

1) A II Szabásbann megmondottam,
hogy ak, ek, ők járul a I diki szem,
elybenn a névhez, p.o. az ő várak,
(arx illorum, v. arx sua) Öök (arvus
suus, v. arvus illorum) Innét meg
itélhetni, hogy Besti Pábor újj. Jesta,
mentomá bann Bétó 1596 ezen szavak
vere et tu ex illis es. Math. 26. jól
vagynak így fordítva: Byzon tys ew
feleek wagy, régi orosz ortogra,
fiával. De ezt Sándor István sok
féle nevű könyvének I diki Darabja,
bann a 148 diki laponn hibásann így
fordította a mai írás módjára Bizony
te

te is ő félék vagy. Hogy ez hibás, és
gántos, onnét meg tessék: merth ezen
szólás: ő félék a többes számban
vagyon, mint p.o. jó félék; Te szó
pedig az egyges számban áll, így
tehát ez: te ő félék vagy, nem jó
szerkesztetés lenne. Tehát így kellett
valna Sándornak a mai ortografia
szerént írnia: Te is ő félék, vagy
ő féléjek, vagy ő féléjök vagy. Ez
már az egyges számban vagyon,
mint mikor mondom: te is az ő ember,
ek, vagy emberök vagy (etiam tu
illorum homo es). Magyar Ország,
bann az ak-helyett jobbra ok-kal
élink a vastag hangnakbann, p.o.
az ő hárok, az ő kardjok, (domus
eorum, gladius illorum) a vékony
hangnakbann pedig ek-kel p.o. az
ő kezek, az ő földjek (illorum manus,
terra)

233
terra). De Erdélybenn ok-helyett ak, és ek hely,
ett ok tessék, Sőt még a Magyar Orzági tud,
ások is élnek ok-kal a mint ezt példákkal
meg mutathatni. Így 1) a tudós Erdélyi Ma,
gyar Nyelv művelő Társaság munkájának
első darabjábann, melyet Szébenbenn
nyomtatának 1796-bann a 15 laponn így
"a Tudós Társaság" A Pörög Nyelvet
"egygy Homérus, és Demasztenes, a Rómain
"egygy Virgilius, és Ditzzeró hasonló nagy
"embereknek halhatatlan munkáik emelték
"ditsőségök tetejére, a kiknek tollakat
"joha egygy Pörög és Diák Nyelv művelő
"Társaság sem vezérelte a kiknek toll,
akat (quorum calamum) nem mondja
tollakat. 2) a 37 laponn: Név más után,
nak, nem pedig utánnok. 3) a 125 laponn:
Szavak be vehető emberek töl hallottam,
nem pedig szavok. 4) a 162 laponn Szavak
be vehető emberek. 5) 173 lap: a Gaboná,
nak, és Konyhára szükséges dolgoknak
árak igen fel hágott (pretium frumentorum)
6) a 186 lap. a Diplomáknak nag hasznat
vagy

vagyon 7) 220 lap: melyeknek oltalmak
alatt koldulnak. 8) 252 lap Vitéz rend,
eknek tagjak 9) Vzent Béli Gram a
74 lap az ő akarata 10) Ezt bizonyít-
ja a Debr Gram-is a 77 lapon. Nyelv-
ünknek természetével nem is ellentérik
a többes ak Ragaszték, úgy mond a Debr
Gram az 73 lap, noha magának ellene mond
a Debr. Gram. az 59 lap. így írván: nints,
en ak Ragaszték Nyelvünkben, hanem
ok. — Hogy helyesebb ak, mint ok
az is bizonyítja, hogy a régiek, a kik
még nem restelték egészen ki-mondani
a többes számú Ragasztékokat, vagy is
Ragasztékul szolgáló Név-másait így ír-
nak: adnájak, adájak, akarnájak, a
mint a Ragasztékos ige hajtogatás.
ról meg mondam a Bék Jegyzetben,
és a bizonytalan idő-béli Részeseülők,
höz is ak, nem ok Ragasztékot tőnek
p.o. bizvájak, nem bizvájok a mint
a 4. Rész IV. Tagjában C betű alatt
meg

234
meg mondtam **) — A vékony hangú
Név szoksal pedig ezen állapotban
élvén ök-öt, nem ek-et tesznek az
Er

**) Lásd a IV Rész Elő ismeretek II § B.
§ Szám. A melyly vastag nevek az Egygyes
4. Ejtésben at, és a Többesnek 1. Ejtésében
ak végezetet kívánnak úgy
mint melylyek a gyökér-béli hűzást el-
vesztik ezen esetekben, azok a Körönfő,
és Nyelv Szokás ként ok nem ak Ra-
gasztékot vesznek fel p.o. az ő Urak:
illorum Dominus at nem az ő Urak
mertt urak Domini in Nominativo plu-
rali. Így bogarok, mozsarok, fonalok,
hidjok, kosarok, kanalok, lovak, madarak,
nyarok, nyilok, rúdjak, szamarok, poharak,
ludjak. — Hasonló képen mivel az Többes
első ejtéséről adott szabásból való 1. Ejtés ki-
vétel ként nem mondjuk Kassaio, Budai,
ok, hanem Kassaiak, Budaiak at, és
az igéknek Határozatlan mondják is
hason

Ordelyiek, és a tudosbb Írók, p.o. az
ő öfők (illorum avus) nem ösek, az
ő Siűök, vagy Siivők, nem Siűek, vagy
Siivék (Levir ipsarum, nempe foemina-
rum) Kendőjök, Kürtjök, az ő Istenök,
az ő Szemök láttára *). Ez az hogy
helyesebb, onnét meg-tetjünk, mert
ez által különböz a ragasztékatlan
vékony hangú neveknek többes első
Ejtésőtől, p.o. biűnek (peccatum) biűnök
(peccatum illorum), Istenek (Dii) Istenök
Deus

hasonló képen i vel mennék ki p.o. mond,
ani, adni, ezen okból, midőnn ezeket
ragasztékosítjuk, az ak helyett ok-ot
mondunk p.o. nem mondjuk: mondaniak,
írniak hanem mondaniok, írniok és a
t.

*) Így él ezzel a mi Magyar Írtzerünk
is Bármány Béter. Lásd Kalauzzának
Elöl járó Levelét.

(Deus illorum) Szemek (Oculi) Szemök
(Oculus illorum). Káldi is így ír Jerem.
IX. 8. Az ő Nyelvök alnokvágot szólott.
Nem írja az ő Nyelvek. Így Jakab Lev III.
3. Ha a lovaknak Szájokba zabolákat
vetünk, egész testöket vezetjük. Nem
írja: testeket v a t. — A hol mintsen
Semmi kétes értelem, ha mindjárt ok-
helyett ek-et teszünk is ott el-tűrhetni
az ek-et. Bápai Sám Magy. Lit. a 338.
laponn, hogy különböztetve a ragasztékos
nevet a ragasztékatlantól, az ek mellé
szolga betűt tön így írván a nevezett
helyenn: A Góthok az új földönn le-
telepedésük-végett (ez helyett letelepedés
ök) így, az ő Istenjék (Deus illorum).
Így különböztetik-meg a vastag hangnokat
is szolga betűvel némelylyek, ok, és nem
ak Ragaszték mellett is, a ragasztékatlan
név többes első Ejtéstől, p.o. az Országoknak
velünk

velünk. lefzen karatvonjok: nekik nintsen
 afzponyjok, asztaljok, borjok, lábajok
 királyjok. Ugyan ezt javallja Tietzi is
 (De vocibus Compositis Reg 8^a) azt
 mondván; hogy így kell írni királyjok
 (Rex eorum) hogy különbözzön ettől:
 királyjok, Reges. *)

*) Ambar meg engedem, hogy Tietzi javallása
 ként ez a szólás: Reges, királyok, különb-
 öztefésük-meg ezen birtokostól: Rex eorum,
 nem helytelen így írni: királyjok, p.o. a
 zvidóknak királyjok; de még is helyesebb
 lenne Erdélyi módra így írni királyjak,
 a feljebb meg mondott okokból, leginkább
 pedig a hol a jottával nem lehet különb-
 séget tenni. Nem lehet pedig ezen különbség,
 et tenni, ha az egygyes Odin személy beli
 Ragafaték maga mellett meg nem jennévi
 a jottát p.o. Száma nem számja, Istene
 nem Istenje v t e f, tehát a többes bíróság
 ban, de egygyes birtokbann nem mondat-
 ni Istenjek, számjok le telepedéssek.

Hibáz

2) A' név-szók birtokos szerkértetésében
 minden-koronn k val, az az ak, vagy öke-
 kel tegyük-ki 1re az egygy dolgot t évő
 ragafatékos szót, valamikoronn a bíróság
 a többes számbann áll; de egészen meg
 tsonkúl

Hibázott tehát Bápai Samuel az említett
 helyenn írván: le telepedéssek, Istenjek.
 Jobbann írta volna: le telepedésök, Istenök.
 Lám Bázmány sem írja Imádvágos Könyvé,
 benn a 167 laponn: A' Brófétáknak dölser,
 etes számjok, hanem írja Brófétáknak szám-
 ok, noha helyesebbenn írta volna: számak,
 mint számok IV Rész I Tag I Fejezet 4.
 Jegyzet. Cs IV. Elő ismeretek II §. B. Hiv
 szám a végről vételről. Így hasonló kép,
 cinn, mivel nem mondjuk: lábja, borja,
 (vinum ejus) mertt borja annygi mint,
 vitulus ejus borji ból, asztalja, afzpony-
 ja v t e f, hanem: lába, bora, asztala,
 afzponya, azért nem monthatjuk Bápai
 Samuel ként: lábajok, borjok, asztalajok,
 afzponyjok, sem Erdélyi hangonn: lábjak,
 borjak, asztaljak, afzponyjak, hanem: Magy.

ör.

tsontkülátlánul, meg rövidülés nélkül
 a 3 dik Ejtésbenn lévén, p.o. Szentek
 nek életök, katonáknak Sátorok,
 Magyaroknak Istenök, Uraknak Urak
 Királyoknak Királyjak, Páfrónak
 Szabadjagok (Lásd legközelebb a
II Szabást) Így éltenek az ilylyenek,
 Kéi a mi őseink is, a mint ezt sok
 példával bizonyítja, és erősíti Révai.
 Antiquit. § 179. Így Telegdi II Rév.
 „50 lap” Az útonn járóknak jó
 „úti társok, a betegeknek Orvosok,
 „a nyomorultaknak oltalmazóik, a
 „szomorúaknak vigasztalóik, a tud,
 „atlanoknak tanítóik a mi édes
 „Jesúsunk 66. (itinerantium bonus
 comes, aegrotantium medicus, afflictorum
 defensor, moestorum consolator, ignorantium

Or. Szokás ként: Láboik, borok, apstaloik,
 aprszonyok, Erdélyi ként pedig: Lábak sat.
 Hanem mivel mondjuk királyja, és királyja,
 útja, vagy útja, azért jó királyjok, vagy inkább
 királyjak sat.

237
 um doctor est dulcis Iesus noster).
 És Bázmány Imádjagok könyvébenn
 a 167 laponn: Teged az Apostolosnak
ditsőféges karok, Teged a Brófétáknak
ditsőeretes számok (Te gloriosus
 Apostolorum Chorus, Te Prophetarum
 laudabilis numerus). És Káldi Jak.
 III. 3. A lovaknak Szájokba zabolak,
 at vetünk sat *) — 2) Hasonló
 képen k-val tegyük ki a több
 dolgot tevő ragasztékos szót is, a
 midőnn a bíró szó a többes számbann
 áll a 3 dik Ejtésbenn, a legközelebb
 említett IV Szabás Szerént p.o. emberek,
 nek házaik, katonáknak kardjaik, és
 kéreik. — Mind azon által meg
 kell vallani, hogy ezen megmagyaráz,
 ott régula ellen a különbbenn derék
 Írók is sokszor véttenek így írván:

Lxi

*) Lásd Sz Béli Gram pag 169. Reg V.
 Pétsi de recta loquendi ratione Reg
 I.

Zsidóknak Királyja, Menyeknek
Országá, Egeknek Ura, Mindenek,
nek Szemei, a régi írónak fordít
ásában, az ő munkájának leg jobb
kiadásával kell élni: melyeket
jobbann mondanánk ekképenn:
Zsidók Királyja, Menyek Országá,
Egek Ura, Mindenek Szemei, a
régi írón fordításában az ő
munkájának leg jobb kiadásával
kell élni; F) mertt

3) A nevek olyly birtokos szerkeztet,
ésbenn, mikoronn a ragasztékos
szó egygy dolgot tesz, a bíró szó
pedig a többes számbann vagyon,
de meg lévén tonkítva, az az nem
a Idik Ejtésbenn, hanem az első
benn

F) Ezen régula ellen vét Sz. B. Ali
Prax pag 196. Reg VI. Kardos
Adorj p. 89.

benn hagyatván, akkoronn nem
szabad tenni a k-t (melyly ak, ok
böl lön meg rövidülve) a ragaszték
os szóhoz p. o. nem szabad így szól,
ami: Zsidók Királyjok, Menyek
Országok, Egek Urok, Mindenek
Szemeik, régi Írón fordításá,
bann az ő munkájának leg jobb ki
adásakkal kell élni. Nem szabad
Ístén perént így szólani: Urok
Szolgájok, Angyalok Seregek, Juhok
Nyájok (lásd feljebb 5. Rész
I. Tag. I. §.). Nem szabad mondani
a Magyarok Istene, Vár-megyék
dolgoz, a Szomszédok ökrök, a
Nemesek fegyverek st. eff. mertt 1)
ezeket a mondásokat kettős értelem
benn vehetik a hallók, ezt a mondat
a Magyarok Istene arra is értheti
valaki: Hungari sunt Dii. A Szomszéd
ok

ok' ökrök. Vicini sunt boves & a t, de
ha így szólunk a Magyaroknak Istenök,
a Szomszédoknak ökrök, vagy ökreik,
sem ki balra nem magyarázhatja, ha,
nem így érti: Hungarorum Deus,
vicinorum bos, vel boves. Merth 2°
Tsétsi János előtt kinek Dramatikai
Jegyzéseit leg először Lötseinn 1708^{ik}
bann nyomtaták ki, soha sem ki a
Magyarok közül ilylyen Jéle mondás,
okkal: Urak szolgájak, Angyalok seregei,
Iuhok nyájok, Szentek életek st eff,
nem élt, sem sem ki a 15, 16, 17. század,
bann a Magyar írásokban effélek,
et nem talál; noha talál ilylyeket:
Uraknak szolgájak, Angyaloknak seregei,
Iuhoknak nyájok, Szenteknek életek
st eff a mint meg mutatám leg-
közelebb a 2 dik Jegyzetbenn, tsak a
18, és 19 század béli némely Irok bann
találjuk az ilylyen mondásokat, a
kik

239
kik Tsétsi után, mint bogár után,
indulván, tévelygésbe vitetének,
melyly Jéle mondásokat, mint Nyelv
béli eretnekseget, úgy kell tekinteniük,
mivel hogy a közönséges Nyelv szokás,
sal ellenkeznek, Nyelviünk járásában
szokatlanok. *) Tehát ha a bíró
szó a többes szám első Ejtésében,
kö

*) Tsuda, hogy Bápai Sámuel ezeket
Kapristáknak nem nevezte, mivel,
a kik a ragasztékos igéket a 3 dik
Személybenn a vastag hangon I
szolga betűvel írják, mint: adja,
látja, húzza, nem pedig az ő inge,
k inge - ként: adgya, táttya, húzza,
azokat Jottistáknak nevezte. De
meg felelek erre szó Könyvem I Kö,
mójának végén a Meg-Szerzés
benn.

Következés képen meg rövidítve,
és a k-t belőle ki hagyni ez kép,
enn: a régi Írók fordítása. Mi-
vel ez szót: Írók meg tsonkítjuk,
ez helyett: íróknak, ez miatt ez is:
fordítása meg tsonkúlva marad, s
nem kell mondani: fordításak, ha,
nem fordítása, és valaminthoz
próbánn: Írók a nak ki hagyása
jeléül Apostrofust teszünk, úgy
ebbenn is: fordítása a k betű ki-
hagyatásának jeléül, tegyünk Apostro-
fust. És ezen meg tsonkított
birtokos név, minden nemű hajlítás-
ában, meg tsonkítva marad, p.o.
Magyarok Királyja, Magyarok Király-
jáé, Magyarok Királyjának, Ma-
gyarok Királyját, Magyarok Király-
jához, Magyarok Királyjai (nem
pedig Királyjaik) Magyarok Király-
jaié, Magyarok Királyjainak.
Ma

240
Magyarok Királyait. Apostolok
televédetei Könyve (Liber actuum
Apostolorum) Apostolok televédetei
Könyvének első részében, Dírák
Könyvében, Királyok Könyvében,
Bélda bevezető Könyvében. s t eff.
— Még eddig sem ki Apostrofus.
Jól nem írta az ilylyen szerkesztés,
benn a birtokos neveket, ám bár az,
val írta a bíró-neveket; mivel még
eddig sem ki világosságra nem hozta,
hogy effélében: Zsidók Királyja,
Szentek élete s a t. Királyja, élete
meg rövidült szók lennének, ezek
helyett: Királyjak, életek, hanem
hibámann azt gondolták, hogy ezek,
benn az a, e egygy es számú s dík
személybeli ragaszték, mint szinte
ezen szólásban: Israel Királyja,
ember élete s t eff. *) A Díak

egy
*) Lásd a III Részben 4 Szabást III S. B. Tegye.
Ez miatt botlók Révai is.

egyenlő képen Rex szóval mondja
ki ezt is: Rex Iudorum, ezt is
Rex Iudai; de a Magyar tökéletesebb,
enn más Ragasztékkal fejezi ki a
szólást, midőn az egygy dolog egygytől
bíratis, más képen pedig, ha többtől,
s azért ezt: Rex Iudai így teszi ki:
Zsidónak királyja, ezt pedig: Rex Iudo-
orum: Zsidónak királyja, vagy Erdélyi,
ezen: Zsidónak királyja (a mint
meg mondtam az 1° Jegyzetben) vagy
pedig meg-rövidítve: Zsidók királyja,
melyly ezen Erdélyiesből Zsidónak
királyja, vagyon meg rövidülve, de
így nem: Zsidónak királyja, mert
nem mondjuk a Zsidónak királyja
vagyon, hanem a Zsidónak királyja,
vagy Erdélyiesem királyja vagyon,
ha jól lenne mondva a Zsidónak
királyja, ezt is jól mondanók: a Zsi-
dónak királyja vagyon, így pedig
nem szoktunk szólani.

Kö

241
Következtetés. Tehát tökéletlenül
ír a Debr. Dram a 47 §, 55 laponn,
"hogy" a Személyek többes jegyét a k-t
"a ragasztékos nevekől a 3 dik többes
"személyben ki lehet bátrann, és az
"értelemtől minden hiányossága-nélkül
"hagyni, mikor az előtte való Bíró név,
"benn már ott vagyon a k 66 Mondám
tökéletlenül írja ezt; mert tökéletesem
meg kellett különböztetnie ez kettőt:
ha a bíró név benn már ott vagyon e
a k betű 3 dik Ejtés beli végeretel,
vagy pedig ennélkül, mert ha ott vagy,
on a k, nak, vagy nek-kel, akkor nem
mondhatni, hogy a k-t ki lehet
bátrann hagyni, a mint meg-mutatám
a 2 dik Jegyzetben. Ha pedig nak,
nek-nélkül vagyon ott a k, akkor,
onn nem helyesem mondjuk, hogy
ki lehet hagyni a k-t a birtok,
bann, hanem mondanunk kell: hogy
épen ki-kell hagyni, nem szabad
ott hagyni, roszva lenne ott hagyni,
a

a közönséges Nyelv szokás ellen vétene,
a ki ott hagyná, és így szólana: Zsidók
Királyjak, v Zsidók Királyjok stef.
Dehát es még hibásann ír a Debr.
Gram. az 56 laponn ez képen: Ha
szintén az értt hibázásnak nem lehet
is egészen mondani az efféle szólások,
at: Seregeknek Urok, Királyoknak
Királyjok; de mivel gyakorta homályos,
és kettős értelmet okoznak - - jobb
leljen ki hagyni a k-t a harmadik
személybenn lévő ragasztékos nevek,
benn, vala hányszor az, az előttük lévő
nevekben fel találtatik. Mondám
ezeket hibásann írja: mert az nem
való, hogy az efféle szólások: Seregek,
nek Urok, vagy Erdélyiesenn Urok,
Királyoknak Királyjok, vagy Királyjak
gyakorta homályos, és kettős értelmet
okoznak; mert maga szájja vallása
a Debreteni Grammatikának az 56.
laponn, hogy homályosok, és kettős
ér.

242
„ értelműek az efféle szólások: a ka,
„ tonák fegyverek, mivel ez ezt is teheti:
„ militis sunt arma, a katonák fegyver,
„ eknek élek, ez ismét ezt is teheti:
„ militis sunt acies armorum Magyarok
„ Királyok, ezt is teheti: Hungari sunt
„ Reges 66 De ezen szólás: Seregeknek
Urok, Királyoknak Királyjok, nem
hasonló ezekhez: a katonák fegyverek,
a katonák fegyvereknek élek, Ma,
gyarok Királyok; mert ezekbenn:
Katonák, Magyarok a nak ki
ragyon hagyva, meg tsonkultt szók;
amazok pedig: Seregeknek, Királyok,
nak a 3dik Ejtésbenn vagynak,
és ha az elé adott regulák szerént
ezeket így mondjuk: A Katonáknak
fegyverek, vagy fegyverök, a katonák
fegyverének éle, azonnal eloszlik
minden homály, és ezeket csak a
Sültt

Sültt bolond Magyarázhatná így: Milites
 sunt arma, milites sunt acies armo-
 rum, Hungari sunt Reges. Ezért
 valamint Káldi a Vulgata fordítás,
 abban a Krisztus Kerepjének mutat-
 óját: Rex Iudeorum jól fordította
 a 3. d. Jegyzetem szerint: Zsidók
Királya, vagy Királya, úgy Károlyi
Páspár is a Ref. Bibliában jól
 fordította 2. d. Jegyzetem-ként:
A Zsidóknak ama királyjok, noha
 ama szóval elmaradhatott volna.
 *) — Tehát hibáz Tsetsi (De
 Vocibus Com. Reg 7) azt írván,
 hogy így kell szólani Juhok Nyájok,
 nem nyája. — Tehát hibáz Sándor
István Sok-Jelénének 10 Darabja,
 bann

*) Mertt ama az Articulus: a hely-
 ett vagyon: a Zsidóknak a királyjok.

bann a 79 laponn ezen szöveget: Szentek
hegedűje Prammatikus véteknék mond,
 vann, és azt állítván, hogy így kellene
 mondani: Szentek hegedűjök. — Tehát
 hibáz Gáriz Bapai, vagy Bód Béter,
 annak ki adója a Szebeni 1767 diki
 kiadásbann a 60 laponn így írván:
Bestia: Tolvajok, Hadnagyok, ez hely-
 ett: Had-nagya, és a 602 laponn
Brephotrophia: Kis gyermekek nevel-
 tetésekre rendelt ház, ez helyett:
neveltetésére (mertt a kis gyermek,
ek neveltetése vagyon jól mondra,
 és ez minden hajlításbann meg-
 marad: kis gyermekek neveltetése,
nek, neveltetését, neveltetésére,
 s a t, a mint már meg magyarázám)
Cantucha: afszonyok rövid palást-
 jök. Catabulum: Barmok közönséges
 istállójok, ez helyett istállója és a
 603 laponn: Székelyek, Ispánok, Né-
metek, Ispányok, Száfrok, Ispányok,
 ez

ezen helyett Ispánja s at. Hibáz
Révai így írván: Hallatik a gyermek
ek révárok, és a Magyarok paizsok
Propositiones ex Lingva Hung. A° 1804
in Martio pag 32. De kérdeheti valaki:
hogyan jöve be ezen szokás, hogy a birtok-
bann (in re possessa) a te el hagyassék
az efféle szerkesztetekben: Isidórk
Királyja, Szenter clete st eff? Mert
a meg rövidítések nagy divatbann
vagyának a Magyar Nyelvben a mint
erre számtalan példát hozék - elé
Szó könyvem I. Ismőjábann az Elő
befzed s benn, így p.o. az ilylyen
íge hajlításvokbann: adá, adná el
marad, vagy inkább bele olvad a da,
gaszték, mertt hajdanni így mondaték:
adája, adnája, vagy szolga j nélkül
adaa, adnaa, ma adá, adná olyly,
meg rövidültt szó, mint lenne alma,
ez helyett almája, mertt ada ragaszték,
at

244
atlanból így formáltatik: adám, adád,
adá, mint alma ragasztékatlan
névből: almám, almád, almája. —
2° Ö Név másábann a 2dik Ejtést
így kellene egészenn ejteni: övéje a
mint túl a Dunánn Dakony, és Rábra
mellett mai napiglan szokásbann vagyon,
meg is egyébrütt meg rövidítve így mond-
juk: övé 3) Sok régi könyvbenn a, e
ragaszték rövidségnek okáertt el-hagy-
atik a több birtt dolgot jelentő i-mellett,
p.o. Isten papi Krisztus Tanítványi,
Magyarság virági, ezek helyett Bapjai,
Tanítványjai, virágjai, Szerelmeim,
ez helyett: Szerelmeim. 4) Magyar
Országbann ezen szó: Szaj a Ragaszték,
okkal így meg rövidül: Szám, Szad,
Szánk, Szátok, noha Erdélybenn ezt
egészenn így mondják ki: Szajam, Szajad,
Szajunk, Szajatok. 5) Ezek helyett:
Istennék dolga, Szememnek világa,
adja

adjd ide a könyvem, proktuk mond,
ani rövidségnek okáért: Isten dolga,
szemem világa, adjd ide a könyvem.
6) Sok helyen rövidségnek okáért
ahhoz, ehhez Utól járónak zz
betűjét el hagyják, s így szólnak:
a kutyához lőtt. 7) Ezek helyett:
leszen, tessen, veszen, viszen, iszon,
essen, hiszen sokszor mondják: lesz,
tessz, vessz, visz, hisz, essz, isz. Ez
eket atya, apa, anya, bátya, néne,
ötse a Ragasztékokkal ez képen
meg rövidítjük: apja, atyja, anyja, báty,
ja, ötseje, nénje, ezek helyett: apája,
atyája, anyája, bátyája, ötseje, néné,
je. s a t. A melyly szokat a közönség,
es Nyelv Szokás meg rövidít, és a mint
meg rövidíti, úgy kell azoknak marad
niak, nekünk nem szabad a közönség
Nyelv Szokása ellen rövidíteni a szók
at

245
at, a vagy meg-hosszabbítani, pro. mivel a
közönség Nyelv Szokás ezeket ilyly rövidenn
esti: öt, apja, atyja, anyja, bátyja, nénje,
ötseje, nem szabad ezeket egészen ki
mondani így: öte, apája, atyája s a t.
Mivel pedig a közönség Nyelv Szokás
meg engedi, hogy midőnn ezekhez: atya,
anya, bátya, s a t. a több birtokot jelentő
i járul, akkoronn a többes Ragasztékok,
kal egészen tsunkulás nélkül, rövidítés
nélkül ki-mondassanak, azért az eset,
benn nem mondjuk meg rövidítve: atyja,
ink, anyjaink, bátyjaink s a t. atyjaitok,
anyjaitok s a t. atyjaik, anyjaik, bátyja,
ik, hanem így mondjuk az egész gyökér
szó atya, anya, bátya s a t. meg hagyat,
vann: atya-jink, anya-jink, bátya-jink,
atyajitok, anyajitok, bátyajitok, atyajik,
anyajik, bátyajik s a t, mint ha lenne:
atyájaink, atyajaitok, atyajaik, mint
ez helyett: Szerelmeseink, Szerelmeseitek,
Szerelmeseik, Tanítványjaink, Tanítvány,
jaitok, Tanítványjaik a Ragasztékokat
meg rövidítve mondjuk: Szerelmefink,
Szer

Szerelmefitek, Szerelmefik, Tanítványink,
tanítványitok, tanítványik. Így olvassjuk
 ezeket a régi Íróknál is, p.o. Káldi,
 bann: A ti Atyáitok Ura Istene 1
 Mos. 2. 16 vers. A ti Atyáitok mannat
 ettenek Ján VI. 59. Atyáink 1 Mos
 46. R 34 Vers. Bátyáim, Aénéim
 Jóhue II. 13. Ezek XVI. 45.

Hibára tehát Bapai Samuel Magyar
 literatúrájában egygy valakinek hi,
 bájul tévén ki ez ilyly etén szokot:
atyáink, atyáitok, atyáik, Bátyáink,
bátyáitok, bátyáik, és azt álltván,
 hogy kellett volna mondani: atyjaink,
atyjaitok, atyjáik; mert az egygy es
 3 dik Személybenn mondjuk: atyja,
 bátyja, nem atyája, bátyája, valamint
 mivel a 3 dik egygy es Személybenn mond,
 juk: tsatja, útja, kútja, a többesbenn
 mondjuk: tsatjaink, útjaink, kútjaink
 1 a t

II §. A Magakbann érthető nevek,
Kel

Kel való helyes élés.

- 1) Méltóság, hivatal, mesterség név, elejébe
 tétetik a vegezeteknek, p.o. Isázar
Donaparté, Király Zápolya, Fejedlem
Rákótri, Aertzeg Eszterházi, Prof
Andrási, Báró Meskó, Gyeneralis Hír,
telendi, Kapitány Györi, Had-nagy
Jékei. Bispök Zábrátzki, Kanonok
Dobronyai, Glébános Hanák, Szolga
Siró Josa, Eskütt Kozák 1 t eff. Nem
pedig Donaparté Isázar 1 a t.
- 2) Vezeték név (Cognomen), elejébe tétetik
 a Kereszt névnek: p.o. Hunyadi János,
Rákótri Zsigmond, 1 t eff.
- 3) A Kereszt nevet elejébe tesszük a méltó
 ságot, hivatalt, mesterséget jelentő
 névnek, a midőnn el-marad a vezeték
 név p.o. Napoleon Isázar, Mátyás Király,
József Nádor Isván, Pergely Bapa, Bál
Apostol, Bál Mester, János Diák, Illés
Bróféta, Máté Evangélista 1 t eff
 nem helyes lenne Isázar Napoleon,
Király

Király Mátyás s a t. Azért ama régi
köz mondásban nem mondjuk: Meg
haltt Király Mátyás, hanem Meg
haltt Mátyás Király, oda az igaz,
ság: Más Mátyás Király, más
Mátyás Kovács. Szent István király,
Szent Imre Herceg, Szűz Szent
Kunegundis Királyné s a t.

4) A helység től való nevezet (Agnomen),
melyly Diákul de Elöljáróval té,
tetik ki, elejébe járul a méltósági,
és Vezeték névnek, p.o. Palantai Próf
Eszterházi (: Comes Eszterházi de
Palantha)

5) Az elő név (Prænomen) elejébe tétet,
ik a keresztnévnek p.o. Nepomúki
János, (Joannes Nepomucenus) Gaulai
Ferencz (Franciscus a Gaula) Almási
Nepomúki János, Próf Balassa Gaulai
Ferencz. — Ezekből már következik,
hogy valakinek minden tulajdon nevét

ki

ki akarván tenni, azokat így kell el
rendelni, p.o. Balassa Gyarmati Próf
Balassa Gaulai Ferencz (: Comes Franciscus
a Gaula Balassa de Balassa Gyarmati)
Lindeni, és Pekhajmi Próf Aspremont
Nepomúki János.

6) Ezeket: Ur, Uram, Asszony, Apszony,
om, minden koronn utának tesszük
a neveknek, p.o. Bíró Ur! (Domine
Iudex) Bíró Uram, Bíró Urunk, Krisztus
Urunk, Szolga Bíró Ur, Szolga Bíró
Uram, Glébanos Uram, Atyám Uram,
Apám Uram, Tatám Uram, Komám Uram,
Bátyám Uram, Sógor Uram, Ötsem Uram:
Anyám Apaszony, Néném Asszony,
Ángom Apaszony, Szomszéd Apaszony,
Istenem Uram s t eff. — Tehát nem
magyaros, hanem Diákos, Németes, és
Tolttos így szólani: Domine Barrens!
Domina Mater! Domine Frater! Her
Vatter! Frau Mutter! Her Bruder!
Ban Otzetz! Banyi Matka! Ban Brat!

í

1 a t) Lásd a Debr Gram a 180 lap.
 Valamint képtelen: Uram Barátom,
 Uram Sogorom, Uram Komám, úgy Uram
 Atyám, Uram Dátgám, Uram ötsém,
 Valamint képtelen: Úr Sogorom,
 Úr Fíztartóm, Úr bíróm ez helyett.
 Sogor uram, Fíztartó uram, Bíró
 uram, úgy képtelen: Apfzong Anyám,
 ez helyett: Anyám Apfzong: Apfzong
 Néném ez helyett: Néném Apfzong.
 Tehát hibáz Kaldi is, ezen igéket
 a Vulgata szerént Domine mi Rex
 C. Reg. 1 Vers. 24. Jerem 38 v. 9)
 így fordítván: Uram Királyom!
 ez helyett: Királyom uram, ez Királyom
 uram olyly Magyaros lett volna, mint:
 Anyám uram, Komám uram *) De
 már

*) Egygybe nem szerkesztetre jó ez is:
 Uram! Királyom! Uram! Istenem!

már nagy szokásban vagyon az úri
 rendeknél: Uram Anyám, Apfzong
 Anyám, és ezzel a Magyartalan szól,
 ással akarják magukat meg különböz-
 tetni a köz rendtől.

7) Egygy személyhez tartozó több szó
 öfzre illesztve állván csak az utolsó
 főbb szót ejtegetjük, p.o. Látam második
 Józef Isápart, nem pedig: Másodikat
 Józef Isápart, (vidi Casarem Josephum
 secundum). Ez ellen vétenek, a kik
 így szólának: Bírak Urak, Szolga Bírak
 Urak, ez helyett: Szolga Bíró Urak.

8. Mikor két Magabann érthető-közül
 az egygyik a bíró; (possessor), a másik
 pedig a bírt személyt, vagy dolgot (res
 possessa) jelenti, akkoronn a mit a di,
 ak 2 dik Ejtéssel, az az Penitivissal,
 szokott ki-tenni p.o. domus Iudicis,
 azt a Magyar Nyelvben 3 dik személy
 béli

béli Ragasztékkal adjuk elé: így: Bíró,
nak háza, vagy meg rövidítve: Bíró
háza, Város Bírája fiainak háza, v.
háza (Lásd a Ragasztékokról
 való Oktatást.) Lásd a Debr. Gram.
 181, és 182 lap.

- 9) Az öfeszeseget neveket (H. Rész.
 I. Tag. I. §. A. 3.) egygyes Számban
 mondjuk, nem úgy mint a Diákok,
 p.o. Lenteset eszem (Lentes comedo)
Szölőt szedek (botros, v. uvas colligo)
 s a t, nem pedig a Diák szerint:
 lenteseket, szölőket.

III §. A' Másal érthető nevekkel való helyes élés.

- 1) A' Másal-érthető nevet a maga
 Magábann érthetőjének közvetet,
 leniül (immediate) elejébe szoktuk
 tenni így: első rész, minden-napi
 kenyér

kenyerünk s t eff. Azonbann mikoronn
 a Másal érthetőbenn a vagyon (est) lappang,
 akkoronn azt a Magábann érthető-utánn
 tesszük, p.o. Az ember halandó (homo est
 mortalís) Ez a bor jó. (hoc vinum est
 bonum.) s t eff.

- 2) A' Sarkalatos Szám nevekre is különböz
 Nyelvrünk más Nyelvektől, abbann, hogy
 az ilylen nevek csak egygyes Számot
 kívánnak magakhoz, mivel már az egygy,
 es Számbann is többet jelentenek, p.o. a
 Zab köblének három Márjas az ára;
 nem pedig három Márjások. Két ember
méne-fel a Templomba, hogy imádkozná,
nak. Káldi Luk 18 Rész; nem pedig
 két emberek, mint a Diáknál: duo homines,
 hat lovonn jár, nem pedig hat lovakonn.
 Ennek a paripának az ára száz forint,
 nem pedig száz forintok. Ilylenek ezek
 az öfeszeseget Másal érthetők is:
 (Adjectiva Collectiva Sz Béli Gram
 pag. 206) minden, sok, kenés, elég,
 hány

hány? több, temérdek, számtalan, támtalan,
 az számtalan, p.o. sok gyermeke vagyon,
 több szem többet lát, kevés marha, hány
 forintot nyertél? — Ezekből által láthatni,
 hogy nem drékas mondás: Három királyok
 napja, tizen két Apostolok, Hét Szentsegek
 st effc. A Diákok után vagynak ezek
 majmolva. Ha határozok (Adverbia)
Leznek-is ezen említett szökből, p.o.
hatann, tizenn, elegenn, sokann st, akkort
 is csak az egygyes számból leznek határ,
 ozók, nem a többesből, ez is bizonyítja,
 hogy ezeket nem szabad többes számba
 tenni, mert nem mondjuk: hatakonn
vagunk, hanem hatann, úgy mint
 egygyesbenn. Sokann vagynak a hivatal,
 ofok, de keresenn a választottak, vagy
 régi módra: önöttek, nem mondjuk sokak,
 onn, keresek enn. Ichat Kaldi igen
 helytelenül fordította a Vulgata szavait,
 Sz. János Selenéseiből V. Rész 8. Vers
 így: A négy lelkes állatok, és a huszon
négy

250
négy vénnek le esenek a Bárány előtt
mindeniknek taitarajok lévén, és arany
tsépjék rakvák illatokkal, melylyek
a Szenteknek imádságok. Itt felel
 hibát követett-el, mert így kell fordítani,
 a: A négy lelkes állat, és a huszon négy
vén le-esik a Bárány előtt, mindeniknek
taitarajai lévén, és arany tsépjéi rakvák
illatokkal, melylyek a Szenteknek imádságaik
(vagy a Szentek imádságai) Hibázott Kál,
di Luk. X. 24 így írván: Sok Bróféták, és
Királyok akarták látni. Jobb lett volna:
Sok Bróféta, és Király akarta látni, vagy
sokann a Bróféták, és Királyok akarták
látni. Lásd a Debr. Gram. 128 §, 187 lap.
 3) Mikoronn egygy mással, és magábann érthető,
 vel más harmadik magábann érthőnek
 mi nemüségét írjuk-le, akkoronn a le-író
 Magábann érthető (melylyet a Diákok
 Genitivus, vagy Ablativus Ejtéssel leznek
 így: Vir magnae eruditionis, vel magnae
eruditione) au, vagy cui utól járót
 veszen. Fel a szonak hang béli különb
sége

ségéhez képest, és a mint meg vagyunk
mondva az Utóljárókról adott oktatás,
bann, p.o. Nagy tudományú, szép elméjű,
és anyájú s at.

4) Ez hasonlításnak 2dik lépését (Com-
parativus gradus) anál, enél Utóljáró,
val, vagy errel: mint; a 3dik lépést
pedig errel: között szoktuk egygybe
szekerezetni, p.o. hollónál feketébb,
vagy feketébb, mint a holló. János leg-
okosabb közöttük. A 3dik lépést tehát
nem jó anál, enél-el tenni, s így szól,
ani: Mindnyájunknál leg erősebb, ha,
nem mindnyájunk-között. Ezen említett
anál, enél Utóljáró (melyről észre kell
venni, a mit feljebb az Utóljárók-között
róla mondék) ragasztékosan áll elé, mi,
dönn: én velem, te veled, ő vele, mi velünk
s at vagy az egygybe hasonlítás, p.o.
Béter okosabb nálamnál (Betrus est
prudentialior me) okosabb te nálad, okosabb
ő nála, okosabb mi nálunk, ti nálatok,
ő-nálatok. Ezt némely hibásan így
kett

251
kettőzteti. Béter okosabb nálamnál s at,
mertt anál, enél csak olylyan Utóljáró,
mint aval, erel és így fel veszi a lá,
ragasztékokat. Tehát olyly képtelen
nál amnál, mint képtelen lenne velem,
mel vagy Salótrófann, és Székelyesenn
velemmel, ez helyett velem, vagy rolamról,
ez helyett: rolam, vagy tőlemtől, ez hely,
ett: tőlem s t eff. Azután ha jó szólás
lenne ez okosabb én nálamnál, ez is
jó lenne: ő okosabb annálnál; mertt mind
a Kettőbenn csak nál Utóljáró vagyunk,
az egygybenn Ragasztékkal egygyzer,
mászor ragasztékatlanul, a másdik monda,
bann pedig mind a kétszer ragasztékalan,
ül. Ezt pedig: okosabb annálnál a leg-
sülttebb paraszt sem mondja, hanem
kiki így szól: okosabb annál. De azt
vetheti valaki: hogy nálam Annyit is
teszen: apud me, penes me, hogy tehát
valaki ezen mondaist: Béter okosabb nálam,
így ne értse: Betrus est prudentialior apud
me, azért helyes így szólani Béter okos,
abb

abb nálamnál. En erre azt felelem:
 mikoronn így szólókis: Ez okosabb annál,
 szint' ilyly értelmű prólás lehet. Iste est
prudentior apud illum, azért meg sem mond,
 ja semki ezt így: Ez okosabb annálnál.
 Tehát hibáz Sz Béli Gram pag. 206,
 így tanítván: Judósabb nálamnál.
 Hibáz Káldi Luk XIV. 8 így írván:
 Mikor Menyegzőre hivatol, ne ily az
 első helyre, hog valami képen betsületes,
ebb náladnál hivatott ne legyen, és Jan
 XIV. 28 Az Atya naggyobb nálamnál*)
 Azért jól mondja Jándor István sok
 féle 7 Darab, 218 lap, hogy ma mondjuk:
nála jobb, szebb, több, mint hajdani nála,
nál.

II Tag. A Név-májsaival való
helyes élés

I

*) Befti Sátor Új Testamentomában B és
 1536 ez helyett: nálánál errel él: tölénél,
 p.o: egygy az Isten, és nintsen más ötlé,
 nél Mark XII. 32.

I Fejezet, a Személyi Név-májsaival
való helyes élés.

A.

En, Te, Ő, Műk, Tike, Ők kel való
élésről.

1) Mivel a Ragasztékok nem egyebek, ha,
 nem csak ezen igen keres, vagy semmi
 változással a szó végéhez ragasztott
 név májsai (4 Rész II Tag I Fejezet)
 következnek, hogy Szükségtelen a ragas-
 tékos nevek elejébe tenni ezen Név
 májsait: én, te ő, mű, ti, ők így szól,
 ani: én kezem, te kezéd, ő keze, ők
 kezök, ők kezei, ők kezeit, mű kezünk,
mű kezünk, ti kezetek, ti kezeitek,
 hanem elég mondani: kezem, kezéd,
keze, kezök, kezei, kezeit, kezünk,
kezünk, kezetek, kezeitek. Isak éppen
 hathatósabbság végett (Emphasis) teszjüke
 elejökbe a Név májsait, p.o: En Istenem!
én Istenem! Némétes, nem pedig Magyar.
 or

és így szólani: En uraim! ez helyett Uraim!
mert a Németről így: Meine Herrn!
Lám a legrégibb Iir beszédében nem
mondották: Látjátok én feleim ti szemetek
kel hanem Látjátok feleim szemetek,
kel s a t.

2) A második személyt jelentő Te Név-
májával a Magyarok azokat az ember-
eket, a kiket tisztelni akarnak, nem
szokták szólítani, noha az Istennel
csak a 2dik személyben szólának.
Mind azon által 2dik személybeli
Bagaftékkal adjuk elé a tisztelet-
beli szokot, p.o. Felséged, melyly
tulajdon képen annyit tesz, mint:
Tua Majestas, nem Vestra Majestas,
Nagyságod (Magnificentia vestra,
betű szerént Magnificentia Tua) Utya,
ságod mondják a szerzetes papnak
(Paternitas vestra, vagy inkább Paterni-
tas Tua), Kegyelmed, rövidebbenn kel,
med, leg rövidebbenn kemd, ked (Tua
gra

253.
gratia) Kegyelmetek, kelmetek, kemtek,
ketek (Vestra gratia) Nagyságtok!,
Kegyelmetek! A mai mód szerént
Kegyelmed betűilletés, de nem Uri ember-
nek mondjuk, ezt is Kegyelmetek. (né,
melyly trigányosann ejti: Kigyelmed, kigyel,
metek) Mennél inkább meg rövidítjük
ezen szót: Kegyelmed, Kegyelmetek, an-
nál rövidebb, és kisebb tiszteletet tesz.
Ezt kemd (melyly így hangzik kend,
de kemd-nek kell írni, mivel Kegyelmed
ből lett, melyly próbann n rintsen, ha,
nem m) és ked, kemtek, és ketek
csak a sült parasztoknak mondjuk.
A kis úrnak, és úriás embernek mond-
juk: Az Ur (Dominatio vestra) A ki
pedig ennél alább való, mondjuk neki:
Maga (Ipse). Ezre kell venni hogy
jokann ezen szót: Kegyelmetek, kelmetek,
kemtek, ketek roszszul szerkesztetik
így: jöjenek kemtek, ketek, ez helyett:
jöjön kemtek, ketek. Ezek nem veszik
ezre

éjre, hogy kegyelmek, Kelmek, Kemtek,
Ketek az Egygyes Számban, nem a több,
 esbenn vagyon, s így: jöjenek Kemtek olyly
 hibás. s érkeztetés, mint Diákul hibás
 lenne: Veniant Vespera gratia, Veniant
Vespera Dominatio. *)

3) A' Odit Személybeli Név mássa:
 Ő

*) Valamint hibás érkeztetés ez: jöjenek
Kemtek, ez helyett: jöjön Kemtek, jöjön
kegyelmek, úgy hasonló képen a most,
 anélkül Bétobenn mulatozó három Felsőes,
 a' Bétob. híres Felsőes gyűlésre (Con-
 gressus) jött Felsőesekről hibás, és
 gántos érkeztetéssel mondaná a'
 Magyar Magyarul: Ő Felsőek már
 Bétobé érkeztenek, Budára menttenek
 Bétoból, de már Bétoból haza mennek,
 a' mint s eltérére így beszél, és ír a'
 Magyar Kurir Kólak; mert Ő Felsőek,
 ek, vagy Ő Felsőek egygyes Számban
 vagasztos név, mint Ő kegyelmek.

v.

Ő, az ő sokszor annyit tesz, mint:
Suus sui, az ért sokszor helyesebb hely,
 ette a' Vespera ő Név másával elni.
 (Lásd alább a III Jegyzet) p.o. A'
 jó pásztor az ő lelkét adja az ő juhai,
 ért. Kaldi Jan X. 11. Ennek ezen
 értelme is lehet: bonus pastor illius
 animam dat pro illius ovibus. Hogy
 tehát ezt legye, a' mit kell tennie: bonus
 pastor animam suam dat pro ovibus
 suis, jobb így mondani: a' jó pásztor a'
 maga lelkét, vagy tulajdon lelkét, vagy
 saját lelkét adja, önön, vagy maga,
 vagy tulajdon, vagy saját juhaiért.

At

v. kegyelmek, tehát a' vele örsze illesztett
 igénre is (Diákosann szólván, a' Regens
 Verbumnak) az egygyes Számban kellett
 lennie. Ő Felsőek mennek, s akasztott olyly,
 ann képtelen szólás, mint ez lenne: Ő Hely-
 ségek, v. Ő Helységök égnere, ez helyett: Ő Hely-
 ségek, v. Ő Helységök ég (Illorum v. sua Gossessio
 ardet). Dobb lett volna tehát így írniok: A' Fel-
 ségek mennek: Majestates pergunt v. t.

Azután az ő-helyett jobb tenni a mutató
 név mását, p.o. Ez helyett: Megfizet
 az Isten a hamisnak az ő érdeme
 szerint, jobb mondani: Annak érdeme
szerint; mertt ezen mondas az ő érdem
 e szerint, az Istenre vitetnek, a mi
 távul legyen. Ebből meg tesszik, hogy
 Káldi hibájann tette ezt a fordítást
 Math I. 21 Ő (az az Jézus) szabad,
itja-meg az ő népét, az ő bűnök-ből. a
 Vulgátában: Ipse saluum faciet
 populum suum a peccatis eorum.
 Ezen szó eorum, ez helyett áll: a pec-
 catis ejus, nempe populi. Azért
 jobb lett volna így fordítani: ő szabad,
itja meg a maga népét annak bűn,
ei-ből, így fordítván: az ő bűnök-ből
 két hibát lett, mertt 1re az ő bűnök-
 ból, angyit tesszen, mint a peccato
 suo, v. a peccato eorum, nem pedig
 a peccatis. 2re így extrém a peccato
 suo káromkodó értelme lehet ezen
 szólás

255
 szólásnak, a mint helyesenn észre
 veszi Delti De recta loquendi ratione
 Reg II.

4) Miük, tik, ök-nek mikoronn marad
 el a k-betűje, az az mikoronn rövidül
 meg? Erről már rövidedenn emlékez,
 em (4 Rész 2 Tag. 1. Tejezet. 1 Ragaszték,
 atbanul az 1° Jegyzetben) Itt azt
 mondom, hogy valamikoronn valamelyly
 név szó miük (már ma ünk) tek, ök,
miük (már ma ünk) tok, ak Ragaszték,
 kal bír a feljebb adott szabások szer-
 ent, p.o. emberünk, emberetek, ember,
 ök, emberünk, emberetek, emberük,
 és a név másait ezen ragasztékosok-
 nak hathatóságából elejőbe tessz-
 jük, mind akkoronn miük, tik, ök-
 nek k-betűje el marad, p.o. mi ember,
 ünk, ti emberetek, ő embereik (noster
 homo, vester homo, illorum homo, nostri
 homines, vestri homines, sui homines)
 nem pedig miük emberünk, tik ember,
 etek

etek, ők emberök, miük embereink,
tiük embereitek, őök embereik. Valljon
mi az oka, hogy nem jó ki tenni a
k betűt mind a két számban így:
miük-emberünk s a t? Ennek epem
ez az oka, a melyly annak, miért
nem mondjuk: Szentek életek, Sühok
nyájok, Angyalok seregek s t eff.
a mint feljebb meg magyaráztam
ezen V. Rész I. Tag. I. §-ban a Segy,
zetekbenn a 3 diu szám alatt, mert
t. i. miü-emberünk, ti emberetek
s a t. meg nagyon rövidítve ezek,
böl: miünekünk emberünk, ti nektek
emberetek, ő nekje emberök s a
t, mint Szentek élete, amazok föld,
je, Magyarok Istene s a t. meg
nagyon ebből rövidítve: Szenteknek
életök, amazoknak földjök, Magyar,
oknak Istenök s a t. Ha így szólá,
nánk: A Magyarok Istene, a

Szom

256
Szompédok ökrök, ez a rossz értelme
lehetne szólásunknak: Hungari sunt
Di, Vicini sunt boves. Ha hasonló
képen, ha így szólánánk, ezt
akarván mondani: illorum bos: őök
ökrök, ezt érthetné valaki: illi
sunt boves. De ha azt mondom:
ő ökrök, nem lehet az értelmes
embernek rajta egyebet érteni, ha,
nem csak ezt: illorum bos, ezen
pedig ő ökreik csak ezt: illorum
boves, mert ezt: ő ökrök így fordít,
ami ille sunt boves, oktalán fordítás
lenne. — Innét következik, hogy
valamint ezeket: Magyarok Istene
Szentek élete s t eff. Apostrofussal
írjuk, ezeket is: miü emberünk, ti
emberetek, ő emberök, így jobb lenne
írni: miü emberünk, ti emberetek,
ő emberök, ő embereik, ha úgy
tetzenék a tudósoknak. Ezen szabály
ellen

ellen igen trünya hibát követett - el
 Erdélyi Baróti Szabó Dávid, ki nyertes
 nevű Könyv és kéjében, melyet Kassán
 nyomtatának 1787 benn, a 30, és 31
 „Laponn így írván: „Mélto az is jegy.
 „Zsbe venni, hogy midőnn ezen szó után:
 „ők ilylyen végez etű: szók következnek:
 „ek, ik, ok, ök, így kelljen írni, régula
 „szerént: ők edényjek, embereik, ekéjek,
 „fáik, ketskék, munkájik, atyjok, lo,
 „vok, ökrök, tudójok, kendőik, sokann
 „az első, s második személyi birtokot
 „is így ejtik-ki: a mink embereink,
 „jóságaink, a tik földetek, földeitek,
 „tudni illik a k betűt fen szoktak
 „tartani. De ez rosz szolás, nem
 is közönséges Nyelv szokási. Ezen
 rosz regulával el-ámittatván Agoston
 Antal is Magyar Iskolájának I. Réfje,
 benn a 110, és 111 Laponn így ír: ők ember,
eik ők írásait. Lám a 600 esztendő.
 Sír beszédben így olvasjuk: Isten ő
 imádságok miá bultvája ő bűnét (pro,
 pter

pter eorum orationem indulgeat ejus
 peccatum) nem mondja: ők imádságok,
ők bűnök

D.
 Magam, Magad, Maga s a t
 Név másával való élést. Lásd
 a III Fejezet benn, alább.

D.
 Mind-nyájunk, Mind-nyájatok,
 Mind-nyajak Személyi Név-másá,
 val való s endes élés.

Valamint magunk azt jelenti Soli nos,
 úgy mind-nyájunk azt teszi: Omnes nos,
 betű szerént: Omnis gres noster. Mink,
tik, ők elejébe tétetvén el veszi a
k betűt, mint egyeb ragasztékos névszók
 előtt, amint az-iment meg mondom (V. Réfje
 II. Tag. I. Fej. A 4 Segy.) mi-mindnyájunk,
 ti-mindnyájatok, ő-mindnyajak. Mi
mindnyájunk-kal úgy élünk, mint mink
 név-másával, ti-mindnyájatokkal, mint
tink

tik Név másával, ő mindnyájakkal, mint
ők személyi Név másával, s valamint így
szólunk: mienkünk meg kell jelennünk a
Krisztus ítélő széke előtt, úgy kell mond,
anunk: mindnyájunknak meg kell jelen-
nünk, nem pedig jelennie. Valamint
mondjuk: Bizonyágom az Isten, mint
Kivánsalok mindnyájatokat titeket, úgy
mondjuk: Bizonyágom az Isten, mint
Kivánsalok mindnyájatokat, nem pedig
Kivánsam mindnyájatokat. Valamint
mondjuk: Miünket hi' az Isten, úgy
mondjuk: Mindnyájunkat hi' az Isten
(Lásd a példákat IV. Képz II. Tag.
I Fej. E. betű alatt) *)

II

*) Hasonló képen élnek ezen szóval: mind-
nyájunk, mindnyájatok, mindnyájak,
mint ezzel: magunk, magatok, magak.
Valamint ezzel: magunk s a t vagyon
vissza élés, s mint majd meg mondom
alább, úgy ezzel is: mindnyájunk,
néha

II Fejezet. A Mutató Név másával
való rendes élés.

A.

AZ, EZ mint mutató Név másáról.

Ezen meg mutató Név másáról
meg kell jegyezni, hogy sokszor a
kétséges értelem el-távoztatása-végett
EZ

néha t.i. a vigyázatlanok vele úgy élnek,
mint akár melyly ragasztékos névvel, nem
mint személyes Név másával, valamint
nem elylyek mondják: Magunk lora, ez
helyett: lorunk, úgy Kaldi mondotta:
Malakiás II. 10. Mindnyájunknak atyja,
ez helyett atyánk, valamint mondotta
Job. XIX. Magam szája, ez helyett: Szájam.
Így vissza él mindnyájunkkal a Debr.
Gram. a 189 laponn mondván: Mind-
nyájatok hever, ez helyett: hevertek.
Mindnyájunknak atyja olyly képtelen,
mint ha mondanók: mienkünk atyja.

ez helyett: ő, az ő prokott tétetni a Idin
Ejtésben: Annak, a mint feljebb meg
magyaráztam (V. R. II. Fag. 3. Szám
alatt) p.o. Megfizet az Isten a hamis-
nak, annak érdeme szerint, nem
az ő érdeme szerint.

B.

Az Szótokáról, mint megkülönböztető
Név-másáról.

Itt ezt a kérdést kell meg fejteni: Mi,
koron szükség eszen megkülönböz-
tető Név-másával. élni, mikorom
pedig azt el-hagyhatni?

- 1) Mint hogy a tulajdon Nevek (no,
mina propria) külön külön vett
individuumokat jelentvén már magak,
bám is elégé megkülönböztetve, s
meg-határozzák az általuk jelentetett
különös dolgokat: miük az Artikulust
nem prokottuk az Országok, Városok,
és

és faluk neveinek elejökbe tenni, p.
o. nem mondjuk: a Magyar Ország,
a Buda, a Pest, a Kisp falud (nem
úgy mint a Frantzia, a ki így szól:
la France, mintha lenne: a Frantzia
Ország.)

- 2) A Személyeknek tulajdon, vezetéke,
és Kereszt neveikhez sem teszjük,
mint a Németek, p.o. nem mondjuk:
a Rakótri Terentz, az Antal, a
Terentz, a Szorgalmatos Márta s
t eff. (mint mondja a Német: der
Anton s t eff.) Mivel a Német ezek,
hez is hozzá teszi az Artikulust,
és a Dunán túl való vidékek el-
vagyunk Németesedve, némelyly Német,
és vidékekenn hallhatni ezen hibás
szólást: az Imre, a Jantsi, a mint
ezt bizonyítja Báp. Sám. Magy. Lit.
78 S. Mivel a Diáknak, és Folttnak
mintsen Artikulajva, ezen két Nyelv
nem

nem romtja a Magyarokat az Arti-
kulus dolgában. Mivel a Mindenható
Mennybelinek tulajdon neve: Isten
(Jehova, Adonai) Ur, a meg testesült
Isten Fiának neve: Jésus Krisztus,
ezekhez sem kell tenni az Artikulust.
Azért így szólunk: Isten áldjon meg,
Isten tartson, Isten hozta az Urat,
(I nem mondjuk: az Isten hozta
az Urat) Isten hozzátok, Isten
hírével. *) A tulajdon, vezetéke, és
ker

*) Mivel az Istennek tulajdon nevei:
Mindenható atya, teremtő, Ur, Sz. Lélek
s a t azért az Apostoli Hitvallás,
bann, a mint azt régi Magyar Elejink,
től vettük, nem leltünk Artikulusokat,
mertt Őseinktől így tanultuk azt mond,
„ami” Hízek egygy Istenben, Minden-
„ható Atyában, Mennyei, és földnek
„teremtőjében. És János Krisztus,
„bann ő egygy Fiában mi Urunkban,
Ki

260.
Kerezt neve meg szenvedik magak
előtt az Artikulust, midőnn a többes
számban vagynak, p.o. Szeremts váras,
ába gyülekeznek az Almásiak. Eljenek
az Andráso! Lásd a Debr. Gram. a
130 S. 192 lap. 3)

„Ki fogantaték Sz. Lélektől, születék Szűz
„Máriától, kénzoték Bontrius Bilátus,
„nak alatta, meg feszítették, meg-hala, és
„eltemetteté. Szálla-alá poklokra,
„harmad napon halottaiból fel támadta.
„Fel méne Mennyebe, ül Mindenható
„Atya Istennek jobbjára felől. Onnét eljö
„ítelni eleveneket, és halttakat. Hízek
„Sz. Lélekbenn, közönséges Kereztény
„Anyja szent egygy házat, szentek egygyes.
„Ségét, bünök botánatját, testnek fel
„Támadását, és örök életet. Amen.
„Ime itt egygy Artikulus fintsen. Ezen
„Symbolumnak leg régi ebb Magyarjára
„fel találtatit a Krakai A B tzebenn,
mely

3) Mivel a személyes név másai:
én, te, ő többesével együtt a Ra-
 gasztásokkal elégé meg különböztetik
 a dolgot, azért a Ragasztékos prók
 elejébe szószaporítás tenni az
 artikuluszt, és a regiek akkoronn
 azt ki szoktak hagyni, p.o. látja,
 tok szemetekkel - - mi ösünköt
 Adámot & a t nem pedig: látja,
 tok

melylyet Kazintzi úr ki ada Bestenn
 1808 a Magyar Régisegek között
 a 156 laponn, a hol szint úgy nints,
 en Artikulus, azért Kazintzi úr azt
 jegyzi felöle, hogy ki ugratá az Artikuluszt
 ; de nem ugratá; hanem az nem vala Né-
 metes Magyar, azért nem monda: Hiszek
 az egygy Istenbenn, a mindenható Atyá-
 bann, a Menynek, és a földnek teremője,
 benn & a t. Ez helyett ül Atya Isten jobbára
 így prób: ül Atya Isten mellett jobb fel
öl.

tok a szemetekkel, a mi ösünköt. *

4) Valahányszor meg határozatlanul teszik
 a köz nevet, nem járul hozzája Arti-
 kulus, hanem vagy semmi, vagy néha
 ezen

* Azért az úr imádságát Kaldi fordítása-
 ként Mat VI. 9. és a mai szokás szerint
 is így mondják. Mi Atyánk, ki vagy Menyek,
benn. Szenteltessék te neved, jöjön te ország,
od, legyen te akaratod, miképenn Meny,
benn, azon képenn földön-is & a t. Nem
 mondja pedig: A mi Atyánk, a ki vagy
 Menyekbenn szenteltessék a te neved,
 jöjön a te országod, legyen a te akaratod,
 miképenn a Menybenn, azon képenn a föld-
 ön is. Így él ezzel a boo esztendő Sir
 beszéd írója is mondván: Látjátok feleim
 szömtökeket, mi vagymuk, is a por, és hamu
 vagymuk. Menynyi miosztbenn teremteve
Élöve (teremteje, Élöje, az az Élö Istene)
 mi ösemüköt Adámot, és adott vala neki
 Baraditsumot hazává, és mind Baraditsum,
 benn való gyümölsötöl monda neki élne.
 Heon tilotaa őt egygy fa gyümölsötöl. Pe
 mond

ezen szó egygy po. Hasonlóvá lett Meny-
ország egygy Királyi emberhez, ki meny-
egzöt szerze a Fianak. Luk II. 2. Itt ez
mondás: egygy Királyi emberhez, nem
azt teszi: Uni homini Regi, hanem cuidam
homini Regio (mint a Sémétnél vagyon
ein határozatlan Artikulus)

- 5) Mivel hasonló képen a köz mondás,
okbann határozatlanul szokánk szólani,
nem

mondás neki: miért nöm ennéik.
Isa ki napon ejendöl az gyümöltstől,
halálnak halálául halpsz. Halláva
haltát Jeremőre Istentől (Jeremője
Istentől, mint feljebb Előve: Elője helyett
vala), ge (de) feledéve, engede ördöng int-
etrinek (intetjinek, intetjeinek) és evék
az tilott gyümöltstől s a t. Itt az gyümöltstől,
től nem Artikulus, hanem mutató név mása
és azt teszi, de fructu hoc vetito. Isak
ez kevésből is meg tetőzik nyilván,
hogy igaz Magyar írta ez beszédet, az,
ért hibáz a Debr. Gram. a 147 lapon.

262
nem tesszük azon köz név-mellé az
Artikulus, melyről vétetike a köz mondás
po: Dagoly is bíró barlangjában. (nem
mondjuk a Dagoly is) Eb ebnek barátja.
Ember fogad fogadást, eb a ki meg állja.
Ruha tisztesség, pénz emberiség. Szén égő,
nek tökénn a szeme. It eff.

III Fejezet. A Viszszáló Név-másával való helyes élés.

Viszszáló, vagy Viszontagló Név-mása:
Magam, magad, Maga, Magak, Magatok,
Magunk. Ezekkel így kell élni, valamint
finté ezekkel a Személyes Név-másai,
val: En, te, ő, mi, ti, ők, benneteket,
bennünket, mindnyájunk, mindnyájatok,
mindnyájuk. (Lásd feljebb az I Fejezetet
D betű alatt az 5. Részben. 2 Tagban.)
Valamint mondjuk: Mindnyájatokat kíván-
lak, így mondjuk: titeket kívánlak, ben-
neteket kívánlak, magatokat kívánlak,
nem pedig kívánom. Valamint mondjuk:
Mindnyájunknak meg kell jelennünk, így
mond

mondjuk: mi nekünk, magunknak, meg
kell jelennünk, nem pedig jelennie. —
Ebből világosan következik, hogy így szól,
ani: magam lora, olyly képtelen, mint én
lora, magad lora, mint te lora magunk
lora, mint mi lora, vagy mi nekünk lora,
magatok lora, mint ti lora, vagy ti néktek
lora. Erdély helyesén el ezen név mása,
val; de Magyar Országban elégét halla,
ni ezen helytelen szólásokat: magam
lora, magam háza, magam szája vallása,
magam kenyere én dolgozom, magunk
kenyere én aratunk. Itt eff. Hibák Révai
Elab. Gram. p. 362. Hibák Bapai Samuel
Magy. Lit. 78. §. Hibák a Debr Gram a 190
lapon. Hibák Bapai Bapai a Dictionarium,
bann ezen szót Tuopte így fordítván:
magad fejétől. Hibák Káldi Job XIX.
mondván: magam szája s a t. Melyly
tsüf hiba legyen ez, meg mutatám szó
könyvem I Somójának Előbeszédjében
a 6 § benn (Lásd Szabó David Kinyer
tes

263
tes 31 lap. Sándor István Sot Jéle
(Dar. 212. lap) Révai azt mondja az
említett helyen, hogy olylyan hiba magam
háza mondani, mint mondani: agyam
velöm, olyly formálag szól a Debr Gram.
is az elé hozott helyen, hogy: magam
háza olylyan rossz, mint rossz lenne
mondani: szemem világom. De sem Révai,
sem a Debr. Gram. észre nem vette,
hogy különbség vagyon ezen mondások
között; mert velöm, szemem, agyam
világom, név szó; magam pedig személy,
és név mása, nem olylyan tehát:
agyam, velöm, szemem, világom, mint
magam háza, magam lora, magam
szemem. Mivel agy, és szem név szó,
így kell birtokbann szólani: agyam veleje,
szemem világa, mivel pedig magam ház,
am tsak olylyan, mint én háza, azért
magam háza olyly hibás mondat, mint
lenne: én háza. Magam lora, olyly kép,
telen, mint én lora, így mond Szabó David
az

az említett helyen, magunk lova, mint mi lova. * — Ez helyett: Maga háza (ejus domus) mondjuk ezt is: az ő háza, ez helyett: magaknak szájak mondjuk: ő nekik szájak (or illorum) ez helyett: magaknak embereik (sui homines) mondják: az ő embereik.
A midőnn zavar történnék az értelemben, jobb az ő-helyett ezen vízfzáló név másával élni, a mint feljebb meg mondtam. (V. Rész. II. Fej. I. Fej. A. 3. d. 12. szám.) Még az is kérdez, h. ti. valaki; ha valljon ez ilylen szólás helyett: magaknak szájak, szabad é meg rövidítve mondani: magak szája, és ez helyett magaknak ember

* Magam személyemnek légy kegyelmes Ahmet 88 lap. Magam vettegesem 100 lap. — Ha jó lenne magam zárja (mea vera) ez is jó lenne magam zárja az ajtót.

embereik, Szabade meg rövidítve mondani: magak embereik, valamint szinte ez helyett: Szenteknek imádságak mondjuk: Szentek imádsága, és ez helyett: Szenteknek imádságaik, mondjuk: Szentek imádságai (V. Rész. I. Fej. I. 8. Fej. 2. etek 3. szám.)? De erre könyvjü a felelet a mondottakból; mert ha két név szó vagyon szerkesztésben, mi nemü: Szentek, és imádság, akkoronn vagyon helye az oly rövidítésnek; de ez a kettő: magak, és száj, nem ilylyan; mert magak név mássa, száj pedig név szó, azért ez helyett: magaknak szájak, nem szabad mondani: magak szája, ez helyett: magaknak embereik, nem szabad mondani: magak embereik, valamint ez helyett: ő nekik emberök (illorum homo) nem szabad mondani: ő embere, mert ez azt tenné: illius homo, és ez helyett: ő nekik embereik, (sui homines) nem szabad mon,
ani

mondani Ő emberi, merth' azt tenné:
illius homines. De valamint ez helyett:
ő nekik emberök, szabad meg rövidit-
ve mondani: Ő emberök, és ez helyett:
Ő nekik embereik. szabad mondani
rövidebbenn: Ő embereik, úgy ez helyett:
Magaknak szájak. szabad mondani:
Magak szájak, és ez helyett: Magak,
nak embereik, szabad rövidebbenn mond-
ani magak embereik.

IV Fejezet. A' Vissza hozó Név- Mássalval való helyes élés.

1) Ki, és melyly között mi a különbség?
A' Nyelv szokás ezek között ezt a
különbséget hozá bé, hogy az elsőt
csak a Személyekre, a' másodikat
pedig a' dolgokra, melylyek nem szem-
élyek, alkalmazzatja, p.o. a' bátyám,
Kit anynyira szereték, meg-hala;
nem pedig melylyet - - . Ellenbenn:
a' Könyvem, melylyet teg-nap vök,
el vesze, nem pedig Kit vök. A'
mi

midőnn pedig a' Személy elejébe tesszük
a' Vissza hozót, akkoronn nem Ki hanem
melyly Vissza hozóval élünk, p.o. A'
melyly Vitéz anynyit türtt a' háború,
bann, meg érdemli a' jutalmat; nem
pedig a' Ki Vitéz - - . A' melyly ember
nem dolgozik, ne is egyék, nem pedig
a' Ki Ember - - .
Jegyzet: Ezen Vissza hozó név másai,
hozz a' régiak nem szokták tenni az
Artikulust, nem mondották a' Ki, a'
melyly, hanem csak Ki, melyly. Így a'
hoó esztendő's rövidebbik sir befűd,
" benn olvassuk: imádjamuk ez Szegény
" ember lelkéért, Kit vör ez naponn
" ez hamos világ temnötze-belől mente,
" Kinek ez naponn testét temetiük,
" hogy vör őt kegyelmével Abraham,
" Isák, Jakob kebelébe helyhezie,
" hogy bírság nap jutra mind ő Szentei,
" és önöttei közé jó felől joktatnia *
* Az az nyugtatni (nyoktatni a' parasztos
Ki mondas bann.)

élelje őt (az az jobb kéz felől nyugtatni él,
elszore, az az támaszra-fel őt. Ut judicii die
adveniente inter omnes sanctos, et Electos
suos, a dextris requiescere, vivificet eum).
A régi Öseinktől tanultt Ur imádságában
sem mondjuk: Mi Atyánk! & Ki vagy
Mennyekben, hanem így mondjuk: Mi
atyánk! Ki vagy Mennyekben.

2) Mi viszra hozóval & meg határozatlan
dolgokról élünk p.o. & mim vagyon, abból
néked is juttatok. Igaz & mit mondok.
Az ilylyenekben melyly-nek helye nincsen,
en, azért nem helyes az ilylyen szólás:
igaz, & melylyet mondok; mert melyly
nyilván, és világosan előbb Ki-fejezett
dolgok után következik, p.o. igaz &
beszéd, melylyet mondok.

3) Ki, melyly, mi, akár tételessék Artikulus
előjökbe, akár nem, mindenkör ragaszték,
attán igével kivánnak szekertetni,
p.o. Az ember, kit, vagy & kit látok;
nem pedig látom. Igaz & beszéd, melyly,
et

et mondok; nem mondom. et mit
irék, meg iram, nem pedig, & mit iram,
meg iram (quod scripsi, scripsi sub,
intelligitur illud) *)

V Fejezet. A Kérdő, és Felelő Név másával való helyes élés.

Az előbbi Fejezetben szóltam: Ki, és mi
viszra hozó Név másáról. Ezen Ki, és
mi egygy szere & mim Kérdő Név másá
is. Errel Ki, kérdjünk & személyes et,
egygy ez ezen diák szóval: qui, melylyet
ella

*) Fibásann vagynak tehát nyomtatva ezen
szók Sánd István lok felejében: & melyly
szavakat az egygy szó betűvel ejti, ez helyett
ejt. 3 Dar 127 lap. 5 Dar 27 lap et mit is
tsak azért mondom, (ez helyett mondok)
3 Dar 137 lap. Az ilylyen gántosokat
azért szükséges fel fedezni, hogy azokat
valaki olvasson, gántosann beférlni
ne tanuljon.

Nagyarosann így írnak: Kvi. Össze
kötjük ezen szóval is tsoda, p.o. ki-
tsoda jár ott? — Ezen szóval mi,
a dolgok felől kérdezősködünk, s annyit
teszen: quid? mi lett? quid tibi accidit,
mitsoda az? quid est hoc? Mind a két
Név másával állhatatosann Artikulus
nélkül élünk.

Jegyzet. Mivel ezen szó: ki, háromféle
értelmű: 1) Kérdő név-mása. 2) Viszta
hozó név mása, 3° azt is teszi: foras,
p.o. meny ki. 'exi foras.' jó lenne közöttök
különbséget szabni, a tűz zavar el-távoztatás
végett. En azt itelem, hogy mivel
ki Kérdő lévén, soha fel nem veheti
az Artikulust, Artikulus nélkül
írva legyen Kérdő Név mása, mivel
pedig mint viszta hozó, a mai Nyelv szokás
szerint, fel veheti az Artikulust, mint
viszta hozó alandóul írásuk Artikulus
sal; mikor végre azt teszi foras, mivel
akkorom ii vel szokták írni, és mond,
ami

ami, p.o. kiinn, ez helyett: kin, külső, ez
helyett: kilő, nél-kül, nem nél-kül, kül,
jebb, ez helyett: kiljebb, lehetne kü mond,
ami ki helyett, p.o. kü-megyen. Foras
pergit, hogy ettől különbözzön: ki megy,
en? quis pergit? és ettől aki megyen:
qui pergit.
A Felelő Név másairól nintsen
semmi meg jegyezni való.

III. Tag. Az Igékkel való helyes élés. I. §. Mi-korom kell ragasztékos igével élni?

Ragasztékosann a telekő, és közép
igékkel (de csak azon közép igékkel,
melyek fel vehetik a Ragasztékokat,
(IV. Rész III. Tag. I. Fej. III. §. D. Jegyzet
az 5. Szám alatt, II. Fej. D.) szoktunk
élni; mert a szenvedő ige fel nem
veszi a Ragasztékokat. Itt ez a jeles,
és nevezetes; de egygyöze s mind súlyos
kérdés támad: Mikorom kell etik

ragasztások, mikoronn pedig ragaszték,
attán igével élnünk? p.o. mikoronn
kell így szólani: mond, mikoronn így
mondja? Mikoronn kell mondani
tudom, mikoronn tudok, mikoronn tudod,
mikoronn tudsz, mikoronn tudja,
mikoronn tud? Ebben leg több hibát
ejtenez a Toltok, és Németer, a Ma-
gyar Nyelvet kezdve tenni; mert
kérdetve az ilyen ez kérdés,
sel: Tudsz Magyarul? így felel:
tudom, és azonnal el-árulja magát,
és ki nyilatkoztatja, hogy nem tud,
mert ha tudna Magyarul, így felelné:
tudok. — Némelyek a fel tett
kérdésre így felelnek, hogy akkor,
om kell ragasztások igével élnünk,
midőnn a tselkedetet meg határoz-
juk; (determinamus) de ez tökéletlen
felelet; mert hol kell jobban meg
határozni a tselkedetet, mint mi-
dőnn így szólak: te engem Szeretsz,
ő.

268
ő engem megöl, ő teged megöl,
vagy minket, titeket megöl, és még
sem élünk ezen igékkel Szeret, öl,
ragasztásokon. Azért a fel tett
kérdésre ez következő rend szabás,
okkal felelek:

1° Szabás.

Valamikoronn az ige, akár
mutató Név másával, akár meg-
különböztető Név másával, szerkez-
tetik egybe, az az, ha meg határoz-
juk Artikulussal, vagy Mutató Név
másával: az, azon, amaz, ez, ezen,
imez a nevet, melyre mutat az ige,
akkoronn ragasztások igével kell
élni, p.o. ha így szólak: Könyvet olvasok,
tsak annyit mondok: Valamelyik
Könyvet olvasok; ha pedig azt mond,
om Artikulussal: a Könyvet olvas-
om, már akkoronn valamennyire
meg határozom; de még is egészenn
meg

meg-nem mutatom, melylyik Könyvet
olvasom nevezet szex ért; Midőnn
pedig azt mondom: azon Könyvet
olvasom, már akkoronn mint egygy
újjal reá mutatok a Könyvre. —
Mind azon-által a három viszá
hozó Név mássa: Ki, melyly, mi, ha
mindjártt előttök vagyon is az Arti,
Hulys, még sem lehet ragasztékos az
ő igejök, p.o. a kit szexetek, a
melylyet látasz, a mit a Szerentse
ad, a mit mondok. It effe (Lásd
feljebb V. R. II. Pag 4. Fej.) Ezt kell
mondani: Ki, melyly, mi-ről, midőnn
öszre kötött szó is.

II Szabás.

Midőn az ige a Személyes Név. mássa,
inak 3 dize Személyjökkel a 4 dize Ejtés
benn: öt, öket, magát, magakat,
mindnyájukat, és a Mutató Név
másának ez 4 dize Ejtésével: azt,
am azt, azont, ert, emert, imert,
ez

269
ezent, Szerkerztetis; akkoronn is ragasztékos
ofann élünk vele. Ezen szó azt, akkoronn
is olyly erejű, midőnn alatto**n**bann téve
értjük azt, p.o. Kérem őt, azt mondog,
azont harmadszor hozja-elé. A mit
lovonn fogad gyalog meg nem állja
(értvén azt meg nem állja) Oda visken,
a hová nem akarod Káldi Jan XXI.
(érted hozzá: azt nem akarod) Ha
pedig a hasonló mondasbann nem
értetis alatto**n**bann ezen szó: azt; nem
kell akkoronn ragasztékos igevel élni,
p.o. Mindennek a mit akarok, adok,
vagy a mit adhatok, adok. Nem mond-
juk a mit akarok, adom; mertt ezen
mondasnak ez az értelme: a mit adhat,
ok, olyly valamit adok. Ilyenkoronn,
ha mindjártt világosan tesszük is Ki
ezen szót: azt, az ige ragasztékatlan,
ül marad, p.o. Kérdeinn mit adsz sz?
így felelek: a mit akarok, azt adok, az
az olylyan valamit adok. Így A mit
akar, azt tessék szíve, az az olyly valamit
tesz-

tselenszik: (tale quid facit, quod ei
 lubet) Így: Mikor akar, eszik a gazdag
a szegény mikor vagyon (Rajnis).
 Nem mondjuk: Mikor akarja, mert
 itt nem értjük alattozban ezen
 szót: azt, hanem ezt: enni, mintha mon-
 anók: Mikor akar (enni) akkor eszik
a gazdag, a szegény pedig mikor
vagyon (mit ennie). De ha hozzá
 akarjuk érteni ezen szót azt, akkor
 jól mondjuk: Mikor akarja, eszik a
gazdag. Valamint Káldibann Ján
 XXI. 18. Sárszsz vala, a hol akarod
vala, nem rossz prólás, hozzá ért,
 vém ezen szót: azt, mintha lenne:
a hol azt akarod vala. De így sem
 lenne rossz prólás: Sárszsz vala,
a hol akarssz vala, ezt hozzá ért,
 vém: járni.

III Szabás.

Midőnn vagasztékos Adir Ejtésü
 név szókkal szerkesztjük az ígét,
 an

270
 annak vagasztékosnak kellett lennie,
 p.o. Segítem barátomat (iuro Amicum
 meum). Tiszteljé Atyádot. (: honora
 patrem tuum). Egygyik sem érti a
 másának szavát. Valljuk bűneinket,
 et. El hagyatott Isteneket. El
 vettették minden vagyonjokat. Ide
 tartozik a Viszszáló Név-másának
 Adir Ejtése-is, p.o. Mutogatod magad,
 at (ostentat te ipsum). Magamat
ajánlom (me ipsum commendat). Kísérté-
 tek magatokat (probate vos ipsos).
 — Valaki ezt az ellen vetést tehet,
 né: Így szólván: Magamat ajánlom,
 ezen ígét: ajánl vagasztékosan szer,
 kerettem öszre ezen szóval: Magamat.
 Hát midőnn azt akarom mondani: ille
me solum commendat, miért nem
 mondom: ő tsak magamat ajánlja,
 hanem így szólok: ő tsak magamat
ajánl, tsak magamat kíván? Itt
 mi

miért nem perkeztetem ezen szót magam
at ragasztékos igével öszi, hanem ra-
 gasztékatlannal? Ennek az okát már
 meg fejtettem feljebb (a IV. Részben
 III. Szag. I. Fej. III. S. A. Jegyzet a 6 ik
 szám alatt) mivel ha a 2 dik személy
 az őre, vagy 2 dikra alkalmaztatja
 tselekedetét, akkoronn az ige mindig
 ragasztékatlan, és tselekvő, p.o. Ő
 engem, vagy téged meg szeret, meg
 ezen, öszi hűgyoz. Hasonló kép,
 enn, ha a 2 dik személy az őre
 viszi munkáját, p.o. Te engem, te
 magamat, vagy magunkat kívánsz,
 nem pedig kívánod.

IV. Szabás.

Mikoronn az ige a tulajdon nevek
 2 dik Ejtésével perkeztetnek, akkor,
 onn is az ige ragasztékosan allanak;
 ambar nintsen melletten az artikulus,
 p.o. Egyiptust nézem. Jánost követed.
 Azon kérté Istent Salamon & t eff

V. Szabás

vala

Valahánykor a beszéd szövegében,
 és kötetében (in nexu orationis) ez,
 en egygybe foglaló: hogy következik,
 az előbbi ige, melytől az egygybe foglaló
 függ, ragasztékos. Ilyen esetben ezen
 szót is: art alattozban értjük, és ennek
 alattoz ereje miatt is erősödik ezen
 szabás, p.o. Ki jelentette meg neked,
 hogy, hogy meztelen valnál? (quis in,
 dicavit tibi, quod nudus esses), mint
 ha így lenne: Ki jelentette meg neked
 art. Révai Antiquit S. 91.

VI. Szabás.

Eddig meg-mondám, mikor élünk
 ragasztékos igeikkel a jelentő, parantoló,
 és a kötő módban. De mivel Magyar
 Országban a jelentő, és kötő mód
 ragasztékos múltjával nem szoktak
 élni, hanem helyette tesznek ragasztékat,
 lannal, p.o. Mivel Magyar Országban
 így beszélnek: Ezt a könyvet olvassék,
 és olvassék, nem pedig olvassék, és
olvassék

Olvasnók, a mint az Erdélyiek élnek
 az ilylgyenekkel, valamint a mű őseink
 éltt enek, és ma is élnek a tudós Magyar,
 ok, annak okáért, hogy a Magyar
 Ország leg alább az írásbann meg ne
 bololják, és magat tudósa ne tegye a
 tudós Magyar Világ-előtt székeségeseinek
 ítéltem egygy olyly regulát szabni,
 melylyből minden született Magyar,
 a Grammatikában járta nem lé,
 venni is, Könnyen meg tanulhatja,
 mikor kellején, ők, nők, ők, nők
 végezeti ragasztékosságával élni;
 mikor pedig ánk, énk, nánk, nénk
 végezeti ragasztékatlannal. Tudni
 illik a született Magyar tudja,
 Grammatika nélkül-is, mikor kell a
 jelentő mód jelen való udejének Idik
 egygyes Személyjében ja, vagy i-vel
 mondani az Igét, mikor pedig annélkül,
 p.o. mikor kell mondani: tudja, mondja,
Szereti, mikor pedig tud, mond, Szeret.

Az

Azért ha a Jelentő mód múltjának
 többes számú első személyjével, és a
 Kötő mód múltjának többes első szem,
 elyjével, hiba nélkül akar szólani, előbb
 próbálgassa: hogy mondja azt a Magyar
 a Jelentő mód egygyes Idik Személyjé,
 benn? ha ja, vagy i végezettel mondja,
 akkor ők, ők, nők, nők-kel éljen az
 említett múlt időben; különben pedig
ánk, énk, nánk, nénk-kel, p.o. így kell
 szólanom: Azt hallók a Franziákról
 (Hoc audivimus de Pallio) nem pedig
 hallánk, mert így szólunk: azt hallja
 a Franziáról. És még nem jól szólának
 így: Mi nékter valamit mondan ők,
 hanem valamit mondan ánk, mert
 ragasztékatlannal minden Magyar
 így szól: nékter valamit mond, nem
 mondja.

VII Szabás.

Az határozatlan módban mikorom
 helyes az igét ragasztékkal tenni ki?
 Valahánykor a Szerkesztésben a név,
nek

nek, vagy név-másának Odik Ejtése
nyilván áll, vagy alattozban lappang,
jól tesszük az ahoz tartozó igének
határozatlan módját Ragasztékkal,
p.o: Azt parantsolja az Apostol vizsgál,
munk (hozza értvén parantsolja nekünk).
Kiknek lehetetlen is nem üdvözülniök.
Mit használna világra születnem (Bármint)
Imáds. Könyv 226 lap, hozzá értvén
nekem születnem). Elégé meg ada
értvén (t.i. nekünk). Sem engedé
az építést el kezdeniek (t.i. nekje.
Telegdi 2. R. 309. lap). Egygy néhány
atya fiának ő magát látniök ada
(Gallus Anaxius e. iij. Kivánságom vagyon
ti-hozzátok mennem (t.i. nekem vagyon
Silvester Rom XV. Mind Barátsomban
való gyümöltstől monda neki élnie - -
Kinek (tudni illik Béternek) adott (az az
adatott) hatalm odania, és Ketrice (a'
600 esztendőv ír beszédben). El kell
mennünk, mennetek, menniök, mennem,
men.

273
menned, mennie (itt lappang nekem, neked,
nekje, nekünk, nektek, nekjek). Ezen
ragasztékos határozatlan módik igék
a Diák szólásnak rövidítései (Compendia)
az ut, és quod el hagyatását (omissio
ut, quod) ezekkel szépen ki tesszük,
p.o: monda neki élnie: dixit ei, ut
vescatur, vel dixit ei vivendum, vescendum.
Kérai Antiqu. §. 73.
Jegyzet. A mi őseink nem csak akkor
élének a ragasztékos határozatlan
módik igékkel, midőnn, midőnn a Szer,
kerktetésben a Névnek, vagy Név-
másának Odik Ejtése vala nyilván,
vagy alattozban; hanem akkor is, mi,
dönn a Névnek, vagy Név másának H
dik Ejtése vala a Szerkerktetésben; a 3
dik Ejtése pedig sem nyilván, sem alattoz,
bann ott nem találtatott, p.o: Kivánlak
titeket látnom. Komjati D. 7. Avval
merek ditskednem. Telegdi 2. R. Elő
beszéd. Kit én nem merek mondanom.
Telegdi 3. R. 71. lap. Engem küldttek
téged

téged látnom. Heltai Páspár Magyar
Krónika. 279. lap. Nem akarok üdőt
mulatnom. Telegdi G. R. 376. lap. Ha
akarod meglátnod te külsődedégedet
(Igen régi kéz írás az Egri Litzeum
Könyv házában, melynek felül írása:
Az Úrnak nevébe kezdetik új
Szerzeteseknek regulája. Itt az
új Szerzetesekről érte az Apátrakat,
a mint meg tetzik a regulákból.
Ezen régiséget Révai, különben a
régiségnek nagy bűvára, nem látta,
én nekem pedig perentsem vala
olvasnom, melyben az írás módja
igen furcsa, és a betűk formája, képe
igen füzere, kár, hogy nem egész (a
7^{ik}, és 8^{ik} rész el-veszett belőle.) Az
I. Rész az imádságról vagyon, a 2^{dik}
a gyónásról, a 3^{dik} a Commonikálásról,
a 4^{ik} az ételről, az 5^{ik} a szenvedés-
ről, a 6^{ik} az ölésről (így nevezi palotá-
osann az alvást) - a 7^{ik} a tisztaságról,
a

274
a 10^{ik} a kísértetek ellene állásáról.
— Ezeket ha akarod meglátnod te külső-
dedégedet, írja az I. Részben. Ha
tökéletesen akarod Krisztust szeretni.
Ugyan ott. Mikor Komunikálni akarok,
entselkedjél mind az egész előtte való
hétenn tennen magadat szorgalmatossá-
gal hozzá szerzed - - mert az ilylen
szerzésről mondja vala sz. Bál. először
bizonyítja meg embör ö magát s a t.
Ugyan ott a 3. részben (dum communi-
care vis, satagito tota priore hebdomada
te ipsum diligenter ad illud preparare,
de tali namque preparatione aiebat
s. Gaudius: primo probet se ipsum homo
te.) Hasonló ezekhez, a mit egygy régi
séges Magyar Könyvben olvastam, melyly,
nek szerzője vala Ahmet, a ki, a mint
maga meg vallja Könyvének 177, 178, és
121 lapján, Siopolbann születék a tenger
mellett Herdum Városában. Ezen
Török ^{magyarul, régi} Balladnak ágazatjait, meg ezen
regi

régi könyvről sem hallék semmit; leg
először harmadéve vala szerentsem olva
ni, azt vélem Baldovizki János úr
közölvén, kár hogy az eleje, és vége
ki vala tépve. Ez a 104^{ix} lapon
így ír: En látnom jöttene (ad me in
visendum venere). A kiki én látogat,
nom nem jöttene. En látni, én látogat,
ni meg rövidültt szó ez helyett: engem
látni, engem látogatni, mint mondjuk:
kár tűz látni, az az ház at, tüzet látni,
és mint mondjuk: adj ide a mentem,
ez helyett mentemet s a t. Nem mond
ja: én látni, én látogatni, hanem
ragasztékofann látnom, látogatnom.
— Ilylyen Bázmanybann: Méltóztat,
ol Uram! Szem edet veá vetned a te
kezed munkájára (Liber Precum pag
125.) Méltólnál engemet szarándok
némbercit esmérned (Codex M. S. Fran
Bibl Ruth II. 10) Méltóly mintet meg
áldanod. (Sacri Serm M. S.) Méltóly
tapsál

275
tapsál irgalmaságot tenned én atyám,
mal, anyámmal (Brec Lib M. S.) Kivánt
tam régen olyly emberre akadnom (Gyöngyösi
Kariklája). Ne igyekerzél híreket hallgat
nod. (Dicta M. S. T. Beru). — Végre
a leg régiebb 800 esztendő s rövidebb
sír beszédbe is olvasni ez mondást:
jó felől 10chtotnia elezre vut,
az az jobb kéz felől nyugtatni elezre
öt. Ezt Révai hibásann olvasa így:
jó felől iktatnia elezre öt: ad par,
tem dextram collocandum vivificet
eum, merth sokkal természetesebb ennek
ez az értelme: nyugtatni elezre,
az az örök nyugalomra elezre,
tamaszra-fel ennek testét, melyly
a X^{us} jobb kéze felől nyugodjék,
joktatni ez helyett áll: nyoktatni,
a mint mondja a tudatlan köz nép,
merth itt a g úgy hangzik, mint a R
így mondjuk mintsen nyukta, ez hely,
ett

ett: nyugta, nyugata, nap le nyukta-
után, ez helyett: le-nyugata után,
hajdani nyugtatni helyett mondhatták:
joktatni, mertt a j, és n betű,
betű-tseré (Antithesis) által feljok-
ta egygy mást váltani, a mint ezt
én bőven meg mutatom Szó Könymen-
ben a J betűről szólván: po. mond,
jok Várju, és Varnyu, borju, és
bornyu, sarju, és sarnyu, hirju, és
hirnyu, dönt, és dojt, pernye, és perje,
járkal, és nyargal, Környad, és
Körjad, pazdorja, és pazdornya,
kēj, és kény, lanyha, és lajha,
görnyed, és görjed, virnyog, és virjog,
terjed, és ternyed, Környék, és Körjék
v a t. Így lett joktatni ez helyett: nyok-
tatni, vagy helyesebben nyugtatni,
nyugtatni. Mivel a ki múltt hívet,
nek utoljára azt szoktuk mondani:
nyugtasz Isten, adjon Isten neki
örök

276
örök nyugodalmat, Nyugodjék az úr,
bann, ezen sár beszédet is nyugodalom
Kivánsággal fejez é be ez régi Irónk,
melyly régi írásnál nintsen drágább
Kintse a tudós Magyar Világnak, he-
onn csak azok vetik ezt meg, a kik
nem tudják olvasni, nem tudnak rajtla
el-menni, és nem értik. Arx non
habet ofores, nisi ignorantes — Hogy
ha ezen sár beszédünk meg nem lenne,
mai napiglan nem tudnók helyesenni
meg-magyarázni én név másának
ejtegetését, a többes Számu Ragaszték
okat; de az ott elé forduló őse mük,
vagy muk, imádja muk egészenn vilagos.
Tágra vezérli a Magyar Grammatikust.
Már ma a H in Ejtéssel szerkez,
tetett ígét a határozatlan módbann
ilyly régi módra nem szoktuk ragaszték,
ofítani. Nem mondjuk: kivánlak látnom,
hanem látni, nem mondjuk: nem akarok
üldöt

üdöt mulatnom, hanem mulatni nem
 mondjuk: én látnom jött, hanem engem
 látni jött, nem mondjuk: Isten nyugtatnia
 támaszra fel őt, hanem Isten nyugodni
 támaszra fel őt. Ezek hasonlók ama
 fenn említett régi ragasztékos Részről,
 ökhöz: p.o: én élvezem dicsérem az Urat
 s a t. (IV. Rész. 4 Tag. E. Jegyzet *)
 Valamint ezen ragasztékos Részrőlök
 ki-avulttanak, és már ma azokkal nem
 szabad élnünk, ha csak azokat a Közön,
 seges Nyelv szokás új életre nem hoz,
 andja, úgy ezen régi módú ragasztékos
 határozatlan módú igékkel sem szabad
 élnünk.

Már

*) Valamint hajdani mondották: én élvezem,
 te élvezed, ő élvezje, miük élveznek, tük élvezé,
 tük, öök élvezek, úgy mondották: én látnom,
 te látnod, ő látnia, miük látnunk, tük lát,
 notok, öök látniak. Én szerexnem, te
 szerexned s a t. én mulatnom üdöt, te
 mulatnod üdöt s a t. én nyugtatnom, te
 nyugtatnod, ő nyugtatnia, és őt nyugtatnia,
 s a t. Tehát nem jó én hinia, te hinia, én
 innia (inynya fogok) Tehát nem jó Káldibann
 Bírak XII. t.

Már a mondottakból azt is megtanulhatni,
 mikortá kell ragasztékatlan igével élnünk,
 tudni illik:

- 1) Ha ki, melyly, mi Név másaival szerkez-
 tetjük az igét, és az azokkal össze kötött
 szókkal, minemü: Semki, nemelyly, vala,
melyly, Semmi, p.o: Semmit sem látok
 (I Szabás) Valamit adok. Ha alattombann
 lappang is a Valami szó, az ige ragaszték-
 atlan, p.o: a mit akarok adni, adok t. i
 olyly valamit adok. (II Szabás)
- 2) A melyly ige a Idik Személynek az
szöre és Idik ra alkalmaztatja teleredet,
 ét, és a Idiknak az szöre, az is ragasz-
 tékatlan, p.o: Ő engem, és téded szeret,
 Te engem, és miunket szeretesz (III Szab-
 ás.)
- 3) Ha Köz névnek nem tulajdon Idik
 Ejtésével szerkeztetjük az igét, p.o. em-
 bert látok, könyvet olvasok; merth ha a
 Név tulajdon, akkor ragasztékos az ige
 (IV. Szabás.)
- 4) Ha Sarkalatos Szám Szók, és össze,
 ség

séges mással érthetőek Híre Ejtésével
szerkeztetjük az ígét, akkoronn is ragasz-
tásatlan. (Lásd V. Rész. I. Tag 3. §. 2
Szám) p.o. egygy két embert látok,
minden jót kívánok, sok, kevés, elég
hány? több, tényleg, számtalan, támit,
alan madarat látok. Ide való enynyi,
anynyi, menynyi, valamenynyi, mind
p.o. mind igazat mond, anynyit tudok
felőle. Sz. Béli Gram. pag. 215 *)

5) A határozatlan módú ige ragasztásat-
lan valahányszor a szerkeztetésben
a

*) Tehát roszszul vagy on nyomtatva Sándor
István Sok Féléjében a 3. d. Dar. 189
lapon: Ezen szigetek minden hűst fülve
eszik, ez helyett esznek. És 4. Dar. 58.
lap: Minden monumentumokat feliül
haladják, ez helyett: haladnák. És
3. Dar. 146 lap: Harmintz három
esztendő egygy nemzést teszik.

a 3. d. Ejtése a névnek, és név mássá-
nak nintsen, sem alatto bann nem lappang
(Lásd a 7. d. Szabást)

II. §. Egyéb Szabások az ige szerkeztetésében.

- 1) A tselekvő ige, nevekkél szerkeztetvén
egygybe, ezeket a 4. d. Ejtésben kívánja
magához, p.o. Bál levelet ír, bort iszik
a 4.
- 2) Helyesenn veszi észre Sándor István
(Sok Féléjében a 10. d. Darabban 19
lapon:) hogy régi elejink a szenvedő
igékkel nem igen éltenek, az az igen
ritkán, gyéren, és vélte. A 600 esztendő
sír bejében egygy szer sem fordul elé úgy, hogy
egygy helyen szenvedő értelem fordulván is
elé ez mondasban: Béter, kinek hatalm
adott ódania, és ketnie (Cui potestas data
solvendi & ligandi,) nem mondotta: adatott
szenvedőleg; hanem adott tselekedőleg, mint
mondjuk ma is: Istentől vett hatalom által
tfelcszem azt, nem pedig vétetett hatalom
által

által, Istentől adott hatalommal lette
azt. De már az Apostoli Hitvallásban
ötször meg jelenik: jogantaték, születék
kínzaték, meg-feszítették, temették.
Innét tanuljuk meg, hogy ne kövessük a
Diákok, és Németek, a kiknél sürönn elé
fordul a dicitur, man sagt & t eff ha,
nem ez helyett így szólunk: azt mondják,
nem tudják, vagy nem tudjuk & t eff. Most
a sok nem tudaték, mondaték, annál inkább
ez helyett az ódir, ódir vizsgáló, még leg
inkább sem nem vizsgáló, sem nem szenvedő
atódir, etódir, p.o.: értetódir, nyomtatódir,
vétetódir, tétetódir, iratódir & t eff irtóztató
képen, motkolják, és piszkolják Nyelvünket
így mond Sándor István az említett helyen.
A szenvedő ige a nevet atól, etől (tól, től,
meg rövidülve) vagy által utól járóval
kivánja magához, p.o.: Az ellenségtől
vereték, vagy az ellenség által. Ezeket a
Diákok, és Németek ejtéseket: tudaték,
lattanék, hallaték & t eff igen szépen teszik
ki a határozatlan móddal így: Innét nem
látni

279
látni oda. (Ainc non est videre, seu non
videtur illuc.) Azt hallani felőle (hoc audi-
tur, hoc est audire de ipso.) Ezeket sem-
hol sem olvasni (Hoc nullibi est legere,
seu nullibi legitur.) Így a Tehető ige,
kel: azt mond-hatni felőle (hoc dici potest
de ipso.) Semhull nem látni annyira embert,
mint nálak. Sánd Ist sok fel 1 Dar
15 lap: Ezeket Magyar Országban sem
hol nem hallani. 8 Dar. 136. lap. Ezeket
semhol sem olvasni 8 Dar 219 lap. A
Batak, melyket által nem gázolhatni.
Köldi Ezek 47 Rész. 5 Vers. Ugyan ott
Amos 6 Rész. 13 Vers. a t. Más kép
is kerülhetni a szenvedő ige nek aték,
eték, taték, teték, Különbönn nem rofsz
végez etet, Annál inkább az attaték, etteté,
tattaték, tetteté végez eteket. p.o.: ez helyett
a jó szenvedő ige helyett: töreték, és ez
helyett a rofsz helyett: töretteté, jobb,
szébb mondani ez közép igit: törék, p.o.:
ez helyett: frangitur olla, jobb mondani: el
törék a fazék, mint el töreték, vagy
tör

töréttetik. Ez helyett: hoc audilur de ipso, jobb mondani az hallik felőle, vagy azt hallani felőle, vagy azt halljuk felőle, mint: az hallatik, annál inkább hallattatik felőle. Ezt: Solvitur Junis, szebb így magyarázni: el oldik a kötél, mint el oldatik, vagy el oldódik, el oldódik. Ezt: anseris ala frangitur, ékebb így kitenni: a lidnare szárnya szegik, mint szegetik, vagy szegődik. Ezt: putor ventitur, helyesbb így fordítani: bür érzik, mint éreztetik, vagy erződik. Szebb lätur (videtur) mint láttatik, kellemet ébb: tetür (videtur), mint tettetik. Vt. ül, ül végzetű közép igével is nagyobb kellemmel fel válthatjuk a szenvedő igéket, p. o. ez helyett meg rövidítettett ige így szólván: meg rövidültt ige. (abbreviatum verbum) Vt. *

*) Még azt is méltó megjegyezni a szenvedő igékkel való éléről, hogy valamelyik igéből

9) A közép igék nem lévén ragasztékosok, a nevet az első Ejtésben kívánják, p. o. Beter alszik, az ember él, a kötél el-oldik, a tuncor el-törik, az ér rangatódik, a fázékony bé takarodik. Némelyek az ódit, ödik végzetű közép igék, kel szenvedő gyanánt helytelenül élnek (A mint már meg mutattam IV. Rész. III. Pag. I. Fej. III. S. B. Jegy 5. Szám.)

A közönséges Nyelv szokás ként műveltető igét formálhatunk, akár azon ige iktelen, akár ikés ek vala is, azon műveltetőből formálhatunk szenvedő igét, és vele élhetünk, így p. o. eszik ikés igeből leszen műveltető: étet, az ért szenvedőleg élhetni étetik igével, az ért Kaldi ezen szólást: vestis quod comeditur a tinea így fordítja: melyly meg-étetik a molytól. De a melyly igeből mivel tetők nem lehetnek, mint p. o. vagyon ból, megyen-ból, leszen-ból nem csinálhatunk ilyly műveltetőket: vatat, métet, létet, lehat szenvedő, leg sem élhetünk ilylyen képennelek: vatatik, métetik, létetik, mint a Diák sem mondja Est igeből, mikor azt teszi vagyon: estur de

4) Ahol, nevezetesen Erdélyben, ilylgen szerkesztések szokásban vagynak: Fa vagni meggyen, ház tűz látni mentt. Ahmet is így ír a 104 lapon: En látnom jöttenek, Akik én látogatnom nem jöttenek. Besti Pábor Új Testamentomában Mat XI Rész: Mi látni menttetek ki? Tűz boltsátani jöttem Luk. 12. És Silvester Új Testam. Mat. XI: Mi látni menttetek ki? Ki méne mag vetni Mat 13. Az effélekről azt kell tartani, hogy ezek csak meg rövidült igék, mint p.o. meg rövidítve mondjuk: adjd ide a könyvem, ez helyett könyvem et. Valamint pedig helyesebb mondani: adjd ide a könyvem, úgy helyesebb: lát vagni meggyen, Házat, tűzet látni mentt, engem látni jött, tűzet boltsajtani jöttem, Mit látni menttetek ki? Ki méne magot vetni. Ezek úgy szintsenek köz

de est mikor azt teszi eszik akkor belőle mondja: estur, lit igéből sem mondja litur, miük se mondjuk létetik, a Diák mondja ugyan itur, de nekünk még sem szabad mondani: métetik, sem menetik.

281
közönséges szokásban; a szokot pedig csak olyly formálag szabad meg rövidíteni, a mint a közönséges nyelv szokás engedi. Ha szabad mondani: Ki méne mag vetni, Fa vagni, tűz ház látni, tűz boltsátani, mi látni, én látogatni steff. akkorom ezt is szabad lenne mondani: Szeretne kenyér enni, mivel hogy szeret, ne nem egeszenn véghez mentt, hanem (a mint a Debr. Gram. szól a 205 lapon) csak trébban lévő tselkedetet jelent. De az ilylgenek szokatlan mondasok. Azért Káldi Mat XI nem mondja: mi látni menttetek ki? hanem mit menttetek - ki látni. És Luk XII. 49: Tűzet jöttem boltsátani a földre.
5. Mivel hogy a Magyar igének a határ, ozatlan modban multt ideje nintsen, azért azt hogy-gyal tesszük - ki, p.o. ezt: Turcam vicisse dicunt, így fordítjuk: Azt mondják, hogy győzött a Török, nem pedig így: a Törököt győzöttnek mondják. Lásd a Debr. Gram a 209 lapon a 62 Regula alatt való Jegyzést. A miket eddig elő hoz, ek

ek, azok közönséges Szabások. A' különös
igékkel való élést, mi nemű. Vagyon,
fog vat, a Szarmasztató Szó Könyv,
embenn magyarázom; mert a különös
szóknak jobb helyök vagyon a Szókönyv,
embenn, mint a Grammatikában.

IV Tag. A' Részfelölökkel való helyes élés.

A' Részfelölök 5 Félék 1) Jelen való üdejűek,
ek, 2) Múlt üdejűek, 3) Jövendő üdejűek,
4) bizonytalan üdejűek, 5) Átárazó
részfelölök. Közönségesenn a Jelen való,
múlt, és jövendő üdejűekről meg kell jegyez-
ni hogy ezekkel a' viszra hozó Név mását.
a' ki, a' melyly, a' mi Szépenn Fel válthat,
ni pro: Ez helyett: Istent, ki münket szeret,
ditsérni kell, rövidebbenn mondhatjuk: a'
münket szerető Istent ditsérni kell.
Ez helyett: Jü, melylyet Kigyó harapott,
jobb mondani: Kigyó harapta jü. Ez
helyett: ember a' ki kárt vallott, büfül,
jobb mondani: a' kár val ott ember büfül.
Ez helyett: a' mi nekem hasznomra leszen,
abban fogok foglalatozkodni: jobb mondani:
a'

282
a' nekem hasznomra leendőbenn fogok
foglalatozkodni. A' ki engem nevem nap,
jára meg fog tisztelni, én is viszra fogom
tisztelni: rövidebbenn így esik: az engem
nevem napjára meg tisztelendőt, én is
viszra fogom tisztelni vat. Ezeket
közönségesenn előre bősátrvan szóljunk
különösen, s rendre mind az 5 félé Részfelölök
ról.

1) A' jelen való üdő béli Részfelölök ről. A'
jelen való üdő béli Részfelölök elejébe tétetvén
valamelyly Magában érthetőnek, a' melyly
tweleked etet a Részfelölök jelent, azt az utanna
lévő Magabann érthetőnek nem mindenkoronn
tulajdoníthatni, mert sokszor az effele szól,
ásokbann a' vagyon igének való Részfelölök,
je lappang, pro akasztó-fa, dolgozó ház,
delelő hely, ebédő ház, evő kanál, hűgyő
edény, hűs evő nap, két ember kapáló rét,
három ember kapáló szőlő, mise mondó
könyv, Brédikáló szék, Mosó szék, szamó
föld, temető hely, térdeplő szék, taposó
szék s t effe. Ezek azt teszik: akasztani
való fa, dolgozni való ház, enni való kanál
s at mert a' fa nem akasztó, hanem a'
Lóher

Hóher, a ház nem dolgozik, a hely nem
 dehel, a ház nem ebédet, a kanál nem
 eszik s a t. Ezek közül sokat világosbann,
 talám helyesebbenn is így mondhatnánk,
 p.o. dehelő hely helyett: déli hely, evő hely
 helyett ét hely, hiúgyó edény helyett: hiúgy
edény, hiú evő nap helyett: hiú ét nap,
 ez helyett: két ember kapáló szőlő így
 két ember kapás szőlő, a mint ekrepen
 mondják is a Hegyalján: ez helyett: mü-
 velő nap: mü nap, dolog nap; ez helyett:
 térddeplő szék: terd szék, ez helyett: Mije
 mondó könyv: Miféle könyv s a t. Debr.
 Gram. pag 208. Mivel az efféle mondások
 bann ezen jelen való üdejű Részefülő:
Való lappang, meg kell róla rovidedenn
 jegyezni, hogy avval a szóké öszi foglalatja,
 ara élünk, és a Idix Ejtésnek, vagy vala,
 melyly utól járónak segédelmével mint
 egygy öszi tett Mással érthetől formál,
 p.o. Kalonának-való legény. Ezt meg
 határozatlan módú ige után is prokthak
 tenni, p.o. enni való, irni valóm vagyon,
 látni való, nintsen ki háyni való pénz,
 em

283
 em s a t. A Határozó után is tétel,
 jük p.o. hova való, honnét való. Gyakran
 öszi tett Magakbann érthető névesseti
 formálunk vele, p.o. Nyakra-való, lábra
 való, Meljre-való, Drékra-való, borra-
 való; Mással érthetők et is: Semmire
 való, jóra való restség, akasztó fára
 való, halálra való rab.

2) A Multt üdejű Részefülők ről. A Multt
 üdejű Részefülővel ezen Viszsa hozónak
 a Ki, a melyly, a mi, vagy ki, melyly, mi el
 hagyatására, élvén, többnyire ezen részefülő,
 hozz Ragasztékot teszünk, p.o. Kigyó harapta
 fű, ez helyett: Fű melyly et Kigyó harapott,
 s nem mondjuk: Kigyó harapott fű ragaszték,
 atlan. Ilyen Szakato főzte étel, Mengny-
 kó ütté-ja, Szél ütté ember, hóher fiatalít,
 otta ember, Szerettem atyam fia (mibi dilectus
 frater) En sütttem kenyér, Szeretted ötséd,
 szeretnék enni az ő főztéből, Isten adta
 ember, víz hordta fővény, zápor hordta föld,
 víz mostta árok, Isten bíntette ember,
 kakuk pokta fű, az elé adttam alkotmányt
 világosítja, ezen elé adttam okoskodásból
 három

három következő folyt e ff.
Segyzet. Hasonlít ehhez ezen Segyzet
 Szólar módja: ejnye be utalom jüi ez!
 be utalom ember ez (az az ember jüi kit
 én utalok, ki előttem utalatos). Valamint
 itt jelen való udejü ragasztékos igével
 szerkesztjük a nevet, úgy amott multabb
 időbéli ragasztékos igével melylyet a
 Diák Mult udejü Rézfesülövel teszen
 ki. Szép példa vagyon erre ama régi
 Esztergami Ritualébann, vagy Agendariu-
 bann Tyrnavia 1589. pag. 125: Odor-
meg köz gyóntam bűneimből (absolve
 me a generaliter confessio peccatis).
 Rozs pelda pedig a Debr. Gram pag
 208: Magam sütötte kenyér, magam
 kapzálta jü. Lásd feljebb V Rész.
 II Tag. III Fejezetet. Midőnn ezen Réf-
 esülövel ragasztékosann élünk, úgy meg
 rövidítjük a Rézfesülöt, mint meg vagyon
 mondva a multabb időbéli igének a 2
 dik, és első személyben való rövidítéséről,
 p.o.

284
 p.o. Ezt jut, vet, hat, süt, fut, köt így rövid,
 itjuk: juttam, juttlál, s at azért mult
 udejü rézfesülök lévén ragasztékosann
 mondjuk: Szakáts süttte kenyér, nem
 szakáts sütötte kenyér, így mondjuk:
Juttlábann lötte le a nyulat, nem futottábann,
 még néha inkább meg rövidítjük, mint a mult,
 abb időbenn is, p.o. noha így szólunk fekuttem,
 feküttél, állottam, állottál, még is Rézfesülö
 képen így szólunk: Fekttébenn le nyomtta,
 állttábann lötték le s t eff
 3) A jövődő időbéli Rézfesülö. Mivel hogy
 hangra hasonlít a Diák szenvedő ige
 jövődő időbéli Rézfesülöjéhez, melyly
du, da, dum-mal megyen-ki, és a do-val
 végződő Diák Vselőhöz (Gerundium hozz),
 azért némelykek ezek helyett élnek vele,
 p.o. ez helyett: ita dicendo, némelykek rozsz-
 ul mondják: úgy mondando, jobb úgy mond-
 vānn, magyarann mondvānn. Ezt: iste est
verberandus némelykek rozszul fordítják így
 Ez meg veretendő; mert ez Latinismus,
 Diákozás, ezt jobban, s Magyarosbann
 mond

mondjuk így ki: Ezt meg kell verni;
mertt a Kell igének olyly ki hagyatása,
(Omissio debeo) nintsen a Magyaránál,
mint a Diáknál. A Diák du, da,
dum végzetű Részefülőjét többnyire
csak Kell igével szoktunk Magyarán ki
tenni, p.o. Homo propter paupertatem non
est contemnendus: Az embert szegénysége,
ért meg nem kell verni: Omne malum est
vitandum: Minden rosszat kerülni kell.
Innét meg tessék, hogy nem helyes ezt:
Honorandus, Reverendus Pater, így mond-
ani Magyarán: Fisztelendő Atya, mertt
ez annyit tesz: Honoraturus Pater.
Így sem jó szenvedőleg mondani: Fiszteltet,
endő Atya; mertt a mint mondám a Diák
du, da, dum végzetű Részefülőt kell
igével szoktunk ki-fejezni. (IV Rész H.
Pag. D.) De már szokásba jöve a katoli,
kés Papokat Fisztelendők nek a Református
Benediktusokat pedig Fiszteletesek nek
nevezni különbségnek okáért. Így nem
jó szólás: eredendő bién, mertt ez tulajdon-
ul

245
ul annyit tesz: Oriturum peccatum,
jobb ez helyett: Eredeti bién. Így nem hely-
es: teselkedendő bién, jobb teselkedeti
bién. Így nem jó mondani: elegendő, vagy
elegendendő okom vagyon (elegendő elégzik
igéből, elegendő pedig elégedik igé-
ből származó Részefülő, és jövőendő időt
jelent, vagyon pedig jelen való időt
jelent.) jobb: elég okom vagyon, vagy
elegféges okom vagyon. Ez helyett differendő:
szűz, jobb mondani: ditseretes szűz. A
melyly könnyűnek jelen való időbenn kelete
vagyon, jobb róla mondani keletes, mint
kelendő, mertt kelendő, a mi jövőendőbenn
fog kelni, jövőendőbenn lépzen kelete,
de még most nintsen. — Né melylyek
a jövőendő idejű Részefülőkkel így is
erőltetve élnek mondván: holnap irandó
lépzen (cras scripturus sum) Innét lépzen
el jövőendő (inde venturus est) Ez is
Latinismus, Diákozás. Jobb: holnap írok,
annét eljő, vagy el-fog jöni. — Vegre meg
jegy

jegyzésre való, hogy ezen Határozóból
Magabann érthető nevet is formalunk
p.o. halandóság, mulandóság s a t *)
4) Mikor élünk bizonytalan üdejű Részefül-
lővel? Ervel mindenkor úgy élünk,
mint Határozóval. (Adverbialiter)
Ervel ezen kérdésre felelünk: hogyan?
(quomodo?), a mit a Diákban do-
végzetű Viselelővel teszünk ki p.o.
állva ír (Stando scribit) ére tanul
(Comedendo studet) — Az olylyan
hogyanfágot is ilylyen Részefül-
lővel teszünk ki, a melylyet a Diák multa
üdejű Részefül-
lővel élákoz: p.o. írva
vagyon: Scriptum est, Nyitva vagyon
az ajtó, aperta est porta s a t. Már
má a ragasztékos bizonytalan üdejű
Részefül-
lővel nem élünk, hanem annak
helye

*) Ez ilylyeket a Diák egygy szóval tökéletesen
ki nem teheti, azért p.o. mind ezt: romol,
hatóság, mind ezt romlandóság egygy fele-
képenn így teszi ki: Corruptibilitas.

286
helyette a határozó Részefül-
lővel, p.o. ama
rég helyett: (Mikéas III. 11) mondvák, ma
mondjuk: mondván, ama régi élvénk-
helyett (Ester XIII. 17) ma mondjuk: élvén.
5) Mikor élünk a határozó Részefül-
lővel? Ervel úgy élünk, mint a Diák az an,
en végzetű Részefül-
lővel, p.o. Jesus
látván a várost, s íva azonn, mondván
: Luk XIX (Videns Civitatem, flevit
super eam, dicens:) Még ő szólnán, íme
Fényes köd árnyékozá-meg őket Mat
XVII (Adhuc eo loquente, ecce nubes
lucida obumbravit eos.)
Jegyzet. A régiek ezen határozó Részefül-
lővel úgy éltenek, mint ma mi a
bizonytalan üdejű Részefül-
lővel, p.o.
El vagynak ezek rejtetvén, Telegdi
3 Rész. 688 lap, ma mondjuk: rejtetve.
(Hoc sunt abscondita, vel sunt hoc in
abscondito.) A Szent Írásnak monda-
ai, meg voltanak magyaráztatván,
és az Isteni tudománynak regulája meg
volt

volt erőfíttetvén. Draskovits (p4)
Ha Isten Dia vagy, bocsásd alá magad,
at; mert irván vagy, hogy az ő
Angyalainak parantsolt te felőled.

Draskovits. Sándornál Sokféle
5. Dar. 191. lap. Et te akaratodért
vagyunk teremtetvén (Kézirat,
a B. Sz. Máriáról való Beszédek.)

— Ezen régi szokásnak még mai
nyoma vagy, ezen szólásunkban:
nyilván vagy, nyilván vagyunk,
nyilván való (est apertum, sunt
aperta, vel in aperto) Ez szakasztott
olyan, mint: el vagyunk ezek rejt,
etvén. Telegdibenn. Nyilván-való
olyan, mint tudván való. Ma
nem mondjuk: nyilván vagy, nyilván
vagyunk, noha mondjuk: tudva vagy,
tudva vagyunk *)

V.

*) Nyilván, nyilik igéből ered, mint
hírván hírvéből, bírván (confidens,
vel confidenter) bírvéből. Innét ered:
nyil

V. Tag.

Et beszéd hajlíthatatlan rejtével,
különösen

Et határozókat való helyes elés.

A hely-határozókról meg kell
jegyezni, hogy ezt a három fét: helyre
menést, helybenn nyugvást, és helyből
jövest jelentő határozókat jól különböztet-
tessük meg egygy mástól; mert mind
a három fét más más utól járóval
szoktuk ki tenni. Mivel lehet meg-
íge helyre-menő, vagy íge helybenn
nyug

nyilván, mint járból járvány, hiit, vhiit,
v hivit (az az üresít, hi, vagy hiit névből
it végezettel eredett) igéből származik:
hitvány, mint egygy hiitvány, nyilvánból
lezen nyilvánosság, mint hitványság, nyilván-
ság, nyilvánosság, és nyilvánosságann, mint
hitványságos, hitványságosann, nyilván-
ságosabb, és nyilvánabbann. Telegdi 3. R. 427
lap. Báriz Bápai rózsául írja: nyilván-
sággal, lagyit as nélkül.

nyugró, jó helyből jövő Határozót kíván, nem szabad a helyre menést tevő Határozót vagyon igével perker, tetni, p.o. nem helyes szólás: Oda fel vagyon, ide le vagyon, hanem ott fenn, itt lenn vagyon. A helybenn nyugvást jelentők ül, ül végzetűek, p.o. alul, felül, belül, tovul, vagy rövidülve túl, hátul, elül, kivül, körül. Ezek fel nem veszik a Ragasztékot, ot. Ezen helybenn nyugvást, ann, enn, att, ett Utól járóval is szoktunk kitenni, p.o. alatt, felett, előtt, alann, fenn, benn, kiinn. Már: alatt, felett, előtt, benn fel veszi a Ragasztékot p.o. bennem, benned, és én. — A helyből jövőst jelentő Határozó, öl, öl végzetű, p.o. alól, elöl, felöl, belöl, megöl, mellől. Ezek a Ragasztékokat fel veszik, p.o. alólam ki rántották a gyékényt, előlem el vitték a világot, itől, felőlem jót mondanak, belőlem vette ki a szót (vocem ex me arripuit) megőlem mentt el, mellőlem vitték el. Innét meg-

288
teszük hogy hibásan zavarják össze alól, elöl Határozókat: ezekkel alul, elül. Alul szokásban vagyon a Dunán túl, elül *) nem igen vagyon divatban, de az Analógia, kívánja a különböztetést; valamint más felől, más felül, úgy más elöl áll, más az ember elöl el jött. Mikoronn elül helybenn nyugvást jelent, és hibásan így ejtik; elöl, fel nem veheti a Ragasztékot; mert nem mondhatom előlem áll (ante me stat), mint nem mondhatom feliilem áll (supra me stat), hanem helyről jövőst tévénn, jól mondom: előlem vigyd el. — Az, utánn a helyből jövőst jelentő Határozó, öt, net, nat, net Utól járóval is teszünk ki, p.o. tülnét (ex adversa parte) Végre a helybenn nyugvást jelentőhöz, ról, ról adatrann, jelentjük ki a helyből jövőst, p.o. hátulról, elülről, alulról, felülről, távolról, mezsgéről, belülről, kivülről. — Ezek a

*) Elül, és utúl helyett szabad elöl, és utóttal élni, míg a köz Nyelv szokás amazokat bé nem veszi.

a helybenn nyugvást tevők: kivül (parapet
 ofann kívül) felül, alul, belül, túl ezekkel
 az utóljárókkal: ann, enn öfzre foglaltt
 nev szókkal, vagy Név magvaival szoktá,
 nak szerkesztetni, p.o. A Városonn kívül
 vagyon: (Est extra Civitatem) két ember,
 enn kívül sem ki sem valtt a Templombann
 (Proter duos homines nemo fuit in Templo)
 Túl a Tiszaonn (Trans Tibiscum) Az
 ajtonn belül (intra januam) A házonn
 felül (supra domum). Azonn kívül
 (Proter id) — Rajtt ragasztékos utól
 járóval is szoktuk ezeket szerkesztetni,
 p.o. Rajttam kívül (extra me, vel proter
 me) Rajttam alul lakik (habitat infra
 me) Rajttatok felül telepedék meg
 (Supra vos confedit). Túl rajtta (trans
 ipsum) Sz. Gáli Gram. pag 245. *)

VI Tag.

Az Elöl-utól járókkal való helyeselés.

*) Rajtt Da, re, és att, Utóljáróból lön, vala,
 mint mi-att. Lásd a Szó Könyvemet.

1) A mai közönséges Nyelv szokás szerént
 nem szabad két Elöl járótt egygy más mellé
 tenni egygy igéhez ez szerént: El-bé megy
en, el-ki megyen, el-fel megyen. Hanem
 egygyiket elejébe, a másikat hátojara
 szabad tenni az igének így: el-megyen
ki, el-mentt bé s a t.

Legyzet A régiek így is szólottanak: el-bé
megyen, el-fel jut, el-bé vizen s t eff.
 Szép példa vagyon erre az Esztergomi
 régi Rituálé mellé kötött kéz írásbann,
 melyly az Egri Litzeum könyv házábann
 S. IX. 6. Szám alatt találtatik. A Rituálé
Diákul vagyon ezen felül írással: Ordo,
Ritus Sanctae Chetropolitane Ecclesie
Strigoniensis, quibus Barochi, & alii Anima-
rum Pastores in Ecclesiis suis uti debent.
 Viennae Austriae 1560. Cum Breffatione,
 & Effigie Nicolai Olahi A. Epipi Strigoni-
 ensis. Ezen könyvhöz hűsz levélből álló
 régi kéz írás vagyon kötve, ki nem tétet,
 venni a Szerzője, a hol a Szentségek ki szolgál-
 tatásának Szenttartásai Magyarul le vagynak
 írva

írva. A többi között a Szülő aszponyok
 avatásakor, Templomba iktatásakor
 a Pap által mondatni szokott imádság
 így jö' elé' Ur Isten. 'Ki Mojszesnek,
 a te Szolgádnak általa, a Zsidó Nép,
 nek meg-parantsoltad, hogy a melyly
 aszpony állat, Fiu, vagy Leányzó mag,
 zatot szülné: Negyven napiglan a Tem-
 plomnak bé menetelétől meg tartóznék.
 méltóztassál Ur Isten a te Szolgáló
 Leányodat minden bűnnék fertelmessége,
 itől meg tisztítani, hogy az te parantsolat,
 idnak dolgaibann meg tisztultatván,
 tiszta szívvél Anya Izent egygy házad,
 nak kebelébe méltóztassék el bé mennie,
 és te néked békeféges áldozatokat
 bé vinnie. (7^{ik} Levél). — Amia régi
 Karátsonyi Ennek benn is elé' fordul
 az ilylyen Szólás' módja, melyly így
 vagyon " Dorda Bajtörök midőnn
 Betlehembenn tordat őriznek éjjel
 a mezőbenn: Isten Angyali jövének
 melléjék, nagy félelemmel telek meg ő-
 szívek. Örömet mondok néktek, ne félj-
 etek

280
 etek; mertt születék ma néktek üdvöz,
 fégték. Menjete el bé gyorsann a
 városba, ott találjátok J^ust a járók,
 bann. El indulának, és el bé jutának
 s a t.
 2) A Városakba, falukba, pusztákba
 menést, ott mulatást, onnet való jövetelt
 nem egyenlő Utól járókkal szoktuk ki-
 tenni. Az idegen, vagy más ország béli vár,
 osokba, és falukba-való menést ba, be,
 ott mulatást: bann, benn, onnet jövést: ból,
ból-lel teszjüek ki: p.o. Romába megyek,
 Romábann mulatok, Romából jövök. De
 Hazánk béli Városokba, falukba menést
 hol ba, be, hol ra, re, hol a, e-vel. Az
 ott mulatást: bann, benn, att, ett, ann,
enn-nel. Az onnet jövetelt: ból, ből
ról, röl-rel szoktuk ki tenni, a mint
 a szokás hozja magával, melylyeket
 kelljen hogy ki tenni, mintsen bizonyos
 regulája, csak a szokást kell követni
 p.o.
 Bétse *) Bétse. | Bétsett. | Bétse röl. Kolof
 *) Bétse Aeltai Kronika 38. Györé ugyan Aeltabann.

Kolos-vára, v Kolos-vár-ra.	Kolos-vár-att.	Kolos-vár-ról.
Ung-vára, v Ung- vár-ra.	Ungvár-att, v Ungvár-onn.	Ung-vár-ról.
Lelekre.	Lele- <u>att</u> , Lele- <u>sz</u> , -enn.	Lele- <u>sz</u> -ről.
Györe, v Györ, be.	Györ- <u>ott</u> .	Györ-ből.
Szatmár-ra.	Szatmár- <u>att</u> .	Szatmár-ról.
Budára.	Budánn.	Budá-ról.
Bosonyba.	Bosonybann.	Bosonyból.
Bestre.	Bestenn.	Best-ről.
Kasvára, v Karsára.	Kasvánn, v Karsánn.	Kasváról, v Karsáról.
Tokajba.	Tokajbann.	Tokajból.
Szeremtsre,	Szeremtsenn.	Szeremts-ről v a t.

VII. Tag.

Az Egygy-be foglalatokkal való helyes
élés.

1) Az Öszre kötők közül ezeket: és,
is

is öszre nem kell zavarni. És a szó
előtt áll, is pedig a szó után, p.o. En,
és te, én-is, te-is (et tu, et ille). Néha
is viszra felé való értést okoz, p.o. Van
is nekem pénzem, anyuját jelent, hogy
nintsen. Debr. Gram. 223 lap.

2) Öszre nem kell zavarni ezeket: se, és
sem. Se szóval ha tiltunk, sem-mel
ha tagadunk, eljünk. Azért nem helyes:
se hol ez helyett: sem hol nem váltta-m.
Nem helyes: már ennek se híre, se hamva,
ez helyett: sem híre, sem hamva (Lásd
H. R. 7. Tag. B.)

3) Maga (quavis) a Periodus elején
nem állhat meg. p.o. Minden ember iid,
vözülhét, maga nem iüvözüül.

VIII. Tag.

A Közbe vetőkkel való helyes élés

Ezek közül egygyedül: jaj! ne! nekre!
épenn! a Idik Ejtést kívánják, a többi
mind az 1st, p.o. Jaj nekem, ne neked,
ne

ne nektek (meg rövidítve: netek) ne,
 se nektek (meg rövidítve nesztek)
 p.o: Nesztek ez a könyv, azt tesszi
 ne se nektek ez a könyv! Ne se
 kenyér (en tibi panis, hic habes panem).
 Itt a nesze nem a kenyérre, hanem
 az elhalgatott ezen Név mására:
neked név.

IX Tag.

A Magyar Beszéd részeinek rendjök.

A mint az V. Rész kezdetében meg-
 mondam, a Magyar Nyelv nem szenved-
 meg a Szók rendjének olyan szabados
 változtatását, mint a milyent a Diák
 Nyelv meg enged. Azért ezen rend-
 tartásra kell ügyelnünk: (a mint ezt
 helyesen elé adja Bápai Sámuel.)

- 1) A Magabann érthető név közvetlen,
 ül (immediate) elejébe kívánja a maga
 Másal-érthetőjét, midőnn ez amavval
 csak öszre illesztve áll, p.o: Kedves Atyám,
 nagy

Nagy tudományú Férjfiú st eff, nem pedig
 Férjfiú nagy tudományú, sem nem: Férjfiú
 tudományú nagy, mint a Diákban. —
 Mikoronn pedig a Vagyom ige lappang
 a mondaiban, akkoronn hátul marad
 a Másal érthető név, p.o: az ember
 halandó.

- 2) Ha két Magabann érthető szó közül
 az egyik a bíró, a másik pedig a birt
 személyt, vagy dolgot jelenti, akkortha *
 a bíró főnév előtt kell állania, p.o: az embernek
 szabad akaratja változó, nem pedig a Diák
 szerént meg fordítva így: szabad akaratja az
embernek változó hanem ha a fő arány
 úgy kívánna, melyről alább (7 Szám).
- 3) A természeti rend úgy kívánván az első
 Ejtésnek utánna szoktuk tenni az iget, p.o:
 Beter ír, Bál olvas, st eff

4.

* Akkorth, mikorth ez helyett: akkoronn, mikor,
 onn közönséges a régiéknél. Így akkortha
 is, mint ma gyakortha, száz-szortha st eff
 Lásd Aeltai Krónika. 8 lap.

- 4) A' Adik Ejtés az 1° Ejtés, és az íge-
közé prokttuk helyheztenni, p.o. Béter levelet
ír, Bál azt olvassa, Ők azt mondták. A' Adik
Ejtés-után a' Idikat, és az Utóljárókkal
járó név szókat teszjük, p.o. Béter levelet
írt a' Bátyjának Budáról.
- 5) A' Határozókat, mint-hogy az ígének környül
állásait határozzák-meg, éppen elejébe tesz-
jük az ígének, p.o. Ő Szépenn le írta a'
levelet; Nem pedig a' Diák szerént így:
Szépenn ő le írta a' levelet.
- 6) A' Kérdésekben a' Kérdő Név másának
(hozza' értvén a' Magában érthető nevet,
és ezt: Nem, és is) és Határozónak köz-
vetetlenül utánna teszjük az ígét, p.o.:
Mitsoda Könyvet olvastál tegnap? Nem
tehetem a' Diák szerént így is: Mitsoda
tegnap Könyvet olvastál? vagy Mitsoda
Könyvet tegnap olvastál?
- 7) Mind azon által ki vévén az utobb em-
lített Bé szabást, egyéb arányt a' Magyar
az szerént rakja elébb, vagy hátrább a' szók-
at, valamint a' főbb aránya ez, vagy amak
szóban vagyon, s a' mely szót hathatósabban
akaz a' hallónak, vagy olvasónak értésére adni,
és

283

és a' figyelmetességét reá vonni, azt teszi
előre, p.o. az első szabást vévén fel, hogy
ha ez íge vagyon, lappang is a' mondasban,
még sem teszjük utóljára a' Másalérthetőt
olyankoronn, mikoronn ebben vagyon a' főbb
arány, p.o. halandó az ember, de csak test,
erre mérve s a t. — A' Második szabást
vévén fel, ha inkább a' bíratott, mint a'
bíró. Szóban vagyon a' főbb aránya vala,
kinek, akkoronn amazt teszi előre, p.o.
szabad akaratja az embernek hogy azt
válaszolja, a' mit jobbnak ítél. A' Adik
szabástól el-távozzunk, ha nem annyira
a' név szóban, mint az ígében vagyon a'
főbb arányunk, p.o. is ugyan Béter, de nem
levelet. A' Adik szabás színt' így enged
a' főbb aráynak a' Idik, Adik Ejtésnek
rendjében, s nem meg másolhatatlan
törvény az, hogy a' Adik Ejtés, az 1° Ejtés,
és az íge között álljon, azután pedig a' Idik
Ejtés, és az Utóljáró, p.o. Béter írt levelet,
nem János. Az Sdik szabást is a' főbb
arány szerént változtathatni abban, hogy
a' Határozó ne éppen előtte álljon az ígének,
p.o.

p.o. Ő írta a levelet szépén, nem te.
 Végre tre még az Elöl járókkal öfzre
 kötött igéktől is el-választjuk az Elöl
 járókat a főbb arányunk szerént, s vagy
 más szót vetünk körbe, vagy epenn
 utóljára is helyhez tetjük az Elöl járót,
 p.o. Fel vévén ezt az Elöl járóval öfzre
kötött igét: le ír (: describit) azt így változ-
 tathatjuk, a főbb arány szerént: én azt
le is írom, vagy én írom le azt is, vagy
én is azt írom-le. Már a Diák Nyelv-
 benn ezt nem tehetjük, p.o. ez describo
 mindenkoron egygyütt marad akar hogy
 változtatjuk is a többi szók' rendjét,
 p.o. Etiam hoc ego describo, etiam ego
describo hoc, hoc describo etiam ego.
 a t. A Diák Nyelvben tehát az öfzre
 kötött igék nem engednek így a főbb
 arányoknak, mint a Magyarbann.

I Oldalak

Nyelv tanítási szövegek Magyarul
 Diákul, és viszontag Diákul Magyarul
 Ter

(Terminologia Grammatica).

IS Magyarul ~ Diákul.

A.	
Aprózott mondások ~	Incisa.
Arányosító számok ~	Numeri proportionales.
Alt viró jegy ~	Signum translationis.
Alt tétel. ~	Metathesis.
B.	
Délyleg betű ~	Litera caracteristica.
Beszéd-ejtés ~	Dialectus.
Beszéd nyolcz része ~	Octo partes orationis.
Bírást jelentő ~	Possepsivum.
Bíró dolog ~	Possepsor.
Birtk dolog, vagy birtok.	Res possepsa.
Bizonytalan üdejű Rész, esülő ~	Participium Aoristum.
Betű fogású a ~	Syllabicus.
Betű fogástalan ~	Asyllabus.
Betű tvére ~	Antithesis.
Böket, v szúrat ~	Bunctum.
Böketes vonás ~	Semi colon, seu media nota.

E. Elő név ~ ~ ~	Prænomēn V. Rész I Tag II S.
Egygybe foglaltó nevek, vagy öszi-és-egyes nevek.	Nomina Collectiva.
Egygyes szám ~ ~	Numerus Singularis.
Egygybe szerkeztetre ~	In Statu Constructo.
Egygy-szeres ~ ~	Simplex.
Egygybe hasonlítás, vagy rövidebben hasonlítás.	Comparatio.
Egygybe foglaltó ~ ~	Conjunctio.
Ellen vető foglaltó ~	Conjunctio adversativa.
El helykeztetés ~ ~	Syntaxis.
Elő lépés ~ ~ ~	Positivus gradus.
Elől-utól járó ~ ~	Pro, et postpositio.
Értelmes mondat ~	Sententia.
Ejtegetés ~ ~ ~	Declinatio.
Ejtés, v. Ejet ~ ~	Casus.
Eles hangja betű ~	Litera acuta.
Elé tétel ~ ~ ~	Prosthesis.
Előről vétel ~ ~	Aphaeresis.
Eszmégetés ~ ~	Repetitio.

I. Fel hozó jegy ~ ~	Signum citationis.
Félig múlt, vagy alig múlt idő ~ ~	Proteritum imperfectum.
Fel kiáltó jegy ~ ~	Signum exclamationis.
Fel terő foglaltó, v. fel terő kötő ~ ~ ~	Conjunctio conditionalis.
Foglaltó, v. Kötő, v. kötelező	Conjunctio.
Foglaltó mód, v. Kötő mód	Modus Subjunctivus, v. Conjunctivus.
Polyó betű ~ ~	Liquida litera.
G. Gyök-ér a próbann ~	Radix vocis.
Gyakorló íge ~ ~	Verbum frequentativum.
H. Harmadik lépés a Hasonlításbann ~	Superlatus Gradus.
Hanyagló ~ ~ ~	Supinum.
Hang enyészet	Synaloephe. Elipsis.
Hang mérséklés ~	Prosodia.
Határozó ~ ~ ~	Adverbium.
Határozatlan mód ~	Modus infinitivus.

Hajtogatás ~ ~	Conjunctio.
Helyes írás ~ ~	Orthographia.
Helyes olvasás ~	Orthoepia.
Húzás. ~ ~	Accentus.
Hiányos, v tronka ~	Defectivum.
Hajlítás ~ ~	Inflexio.
Hagyó, meg hagyó Mód	Imperativus Modus.
I.	
Ítéletes ~ ~ ~	Criticus.
Idő, v idő az igékben	Tempus Verborum.
Ige ~ ~ ~	Verbum.
Ikes ige ~ ~ ~	Verbum neutrum, penes radicem incrementum ik habens.
J.	
Járulat ~ ~ ~	Accidens.
Jelentő Mód ~ ~	Modus indicativus.
Jelen való idő ~ ~	Tempus praesens.
Jegy ~ ~ ~	Signum.
Jövendő idő ~ ~	Tempus futurum.

K

Kérdő Név mássa ~	Prænomēn interrogativum.
~ ~ jegy ~ ~	Signum interrogationis.
~ ~ Foglalo' ~ ~	Conjunctio interrogativa.
Kettős hangú ~ ~	Diphthongus.
Kettős böket ~ ~	Colon, seu duo puncta.
Két mellesleges böket.	Diæresis.
Ki-hagyó' ~ ~ ~	Apostrophus.
Ki hozó- Foglalo' ~	Conjunctio illativa.
Kitsingített név ~	Nomen diminutivum.
Kitsingítő- ige ~ ~	Verbum diminutivum.
Kötő- Mód, v Foglalo'	Modus conjunctivus, v subjunctivus.
Mód ~ ~ ~	Signum unionis, seu Makaph.
Kötő- jegy ~ ~ ~	Uusus Lingvæ communis.
Közönséges Nyelv szokás	Epenthesis.
Közbe- tétel ~ ~	Syncope.
Közöl- vétel ~ ~	Interjectio.
Közbe- vető ~ ~ ~	Verbum inchoativum.
Kéz dő- ige ~ ~	Conjunctio exclusiva.
Ki- záró Foglalo' ~	Verbum neutrum.
Közép ige, v szenved.	Conjunctio consecutiva.
hetetlen ige ~ ~	
Következtető Foglalo'	

Köz

Köz-vetetlenül ~ ~	Immediate.
Laggító jegy ~ ~	Signum emollitionis
Lépés a hasonlítás, bann ~ ~	Gradus comparationis.
Leg-múltabb idő ~	Proteritum plusquam perfectum tempus.
M.	
Magabann hangzó betű.	Vocalis litera.
Magabann érthető név.	Nomen Substantivum.
Mással érthető név.	Nomen Adjectivum.
Mással hangzó betű.	Consonans litera.
Másra ható ige ~	Verbum transitivum.
Másodikk lépése a hason, lításnak ~ ~	Comparativus Gradus.
Magunkra ható ige.	Verbum inmanens.
Meg engedő ~ ~	Concessiva.
Műveltető ige ~ ~	Verbum Factitivum.
Mutató Név-mássa	Pronomen demonstrativum.
Meg különböztető Név. -mássa ~ ~	Pronomen Articulare, seu Articulus.
Meg engedő Foglalo ~	Conjunctio concessiva.
Múlt idő ~ ~	Tempus proteritum per- fectum. <i>Multu</i>

287

Múltabb idő ~ ~	Tempus proteritum perfectum.
Vide Leg-múltabb idő.	
Mű szó ~ ~	Technicum vocabulum.
N.	
Név ~ ~	Nomen.
Név-mássa, v. Névért való szó ~ ~	Pronomen.
Nyugtató-jegy ~ ~	Causa.
O.	
Ok-adó Foglalo ~	Conjunctio causalis.
Osztó Számok ~	Numeri distributivi.
Ösztő ige ~ ~	Verbum desiderativum, v. Meditativum.
I.	
Barantsoló Mód	Modus Imperativus.
Lásd. Rendelő Mód	
Magyó Szer.	
R.	
Ragaszték ~ ~	Suffixum.
Ragasztékos ige ~	Verbum suffixatum, vulgo determinatum.
	<i>Ra</i>

Ragasztékos név ~	Nomen suffixatum, vulgo possessivum.
Ragasztékos Név-másza	Grammen suffixatum, vulgo possessivum.
Rékepe ~ ~ ~	Sarenthesis.
Rendelő' számok ~	Numeri Ordinales.
Részefülő' ~ ~	Participium.
Rendelő' Mód. Lásd Barantoló, és Hagyo' Mód. S.	
Sarkalatos számok	Numeri Cardinales.
Segéd ige ~ ~ ~	Verbum Auxiliare.
Szakgató'-jegy ~	Signum interpolationis.
Szakasz ~ ~ ~	Paragraphus.
Szám ~ ~ ~	Numerus.
Származtatás ~	Derivatio.
Származék ~ ~	Derivatum.
Személy ~ ~ ~	Persona.
Személyi Név más ~	Grammen personale.
Szenvedő' ige ~ ~	Verbum Passivum.
Szenvedő' leg ~ ~	Passive.
Szenvedhetetlen ige v közép ige ~ ~	Verbum Neutrum.

Szisz

Sziszegő' betűk ~ ~	Literæ sibilantes.
Szolga betűk ~ ~	Literæ serviles.
Szó' tag ~ ~ ~	Syllaba.
Szó' taglár ~ ~ ~	Syllabizatio.
Szó' tag kettőztetés ~	Anadiplosis.
Szerkeztetés ~ ~	Constructio.
Szó' tsavarítás ~	Figura vocum.
T.	
Tő-szó' ~ ~ ~	Vox radicalis, vide Gyökér.
Tehető' ige ~ ~ ~	Verbum potentiale.
Tulajdoni név ~ ~	Nomen proprium.
Többsz' szám ~ ~	Numerus pluralis.
Tvelekvő' ige ~ ~	Verbum Activum.
Tvelekedtető' ige ~	Verbum Factitivum, vide Műveltető' ige.
Tvere betű ~ ~ ~	Litera permutabilis.
U.	
Utól járó' ~ ~ ~	Postpositio.
V.	
Vékony Magabann hangzó	Vocalis tenuis.
Vastag Magabann hangzó	Vocalis crassa.
Végezetek ~ ~ ~	Terminationes vocum.
Vezeték név ~ ~	Cognomen, Nomen gentiliti- um.

Viselő'

Viselő ~ ~ ~	Perundium.
Vissza hozo' Név mássa	Pronomén relativum.
Visszáló, v. Visszontagló	
Név mássa ~ ~ ~	Pronomén reciprocum.
Visszpáló ige ~ ~	Verbum reciprocum.
Vonás ~ ~ ~	Comma.
Végre tétel ~ ~	Baragoce.
Végről vétel ~ ~	Apocope.
Vezető szó ~ ~	Articulus.

Öz-szó, v. kötött szó ~	Vox composita.
Özpre illesztés ~ ~	Syntaxis convenientia.
Özpre illesztve ~ ~	In statu convenientia.
Özpre igazítás. ~ ~	Syntaxis regiminis.
Özpre igazítva ~ ~	In statu regiminis.
Özpre költő foglalo' ~	Conjunctio copulativa.
Özpreseges Név ~	Nomen collectivum.

II §. Diákul ~ ~ Magyarul.

Anomalum seu irregulare	Rendetlen.
Aphaeresis ~ ~ ~	Előről vétel.
Antithesis ~ ~ ~	Betű töre.

ana

Anadiplosis ~ ~	Prótag kettőztetés.
Accentus ~ ~ ~	Állás.
Apostrophus ~ ~	Ki hagyó jegy.
Horistum Participium ~	Díronytalan ideojü képződő.
Adverbium ~ ~ ~	Átározó. Ennek faja a Hogyanság.
Analogia ~ ~ ~	Hasonlóság.
Asyllabus, a, um. ~	Betű fogástalan.
Accidens ~ ~ ~	Járulat.
Auxiliare Verbum. ~	Segéd ige.
Adjectivum nomen	Mással érthető név.
Apocope ~ ~ ~	Végről vétel.
Abstractum substantivum.	Vide Substantivum.
Articulus, v. Pronomén	Meg különböztető Név.
Articulare.	más. Izetske, Vezető szó.

Comma ~ ~ ~	Vonás.
Characteristica nota, litera.	Bélyegeg, bélyeg-betűk.
Capus ~ ~ ~	Jegy betűk.
Consonans litera ~	Ejtes v. Eszt.
Conjugatio ~ ~ ~	Mással hangzó.
	Ájtogatás.

con

Conjunctivus Modus	Kötő v foglalo Mód.
Composita vox ~ ~	Ösz- szó, ezen singes helyett öszre kötött szó.
Conjunctio ~ ~ ~	Egygyüvé' foglalo v foglalo.
- - - Causalis ~	Ok-adó foglalo
- - - Copulativa ~	Öszre kötő foglalo
- - - Disjunctiva ~	Külön választó foglalo.
~ ~ - Conditionalis ~	Iel tevő foglalo.
~ ~ - Adversativa ~	Ellen vető foglalo.
~ ~ - Concessiva ~	Meg engedő foglalo.
~ ~ - Exclusiva ~	Ki záró foglalo.
~ ~ - Consecutiva ~	Következtető foglalo.
Cognomen ~ ~ ~	Vezeték név.
Colon ~ ~ ~	Kettős bökét.
Comparatio ~ ~ ~	Hasonlítás, Léptetés.
Comparativus Gradus.	Hasonlítás 2dik lépése.
Crassa vocalis ~ ~	Vastag Magabann hangzó
Constructio ~ ~ ~	Szerkeztetés, v Szerkezt.
Constructio in statu ~	Szó-kötet.
Collectivum Nomen ~	Egygybe szerkeztetve.
Citationis Signum ~	Öszreféges név.
	Iel hozó jegy.

Cri

Criticus ~ ~ ~	Ítéletes.
Derivatio vocum	D. Szó Nemzés.
Derivatum ~ ~ ~	Szarmazék.
Declinatio ~ ~ ~	Ejtégetés.
Dialectus ~ ~ ~	Beszéd ejtes.
Diminutivum ~ ~ ~	Kicsinyített.
Defiderativum Verbum	Ohajtó ige.
Diphthongus ~ ~ ~	Kettős hangú betű.
Defectivum ~ ~ ~	Hiányos.
Diacresis ~ ~ ~	Két mellefleges bökét.
Disjunctiva ~ ~ ~	Külön választó.
Elipsis vocalium ~	E. Hang enyészet. Vide Synaloephe.
Epenthesis ~ ~ ~	Közbe tétel.
Euphonia ~ ~ ~	Íó hangzat, szép hang.
Etymologia ~ ~ ~	Szó nemzés.
Futurum tempus ~	F. Jövendő üdö.
Figura Vocum ~ ~	Szó tsavarítás.
Perundium ~ ~ ~	G. Viselő.

Gra

Gradus comparativus ~	Hasonlítás' 2dik lépése v közép hágo.
~ ~ Superlativus	Hasonlítás' 3dik lépése Felső' hágo.
Gentilitium Nomen	Vezetéke név.
I.	
Incisa ~ ~ ~	Aprózott mondasok.
Inflexio vocum ~	Hajlítás, szó hajlítás
Interrogationis signum.	Kérdés jegy.
Interrogativum Pronomen.	Kérdő' Név mágpa.
Interrogativa conjunctio.	Kérdező' Foglaltó.
Interjectio ~ ~ ~	Közbe vető
Imperativus Modus.	Barantsoló' Mód, Hagyo Mód. Meg-hagyo' Szer. Rendelő' Mód.
In statu convenientiae ~	Össze illesztve.
In statu regiminis ~	Össze igazítva.
Infinitivus Modus ~	Határozatlan Mód.
Indicativus Modus ~	Jelentő' Mód.
Imperfectum tempus.	Aliq múlt idő.
Immediate ~ ~ ~	Köz-vetetlenül.
Liquida littera ~	L. Tolyó' betű.

Li

Littera combinata ~	Kettős betű.
Littera servilis ~ ~	Szolga betű.
Littera Characteristica	Bélyeg betű, Jegy betű.
Littera mollis ~ ~ ~	Lagy betű.
M.	
Modus ~ ~ ~	Mód, vagy Szer.
Metathesis ~ ~ ~	Ált-tétel.
N.	
Nomen ~ ~ ~	Név.
~ ~ ~ Substantivum	Magábann érthető' név.
~ ~ ~ adjectivum	Máspal érthető' név.
~ ~ ~ proprium	Idajdon név.
~ ~ ~ gentilitium	Vezeték név.
~ ~ ~ diminutivum	Kitsingített név.
~ ~ ~ collectivum	Összeséges név.
~ ~ ~ appellativum	Köz-név.
Numerus Singularis.	Egygyes szám.
~ ~ ~ pluralis ~ ~	Többes szám.
Numeri ~ ~ ~	Szám szók.
~ ~ ~ Cardinales ~	Sarkalatosok.
~ ~ ~ Ordinales ~	Rendelő
~ ~ ~ Distributivi ~	El-osztók.
~ ~ ~ Multiplicativi ~	Sokszorozók.

pro

~ ~ ~ proportionales	Arányosítók.
Neutrum Verbum ~	Közép ige, v. szenved,
Neutro passivum (Deponens)	hetetlen ige.
Neutro Activum ~	Ikej közép ige.
	Iketlen közép ige.
	O.
Onomatopoeia ~ ~	Természeti hangkövetés.
Orthoepia ~ ~ ~	Helyes olvasás.
Orthographia ~ ~	Helyes írás.
Ordinales Numeri ~	Rendelő számok.
	S.
Onomen ~ ~ ~	Elő-név. V. Rész 1 Tag
	II S.
Onomen ~ ~ ~	Név-más, vagy Névert
	való, vagy Név-más.
~ ~ ~ personale ~	Személyi.
~ ~ ~ demonstrativum ~	Mutató.
~ ~ ~ articulare ~	Megkülönböztető.
~ ~ ~ reciprocum ~	Visszafelé, v. Visszontagló.
~ ~ ~ relativum ~	Vissza hozo.
~ ~ ~ interrogativum ~	Kérdő.
~ ~ ~ redditivum ~	Felelő.
Positivus Gradus Comparativus	Elő lépése a hasonlítás
	nak, vagy inkább állása.

Ban

Causa ~ ~ ~	Ángtató jegy.
Proteritum perfectum ~	Múlt idő.
~ ~ ~ perfectius ~	Multabb idő.
~ ~ ~ perfectissimum ~	Legmultabb idő.
~ ~ ~ imperfectum ~	Alig múlt idő.
Proterit tempus ~	Jelen való idő.
Persona ~ ~ ~	Személy.
Participium ~ ~	Részefülő.
~ ~ ~ aoristum ~	Általánosságú időjű R.
~ ~ ~ presentis temporis ~	Jelen való időjű ~
~ ~ ~ proteriti temporis ~	Múlt időjű ~
~ ~ ~ futuri temporis ~	Jövendő időjű ~
~ ~ ~ adverbiale ~	Általános részefülő.
Potentiale Verbum ~	Tehető ige.
Paranthesis ~ ~	Rekesz, zár.
Punctum ~ ~ ~	Döket, v. Szúrás, v. Bett,
	Sepp, Sepp.
Primitivum ~ ~ ~	Eredeti szó, Gyök-ér szó,
	Ő-szó.
Prosodia ~ ~ ~	Hang mérseklés.
Pluralis Numerus ~	Többes szám.
Passivum Verbum ~	Szenvedő ige.

Ba

Baragoqe ~ ~	Végre tétel.
Baragrophus ~ ~	Szakasz.
Regula ~ ~ ~	Rend Szabás, vagy rövid, ebben: Szabás.
Radix ~ ~ ~	Gyök-ér, Fő szó, Mag-szó. Credeti szó, Törzsök fő.
Reciprocum ~ ~ ~	Visszafelé vagy Visszontagló
Repetitio ~ ~ ~	Esmegeles.
Syllaba ~ ~ ~	Szó-tag, Betű fogás.
~ ~ ~ pura, & mixta	Tiszta, és kevert szó-tag.
Servilis litera ~ ~	Szolga betű, inas betű.
Semi colon ~ ~ ~	Böketes vonás
Syntaxis ~ ~ ~	El helyezettetés.
~ ~ ~ Regiminis	Össze igazítás.
~ ~ ~ Conventio	Össze illesztés.
Singularis Numerus ~	Egyes szám.
Synaloephe ~ ~	Hang emésztet.
Syncope ~ ~ ~	Közöl vétel.
Supinum ~ ~ ~	Hangtálló.

Super

Superlativus Gradus	Harmadik lépés a Laponlita'sbann.
Signum ~ ~ ~	Jegy.
~ ~ ~ emollitionis	Lágyító jegy.
~ ~ ~ citationis	Fel hozó jegy.
~ ~ ~ exclamationis	Fel kiáltó jegy.
~ ~ ~ translationis	Alt' vivó jegy.
Statu in constructo	Egygybe szerkeztetve.
Simplex ~ ~ ~	Egygy-szeres, vagy egygy szerű.
Subjunctivus Modus	Kötő mód.
Suffixum ~ ~ ~	Ragaszték.
Substantivum Nomen	Magabann érthető név
~ ~ ~ abstractum	Tiszta Magabann érthető név, El vonatott Magá, bann érthető.
Sententia ~ ~ ~	Ertelmes mondat.
Syllabicus ~ ~ ~	Betű fogású.
Translationis Signum	Alt' vivó jegy.
Terminationes vocum	Szó végezetek, Vég szófjak.
Tempus ~ ~ ~	Üd ő.

pro

Tempus praesens -	Jelen való idő.
~ ~ proteritum im-	
~ ~ perfectum -	Alig múlt idő.
~ ~ proteritum per-	
~ ~ fectum -	Múlt idő.
~ ~ ~ perfectus -	Múltabb idő.
~ ~ ~ perfectissimum	Legmúltabb idő.
~ ~ futurum	Jövendő idő.
Tenuis vocalis -	Vékony Magabann hang,
Technicum Vocabulum	szó betű.
	Mű szó.
	U.
Ufus Linguae communis	Közönséges Nyelv szóhaszn.
	T.
Vocalis litera -	Magabann hangzó betű
Vox composita -	Össz-szó (Össze kötött
	szó) kötött szó, össze
	alkotott szó.
Vocabulum technicum	Judományi szó. v. mű-szó
Verbum -	Ige
~ ~ activum -	Iselekvő ige.

passiv

Verbum passivum -	Szenvedő ige.
~ ~ neutrum -	Közép ige, szenvedhet,
	ellen ige.
Verbum neutrum cum	
incremento ik. -	ik es közép ige.
Verbum inchoativum -	Kezdő ige.
~ ~ ~ factitivum -	Műveltető ige.
~ ~ ~ reciprocum -	Visszontagló ige.
~ ~ ~ transitivum -	Másra ható ige.
~ ~ ~ intransitivum -	Másra hathatatlan ige.
~ ~ ~ immanens -	Magunkra ható ige
~ ~ ~ desiderativum -	Ohajtó ige
~ ~ ~ frequentativum	Szakorló ige
~ ~ ~ potentiale -	Tehető ige.
~ ~ ~ impersonale -	Személytelen ige.
~ ~ ~ irregulare -	Rendetlen hajtogat,
	ásu ige.
~ ~ ~ activum -	Iselekvő ige, szenved,
~ ~ ~ passivum -	heto ige.
	Szenvedő ige.

II Toldalek.

A megmagyarázott Nyelvünk szabásai-
ellen valamint az írásbann, úgy a beszéd-
benn el követni szokott hibákról.

Bölcsekn írja az Erdélyi Magyar
Nyelv művelő (vagy inkább Nyelv tisztító)
Andás Társaság, hogy a Magyar Nyelv,
et hibáinak, és gántosnak nem mond,
hatni; mert az tökéletet sepreltelen
szűz Nyelv, hanem a vele élők ellene
sokat véteneek mind beszédjökkel, mind
írásakkal. A beszédi gántosok két
féle, vagy ^{ször} némelylyek a Magyar
beszédbe szürkéségtelenül keverik az idegen,
és korty szót, a vagy a Magyar szót
a közönséges Nyelv szokás ellen ejtik,
mint p. o. ad, nyer, hosszú, nagy orru,
tetyű, folyik, tsüfik, máfik, úszik,
hazudik, egygyezik, különbbözik, faszad,
ozik, hasadózik, pipázik, ez er helyett:
ad, nyer, hosszú, nagy orru, tetű, foly,
tsüf.

tsüf, mász, úsz, hazud, egygyez, küll,
önbböz, faszad, hasadó, pipáz. Ezor
némelylyek a jó Magyar szót nem
helyesen hajlítják, és rosszúl perkez,
tetik öksze. Az 1^oféle hibák a gánt,
olódó, és ítélő szó könyvre tartoznak,
azért azokról ott vagyon szó az 5^{ik}
Toldalon Toldalek-jában. De a 2^oféle
hibák a Grammatikára tartoznak,
melylynek a helyes beszéd, és helyes
írás a tárgya. Annak okáért itt illik
szólanom a Grammatika-ellen el-követett
beszéd, és írás-béli hibákról, és gántos-
okról.

I Fejezet.

A beszédi gántosokról közönségesen.

A. A Hajlítás-ellen.

1) A Név ejtegetése-ellen némelylyek így
szólanak: ezek az emberek nem igen
derékek, ez helyett derékek, vagy Drékek.
Egyebek így szólanak: Hús vétra ott houn
leper.

lesek, ez helyett: A' ús-vetre írt.
 2) Több hibát, és vétket követnek el a tudatlanok a Név-másvainak ejtegetésökben, p. o. a Személyes Név-másvait sokan így ejtegetik: enyim, engemet, tégedet, ötet, mi, ti, mink, miink, tiéd, enyimere, mienker. A mutató Név másvát mások ilyly rosszul ejtik a Házis Eftéjében: artat, ertet írt, ezek helyett: engem, engem, téged, öt, mink, ti, teéd, enyém, mienke, art, ert.

3) Leg több hibát követnek el mai naponn Magyar Országban a tanulatlanok az ige hajtogatásbann (mertt art meg kell vallanunk, hogy az Erdélyi Nép jobb ige hajtogató jobb Conjugatista) a kike a ragasztékatlan tselesedő ige, és ragasztékatlan iszetlen Közép igeiket így hajlitják: húzol, híszel, leszel, veszel, te engem meg eszel, te engem minden boromból ki iszol, ezek helyett: húszsz, híszsz, veszsz, te engem meg eszsz, engem a boromból ki iszsz. A

A kike a Parancsoló Módbann így szólának: adjal kenyert, nyujtsál segédelmet írt eff, ez helyett: adj, nyujts. — A kike a Múltabb időnek Írt többesét így ejtik, p. o. verttek, nyirttak, meg-haltak, ezek helyett: verték, nyirttak, haltanak. A kike jövő idő belí határozatlan módot költenek mondván: Szeretendek, olvassandak, hallandak b) A kike a Szenvedő ige, és ikes közép ige, így hajlitják: tselesedsz, bort ihatpsz, feleségedtől el válspsz, meg telspsz méreggel, ez helyett: tseleskedsz, vagy tseleskedel, bort ihatol, feleségedtől el válol, méreggel meg teled. Sáros Sápai az 1767 diki kiadásbann a Magyar Diák részben 65 lapon nem mondja: no te pokol meg telspsz e, hanem no te pokol meg teled e. A kike így szólának: ő munkál, koda, ő tseleskede, ő igen meg híra, ezek helyett: ő munkálkodék, ő tseleskedék, vagy tseleskedek, ő el hírek. A kike így szólának: ha én meg haragudnék, ha belőle chetnék,

ez helyett: ha én meg haragudnám, ha
én belőle ehetném. A' ki így szólának:
ő meg haragudna az értt, ő attól meg hí-
na, ez helyett, ez helyett: ő meg haragud-
nék, ő meg híznék. A' ki így szólának:
Feküdj le, aludj, el ne válj tőle, ez hely-
ett Feküdj el-le, aludjál, vagy aludjál,
váljál el tőle. A' ki így szólának: Meltör-
tásson ide jöni, tseler edjen az úz velem
ilylyen jöt, ez helyett: Meltörtássék, tsel-
eredjék. A' ki így szól: ha ő ide érke-
end, és meg jelenend, és meg látssand,
ez helyett: érkezendik, jelenendik,
látssandik. Még ama Magyaros Török
Ahmet sem mondotta érkezend, hanem
Könyvének 94 lapján mond: érkezendik.
d) A' ki a ragasztékos ígéseket így
hajlítják: miük az ellenfeget meg verénk,
ha a tolvajt meg foghatnánk, ez helyett:
az ellenfeget meg veritek, ha a tolvajt
meg foghatnók. A' ki ragasztékos határ,

ozatlan módú ígéssel él, midőnn nem
kellene élnie, p.o. ezt a bort meg fogom
innia (innya), tudnia illik, ez helyett:
inni, tudni illik. e) A' ki a Barantsoló
Móddal a Jelentő helyett él, mint a
Hegyaljai Parasztág, így szólván:
hol-nap Tokajbann legyünk, ez helyett:
leszünk. Kérdetvén: Mit csináltok?
és öök így felelvén: Most bort igyunk,
ez helyett iszunk. f) Némelylyen a
múlt időt igen ok nélkül raportják
meg: vala' val, p.o: monda vala, meg
fejezteték vala. A' Kőz paraszt Nyelv,
ből nem régen, némelylyen szerentsét,
tenül ezt az író. Nyelvből is be vitték.
Sem üres ezen hibától Hibnernek Bibliái
Historiája is. g) Némelylyen a Kötő
Mód belü jöendővel a Jelentő Mőd
jövendője helyett él, p.o: holnap Rapsára
menendek, ez helyett menek, vagy
menni fogok. Olyly hiba vagyon ama régi
levelbenn, melyet elé hoz Sándor Sok
féle

Jelejének B. Dar a 194, és 195 lapján.
 h) Személyek a határozatlan Mód,
 bann így romtják az igéket: omlani,
romlani, mérse'eleni, méré'szleni, s a t
 ezek helyett: omolni, romolni, mérse'el,
elni, méré'szelni. S a d sokféle 10
 Dar. 8 lap. i) Sokan a műveltető,
 és szenvedő igének at, et, tat, tet
 toldalek-ját rosszul kettőztetik ez
 képen: hivattatik, adattatik, verettet,
szövetet s t eff. ezek helyett: hivatik,
adatik, veret, szövet, vagy szötet s a
 t.

B.
 Az el-helyezettetés (Syntaxis) ellen.

- 1) Vétene a ragasztékos Név szót így
 szerkesztvén: Urak szolgajok (servus
 Dominorum) Juhok nyájok (grex ovium)
 vagy így Uraknak ura zsidóknak király,
ja, Apostolok tselkedetei, ezek
 helyett: Urak szolgája, Juhok nyája,
 vagy Uraknak szolgájak, Juhoknak nyájak,
 urak

- Uraknak urak, vagy Erdélyi fenn Urak,
 zsidóknak királyjak, vagy Urak' Ura,
 zsidók' királyja, Apostolok' tselkedetei,
 vagy Apostoloknak tselkedetei.
- 2) Vétene a Műtő'ságot, hivatalt jelentő
 nevet a vezeték név után tévén, p.o:
Andrási Próf, Bodó Szolga Bíró, Konde
Büspök, ezek helyett: Próf Andrási, Szolga
Bíró Bodó, Büspök Konde. A kir így
 szólának: Uram atyám, Uram bátyám,
 s t eff. ez helyett: Atyám uram, Bátyám
 uram.
- 3) A Szám szókkal vissza élnek a velők
 össze szerkesztett nevet többes szám,
 ba tévén, p.o: három királyok napja
 ez helyett: három király napja. Így
 vissza élnek az összereszes nevekkel
 mondván: sok emberek, több károk,
 ez helyett: sok ember, több kár s t eff.
- 4) A Név másaival vissza él, a ki én, te,
ő személyes Név másait a Név szónak,
 vagy igének elejébe teszi, azt a személyek
 meg

- meg különböztetése, és a beszéd egygybe
 kötése különösen nem kívánvann, p.o:
én szeretem az Istent, te mondd azt,
az én lovam meg bennültt, ezen helyett:
 Szeretem Istent, azt mondd, a lovam
 meg bennültt. Még tsúnyábbann szólának,
 a kik így szólának: mük emberünk,
tik emberetek, ök könyvök, vagy
ök könyveik, ez helyett: mü ember,
ünk, ti-emberetek, ö-könyvök, ö-könyv,
eik. A kik így szólának: Magam lora,
 ez helyett: magam lovam. A kik így
 szólának: Mindnyájunknak atyja: ez
 helyett: atyánk.
- 5) Az igékkel visszra él, a kiaz Visszontagló
igékkel szenvedő helyett él így: ez
a szék ér ökrök által húzódik, ez
 helyett: húzatik. Ez sem igen jó: fa
vagni mentt, ez helyett: fát vagni.
- 6) A Rézfűlőkkel helytelenül élnek,
 a kik így szólának: Hallók ezt mond,
 ott

ottnak lenni (: audivimus hoc dictum esse)
 ez helyett: hallók, hogy ez mondatok, vagy
 inkább, hogy ezt mondták. A kik így
 szólának: Gondolom őt holnap haza jövend,
eni, (: judico ipsum cras adventurum
esse) ez helyett: gondolom, hogy haza
 jő, vagy haza fog jöni. Azok is a jövendő
 időbeli Rézfűlővel erőltetve élnek,
 a kik így szólának: holnap irandó lépnek,
 ez helyett: holnap írok.

II Fejezet.

Az írásbeli gantsokról közönségesen.

- 1) Köz hiba a ragasztékatlan tsélekrő, és iketlen
 közép igénéz az egygyes 2dike személyjé egygy
sz- szel így írni: p.o: mondasz, adandasz s az
 ez helyett: mondaszsz, adandaszsz.
- 2) Közönséges gants az ann, enn utól járó hely,
 ett, an, en írni egygy n-nel, p.o: min áll, kin
áll, ben ül, szekerem alszik, ezek helyett: minn
áll, kinn áll, benn ül, szekerenn alszik. De
 hiba lenne az an, en, paragogicumot két n-
 nel

nel írni ezen szókbann: minden, azon ember,
ezen könyv s a t. Hiba nem írni két n nel
a Határozokat is, és a Határozó Részefül,
őket.

3) Pánt kettőztetni az s betűt midőnn
Magában érthető névből Másal érthető
lezen, vagy az ilylgen Másal érthetőből
Határozó, p.o: nem helyes írás: piros,
hamis, lapos, sebes, kegyessenn ékessenn,
szorgalmatosann, ez helyett: piros, hamis,
vagy hamos, lapis, vagy lapos, sebes s a t.

4) Pánt kettőztetni az t betűt, midőnn a
Magában érthetőből ígét csináltak al, el
toldalékkal, p.o: nem jó: szóll, hegedült,
sajtoll, ez ek helyett: szól, hegedül, sajtól.
Ilylgen hiba gyullad, zullad s t eff ez
helyett: gyúlád, zúlád.

5) Pánt kettőztetni a t betűt Erdélybenn az
ilylgen igék helyett: tanít, vonít s t eff
így szólvann, és írvann tanitt, vonitt.

6) Pánt meg kettőztetni a t betűt az igék
multabb idejét, vagy a mult ideoi Részefül,
öt írvann, p.o: szant szander, mult üdü

nem

nem jó, hanem szántt szándék, mult üdü.

7) Pánt meg nem kettőztetni a t betűt az ilylgek,
benn, Kolofvartt, vagy Kolofvarat, Györtt, vagy
Györött s a t

8) Pánt a ki tapott c betűvel írni Magyarúl,
és helyébe nem tenni a ts, vagy tz betűt.
Lásd III Rész I Szabás Jegy. II Szám.

9) Pánt az y t az i, vagy j betű helyett írni,
p.o: rosz írás: Dayka, ez helyett: Dajka,
Besty, ez helyett: Besti.

10) Pánt Laviz Bápaibann így írni: zak, zalyga,
zeb, ez helyett zsák, zseb.

11) Pánt aval, evel Utól járó v betűjét, vagy
az avval fel terelttet akar mikor ki nem
írni, p.o: nem jó Nyelvel (cum lingua) ez
helyett Nyelvel, nem jó Földel (cum terra)
ez helyett Földdel, mert más Nyelvel, Föld,
el, más Nyelvel, Földdel.

12) Pánt kettőztetni az f betűt az effele öf
szókbann: Bálfi, Bánfi; mert nem jó Bálfi,
Bánfi.

13) Pánt két b-vel nem írni valaha a hasonlít,
av

abann a 2 dic lépést, po: nem helyes
öregbit, tudósb, ez helyett: öregbbít, tudósb,
 mivel ez helyett áll: öregebbit, tudósabb.

- 14) Pántos így írni a ragasztékos igéket:
tudgya, nyitlya, teszjünk, veszjünk, ez
 helyett: tudja, nyitja, teszjünk, veszjünk
 (melyly ebből való: teszi-ük, veszi-ük)
 III Rész I Szab. Segy I Szám.

15. Pántos a két másfal hangzók előtt az
o, ö betűket így meg húzni, po: bólt,
hóld, bóldog, böjt, föld. Sánd sokféle
 10 dar 31, és 53 lap.

16. Pántos a kétszer kettős, és kettős lágyított
 betűjű pókat mi nemü eggy, meggy,
afszony, melyly, olyly, így írni: eggy,
meggy, afszony, melly, olly, még roszabb
 így írni: edj, medj, olj, ki vévén, ha a
 gyök-er így kívánja, mint ebbenn: alj,
küljebb, beljebb, széljel. III Rész I Szab
 IV Szám.

17. A' hol ki hagyunk a szóból valamit,
 gántj

gántos Apostrofuszt nem tenni helyére,
 tehát nem jó: Szentek élete, 2 Jidók
Királyja, ez helyett: Szentek élete,
2 Jidók Királyja, ember élete s a t,
 Nem jó adatnék (daretur) ez helyett
 adatnék s a t.

18. A' Barantvolót nem jó így írni: húzza,
vonja, hanem húzza, vonja s a t.

III Fejezet.

A' gántosfann mondott, és írott Magyar
 szókrol különöfenn.

Gántosann	Igazánri.
Aggat - - -	A. Aggat (mivel a gyökér: ak)
Ajtatos - - -	A hitatos (mivel a tö: Ah!)
A' hozz, e' herz - -	Azhoz, ezhez, vagy ahhoz, ehhez.
Ajj, ally, algly - - -	Alj, po. Szölő alj, Alalm-alj.

A képen, vagy m. r. <u>α</u> <u>kép</u>	Az képen, vagy A képen (α kép: imago)
Akaródzik neki menni	Akar menni.
Alattomos, alattomban	Alattomos, alattomban
Allig - - - -	Alig (vise).
At Hegy aljai, Fel Hegy aljai járás - -	Olyly képtelen mint. <u>Fel-at</u> <u>Föld</u> .
Afzszony néném -	Néném afzszony.
A nak, e nek -	Annak, ennek
A kor, α nap (eo tempore, die)	Az koron, az napon (mertt α <u>Nap</u> : dies, sol)
Azomban - - -	Azonbann (mertt nintsen: <u>azon</u>)
Attul, ettil - - -	Attól, ettől, Látsd ol, ol utól járót.
Azzal, v aval - -	Arral.
Ammi, - - - -	A mi.
Azzá - - - -	Arrá.
Aztat - - - -	Azt (mint nem gaz gartat)
A féle (ejus generis) α felől (eatenus) α felé	Az féle, v. a féle, az felől, az felé.

Az

Azon-kivül - - -	Azonon kívül, (mertt azon kívül tsak annyit, mint az kívül a kívül)
Bagzik - - - -	Bakzik (mertt a gyök-ér Bak)
Békeség - - - -	Békefég.
Beljebb - - - -	Beljebb.
Bírákok - - - -	Bírák.
Borso, bors-porcs -	Borso', Bors-porcs.
Bont, bontzol - -	Bönt, bomtzol, mertt nem bonlik, de bomlik.
Botsánat, Botsánandó biin	Boltsánat, Boltsánatos biin.
Butykos - - - -	Bugygos (bugyog-ból)
Butsánat, butsánat, butsán	Boltsánat, Boltsánat, boltsán
Büntetlen - - - -	Büntetlen (büntet, és etlen utóljáróból).
Dallos, dallani - -	Dalos, Dalolni, vagy Danlos Danolni, mertt a gyök- ér <u>Dal</u> , vagy <u>Dan</u> .
Ditserendő szűz -	Ditseretes szűz
Deák - - - -	Diák (mertt Deák nem Magyar hangú, és Diákonus, nem)

	nem Deaconus)
Debretzen ~ ~ ~	Debretzem (mertt Dobra zem-ből való. Sánd Jók Jél 7. D. 175 lap.)
Döl ~ ~ ~	Dül (mint egygy döl.)
Derékság, Derékség ~	Drékság Magyarosb hangú. Derékság úgy hangzik, mint terefas, Belebános, Belek.
E helyett (hujus loco)	Ez helyett. Ezen hely, ett vagyon meg rövidítve
Edd ~ ~ ~	Egyd, vagy egyed, egy- ből, mertt nem eded.
Egy ~ ~ ~	Egygy.
Egyet más (holmi helyett)	Egyeb-más (egyeb, és más)
Egyveles ~ ~ ~	Elegyes.
Egyvelit, egyveledik ~	Elegyit, Elegyedik.
Egyvelges, egyvelgest ~	Elegyes.
Egyet embenn ~ ~ ~	Egygyedembenn
E nélkül ~ ~ ~	Ennélkül (valamint rossz enél, <u>anál</u>)

Egy

Egyszer : una vice ~	Egygy-szerrel (mertt egygy szer una vicis, una series)
Egészes ~ ~ ~	Egészféges.
Eljbed ~ ~ ~	Elődbe.
Emelyedik ~ ~ ~	Emeledik t.i. hányásra a gyomor.
Engemet ~ ~ ~	Engem.
Enyim ~ ~ ~	Enyém.
Enyimek ~ ~ ~	Enyéim
Eránt (nem Magyar hangú)	Aránytt, iránytt, iránybann.
Érdemleni ~ ~ ~	Erdemelni.
Ezen-túl (post hac)	Ezenn-túl (ezen-túl olyly rossz mint ez túl)
Ért (propter) ~ ~	Értt, mint érettem, nem éretem, így végett, vég, ettem.
Eredendő biin ~ ~	Eredeti biin, mint eredeti munka, (opus originale) nem eredendő munka.
Erzeni ~ ~ ~	Érezni, mint vérezni, szerezni, szerzeni, sár, ozni, nem sárzani.

Ékor

E' kor (hoc tempore)	Ez-koronn, Ez-kortt, Ez-korbann.
E' végett ~ ~ ~	Ez végett.
Estran ~ ~ ~	István, (mertt Estrván nem Magyar hangú:)
Eskola ~ ~ ~	Iskola, Iskola. Ezen okból
Esplan ~ ~ ~	Ispan. Ezen okból
Estre ~ ~ ~	Esttel (cum occasu nempe Solis)
Estvére ~ ~ ~	Estre, nap estére
Etlen, itlan ~ ~	Etlen, itlan.
Evett, ivott, hívott. ~	Ett, itt, hitt, mint tett, vitt, hitt, nem tevett, vivett, hivett.
Eztet ~ ~ ~	Ezt, vide Azt.
E' féle ~ ~ ~	Ez féle, vagy efféle, mint Ezkortt v ekkor, onn
J.	
Jaggat ~ ~ ~	Jakgat, Mertt a gyök ér Jak.

Jaj.

314

Fajta, Eb Fajta ~ ~	Fajzotta, eb fajzotta (az az akit eb fajzott)
Fajtája, p.o. Eb fajtája	Eb fajtta rövidülve, vagy egészenn eb fajzotta, eb fajtája; olyly képtelen, mint eb adtája.
Férj finen ~ ~ ~	Férj finak, vagy férj- finnak.
Fejjebb, Felylyebb, Fellyebb	Feljebb.
Fok hagyma ~ ~ ~	Fog hagyma.
Fő tisztelendő úr ~	Fő Tisztelétű, mint Nagy- Mélto'ságú, Fő Méltó'ságú.
Fült ~ ~ ~	Füjt, ez helyett Füit.
Fáradttság, v Fáradtság.	Fárad'ság, mint imád'ság, bir'ság, költ-ség.
Fasság ~ ~ ~	G.
Gyertya, gelyra nem Magyar hangú	Gaszág Bázmany kala uz Elöl járó Levél. Gyertya, v Gyortya. Sánd Sok fél 11 Dar. 121 lap. Golyva (Erd)

Gyorf

Gyors ~ ~ ~	Gyors.
Gyűlt ~ ~ ~	Gyűjt, ez helyett gyűjt, jövit.
Győzte, jőzte ~ ~	Győj sze te, jőj sze te.
Gyök-szó ~ ~ ~	Gyök-er szó.
Gyök-ereftől ki irtt valamit	Gyök-ereftől, merth gyök-ereftől: ex radice, fo.
Hadd legyen ~ ~	Hagyd legyen, hagyjad legyen, merth nem had-ból ered.
Hagygyán ~ ~ ~	Hagyd legyen ám. Tand Tok Fele 7 Dar 189 lap.
Hej, Hejtze ~ ~	Hely, Helytze (Kis Helység)
Hánt ~ ~ ~	Hánt, mint hámoz, hámlik.
Heányos ~ ~ ~	Heányos, vagy hiányos.
Hittlen (infidelis) ~	Hittlen, e helyett: hitet, len. Hely

315

Helyén vagyon ~ ~	Helyemén vagyon.
Hó-nap, (cras) Hol-nap (mensis)	Hold-nap (mint Monat Mond Luna-tól, és Mesatz Toltul a Holdtól)
Hó-nap (cras) ~ ~	Hol-nap.
Holt, hőt ~ ~ ~	Halt, és Rézfesülő halott.
Herza Erdélybenn, M. Or. Horza	Mivel két Utól járóból való ösz-szó mint re a, jobb lenne így írni: herza.
Honnyos, Honnyai, Honnyi, Honnyunk, Honnya.	Honnos, Honni (az az hazai) honnunk, honn, ja valakinek.
Hervad ~ ~ ~	Hirvad (Hervad Magyar-talan hangú)
Hertelen ~ ~ ~	Hirtelen (Hirből)
Hernyú ~ ~ ~	Hirnyó (Gyirinus vulgo Eruca) Hernyú nem Magyar hangú. Hon

Honnand - - -	Honnét, honnan, honnat.
Hozza - - -	Hozza-za.
Hoz her (Utóljáró)	Hozz, herz; mertt hozzá nem hora.
Hült, hült (refrigerat)	Hüjt, hüvit, hült.
I	
Idd - - -	Igyd, Igyad, mertt nem Idad.
Igaság - - -	Igazság.
Idő, innep - - -	Üdlo', iid-nep.
Innep nap - - -	Üd-nep.
Innecső - - -	innetső, innenső.
Innend - - -	innét, innen (ez hely, ett: ez-nét, ez nen).
Ing (indusium)	Ing, melyly ebből rövid, ült meg Imeg, ümeg.
Isten nyilak hullá, naki - - -	Isten nyilai. Isten nyilak, olyly képtelen, mint Isten ostorak, ez helyett: ostorai.
	Is

Is-mét - - -	Is-még, es-még (ez helyett és meg, et iterum)
Itlan - - -	Itlan.
Ivott - - -	Itt; mertt nem ivottam, ivottál & at.
J	
Jámbor ember - -	Jámbor (mertt jámbor ember, szó szaporítás, sanyugi mint jó ember ember, jámbor kutya pedig olyan, mint jó ember kutya.)
Jó estvet - - -	Jó estet. Sánd sok fél. 7 Dar. 20+ lap.
Jó-kor (tempestive) - -	Jó koron (mertt jó kor nem Hatarozó, tsak anyugi: bonum tempus.
Juk - - -	Lyuk.
Jözte - - -	Jöj sze te.
Isten adottak a Deo dati	Istennek adottjai.
Káromlani - - -	Káromolni
	Kedd

Kedd (Dies Martis)	Kedd. (Kettedik nap a hétbenn.)
Kedvett, restell -	Kedvel, restel.
Keleb - - - -	Kebel, öböl (Sinus)
Kend - - - -	Kemd. (mértt ebből rövid, ültt <u>Kegy elm ed</u> .)
Kentek oda mennék	Kemtek, Kelm etek oda megyen.
Kettődik pozitiven-kettő, dik	Kettedik, mint üdö' ideig, nem üdö'ig.
Kint (foris) - -	Kinnt. Így lennt, bennt, fennnt.
Kintelen - - -	Kénytelen.
Kén-kő (Sulphur)	Kén-kő (mint egygy kenő-kő, melyt el olvasztván rongyra kennere gyújtónak.)
Kéz-kenő - - -	Kéz-kenő, Kéz-kenő (manu tergium)
Képpen, Képpett - -	Képenn, Képestt (ex hely, ett Képesenn)
Kész akartva - -	Kész akarva.
Kevés emberek -	Kevés ember.

Kijebb

317

Kijebb - - - -	Kiljebb, kiüljebb.
Kosár - - - -	Kasár (Kasból).
Kosó - - - -	Korso'
Költ (Köt) excitat. - -	Kelt (kel gyökérből) e hely, ett. Kelt. Ebből ered keltfeg, Keltemény. Ma közönségesen Költfeg, Keltemény
Kura fi - - - -	Kurva fi
Kötség - - - -	Község Szarmány Kalaur Élőjáró Lev.
Közleni - - - -	Közölni.
Különös - - - -	Különös
Külömbb, külömbözik - -	Külömbb, külömböz
Közre - - - -	Köze.
Következő képen: se, quenti modo - - - -	Következő képen.
Ládd e - - - -	Látd e (viden) ez helyett: látod e.
Lagzi - - - -	Lakzi, lak-adalom Jól lakik-ból.
Lapsán - - - -	Lapsann, ez helyett lapsu, ann.

Le

Leány nem Magyar	Liány (Erd) Ebből lyáng,
hangú - - -	mint innia, és innya.
Lázi konyha - - -	Lakxi konyha, köz konyha
Lejebb - - -	Lejebb.
Let jobb (Egerbenn) -	Leg- jobb.
Lát szatir - - -	Lát szir, vagy láttatir
	M.
Mai nap - - -	Mai nap, mint Fa fai,
	Ha Hai, hai, bai, nem
	hai, bai
Magam lora - - -	Magam lovam.
Makats - - -	Nyakas.
Mejj (pectus)	Melj (mertt melyly: qui, quod)
Mengnyeknek Ország -	Mengny Ország, mint Ma,
	gyar Ország, Német Ország,
	nem pedig Magyarok Ország,
	a s at.
Medgy - - -	Meggy.
Mertt (quia) - - -	Mertt (mi értt helyett lápd
	értt Utól járót)
Mii, mink, miink, mü (nos)	Miik. (mertt mi, mi: quid
	s miik meg rövidültt szó
	emüik

	emüik-ből
Minnyájann - - -	Mind-nyájann.
Mindnyájunknak atija.	Mindnyájunknak Atjánk.
Minden emberek - -	Minden ember
	S.
Nagy-drágulya Tápó	Nagydrágulya; mertt ez nem
Éives kert №267	Ösz-szó.
Nyaggat - - -	Nyaggat, nyekget, nyekget.
Nalunk jó - - -	Horzánk jó
Nalánál jobb - - -	Nala, vagy Tölénél.
Nyar fa - - -	Nyarjfa, Nyarjas
	(nyarjadó fa)
Nap nyugot - - -	Nap nyugat, mint Nap
	szalat.
Nyájs - - -	Nyárs.
Nehezkes - - -	Nehezkes (ez helyett
	nehezkes)
Nyargalást, vagy nyar,	Nyargalást, nyargalvást.
galvást. currendo.	Nyiladkozir.
Nyilatkozir - - -	
	nyil

Nyilvánosság, nyilvánosságos

Nyílt (aperit) -

Nyomtatvány, nyugtat,
vány & több effele a
miveltető igékből,
melyek at, et, tat, tet
tel végződnek, gánto,
ofak. Lásd a Debr
Gram. 320. lap.

Nyújtás segédmet,
am a Normalis Enek
benn: Im! artzunk,
ra borulunk & t.

Nötevény, növény

Nyilvánosság, nyilvánosság,
of (mint hitványság,
halványág & at)

Nyit.

Nyomtaték, mint fonaték
fonat miveltetőből.

Rovaték, melyet a
Hegyalján rováték,
nate mond a paraszt,
rovat miveltetőből,
ilyen vágaték & t. eff.

Nyomtaték szövegben
lévő jó régi szö. Nyom,
tatvány az Analogia
ellen koholt új szö.

Ah! nyújt. segédmet.

Növevény, mint jöve,
vény

Nyug

Nyugtatvány Quietantia
olyly ropasz mint nyugtat,
vány

O.

Oda fel, oda le vagon

Ódik, ódik szenvedőleg,
po. a rét kaspálódin

Olt, őt - - - -

Óma, olma - - - -

Ont, önt, ront - - - -

Onnand - - - -

Ondo folyás - - - -

Oroszkodik - - - -

Osztann - - - -

Ótsó, Oltsó (Salótros)

Óvást caute - - - -

Ózlan - - - -

Nyugtaték, mint mosaték,
vágaték &c

Ott fenn, ott lenn vagon.

aték, eték, taték, teték, p.o.
A rét le kaspáltatik.

Alt, alit, alt- var, alt-
atlan méz, altvány.

Alma

Omt, ömt, ront.

Annét (az nét helyett)

Annán (az nan helyett)

Ondok folyás.

Oroszkodik, oroszva les,
elkodik.

Aztann (ez helyett az
utann)

Altó, alsó árú.

Óvást; merth Óvást
cautionem.

Ózolni

8

Betzent (BB) - - -	B. Betzent, mint kőts „ txant, lototsant.
Bajtás (contubernalis)	Baj-társ (Bajtás anyagi, mint Fürös)
Ballás, Balló - - -	Badlász, padló, Bűrű.
Bót, Bótol - - -	Bolt, poltöl.
Bappiros (Erd) -	Bapiros (Bappiros olylyan mint Szappan Szapo ból.
Belyva - - -	Bolyva (Belyva nem Magyar hangú.)
Rea' mivel két rólól, járólól öfz vzo'	R. Jobban iratnék így: re-a.
Ravaszag - - -	Ravaszág.
Rikót, rikolt (Balotroz)	Rikalt, mint Sikalt.
Rablani - - -	Rabolni.
Rezket - - -	Rezked, mertt Rezeg.
Redzen - - -	Rezen.
Reméll - - -	Reményl, mint ajánl, Szégyenl.
Ringat, reng - - -	Remget, remeg.

Ront

Ront - - -	Ront
Rül, rül (Utól járó)	Röl röl, mint töl, töl nem túl, mertt <u>túl</u> (trane)
Rözgölödik - - -	Lörgölödik.
Roppant Város Civitas frequens - - -	Ropantt, az az rakott vár, as.
Sártsa - - -	S. Sártsa. Szár gyök-erből
Salló <u>penyenn</u> vagy <u>mond</u> va - - -	Sarló.
Sekol nem valék - -	Sem-hol.
Senki - - -	Sem-ki, mint nem Sen- mi.
Sikót, Sikolt (Balotroz)	Sikalt, mint Rikalt.
Szaggat - - -	Szak gat. Szakból Szakít etc.
Szöröftöl una cum pilis	Szöröftül, nam Szöröftöl: a piloso.
Szám (os meum)	Szám, vagy Szájam (Szám numerus).
Szánt - - -	Szánt; mertt a föld számlir, az az hámlir az

Szeleje - - - -	az eke vas után.
Széjjel, Szelylyel, vagy Széllyel - - - -	Szöléje (e helyett Szölő- eje elenyészvén az ő az e előtt marad Szöléje) mint velő veleje.
Szerents - - - -	Széljel. Szeremts (melyly ebből rövidüle meg: Szerelmes Amabilij locus (Anonym. Cap 17. Sánd sok Jél 11 Dar. 64 lap.
Személyes név mája Debr Gram pag 92t.	Személyi név mája.
Szegyell - - - -	Szegyenl (mint reményl.) Bármány Kalauz Elöl járó Levél
Szegy - - - -	Szügy.
Szek-fü - - - -	Szeg-fü.
Szilvany a halbann	Szivány (Kopoltýú) (Szi igéből)
	<u>Szi</u>

321

Sziget (insula) - -	Szeget, olyly hely, melyly, et a víz körül: Szeq Sánd Sok Jele 7 Dar. 232 lap.
Szitkozódik - - -	Szidkozódik, mertt Szid nem Szit.
Szóll - - - -	Szól, mint tiló ból tilól.
Szötskö - - - -	Szöktő, Szökő, ugro' állat
Szükölködik bor nélkül	Szükölködik borbann, vagy bor dolgabann.
Süvötő, Süvöltő (Balótzos)	Süvelto', Sivelto'.
Táj, Tájja, Tájék - -	Tálj, Tálja, Táljék Tál gyök-érből (patens locus) mint al ból alj.
Tértében, Fektében, álti, bann:	Térttébenn, Fekttébenn álltá, bann.
Talántán - - - -	Talam.
Talló (penyenn vagyon mondva)	Tarlo', mertt a gyökér Tar
Talyiga - - - -	Tolyoka, Toloka, Tol igéből
Támitalan - - - -	Támitalan, Támtalan.
	<u>Tarf</u>

Társaság - - -	Társaság, társaság.
Tartozandó p.o. most hozzám tartozandó.	Tartozó, merth tartozando a mi fog tartozni.
Tátos - - -	Táltos, ki táltott epü (aperti ingenii, sapiens, magus)
Tasoly (: pengenn vagyon mondva.)	Tarsoly igazabbann (merth burva)
Tedd - - -	Tegyed, merth nem Teded.
Teli vagyon - - -	Tele, vagy telve vagyon
Tellyes, tellyes -	Teljes, mint aljas (Kováts Mih. Chemia I Dar. 163 lap)
Tégedet - - -	Téged.
Te & tova - - -	Ide & tova.
Ti (vos) - - -	Ti.
Tikteret - - -	Titeret.
Tied - - -	Tied
Nagyon Tisztelendő Ad, modum Reverendus, Fő Tisztelendő Reveren. dissimus, Tisztelendő Kisp	Nagy tisztelendő, Fő tiszt. eletű, <u>Tiszteletes</u> Kisp

Kisp-pap: Reverendus. Olyly hibás, mint hibás lenne mondani: betűil, endő Tanács, Tekintendő Úr, Kivánando' atya fi, ezek helyett: betűletes, Tekintetes, Kivánatos.	Kisp pap, mint, tisztel őreg ember, nem tisztel, endő, tiszteletes.
Tobzódix - - -	Dobzódix, hasból dobót tsinál.
Tódoz, tódul - - -	Toldoz, toldul.
Toll, tollas olylyan mint hamm, hammas - -	Talv, talu, talvas.
Tótt, & Tót ember - -	Tolta (mint rosz szót, & ótt var)
Tsanál - - -	Tsalány (Tsaló fia)
Tsekély - - -	Ketsély, kitesély, ki, tsény p.o. víz.
Tseledendő' biin -	Tseledeti biin, & tseledetes biin.
Tsikóto' (palotás) -	Sikaltó.
Tsixa - - -	Tsixa-iz, mint Szilva- iz

Túl a Tiszaára megyen -	A' Tiszán túlra.
Túl a Tiszai, Túl a Dunai fő.	Tiszán túli, Dunán túli fő.
Túl túl (Utoljára) - -	Töl, töl (mert túl transz)
Tuba-Rózsa - - -	Tuba rósa, mert nem Tuba, és Rósából öszre kötött fő, hanem e Diákból lön <u>tuberosa</u> .
Tölt, Tölt, Töltvény, Töl, tsér, Töltöget, Tölt és. (Balótrófa)	Telt, teltvény, teltsér, telteget, teltes. Tel-ik gyökérből. De ma közönségesen Tölt Töltvény, töltser, töltés.
Tölle (Erd) - - -	Töle.
Tő (acus) - - -	Tü; mert tö (radix) fa töve.
Többi, Többiek - - -	Többei, Többeik, mint Többei, Többeik.
Töris, töriske - - -	Tüvis, tüves, tüs (aculeatus) innét: <u>tüske</u> meg kitesingítve. Tör

323

Tökéltet - - -	Tökéletes. Lásd ennek Magyarozatját 120 könyvemben. Errel így él Bázmány is Lásd a Kalauz Előszavát.
Ujjolag - - -	U. Újjulólág. Sánd Jók Fél 7. D. 244 lap
Új: novus - - -	Új novus, mert új digitus.
Ung-vár Vár megye	Ung-vár-megye. Mert Ungvár Vár megye olyly képtelen, mint Vár vár Vár megye, Fejér vár Vár megye st.
Uradalom (Dominium)	Uradalom ság, mint Fejedelemség, vagy Urság, Jóság.
Uram Bátyám - -	Bátyám Uram
Várandó aszpony: pro. Ximia partui.	V. Szülendő, szüléshez közel lévő.

Vár

Várány - - - -

Válú - - - -

Van - - - -

Valamelyly - - - -

Vattor - - - -

Vedd - - - -

Vegyül - - - -

Vígasság - - - -

Volna volt. El vagy on
palotzofitva.

Vét valakit (tuetur)

Ögyit, ölgyt - - -

Vágány. Vág igéből, al
fel be' vágása.

Vájú (váj igéből
vájott fa)

Vagyon. Van meg rövidít,
és ebből vagyon

Vala-melyly.

Vagy tor.

Vegy d, Vegyed; mertt
nem veded.

Egygyül, elegyül, elegyed,
ik.

Vígasság.

Valna, vált. (volna, vóna
voltt palotzof, mint nem
holna, folna hanem
halna faltt)

Véd (mertt vét peccat)
Innét védelem, nem
vételem.

Elegyit (Ögyit Balotzof)

Ödik

Ödikről lásd Ödik-ot
Ök Királyjait - - -

Önt - - - -

Örökkön örökké - - -

Ötet - - - -

Ötlik a szemembe.

Ö Felségek oda mennek.
Suo Majestates illuc
ibunt

Üdvösség - - - -

Ünnep, mint Ten-nap -

Ünnep nap - - - -

Ö Királyjait (illorum
Reges)

Önt.

Örökkön örökké.

Öt. (ez helyett: öte)

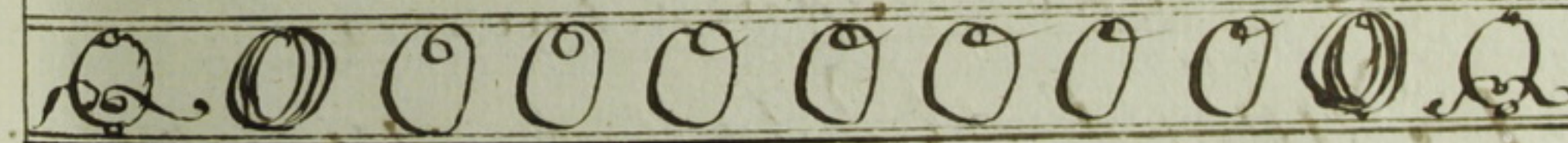
Ütlik, ütökör.

A Felségek mennek, ö
Felségök megyen, mint
Fegyelmek megyen ö
Fekerök megyen.

Üdvösség.

Üd-nep, mint Teg-nap.

Üd-nep (ünnep nap szó
szaporítás.)

VEGE.

Könyv

Könyv tartalma.

A Magyar Nyelv tanító Könyvről közönség,
és enn.

I. Rész.

A Helyes Olvasás.

II. Rész.

A Hang-mérseklés.

III. Rész.

A Helyes Írás.

IV. Rész.

Ózó-hajlítás.

A Ózó-hajlításról közönségesen, ahol
A Ózó-tsavarításairól.

I. Tag. A Nyelvek hajlításáról.

I. Fejezet. A Magakban érthetők hajlításáról.

II. Fejezet. A Másval érttelők hajlításáról.

III. Fejezet. A Szám nevek hajlításáról.

II

II. Tag. A Név-másai hajlításáról.

I. Fejezet. A Személyes Név-másai,
nak hajlításáról, és a Ragaszték-
okról.

II. Fejezet. A Műtató Név-másai
hajlításáról, és a megkülönböztető
Név-másairól. (Artikulusról)

III. Fejezet. A Visszafutó Név-másai,
nak hajlításáról.

IV. Fejezet. A Vissza-hozó Név-másai,
nak hajlításáról.

V. Fejezet. A Kérdő, és felelő Név-
másainak hajlításáról.

III. Tag. Az Igék hajlításáról.

I. Fejezet. A Rendes hajtogatási
igék hajlításáról.

A. A ragasztékatlan ige tsel,
etvő képe

B. A Szenvedő ige nek képe.

D. A ragasztékos ige nek tükör képe.

II

II Fejezet. A' rendetlen hajtogatású
igék hajlításáról.

IV Tag. A' Részülők hajlításáról.

V Tag. A' befűd hajlithatatlan
részeiről, Különösen a' Határozók
ról.

VI Tag. Az Elöl-utól-járókról.

VII Tag. Az Egygyűvé foglalatokról.

VIII Tag. A' Közbe-vetőkről.

V Rész.

Czó-helyeztetés.

I Tag. A' Név-zókkal való helyes
elés.

I. S. A' ragasztékos nevekkel való
helyes elés.

II. S. A' Magakbann érthetőkkel
való helyes elés.

III. S. A' Mással érthetőkkel való
helyes elés. II

II Tag. A' Név-mássaival való
helyes elés.

I. Fejezet. A' Személyi Név mássai,
val-^{való} helyes elés.

II Fejezet. A' ^{Mutató Név mássaival való helyes elés.}
A. Az és ez mint mutató Név
mássáról.

B. Az, mint Megkülönböztető
Név-mássáról. (Artikulusról)

III Fejezet. A' Vízszáló Név mássával
való helyes elés.

IV Fejezet. A' Vízszá hozó Név mássai
való helyes elés.

V Fejezet. A' Kérdő és Felelő Név
mássaival való helyes elés.

III Tag. Az Igékkel való helyes
elés, a vagy Igék Szerkeztetése.

I. S. Mikoronn kell élni ragaszték,
or igével?

II. §. Egyéb szabások az ígék szerkez-
tetésében.

IV. Tag. A Részeseülőkkel való
helyes élés.

V. Tag. A beszéd hajlíthatatlan
részeivel, különösen a Határ-
szókkal való helyes élés.

VI. Tag. Az Elöl-Utol járókkal való
helyes élés.

VII. Tag. Az Egygybe foglalókkal
való helyes élés.

VIII. Tag. A Közbe vetőkkel való
helyes élés.

IX. Tag. A Magyar beszéd részei,
nek rendjök.

I. Toldalék.

Nyelv tanítási prózatok Magyarul-
Diáknul, és vizontag Diáknul Magyarul.

II

II. Toldalék.

A meg magyarázott Nyelvünk szab-
ásai- ellen valamint a beszédben,
úgy az írásban el követni szok-
ott hibákról.

I. Fejezet.

A beszédi gantsokról közön-
ségesen.

II. Fejezet.

Az írás béli gantsokról közön-
ségesen.

III. Fejezet.

A gantsosann mondott, és írott
Magyar szókrol különösen.

Utol- szó.

A

A Származtató Szó-könyvről.
Hogy a Magyar Nyelv-tudomány
tökéltetségére meheessen: egygy jó
Grammaticán-kül elkerülhetet,
lenül szükséges még a Lexicon
Etymologicum, az az Származtató
Szó-könyv, melyly minden Magyar,
vagy meg-Magyarosodott szónak eredet,
ét, származását, és annak származék,
jait ítélőleg adná-elé; mertt az
eddig irtt Szó-könyveink sem minden
szót elé nem adnak, sőt Szavaink
nagyobb részéről hallgatnak, sem
azokról semmi ítéletet nem hoznak,
a jókat a rosszakkal össze keverik,
és egygybe foglalják, a mi pedig leg
nagyobb hiba bennük, az, hogy az igék,
et nem a gyökeknél fogva, hanem az,

ok

328
oknak származékjainál fogva, s így
természet ellen hordják elé. Valamint
a Név-szókban az első Ejtés (Nomina-
tivus) szokott lenni a gyök-ér, úgy az
igékben a gyök-ér-szemely, melylytől
függ a Hajtogatás minden trinjá, bin-
ja, a Jelentő Mód egygyes Idők szem-
élye, p. a ír, hízik, lakik, alszik, st eff.
A mi Szó-könyveink, vagy a Jelentő Mód
jelen való üdejének első, és pedig hol ra,
ragasztékos, hol ragasztékatlan személyé,
benn, hol pedig a határozatlan Mód,
bann hordják össze az igéket. Innét
pedig nem tudhatja az Olvasó, ha valjon
az ige ikés közép ige e, vagy iketlen,
p. o. ebből lakom, faxom, hixom, vagy lak,
ni, faxni, hixni st eff, nem tudhatni,
ha a gyök-ér lak, fax, hix-e, a vagy pedig,
lakik, faxik, hixik; mertt azt is gondolhat-
ja, hogy ragasztékosann áll ott: lakom, faxom
hix

hírom, mint sok szántalan igét ekképen
ragasztékossá elé-hord Bárix Bápai,
melylynek a gyök-ere ik-benn nem végző,
ik, p.o. akarom, áldom st eff. Mivel pedig
más formán hajlik az ikes, más formán
az iketlen közép-ige (a mint a Gram,
matika tanítja), már nem tudván
valaki az eddig való Lexicon-okból
az igének ikes, vagy nem ikes lételet,
fel fog akadni annak hajlításában a
Grammatika-mellett is; mert noha meg-
vagyon mondva a Grammatikában,
hogyan kell hajtogatni az ikes közép
igéket, mi nemü p.o. hízik, bízik, válik,
telik, alszik st eff; de melylyek legyen,
ek az ilyen ikes közép igék, azt a
Grammatika el nem végezheti, arra re,
gularat nem szabhatni, hanem azt csak
a Közönfőges Nyelv-Iszkásból tanulhat,
mi, p.o. miért mondjuk ikkel: hízik,
alszik, válik, telik, lakik, és nem híz,
alsz

328
alsz, vál, tel, lak, miért mondjuk ik-
nélkül ereket: foly, tsúsz, mász, úsz, almad,
asz, egygyez, harud, különböz, dohányoz, szán,
káz, kotsikáz st eff, nem pedig folyik, tsúszik,
ik, mászik, úszik, almadik, aszik, egygyezik,
harudik, különbözik, dohányozik, szankázik,
kotsikázik, mint ereket sokan hibásan
ikkel éjtik? Ennek más oka nem lehet, ha,
nem csak a Közönfőges Nyelv-Iszkás, mi,
vel hoggy ezekkel régi Magyar Elejünk
állhatatosán igy élttenek, st igy élnék velők
mai napi glan a tudós Magyarok. Miért
mondjuk: szakadoz, szaladoz, hasadoz, far,
adoz, faradoz, pipáz, st eff nem pedig
szakadozik, szaladozik, hasadozik, farad,
ozik, faradozik, pipázik, mint sokan
vissza élnék ezekkel gántosán ikkel el
mondván ereket? Ennek már a Közönfő,
és Nyelv Iszkás sonn kivül az Analogiából
is okait adom a Származtató Iszkás
embenn; miért t.i. szaladoz, szakadoz, hasad,
oz, faradoz, faradoz, ezekből a másod
gyök

gyök-ekből erednek: szalad, szakad, hasad,
zakad, farad, melyek iktelenek, mivel
semki nem mondja szaladik, szakadik,
hasadik, zakadik, faradik, már pedig az
iketlen igékből gyakorló igék, oz, ez öz
végzetten lesznek p.o. feder, kötöz, tfir,
landoz, öldöz (mint ha lenne öledex, vagy
öldöz, meg rövidítve öldöz, mint szalból
leszen szaladox volitat, cursitat, meg
rövidítve szaldöz;) ha pedig ikes igéből for-
malunk gyakorlót, oz, ez, öz végzet-után
járul az ik, p.o. lakik-ből lesz lak-oz-ik,
valamint szinte tehető igét formál,
vann az icesből, a hat, het végzet u.
tánn teszjük az ik et, p.o. hizikből hiz-
hat-ik, válik-ből vál-hat-ik, tel-ik-ből
tel-het-ik v t eff. Tehát az Etimológia,
és Analógia tanít re-á, hogy ambar
lakik-ből mondjuk: lakozik; de ne
mondjuk hasonlólag szakadozik, szalad,
ozik v a t, mivel hogy nem mondjuk:
szakadik, szaladik v a t. Miért nem
kell

330
kell mondani: pipázik, hibázik * ? a köz.
önfőges Nyelv szokásom-kül, szarmasztató
szó könyvemben ezen okát is adom Nyelv,
ünke Analógiájából, mert a Neu szóból
Műveltető igéket az, ez, öz, al, el, öl vég,
ezekkel egygy arányt szoktunk formálni, p.o.
ural, és uraz, karikal, és karikáz, halól,
és haloz, abrontol, és abrontoz, dörömböl,
és dörömböz, sikárol, és sikároz, betsmér,
és betsmerex, okol, és okoz, ökel, és öklöz,
szemel, és szemez, bizonyol, és bizonyoz,
botol, és botoz, üftökel, és üftökör porol,
és poroz v t eff. Így mondjuk ezeket is: pipál,
és pipáz, hibál, és hibáz, valamint tehát az
al, el, öl, öl végzetű műveltető igéket
soha sem mondjuk ik végzetten, p.o. soha
sem mondjuk: uralik, pipálik, hibálik.
(Errat) úgy nem szabad mondani, urazik,
porozik, pipáz.

* (Errorem committit), mert hibázik valami:
aliquid deest, deficit, jó szólás.

porozik, pipázik, hibázik st. Tehát
 1re Szükséges lenne a Lexicon Etimologi-
 cum erre végre. 2re Mivel az Ortografia,
 naik fundamentuma az Etimologia, és a
 Származtatás; azért hogyan kelljen
 minden szót igazán írni, csak a Származ-
 tató Szó Könyv mutathatja meg, melyly
 minden szó Származtatját előadja.
 3re Mindent a Grammatikában meg nem
 magyarázhatni, úgy mint mindenféle
 ki-vétel, mindenféle különöfséget a
 Nyelvnek, hanem csak a közönséges
 szabályokat *) ezekre nézve is szükség,
 és

*) Így, p. o. hogy nem helyesenn mondják a főző-
 lyágot szakátsnének, a varró lyágot varró-
 nének, hogy jobb Erdélyi módra mondani
 mutat, mint mutat, jobb Erdélyiesenn mond-
 ani lépik a ló, mint lép, jobb Keresztény
 mint Keresztén, hogy nem jó szó: ez evenn,
 ez helyett ez idén, ezen esztendőben,
 hogy piprok szó mondat, és efféle ezek,
 et Szó Könyvembenn szembe tűnőleg meg-mutat-
 om.

es a Származtató Szó Könyv (Több okát
 Származtató Könyvem Szükségének,
 lásd Szó Könyvem Elő beszédjében.
 Lásd Bapai Samuel Magyar Lit. 138 lap.)

Annak okaért szerettem Nemzet,
 emnek hasznára fáradhatatlan huzon-
 öt esztendőbe telte munkával elkészíttetem
 az efféle Szó Könyvemet is. Itt ama-
 leg híresebb Adelung öt Tomóban
 kiadott Grammatisch Critisch Német
 Szó Könyvét követvén, ennek ezt a
 nevet adttam Magyarul, és Diákul:
Származtató Magyar Diák, és Diák
Magyar Szó Könyv, melyly a Magyar
 Szókat gyök-erőknél fogva Nyelv tanító,
 lag, gántolódva, ítélőleg adja-elé. Id
 est: Lexicon Etymologicum Hungarico
Latinum, & Latino Hungaricum Gram-
matico - Criticum. Ez még első, és újjdon
 újj munka a maga nemében, melylynek
 rövidedenn ez a tartalma: Valamennyi
 Ma

Magyar szó Bázis Bapaibann, Sándor
 István Toldalek jábann, Baróti Szabó
 Dávid Kispáldi szó tárjábann, és Márton
 József szó könyvébenn foglaltatik, mind
 azok az nyelvembenn is rendszerezenn
 meg vagynak, és még ezeken felül
 ezerek, meg ezerek. Tehát mind ezek
 nélt bőségesebb az nyelvem, és én, nem
 úgy mint ezek, hanem a Zsidó, és Görög
 Lexicon-ként 1re ki teszem a szó
 gyök-erét, annak minden értelmét
 meg magyarázom, és ha kérdést szén,
 vedő, meg-hányom, vetem, és meg mutat
 om, ha Magyar gyök-ér e, vagy idegen,
 és ha idegen, melylyik Nyelvből való,
 és ha nem Magyaros, hogy kellene azt
 meg magyarosítani, vagy helyette más
 igaz Magyar szót alkotni, vagy állítani.
 2re Valamennyi egygy, vagy majd tőre
 nem egygy értelmű szónak vagyon, mind
 a gyök-ér mellé gyűjtöm, és így másodszor
 Lexi

332
 Lexiconom egygy szer és mind Synonymia.
 3re A gyök-ér-alá hordom annak minden
 származékját, és ivadékját, az avval
 öszre kötött szót (egygy szóval ösz-szót).
 4re Az oda tartozó idomos, és ékes szólásokat
 (Idiotismos, és Phrases) a köz mondásokkal
 egygyütt, és így Lexiconom egygy szer és mind
Traxológia. Az egész könyvet öt Nomóra
 osztom A E I O U. vocalisok szerént.
 Mivel pedig az S^{re} Nomo rövid lenne hozzá
 kötetik a Diák Magyar Szó könyvem.
 Ezen S^{re} Nomo 2re (Diák-Magyar) része,
 benn a Diák Nyelvnek gyök-erereit szárm.
 azékjaival, és Ösz-szávaival egygyütt rö.
 videdenn hozom elé; És még a telkes
 állatok, és növények Nemi neveit: Azután
 a Magyar és Egygy házi Törvénynek, az
 Isteni tudományok (Theologia) Böltselked,
 és nek (Philosophia), Orvosi, és Kémiai, és
 Nyelv tudományok mü Szavait (Vocabula
 technica) adom elé *) Valamint a Gram^{ma}

*) A mü szót (Vocabula technica) némelylyek
 remek

matikámat a tudós Tanítókra, és tudatlan
tanítványokra alkalmaztatám, úgy tselek,
edém a Szó Könyvemmel is, mért ebbenn
is a tudósokra nézve Jegyzeteket tesz-
ek, melyekben meg hányom vetem a
Szónak gyök-erét, és róla való vélekedés-
üket a tudósoknak gántolodva és ítélőleg
meg-mondom. Eféle Könyvet helyesenn
nem írhat, a ki Nyelviünknek nem nagy
ismerője, és a Grammatikába mely be-
látása nintsen, és a Magyar Szó Szarm,
azájának minden tsinját velőfenn nem
érti. A Grammatikamból a tudós
Magyarok bölts ítéletet tehetnek
Szarmaztató Könyvemnek felőle is;
a

remek szónak nevezik; de ez Toltos
remeszló-ból való, melyly miut teszen,
remeszelnie anynyi, mint művész. Nemelyly-
ek ezeket Mester szónak mondják;
de Mester nem Magyar szó. Jobb tehát
Mű szó. Kovács Mihály Chémia 180 lap.

a ki pedig Grammatikátlan, és Etimológiátlan,
az tsak vak merő ítéletet tehet mind Gram-
matikám, mind Lexiconomról; de vak merő
ítélet tételével tsuffa teszi magát a tudós
Magyarok előtt. Exen Szó Könyvemnek 1°
Tomoját fel-küldöttem Trattner Mátján
Úrhoz meg 1812 Eptendőbenn Januarius
elején. Ő azt a tudós Magyarokkal meg
vizgáltatván, melylyből ítéletet hozhat,
ni a többi Tomókra nézve-is, ennek
nyomtatását magára vállalta, és hozzám
küldött Levelében 1812 benn 16 Septem-
berbenn meg ígérte, hogy 1813 bann
Junius bann az Elő fizetésről való hír
adást ki nyomtatja, és mind a két
Magyar hazában közönségesse teszi,
és ha három száz elő fizető találko-
zik, azonnal hozzá-fog a Szó Könyv
nyomtatásához. De a háborús idő, és
a pénznek szűk valta miatt remény,
sege sem lévén, hogy 300 elő fizető
talál

találkozzék ilyen nagy, és áros munka,
ra; mertt nálam írásbann az 1° Isomó
58 árkus (Leg alább felénjit kell gondol
ni, ha nyomtatásba jövené.) A 2° dik
96 árkus, a 3° 98, a 4° 104, az
5° 100. Ezen Grammatikám 44 árkus,
melylyet az 1° Isomó-hozz kellene köt
ni, így mind öszre az egész Munkám
írásbann 500. árkus: ezen úr-ügygyel,
színnel, nezzrel, és fogással a 1°
Könyvem Nyomtatásáról való hirdetőt
(Annunciationem) ki nem nyomtatá, előbbi
ígéreteit meg tráfola, meg másola,
viszra voná, és 1° Könyvemnek I
Isomóját, melylyet már tranzutáltatott
is, és melyly nála 1811. Januáriustól
fogva több birtatás mellett várá a sajtót,
azt 1814 esztendőben nekem viszá
küldé - - - a többi Isomók meg
Best

334
Bestenn nem valának. De ezen Gramma
tikám már Budán megfordula; az
Universitas Typographiájához pedig
szereztéje nem lehetvén - - *) a
köz

*) Mertt a Magyar Universitas betűjével,
és sajtójával a Felsőes K. H. Magyar
Tanács Tetemes Magyar Grammatikákat,
és Magyar 1° Könyveket nem akar
nyomtatni, hanem csak Iskolai Gyermek,
etsekének való Grammatikákat, egygy
néhány árkusból állókat. Ez az oka
hogy amár a Felsőségnek izgatásából
irá, amár eddig elé leg híresebb Magyar
Nyelv Tanító, és a Magyar Universitas
tagja Révai Miklós, az Elaboratio Gram
matica Hungarica; de mivel az nem
gyermeknek való való, hanem okos
embereknek, és tudósoknak: Szerentéje
nem lehetett az Universitas Typographiájá
hoz, hanem kénytelen vala Maccénások
at

Köz jönnek burzsojaságos szeretéért magam
költségemem nyomtatni-ki a Magyar
Literaturát, és Magyar Nyelv tudományt
Sziv

at keresni, tőlük költséget koldulni. Az
első Tomóra (Volumenre) nyertt Veszprémi
Fő Píszteletű Brépost Zsolnai David,
és Veszprémi Kanonokok Hertelendi
Caspar uraktól. A' Idik Tomóra
nem tudom kitől. A' Idik Tomót
Trattner Mátyás úr nem akarta ki
nyomtatni, s most is nála pang, mivel
hogy semki sem nem szívtogtatja, sem
nem pengeti neki a pénzt. A' mit mondek,
a közönséges Literatura béli Újságból
mondom; mertt N° 81. az Allgemeine
Literatur Zeitung 29 März 1805 így
ír: Best bey Trattner: Elaboratio Gram,
matica Hungarica &c - - Di Kosten
zum Druck des ersten Bandes gaben
der

Szívelők számára.

Ha az Elöl járónak így tetszenék,
az Oscola béli gyermekek számára
ezen Okoskodva tanító Grammatikából
igen könnyen készítenék egygy más
igen rövidet, egygy néhány árkusra
terjedőt, egygyügyü elé adással, ki
hagyván innét a Jegyzéseket, és az
erősítő okoskodásokat, csak az elé
adást, meg mutató, és bizonyítás nélkül
(Propositiones sine Confirmatione) ír,
vann le, ezen okkal móddal elé adott
bó

der Grobst des Wessprmer Domkapitels David
Zsolnai, und der Wessprmer Domherr Caspar
Hertelendi. Möchten doch solche Beispiele immer
mehrere katolische Brälaten ermuntern, den über-
flüss an zeitlichen Gütern, womit sie die Frey-
gebigkeit der Ungarischen Könige ausgestattet
hat, zum Besten des Vaterlandes anzuwenden.
Bár a Magyarok Istene az én Szó-Könyvemre
is ily jó szívű Magyarokat támasztana!!!

bősegebb Grammatika pedig maradna az
értelmesebbeknek akar tanulóknak, akar
tanítóknak hasznakra, és igazgatásak-
ra: akkorára az újabb észre vételeimet
is ezen másodíz, de kisebb kiadáshoz
toldhatnám.

Imprimatur
Andreas Tulvitzky
Barochus, & Revisor Libr. Regius.

S. Batak
Signatum Sáros Datakini die 22 Novemb
1814.

Meg Szerzés.

A Magyar Nyelvben való gyakorlatul
mind a kötött, mind a folyó Magyar
beszédből valami keveset elé hozok
olylyast, a minü még tudtomra nintsen
nyomtatásban.

A.

A.
N. Bihar Vármegyében egygy
Szívósi nevezetű, hivatalára nevezve
Falusi Segyzo; Különbben jó Boéta,
jó Költő, jó Verselő, de mellette jó
Köppentő, és hörpentő is. egygy bizonyos
N. N. Borbála ifju Aszponyságot neve
napjára ekképenn tisztelt meg:
Barbara nints párod, ha Bihart széltére
bejárod,
Tudja vitéz párod, gyémánt karbunkulus árod
Vig napodat váród, várom, mint várja badárod.
Nints tetemes károd, meg töltöd még ma
pohárod.

Nem sokára meghalván ezen Asz-
ponyságnak a Törje a következő esztendő-
ben elé forduló Borbála napján im ilyen
közpönté fonakul de igen elméjenn fordít,
ott versekkel:
Barbara nints párod, szomorú skriptába be
zárod,
Nagy

Nagyon le szállt árod télre fordula te
nyárod.
Gyász napodat várod, töled ki repüle
badárod.
Van tetemes károd, keferőség már te
pohárod *)

Ugyan Biharbann ezen furcsa efü,
és engelő Boéta, Böjti nevezetű Szolga
Biro

*) Badár a H egyalfjann annyit tesz, mint
Madár, mivel a B betű az M-mel feljok,
ott tverelődni, így Bendeget, és Mendeget.
Többnyire Madár, badár, pohár kofár elvepti
a húzást, mind az Ejteget és egygyes H ik,
mind a többes ik Ejtésében, és a Ragaszték,
okkal, ki vévén az egygyes 2 ik, és 3 ik
Ejtést, és az i végezeti pármazékot, p.o.
noha madár, madaré, madárnak, madári,
és az utól járakkal is madartól, madárral
art, de madarat, madarak, madaras, madaras,
madarás. Így madaram, madarad. De mivel
mondján húzással is madart, pohart, kofart,
azért mondján ragasztékosann is: madárom,
badárom, pohárom, pohárod, badárod i. a. t.

337
Biro' úrnál ebédenn lévén egygy szürke
Baráttal (: Capucinus-sal :) tudván Böjti
Úr, hogy Szivósi, minek utánna a jó bor,
otokából be' szitt, és koppentett, akar miről
tüstént köpi a verseket is, azért meg
szólítja, hogy a jelen levő Szürke barátot
verselje le tréfából. Szivósi azonnal
jól végig nézvén, tetőtől talpig meg szemlélvén a Barátot, így kezd verselni:

Böjtinek egygy embert jelsünk-le hát kaputzmert
Egygy foga hja nagyon, nyúl le szake-alla
nagyon.
A szeme tündöklök feketejenn, neki az illik
Hogy ha nevet vigyorg, ránk fa-rovása
forog **)

Hordja fején kaputrát (Caputium), lábann ált
varrta paputját,
Talpig szürke ruhát ölte de még se puhát.
Hord övet öt singet, nem fázik, nem visel inget.
Egygy kiss lábra való rajtta nagyon, ha való.
Sagy

**) Fa rovásnak hja a Barát olvasóját (Rosa-
rium)

Nagy gazdagsággal nem gondol friss urasággal.
Könyv tőri fel tenyerét, így eszi ^{gal.} kész
kenyerét

Külső munkával baja nints kafra, villa, kapá,
val.

Aztala bő' elesség; egygy baja, nints feleség.
Tendés dolgában, el jár papi hivatalában.
De könyörögve tanul, kár hogy az ő foga
hull.

Boldog dolgában, kinek az foga hull e
világban ++

Másikban ha kinek, nints szikorogni
minék.

Mind ezeket egészen az utolsó
ki fejezéséiglen vigyorogva, ihogva, vihogva,
és

++ A Boétáknál e mivel ez mutató Név
Mássa meg rövidítve, nem rövid, hanem
hosszú szó lett; de Uzváfinál rövid,
enn hangzik. Szabó Dávid. Kinyertes 62.
és 78 lap.

és hingnyogva hallgató a Barát; de berreg,
az utolsó ki fejezésre fel-lobbana, mint
a puska por, és Szívósira felettébb meg-
haragudék, mivel el érté a Barát, hogy
azt akarná a Boéta mondani, hogy jól
járt a Barát, most ez világban fogai
ki hullván, mivel a más világban a kül,
ső jetétségre, az örök tűzre, az örök
Sütőhelyre ++ jutván, a hol a Szent
Írás ként lépzen Írás, és fogak szikor,
gatósa, a Barát fogai nem szikorog,
hatnak. Ide nem érté patkosságból
Szívósi, hogy az Írások-szerint a fel
támadásban kinek kinek el veszett
tag

++ Az Infernum a Magyarok Toltosann Bokol,
nak nevezik, melyly a Tolt Bekel-ből vastag
hangra vagy szavartva, melylynek a gyök-
ere peke, innét a Sütőt Bekar nak nevezik
a Tolt, a Német is hasonlólag Bäckernek,
vagy Beckernek írja a Sütőt, de Bekernek
mondja. Bokol helyébe jobb lenne Sütény,
mint Vetény Folyány s a t ha a Szélv szok,
asnak tetpenek.

tagjai, tehát a fogai is, tökéletesen hely-
re állanak.

Béla Királyunk nevetlen Levele-
ként a hét Magyarunk, kiknek, itt
létünket, kelletik köszönnünk, dicső,
jéges neveiket ilyly Versbe foglalám örök
emlékezetül:

Almos, Előd, Kund, Ond, Tas, Huba meg
Tubutum.

Tehát hibáznak a kép írók a mű írók,
és Hét Magyarunkat, Hét Had-nagy-
unkat nem ilylyen renddel festven-
le. De magukat ök így menthetik, hogy:
Multa licent stultis pictoribus, atque
Boetis.

A Bapi megyém (Barochia), melyly,
nek az Anyja (Mater Ecclesia) Szeremty
Varasa, melyly a ki mondás szerént
Szerents, nyoltz lyánya (Filialis Ecclesia)
lévén, úgy mint: Bekets, Legyes Bénye,
Buzta Filippel, Buzta Harangoddal,
Buzta Takta Föld várral, Takta Szada
Hely

Helységével, és Takta Harkály, vagy
Harkány falával, ilyly versekbe fog-
lalám; például, hogy más Bap is a
pipázás, és kártyázás helyett Vidékes
Barokiáját emlékeztetnek okáért
Magyar versekkel írni-le.

Bénye, Filip, Bekets, Ond, Harkály, Szada,
Takta, Harangod,

Ennek az Anyja Szerents, jókat
iránytta jelents.

Dorosmai Mihály néhai Toltsvai R
Cath. Kántor; mivel Cantores a.
mant humores, ez sem utálta a Legy-
aljai borotvkát, mivel pedig Vinum
acuit ingenium, a Toltsvai bor belöte
igen elmés Boétát csinált. A Blébáns,
sz Matufka János a Barochialis
malomból egygy kopott malomkövet
a Barokia kertébe hozatott apstal-
nak. Ezenn Kántorostul nem egygy
ix

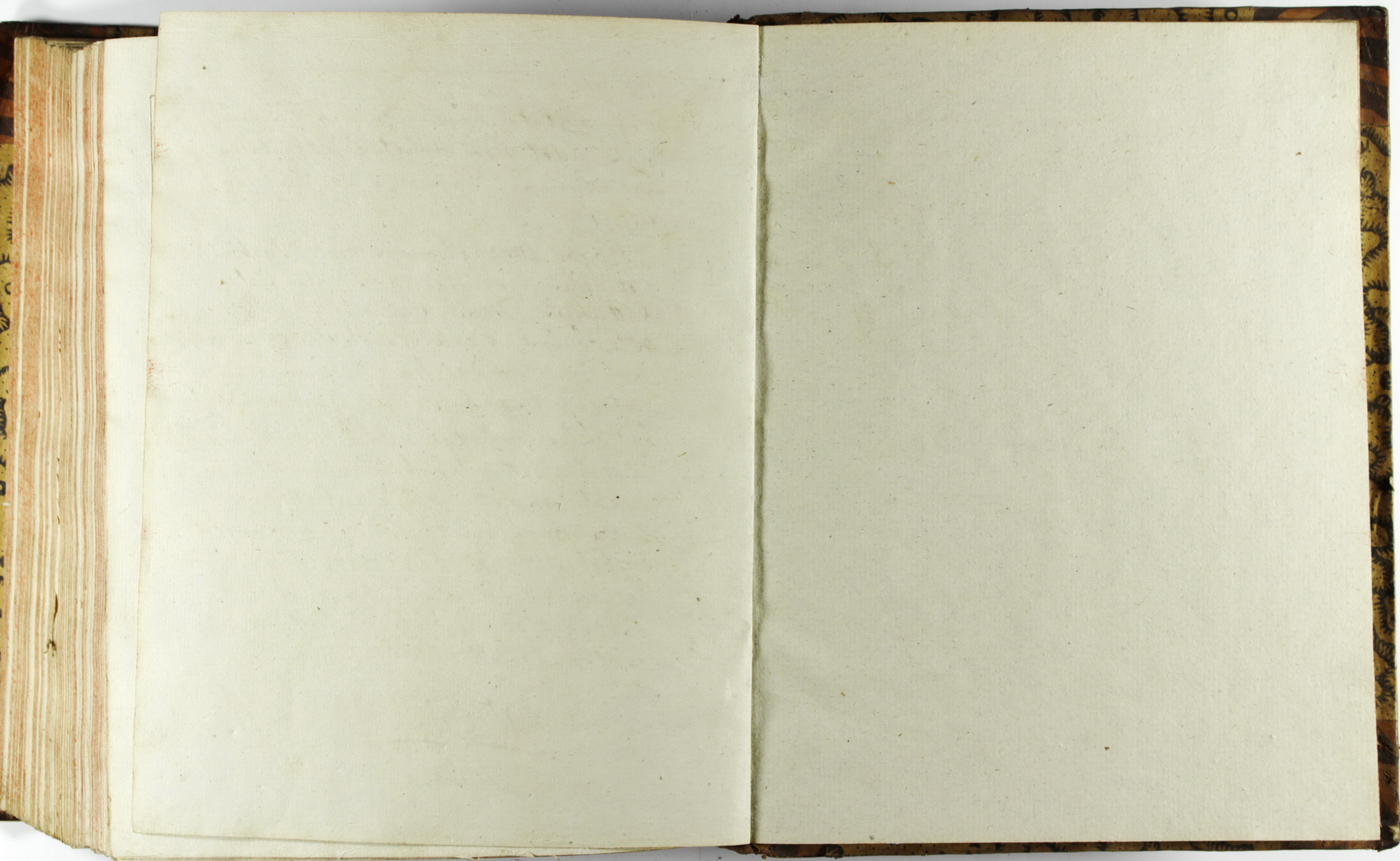
izronbann döfölt a Blébános. Tud,
vann pedig a Blébános hogy Dorosmai
nem utolsó Boéta, meg szólítja Dorosmaist,
hogy valamelyly talpra esett verset
szerezne ezen kö asztalról. Dorosmai
azonnal még az asztalnál egygy kevesé
fel tekervén az esztét, és Toltsvai
gyántával meg kenvenn Nyixettyűjét
ezen furtsa verset találta ki köpni
Míg koptattla magát hajtott sok hapsnot
Uranak,
Most heverésébenn mindeneket csak
emészt.

B
Folyó Magyarorságból egygy pár
Utikai Káló a Tudományok-utánn el
anymyira leledzék, hogy még a Római
Tanács házbann is, míg a Tanács gyűl,
eköznek, Pörög Könyvek olvasásában
foglalatofkodnek. Ervel ugyan tsak
meg

340
meg-mutatá, hogy nintsen a ki magá,
nak időt nem vehetne a tanulásra,
ha akarná, s hogy a jó pap halt ig
tanul

Pörög Országban a régi Világban
hét híres nevezetes Bölcs vala: Tálés,
Bittakus, Biás, Szolon Kilo, Mizon,
Kleobulus. Ezek közül Szolon egygy-
szer azt mondá: ha mindnyájann az
emberek egygy helyre, és egygy rakás,
ba öspre hordták volna nyomorúsága,
ukat, az lett volna belőle, hogy ki ki
inkább akartta volna tulajdon baját
haza vinni, mint sem a rakásba vert
bajból arányos részt venni. Ervel
azt akará jelenteni, hogy a mi k
történetből meg esnek rajttunk, az,
okat nem kell türhetetleneknek itél-
ni.

Vége.

ITELETES
MAGYAR NEMZETI
NYELV TANTO.

KASSAI IOSEF

1815